Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

Lib
447

17

4

1999

ՎԵՐԹԷՐ

ՀԵՔԻՆԱԿ

ԿԷՕԹԷ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ

Ա. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

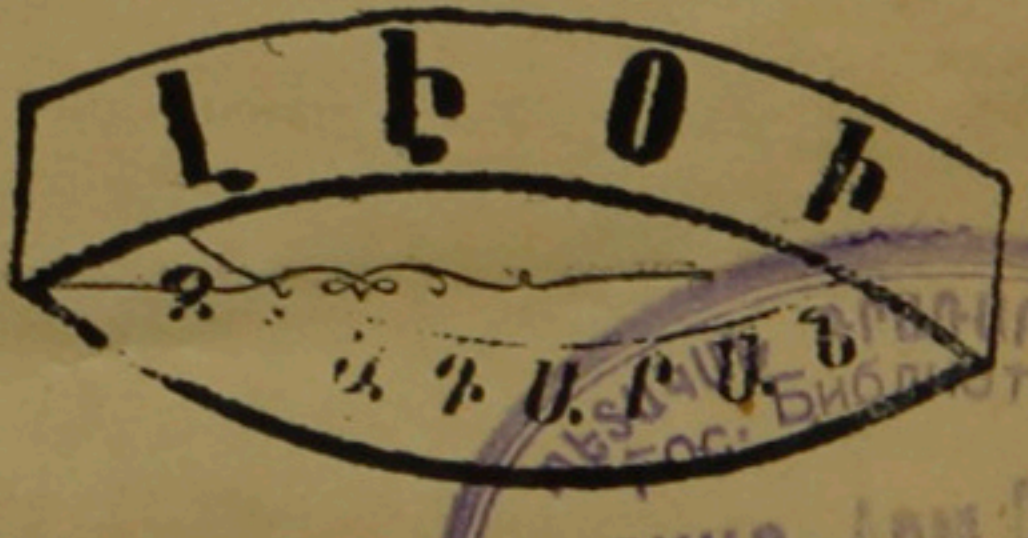

ՀԱՅՈՒ-Ը ՊՄ. ՍՍՌ
им. А. Мясницкая

ՀԱՄԻՒՐՆԻՒ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՏՐՏԷԻՆՅ

1868

2B 448

4447-60

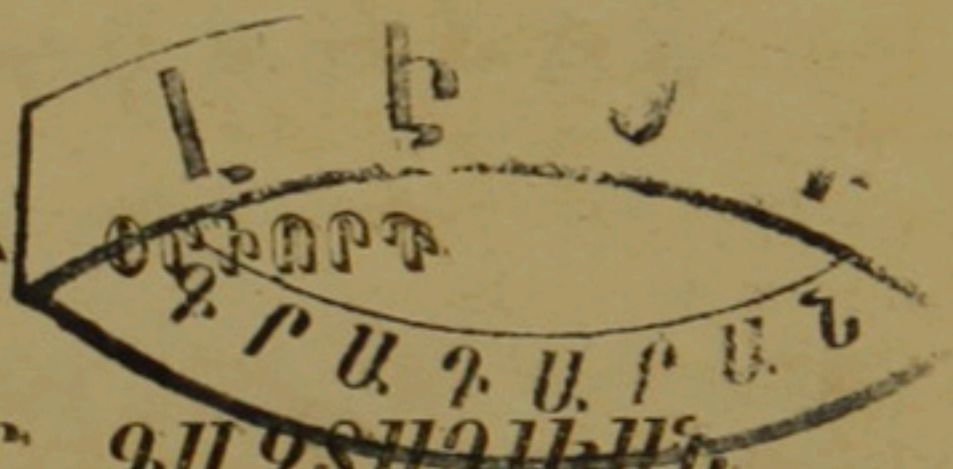

ՄԱՐԻԱՄ ԳԱՉՑԱՂԻՆԱՑ

Երբ այլ եւ այլ առեղից չծիլ տակ կը հատաչէի չուիլ եւ վերիերի բարգմանութեամբ ախոյեան մը գտնել կը կարծէի միշտ դիմելով անցեալ՝ ի գերեզմանէ հրեշտակ մը երեւցաւ ինձ թշուառ հօր մը դագաղին մօտ ու ըսաւ. « — Սիրտ առ, Հոր օր, Հոր արեւ պիտի տեսնես »:

Այս օրէն, այս արեւէն քեզմով տեսայ ու վերածնայ, այլ վիրիերէ պետք չունիմ. վասն զի քու հոգիդ ունիմ: Ուստի ամէն բարգմանութիւնդ բարգմանչին հետ քեզի կը նուիրեմ:

Մ. Մ.

Հռոմէ 3 Մարտ 1865

ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ

Ա.

Ամէն գար իր յատուկ քնարն ունի, ամէն մարդկային ընկերական վիճակ իր բարուց ու վարուց համեմատ, յատուկ գրական ներքինը, ձևն ու լեզուն: Այս քնարներէ, ըստ ժամանակի, երբեմն Լինոս, Օրփէոս կը կոչուին, որ Թէոսն, Որմիզդն ու Արեգը կը հռչակեն. երբեմն Հոմեր, Վէնտար, Ընակրէոն, որ Ալեմպոսը, Ալիմպիական հանդէսները ու գինին կ'երգեն, երբեմն Գողթան վիպասանները, որ հրահեր Վահագն, Արտաւազդը կ'այլաբանեն, երբեմն Մովսէս, Եսայի, որ Սինա լեռն ու Եհովան կը փառաբանեն, երբեմն Տանթէ, Միլտօն, Թասօ, որ դժոխքն հոսրը, դրախտին հեշտութիւնները, աերուեական գերեզմանին նահատակները կ'երգեն. ահկայն այս մեր քննութեան, համառատութեան ու կասկածի դարերուն քերթողները ոչ Սինա, ոչ Ալեմպոս կ'ելլեն, ոչ դժոխք և ոչ արքայութեան դռները կը պատնեն, ոչ լուսինը, ոչ արևը և ոչ աստղերը կը շարժեն, այլ վար կ'իջնեն, խուժանին մէջ կը մտնեն, ընկերական մարդուն հաշմութիւնները, վէրքը, աղէտները ու մեղութիւնները կը գնեն ու բնութեան և ճշմարտութեան նշոյլներով վառ՝ մարդարէական աւիւնով մեղար՝ հեռատես երանաւէտ, թէև նաեմ ապագայի մը կը նային ու կը դոչեն. Ազատութիւն կամ արիւն, վերաշինութիւն կամ մահ, և բոլոր ներկայ աերուածը այս կոչման ձայն տալով՝ միաբերան կը հառաչէ. Վերաշինութիւն կամ մահ:

Ահա ասկից կը հետևին այն յանկարծահաս յեղափոխական ընթացքները որ քաղաքական, կրօնական ու պրակտիկան հին դրութիւնները հին ի վեր կը տապալեն, քանի որ այժմեան սկիզբից և վախճանաց անըստուգական են պատճառախանելու. յեղաշրջումներ, որոց ելեքտրական դէնդիւնը ժողովուրդներու հալումաշ արտին և ճնշեալ մըտքին շունչն է, և աստուածային ընչին նման, խորհրդաւոր և հրային տառեր կը դրոշմէ այն վեհ ճակատներուվրայ որ մարդկութեան ջահերը կը դառնան:

Ե՞ր իրաք ինչ էին և են տակաւին Շէքսպիր, Մօլիէր, Վօլտէր, Ռուսօ, Շիլլէր, Մատամ Սդաէլ, Գոյթէ, Հիւկօ, Ժօրժ Սան, բայց ելիէ ժողովրդեան խիղճը, անոր խօսուն ու պատուհասին, այժմեան մարդկային ընկերութեան ճշմարիտ վիճակումները, գանազան ժողովներ և նիւթական յեղափոխութիւններու հետքերը, ծննդեան և պարագրութիւնները, որ կը նկատէին և կը ենթակըսուին անդուլ քանդելով՝ լուծում տալ մարդկութեան տապնապող ծանր և կենսական խնդիրներու և անոնց շէնքը փրկարար քաղաքակրթութեան մը հիմանց վրայ հաստատել:

Գ.

Ահա այս կարգի հանճարներէն է և Վէօթէ: Մեր պիտաւորութիւնը անոր գրական կեանքը գրի առնել չէ: վասն զի անոր կեանքը գրել նախորդ և արդի դարուս ընդհանուր աղմկալից ընկերութեան և քաղաքակրթութեան պատմութիւնը և անոնց յարատև աղերսութիւնը նշանակել է:

Վէօթէ՝ թէև բնիկ գերմանացի, թէև գերմանական նոր դարուն հիմնադիրն ու հռետորն է, թէև իր հակայ ալինձէ վեր արձանը Ֆրանքֆօրդի հրապարակին

ՀԱՅՐ կանգուն կ'եցած է, ուխտին համազգային բանահիւս-
ած է, իր անունը ամէն գիշեր սրտի և խոհուն մտքի մէջ
դրոշմուած է, իր անմահ հոգին ամէն բարեկիրթի աղօթ
և սերունդի հաղորդ գանուելու ի բնուստ սահմանուած է:

Բնութիւնը, գիտութիւնն ու արհեստը այսպիսի հո-
գիներ, ուր ուրեմն կ'սաեղծեն և մարդիկ՝ իրը ներկնային
յայտնութիւններ գանունք կը բարեւեն, կ'ընդունին, կը
սեպհականեն ու կ'անմահացնեն, վասն զի անունց բեր-
նին մէջ ապագայ մը, ձայնին մէջ պատգամ մը, տիրա-
կան գիտցումն մը, տագնապի մը, յաղթութեան մը շեշտերը կը գտնեն, որոնք
աշխարհիս սրտին թրթիռը կը դնդեն, կը սարսռեն և
անկից մարթ ոյժանութեան և յուսահատութեան աղա-
ղակներ և արտասուներ կը հանեն, մարթ ճշմարտութեան
և երանութեան լոյսեր կը փայլատակեն . . . :

Այո, պէտք է յաւուրց ազգի մը գրոշմը ջունի, անձ-
նատրութիւն ջունի, թէև կը բանբասուի իրեւ անձ-
նասէր, և իր գործերը, մանաւանդ Վէրքեր, որ
ամէն յառաջդէմ ազգերու լեզուաւ թարգմանուած է,
գրուած է նաև այն հայերուն համար որ այս դարուս մէջ
կ'ապրին, որ առաքինութիւնը իրր անուն մը չեն ան-
գիտեր, որ ճշմարիտ, այնքեզ այլ թշուառ սիրոյ լեզի
գաժակը ընտած չեն կամ դէթ անոր սև ատրը կը յար-
դեն՝ այն հայերուն համար, որ մարդկային սեռին, թէև
հին և սակաւաթիւ, այլ արիւնն և գիտցումն մասը կը
կազմեն՝ և որչափ որ գալե՛ի գար կը հեծեծեն և իրենց
արտասուաց աղբիւրը չորցեր է, դեռ իրենց սրտին մէջ
քնութեան, անարատ սիրոյ, ճշմարտութեան և ազա-
տութեան համար հատաչանք մը, արտօսր մ'ունին . . .

Գ.

«Վերթեր անհամեմատ և եզական վէպ մ'է, կ'ըսէ Մատամ Սթաէլ»: Վերթեր 1774ին ծնաւ. Լոթէին օրուվը, Վօլդերի և Ռուսօի մահուանէ չորս տարի, և Ֆրանսայի յեղափոխութենէն տասն և հինգ տարի առաջ գըտուեցաւ և հրատարակուեցաւ, կ'ըսէ Մարմիէ, առկայն կարծես թէ այս գիրքը դեռ երէկ լոյս տեսաւ»:

Եւ ինչո՞ւ համար, վասն զի Վերթեր ամէն սիրահէտ թշուառ արտի աւազն է, զոր կէօթէ իր ճարտասանական շրջովը երևան հանեց, վասն զի դարուս այս այս մտածութիւններուս դէմ լաղտք մ'է իրական աղէտներու վրայ հիմնուած և ոչխարի լինի միշտ՝ քանի մը ընկերական հետևանց հիմերը կազմող բացօթեայ տարերքը, ընտանեկան կապերը, ճշմարիտ սէրը, ազատութ, առաքինութեան և ազատութեան զգացումները քոյ քաշուն վիճակի մէջ գըտնուին. քանի կրօնը իբր դիմակ ամէն աղտեղութիւններ ծածկէ և երբեմն քաջալերէ, խղճի և մտքի ազատութիւնը իբր հերետութիւն հալածէ. քանի ամէն բարեկեանութիւն առաւ ոչ պատիւ ձևերու վրայ կայանայ, ընդհանուրին շահը անձնական օգտի զոհուի, սիրտ, հանճար, իբր բարոյական ընկերական ջլջանները հալածուին և անոր տեղ սիրաստեանն մի միայն մարդուս անսահմանական հաճոյքը, իրենց նոպկալի. մերկութեան մէջ, ոսկին, պինդին, կին, փառն ու արկորը: Այո, Վերթեր յաւիտենական բաղդ մ'է. և երբ կը տեսնէ թէ իր հոգին, իր լոյսը, իր Աստուածը, Շարլոթը չէ կարող ստանալ, որովհետև մարդկային օրէնքը կ'ընդդիմանան, երբ կը տեսնէ թէ իր տպրած աշխարհը շատ հարուստ, շատ շուայտ, շատ մոլի, շատ սեւ է և իրեն արտին համար տեղ մը չկայ՝ կը շուարի, կը մոլորի, կ'ողբայ և Շար-

լուծը դանելու համար, ուրիշ աշխարհ մը կը թռի, ինքզինքը կ'սպաննէ . . . մարդկութիւնէ վրէժը կ'առնու . . .

Այս աէրը, այս ոչըը, այս մահը, Վէրլեր լսողը գերմանիոյ ժողովրդեան սիրտը թունաւ կը հանէ. ամէն աչերէ արտասուք կը հոսին, ամէն թշուառները անոր մէջ իրենց վիշտերը կը կարդան և մխիթարութիւն մը կը վնտռեն, ամէն սիրտ Վէրլերէ սիրտվը կը ճարակի և ամէն կիները ուխտ կ'ընեն Շարլոտին տէս անարատ սիրով վառիլ և հիկատոյին ժամանակներով զարդարուիլ։

Երկէք գիրք մը Վէրլերէն չափ, նոյն իսկ Գուտոյի Նոր Հերկիլը, ժողովուրդի մը այնպիսի տպաւորութիւն և գրականութեան այնպիսի յեղափոխութիւն ներմուծած չուներ։ Շիլլերի Ընչաքինէրը և մանաւանդ Վէրլեր պատուելեան նոր դպրոցակ մը բացին, որուն վրայ գլխաւոր էին հաւատարութիւն, պարզ, ճշմարտութիւն։ Գանդի աշակերտները, նոր սերունդը, այն դրոշակին տակ դունդ դունդ եկան դումարուեցան և իրենց հայրենասիրութեան համար այլ և այլ պատերազմներու մէջ դիւցազնաբար մեռան, մինչեւ որ Վաթերլոյի յաղթանակը կանգնեցին եռակ՝ այսօր Սաուվայի պատերազմին մէջ գերմանական միութիւնը գտան . . .։

Ի՜նչ սակայն Վէրլեր ամենատարբ և ընտանեկան հեռնոց պատմութիւն մ'է. ոչ հիանալի ու ձիչէ մէջ պատահարները, ոչ հնար, ոչ գաւ և ոչ հեռձիք կայ անոր մէջ և ոչ սիրոյ վրայ վերացական մանր տեսութիւնները, որ Լամարթինի գրչին յատուկ են և անյարմար սիրահարի մը լեզուին մէջ, քանի որ աէրը անպօր է սիրոյ վրայ խնամատարել, այլ Վէրլեր, ինչպէս որ Լուի Ենա կ'ըսէ. « Պարզ գիացումի մը ազդու բայատրութիւնն է »։

Վէրլեր քանձին վէպ մը չէ, այլ իրական պատմուե-

ջիւխան մը։ Վերնէր նոյն ինքն կէօլէն է. և այս հանճարը Վերնէր տուտ անունը առնելով՝ ջնտանին, բնական, արուաշարժ, հրաշատոպ և միշտ պատրաստ էզգուտ իր ֆիշուտ-ախորժն ախտը և վատվատուն յիշատակները կը պատմէ, ինչպէս որ ուխտ ապրի առաջ նոյն իսկ Շաւլօ-ին տրուին՝ գէտոներուն հրատարակած կէօլէն ձեռագիրը նամականները առ Շաւլօ կը վկայեն։

Բայց ինչպէս կը լինի որ Վերնէր կը մեռնի և կէօլէն կենդանի կը մնայ։ Երբարեր միևնակ այս պատմութեան վախճանը իր կեանքը չէ, այլ Եղուարդ անուն երիտասարդի մը, որ իր բարեկամն էր, որ նրին պէս անուշ ժելի սիրով կը տառապէր և այն պահուն ինքզինքը կ'ըսպանէր։ Ահա այս աղետալի մահը, որով ինքնասէր մեռնելու առեթ կը մտածէր, կէօլէն կառնու և իր նամականին կը յարէ։

Ընչաւէտ Վերնէր լիովին գուտ գիշերամերձութեան ազդեցութեան մը չէ, մանաւանդ ինքնասպանութեան չսոսպովուելի իւնն ու պարզը, որ հրապուրելի դիմելով կը նկարայի միշտ ախտասէր երեւակայութեան մը, սակայն պէտք չէ մոռնալ որ կէօլէ իր ժամանակը տրտում թախծութեան և յուսահատութեան մէջ մահէ ամպերը կը նկարագրէր, ինչպէս որ նոյն ընկերական հանգամանքին ենթարկուելով, մերթ պարթեցին, մերթ գրուաշարժ, մերթ կծու, մերթ արխնամոլ գիշով՝ Շաթօպրիան իր Ռենէին, Լորա գայլն իր Շայլտ Հարոլտին, Պէնճամեր իր Օպերմանէ և գենժամէն գոնսթան՝ իր Ատոլֆին մէջ։

Այլ հիմակ այս կողմին վատնէ չկայ և ինծի բաւ ըսելու է, — «Երդի ազատները ծերերու պէս կը հաշուեն և ջոկ առակի համար կը սերեն։ Ամէն մարդ սէնթ մ'ունի և այս իրական ձեռնարկներու սէնթն է։ Երեւանալով կիներ սիրահարները շատ հեռանալու կը դանեն. իսկ դեռահաս օրիորդները, որ գաշնիրի արժէքը գիտեն, միևնակ Էլմէրի համար սիրտ ունին, այսինքն պաշտօն և կացութիւն ունեցող երիտասարդի մը համար։ Տեսականէ չէ այլ ապահովը, ուստի կրնանք Վերնէր կարդալ»։

Ս. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ

ՎԵՐԹԷՐ

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ԳԱՄԱՆԱ Ա.

Մաչէ 4

Սիրելիդ իմ վիլհէմ, քանի որ եմ որ մեկնեցայ։ Ի՞նչ է մարդուս սիրտը։ Սիրել հնարին էր քովէդ հեռանալ . . . ու որ կրնայի, ես որ անջատիս կը սիրեմ քեզ, ես որ քեզմէ անբաժանելի էի։ Բայց վստահիմ որ կը ներես ինձ և կը տեսնես որ քեզմէ զատ՝ իմ սա բազէս բոլոր միտքս բարեկամներուս երեսէն ցաւ ու վիշտ կրեցի։ Իսկ այն ազատասէր էլէօնո՛րը . . . Լէե՛ս ան. . . ։ Յանկարծ ինծի կ՚ըսեն, որ մէրը իր թշուառ սիրտը կը վատէր, երբ իր հրաման ու պեղանի քոյրը միտքս գրաւեր էր։ Անմիջ. միեմէ ե՛մ բոլորովին. միեմէ իմ կողմս էլէօնորին գլուխս դարձեր չէր։ Ես որ ուզեցի, ես որ ուզածիս կը սիրեմ քեզ։ Բայց վստահիմ որ կը ներես ինձ և կը տեսնես որ քեզմէ զատ՝ իմ սա բազէս բոլոր միտքս բարեկամներուս երեսէն ցաւ ու վիշտ կրեցի։ Իսկ այն ազատասէր էլէօնո՛րը . Լէե՛ս ան. . . ։ Յանկարծ ինծի կ՚ըսեն, որ մէրը իր թշուառ սիրտը կը վատէր, երբ իր հր-

տուլ. քանի քանի անգամ հրձուեր ու ծխ-
ծաղեր եմ անոր բնաւուր և անսուտ լե-
զուին վրայ, թէև այն բնահոս լեզուն ծխ-
ծաղելի բան մը չունէր։ Միթէ ե՞ս . . ։ Ո՛հ,
սակայն լինչ է մարդս որ կը ժան ինքն իր
վրայ տրտունջ ու պանդատ ընել։ Սիրելի
բարեկամ, հաւատալ եղիր որ այսուհետև պի-
տի պղտատանամ, չէ, չէ, բազդէս գլուխս
եկած փորձանքը անդադար չպիտի մտածեմ,
ներկան վայելել կուզեմ, ըն՛ղ անցեալը ի-
րօք անցած լինի ինձի համար։ Սիրելիդ իմ,
անշուշտ իրաւունք ունիս։ Այո՛, եթէ մար-
դիկ իրենց կրած աղէտներուն յիշատակը ե-
րեւակայութեան ուժովը չդիշին, (Աստուած
միայն գիտէ թէ ինչու համար այսպէս ըս-
տեղծուած են) և ինչուկ ներկան թեթև մը
տանին, այն ատեն իրենց ցաւերն ալ կը
թեթևնան։

Խնդրեմ, չնորհ ըրէ մօտս գալ թէ ըստ
կարի իր գործերուն կը պատասխանեմ և քիչ
օրէն ձեռք բերած արդիւնքս կը յայտնեմ։
Հօրաքոյրս տեսայ. նա շատախօս կին մ՛է

կլսէին, թէև բնաւ այնպէս չէ. իրաւ, վատվտուն և ցասկոտ է, բայց ընտիր սիրտ մ'ունի: Մեր ժառանգի բաժնին վրայ մօրս պանդատը անոր բացատրեցի, ինքն ալ իր փաստերն ու իրաւունքը մէջ բերաւ և յայտնեց թէ ինչ պայմանաւ մեր պահանջումը հատուցանելու պատրաստ է, նաև աւելցքը: Ուստի այժմ այս նիւթիս վրայ ուրիշ բան մը չեմ կարող գրել: Մինակ իմաց տուր մօրս որ ամէն ինչ կարգի պիտի մտնէ, թող անհոգ լինի այս մասին: Իսկ ես, բարեկամ, այս աննշան դործին աւելի՝ վերստին նը-կատեցի որ դանդաղութիւնն ու տարաձայնութիւնը աւելի մեծ ջնաս կը պատճառեն աշխարհիս մէջ, քան նենդութիւնը և անօրէնութիւնը. պէտ անուրանալի է որ այս վերջին մեղութիւնները սովորական չեն:

Եւ սակայն շատ հանգիստ եմ այս տեղ. միայնութիւնը անդին սպեղանի մ'է ինձի համար այս դրախտիս մէջ, և սիրտս որ ըստէպ կը սարսռի, ի'սկոյն տաքնալ դարնանային ջերմութեամբ: Ամէն բայս և տունկ

ձագին վրան չ՛էր: Ուր էր թէ Թիլիեանին մը լինէր և այս անուշահոտ ծովին մէջ լողայ և անոր անուշ անանէր:

Քաղաքը լռիկ-ման անշէն է. իսկ շրջակայքներն անհնարաբեր բնական պեղ մ՛ունին: Եւ ահա այս պատճառաւ է որ լուսահոգի Մ... կոմսը իր պարտէզը բլրի մը գագաթը շինեցուց հոգ տարեր է, այնպիսի բլուրներ՝ որ խաչի ձև իրար կարելով սիրուն սիրուն հովիտներ կը յօրինեն: Պարտէզը անզարդ է և այլեւս իսկոյն կարող է դուշակել որ անոր ծրագիրը շինողը նկարիչ մը չէ, այլ դպրոցն սիրա մը որ միայնութիւնը կը սիրէ: Արդէն քանի անգամ արտօսր թափեր եմ այս փոքրիկ անտառին աիրոջը վրայ, որուն սիրական օթևանն էր այս, ինչպէս որ հիմակ իմն է: Այս պարտէզին դրեթէ տէրը ես եմ, պարտիզպանը ինձի անձնուէր է և քանի մ՛օրէն իր վարձքը պիտի ընդունի:

ՆԱՄԱԿ Բ.

Մայիս 10

Գարունի անուշ այդունման՝ զարմանալի զուարթութիւն մը կը տիրէ հոգիիս մէջ և բոլոր սրտովս կը վայելեմ։ Մինակ եմ, և կեանքը բերկրութիւն մ'է ինձի այս տեղս որ յատկապէս շինուած է ինձի պէս հոգիներու համար։ Բարեկամէ լիր, այնչափ երջանիկ եմ, այնպիսի անդորրաւէտ զոյութեան զգացումով համակուած եմ որ նկարչութիւնը բոլորովին երեսէ ձգեր եմ։ Սակայն թէ գծադրութիւնը մոռցայ. պիծ մը քաշելու անզօր եմ, թէեւ կ'զգամ որ այս պահուս անհամեմատ պատկերահան մ'եմ։ Երբ մշուշը ջրկաթայ չքնաղ հովիտը կը ծածկէ և արեւին լոյսը վերէն շիտակ իջնելով թաւուտ ու մթին անտառիս մէջ կ'անհետի ու դէս ու դէն ներքին արբաւայրը նշոյլներ կը սահին, ես երկայն խոտերուն վրայ, աղբահոս վտակին եզերքը՝ հոգւոյն կիսոյ երազնոտ՝ բիւր ու բիւր անյայտ բոյսեր կը ննեմ։ Երբ այս թագուն աշխարհիս բզեզ-

մը կը լսեմ, գալարին մէջ անհատնում մեջ-
ջատներու և ձախիներու հրաշալի ու երկին
երկին ձևերը կը նկատեմ, յանկարծ կ'ղդամ
հին այն էին զօրութիւնը որ ամենազօր զօ-
րութիւն է և ամէն ըստ իր պատկերի ըս-
տեղծեց, անոր շունչը կ'ատնում որ սէր
է միայն և մեզի կը պահէ անբաժան մշտա-
նև երանութեան ծովու մը մէջ։

Բարեկամդ իմ, այսպիսի րոպէ մը մէջ
կարծես թէ աչքիս առջև ազօտ արշալոյսի մը
հետ անսահման աշխարհ մը կը պարզի...։
Երկին՝ սիրուհի մը նմանին պէս հոգիս
մէջ կը բեկբեկի, կուրծքս փափաքներով լի
կը փքայ ու կլսեմ իւրմէ։ — Ա՛հ, եթէ
հնարին լինէր արտայայտել, եթէ զօրէքրայս
թղթիս շնչել տալ ինչ որ սրտիդ մէջ կ'ապ-
րի լիուլի և եռանդագին, այս թուղթս հո-
գիդ հայելին պիտի լինէր, ինչպէս որ հոգիդ
Աստուծոյ հայելին է։ Բարեկամ... բայց
ահա այս բանս ուժէս վեր է և այսպիսի
վաեմ տեսիլներու տակ վհատ ու նկուն կը
մնամ։

ՆԱՄԱԿ Գ.

ՄԱՅԻ 12

Ո՛ պիտէ, թերևս օդին մէջ մոլար ո-
պինհը կը թռին և կամ սրտիս երկնային
հուրն է պատճառ որ չորս դին գտնուած ի-
րերը եգեմական գոյն մը կ'ստանան։ Գեղէն
քիչ մը հեռի աղբիւր մը կայ, ուր կը գե-
դերիմ միշտ տեսակ մը համայական ազդու-
մով, ինչպէս երբեմն Մելուզինան ու իր հիա-
սքանչ քոյրերը։ Բլրակէ մը դար՝ի վար
որ իջնես՝ առջեդ կամար մը կ'ելնէ. քսան
ոտք ունի և ահա դէպ՝ի խոր ժայռէն վը-
ձիտ ջուր մը կը բղխի։ Աղբիւրին վրայէ
կամարաշէն պզտիկ պատերը, հովանաւոր
մեծկակ ծառերը և նոյն իսկ տեղւոյն ղովու-
թիւնը մարդուս հրապոյր և սարսուռ կ'ազ-
դեն։ Օր չանցնիր որ այն կողմը չերթամ և
ժամ մը հանդիստ չընեմ։ Անդադար կը գե-
ղեն նաև քաղքին աղջիկները աղբիւրէն ջուր
առնելու համար. անմեղ ու պիտանի աշ-
խատութիւն մը, որով առեն մը արքայազնէ

օրիորդներն անդամ կը պարապէին։ Նոյն պահուն նահապետական օրերու յիշատակները միտքս կը գրգռեն. կը յիշեմ մեր պապերը որ աղբիւրներու մօտ կիներու խօսակցի կ'տային և ամուսնական գործերը կարգի կը դնէին. իսկ բարեսէր հրեշտակներ կը հըսկէին՝ ի վերուստ ակներու և հորերու վրայ։

Ա՛հ, ոմէ որ այս բանս չ'զգար, ինչպէս որ կ'զգամ ես, երբէք ամառը տաք օր մը տաժանելի ճամբայ մը քաշելէն ետև՝ վառարակի մը գովութիւնը վայելած չունի։

ՆԱՄԱԿ Գ.

Մայիս 13

Սիրելիդ իմ, կը հարցնես եթէ կ'ուզեմ որ գիրքերս ղրկես։ Ատուծոյ սիրոյն խնդրեմ, ղես ազատ թող այդ ծանր բեռէն, Առաջնորդի պէտք չունիմ, իմ ներքին տաղնապս ու կրակս ինձի բաւական են։ Մինակ երդի մը կարօտ էի, և այսպիսի երգ մը Հոմերոս մէջ ուզածես աւելի գտայ, ո-

բուն համայնան ազդեցութեամբը ստէպ իմ հրատապ արիւնս կը մեղմեմ։ Քաջ դիտես որ սրտիս պէս երերուն և այլայլելի բան մը չկայ. բայց, սիրելիդ իմ, ասի աւելորդ է կրկնել քեզի, քանի որ արդէն դժարելով դիտեր ես որ խորունկ տրտմութենէ յանկարծ անզսպելի ուրախութեան, և հանդարտ մելամաղձութենէ մը բուռն կրից մէջ ընկած եմ։ Իմ սիրտս կը հոգամ իբր հիւանդ տղայ մը և անոր անխորհուրդ շարժումները գոհ կընեմ։ Խնդրեմ մի ըսեր թէ կան մարդիկ որ թերևս այս բանս կը դատապարտեն։

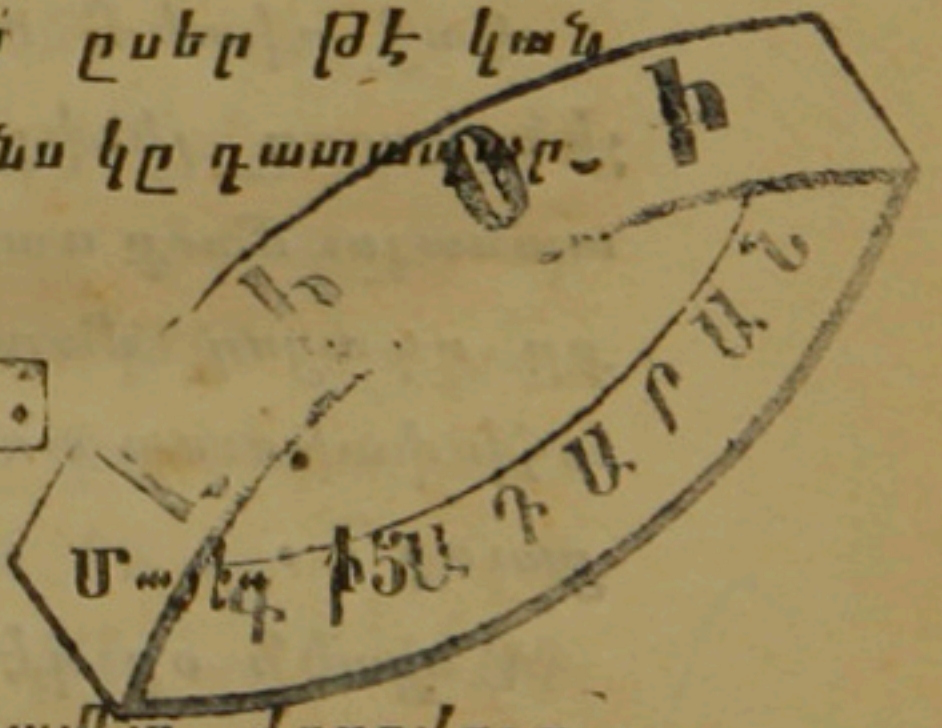

ՆԱՄԱԿ Ե։

Արդէն գիւղիս պարզամիտ ժողովուրդը սկսաւ զիս ճանչնալ ու սիրել. մանաւանդ մանկտին։ Երբ առջի անգամ մտերմօրէն անոնց միանալով պէս պէս չնչին բաներ կը հարցնէի, ոմանք կարծէին թէ ծաղրել է միտքս ու արտրնօք քովէս կը հեռանային։

Իսկ ես չէի վհատեր բնաւին. մինակ այս պարագայիս մէջ արդէն դիտած փորձով ալ տեսայ. կան կարգ մը բարձրադիր մարդիկ որ պաղ ու արհամարհոտ աչքով կը նային դուեհիկ ժողովուրդը և կը խորշին, իբր թէ մեծ վնաս կը կրեն եթէ անոր մօտենան. կայ նաև ստահակ ու իմաստակ պատանիներու դաս մը՝ որ կարծես թէ կը խոնարհի թշուառ ժողովուրդին, որպէս զի իր ամբարտաւանութիւնը աւելի մօտէն զգայնէ։

Քաջ դիտեմ որ մարդիկ հաւասար չենն և չեն կարող լինիլ. բայց ըսած իս յարգ ըսանալու մօտ ոտքի ելլելու կենալու պէտքը զգացող մարդը թշնամին երեսէն առահի փախուստ տուող վատազգին չափ յանցաւոր է։

Անցած օր դէպ՝ի աղբիւրը գացի, ուր նորատի սպասուհի մը տեսայ որ իր սափորը առնդին յետին ոտքը դրած՝ շորս կողմը կը նայէր որպէս զի բեռը դլխին վրայ դնելու օգնող մը գտնէ։ Խնդրեն վար վազեցի և անոր երեսը նայելով ըսի.— Ու-

ղեմ օգնել քեզի, սիրուե աղջիկ: Օրիորդը սկսաւ կարմրելով կարմրիլ ու ըսաւ. — Ա՛հ, պարոն, — Է՛հ, քաղաքավարութիւնը աւելորդ է. հեռևապէս իր բարձիկը շակեց և ես սափորը դլխին վրայ տեղաւորեցի: Աղջիկը շնորհակալ եղաւ ու վեր ելաւ դնաց:

ՆԱՄԱԿ Զ.

Մայիս 17

Այլ և այլ բարեկամներ ստացայ այս տեղ, բայց տակաւին մտերիմ մը չգտայ: Ո՛ դիտէ, ինչ հրապոյր կայ իմ վրայ որ շատ մարդիկ ինձ կը յարին, թէև կը ցաւիմ որ մեր տեսութիւնները կարճատև են: Եթէ հարցնես թէ ինչպէ՞ս են այս կողմի բնիկները, պէտք է ըսել թէ ամէն կողմի մարդերուն պէս: Յիրաւի մարդկային ազգը շատ միօրինակ է: Ասոնք ապրուստի համար կ՚աշխատին անդուլ և իրենց ճոպած ազատ ժամերը այնքան ծանր կը թուին իրենց որ անկից ազատելու համար ամէն հնար՝ի գործ

կը դնեն։ Ո՛ մարդկային ձակատագիր։

Իրաւ է որ շատ բարի մարդիկ են։ Եթէ երբեմն ինքզինքս մոռնալով՝ մարդուս դէմ բաժին ընկած ղուարձութիւններն անոնց հետ վայելեմ, եթէ անոնց պարզ, բայց հիւրընկալ ու ջէն սեղանը նստիմ, եթէ պատեհ առթիւ մը դուրսը պտոյտ մ'ընելու կամ պար մը յօրինել տալու յաջողիմ, այն ատեն սիրտս կը բացուի, բաւական է որ չմտածեմ թէ հոգիս ղօրութիւններն անդործ ու ապարդիւն կը թմրին, կը մաշին և թադուն մնալու ստիպուած են։ Ո՛չ, այն ատեն մամուքը սիրտս կը ձմլէ. և սակայն հասկանալի լինիլ, միթէ քիչ մարդերու բաժինը չէ։

Ա՛հ, էր իմ մանկութեան բարեկամուհին կորուսի, ուր էր թէ չճանչէի։ Երբեմն կը տեսեմ իւրովի։ — Դու անմիտ ես, դու աշխարհիս մէջ բան մը կ'օրոնես որ անդիւտ է... Բայց ես տեսայ զանի, զդացի անոր սիրտը, անոր վսեմ հոգին, որուն առջևը ինքզինքս դեր չ'ի վեր էակ մը կը

համարէի, վասն զի էի ինչ որ կը զօրէի լինիլ։ Ո՛վ Աստուած իմ, կաթ հոգիիս մէջ կարողութիւն մը որ չզօրծէր։ Միթէ այն ա֊տեն արտիս բուռն յուզումը, որով բոլոր բնութիւնը կ'ընդվզէի, կարող չէի արտա֊յայտել։ Մեր յարաբերութիւնը ազնիւ ըզ֊գացումներու սիրայօդ հիւս մ'էր, նուրբ և վառվռուն բանակցութիւն մ'էր, որուն մէջ ամէն բան, մինչև անգամ հեգնական նետերը հանճարի դրոշմը կը կրէին։ Իսկ հիմակ, բաբէ, ո՞ւր է նա՝ որ յինէ ա֊ւելի տարօրէր, յինէ աւելի առաջ ան֊հոգը մտաւ։ Երբէք չպիտի մոռնամ անոր մեծ հանճարը, երբէք չպիտի մոռնամ ա֊նոր հրեշտակային ներողամտութիւնը։

Քանի մ'օր առաջ Մ. Պ... անուն մէ֊կը ուեսայ, որ պարզապէս և վայելչապէս պատանի մ'է. Ճեմարանէն նոր կ'ելլէր, լինքզինքը դեռ և ս իմաստուն չկարծէր, բայց կը մտածէ մտադիր որ ուրիշէն աւելի բան գիտէ։ Ինչպէս որ պիտեցի բաւական աշխա֊տեր է. կարճ ըսեմ, ուսում ու հմտութիւն

ունի։ Երբ լմացաւ որ դծապրութեան և յունարէնի վարժ եմ, (երկու հազուագիւտ բաներ այս քաղքին մէջ) իմ մօտս եկաւ, իր դիտութեան համբարն առջևս թափեց, պադէօ, վուտ, Ռիլա ու վինքէլման յիշեց, պնդեց թէ Սիւլէրի տեսութեան առաջին հատորը ամբողջ կարդացեր է և հըսնութեան վրայ հէյնի յօրինած ձեռագիրն իր քովը ունի։ Թողուցի որ ուզածին չափ լեզու թափէ։

Նոյնպէս ընտիր մարդու մը հետ տեսութիւն ըրի, այս է, նահանգիս դատաւորը, անկեղծ ու պարզսիրտ անձ մը։ Կըսեն թէ աքանչելի տեսարան մը կ'ընծայէ երբ իր զաւակներուն մէջ դառնուի, ինը հատ ունի և մանաւանդ իր մեծ աղջիկը շատ կը դովեն։ Իր տունը հրաւիրեց զիս և պատեհ առթիւ պիտի երթամ։ Իշխանին ամառանոցը կը բըսնակի որ աստի մէկ ու կէս մղոն հեռի է։ Իր կողակիցին մահէն ետքը գիւղը քաշուելու հրաման առաւ։ Քաղքին բնակութիւնը դատաստանական պաշտօնատան մէջ իրեն

անտանելի կ՚երևէր։

Ճամբուս վրայ ուրիշ մէկ քանի տարօրինակ անձերու ալ հանդիպեցայ, որոց մտերմական կերպերը մասնաւորապէս չսիրեցի։

Մնաս բարև, այս նամակս հաճելի պիտի գայ քեզի, որովհետև լիովին պատմական է։

ՆԱՄԱԿ Է։

Մայիս 22

Մարդուս կեանքը երազ մ՚է, ինչպէս որ արդէն շատ մարդիկ հաւատացին և այս տեսիլը իմ միտքս կը պաշարէ անդուլ։ Երբ կը նկատեմ որ մարդուս մտային ժիր զօրութիւններն ինչ նեղ շրջանի մէջ ամփոփուած են, երբ կը տեսնեմ որ իր բուռը ճիգը կը թափէ, մի միայն նիւթական պիտոյքը հայթայթելու համար, և այս հոգն ալ մինակ իր ողորմելի էութիւնը երկարելու մտօք կը տանի, և թէ շատ բաներու մէջ իր վիշտերուն դարմանը անձնուրացութիւն մ՚է, երբ պատի մէջ փակուած կատնաւորին անձնուրացուիլ նմանի, որ իր բանտը պէս պէս

պոյներով կը նկարէ, երբ այս բաներս կը մտածեմ, վիլլէմ, լեզուս կը կապուի։ Այն ատեն իմ ներսս կը մտնեմ և աշխարհ մը կը պտնեմ. անկայուն և անորոշ փափաքներու մէջ կը կորսուիմ փոխանակ իրականութեան ու կենդանի կեանքով ապրելու։ Ահա այն ատեն ամէն ինչ կը տատանի աչքիս առջև և իբր երազի ժպտելով՝ աւելի առաջ կ'արշաւեմ ոնեզը աշխարհիս մէջ։

Տղաք չգիտեն ինչ կուզեն։ Կէտ մ'է այս որուն վրայ մեր մեծ ու փոքր վարժապետներու պիտուն վարժապետները կը համաձայնին։ Սակայն ոչ ոք կուզէ համաձայնիլ թէ արբուն մարդիկ ալ այս մասին ուժկաք տղաներ են որ պայթ՝ի պայթ և աննպատակ կը քալեն հողագնտիս վրայ։ Գիտեն թէ ուստի պան և ուր կ'երթան, անոնց պէս շաքար, բլիթ ու ձեռ ուտելով կը կատակարուին, թէև ասի ինքնին շօշափելի ճշմարտութիւն մ'է։

Զիլզում մը կընեմ։ Գիտեմ, պիտի ըսես թէ_երջանիկ են անոնք որ փոքր տղաներու

այէս օրն օրին կ'ապրին, իրենց խաղալիկը
կը շոյեն, անոր հագուստը կը հանեն ու
կը դնեն, ակնածական անկուշտ աչք մը նե-
տելով՝ մառանին քովէն կ'անցնին, ուր քալ
դիտեն որ մայրիկը անուշեղէնը պահած է,
և երբ իրենց փափաքած պատառը ձեռք ձը-
դեն, զայն կը լափեն ու նորէն կը պոռան·
— « Դեռ կուզե՛մ: » — Իրաւ որ ատոնք
բաղդաւոր արարածներ են. նոյնպէս բա-
րեբաստ են անոնք որ իրենց անոտի դոր-
ձերուն կամ կրկից պանծալի անուն մը կը
դրաշեն և իբր հսկայի հրաշակերտ մարդկա-
յին ազգին կը նուիրեն անոր փրկութեան
և բարօրութեան համար: Այո՛, երանի ա-
նոր որ այսպէս վարուիլ գիտէ: Սակայն այն
որ կ'ըմբռնէ այս իրերուն գաղտնի շարժա-
ռիթը, այն որ կը տեսնէ թէ ինչպէս պար-
զասէր անձը, եթէ կամի, իր փոքրիկ պար-
տէզը կրնայ դրախտ մը դարձնել, ինչպէս
թշուառը, թէև բեռին տակը ծռած, իր
շաւիղը կը շարունակէ արիաբար, և ինչպէս
բոլոր մարդիկ անխտիր կը տեսնչան որչափ

կարելի է երկայն ժամանակ և մինչև յետին
րոպէն արևուն լոյսը վայելել, ահա այնպի-
սին միայն հանդարտ է։ Ինքնուվին աշխարհ
մը կ'ստեղծէ. նաև երջանիկ է, վասն զի
մարդ է։ Որչափ նեղ լինի իր շրջանը, դար-
ձեալ իր սրտին մէջ ազատութեան անուշ
զգացումը կը պահէ և վերջապէս գիտէ թէ,
երբ կամի, կրնայ իր շղթան քակել ու մեկ-
նիլ։

ՆԱՄԱԿ Ը.

Մայր 26

Շատ ատենէ՝ ի վեր գիտես թէ ես
ինչ կերպով տուն տեղ կը շտկեմ։ Ասիս
անգին ալտրժելի վայրեր կը թափառիմ,
փոքրիկ տնակ մը կը գտնեմ ու սրբի մը
մէջ կը դադարիմ։ Աստանօր փոքրիկ ան-
կիւն մը գտայ որ գիս հրապուրեց։

Քաղքէն շուրջ մղոն մը հեռի գիւղ մը
կայ, որուն անունն է Վահլէմ։ Բլրակի մը
վրայ գիրքը սքանչելի է, և երբ հեռւեակ
ճամբէն գէպ՝ ի վեր երթաս մեկ ակնարկով

բոլոր հովիտը կը տեսնես։ Պարզ և հիւ-
րասէր կին մը, թէև պառաւիկ, այլ շէն
ու խնդուումերես, այն տեղ կինի, պարեջուր
ու սուրճ կը ծախէ։ Սակայն ամենէն ընտիր
բանը երկու թմբիներն են, որոց տերևա-
լի ոստերը մատուռին առջևի պզտիկ հրա-
պարակը կը հովանաւորեն. իսկ ադարակային
հիւղիր, շտեմարաններ ու բակեր այս հը-
րապարակը կը շրջապատեն։ Ճշմարիտը, այս-
պիսի ախորժելի ու հանդարտիկ վայր մը
դժուարաւ կը գտնուի։ Սեղանս տնակին առ-
ջևը դնել կ'տամ, աթոռս կը բերեն, կը նըս-
տիմ սուրճս կ'ըմպեմ ու Հոմերս կը կարդամ։
Երբ առաջին անգամ պատահմամբ, զմայ-
լելի կէսօրէ մ'ետև՝ սոյն թմբիներուն տա-
կը եկայ, չորս դին ամայի ու թափուր զը-
տայ։ Բոլոր գեղացիները դաշտերը բանի
գործի գացեր էին։ Մինակ չորս տարեկանի
մօտ աղայ մը տեսայ որ գետինը նստեր՝ վե-
ցամեայ մանկիկ մը ծունկերուն վրայ ա-
ռեր՝ իր փոքրիկ թևերը անոր կուրծքին
պլլեր էր, այնպէս որ աթոռի ձևով ղանի

կը գրկէր, և թէև աղեկին աչերը վառվը-
ռուն լուսով մը կը փայլէին, այլ բոլո-
րովին հեզ ու հանդարտ էր։ Այս տեսքը
զմայլեցուց զիս։ Խակոյն դիմացի կողմը գըտ-
նուած արօրին վրայ նստայ և եղբայրական
այս փոքրիկ տեսարանը հրճուանօք ուրուա-
գրեցի։ Այս ծրագրին յաւելի նաև մօտա-
կայ ցանկին ծայրը, շտեմարանի մը դուռը
և կիսակուռ սայլերու քանի մը անիւները,
բայց ամէնն ’ի միասին խառն ’ի խուռն,
ինչպէս որ իրօք կ’երևային։ Ծամ մը նը-
կատեցի որ հրապուրելի ու շատ պեղիցիկ նը-
կար մ’ըրեր եմ, լիովին բնականին նման։
Այս փորձը նորէն կարծիքս հաստատեց թէ
պէտք է միշտ բնութեան հետևիլ։ Ան
միայն անսպառելի է ու ձոխ, այն միայն
երևելի վարպետներ կը շինէ։ Ինչ որ կա-
նոններու մասին կարելի է ըսել, գրեթէ
նոյնը կարելի է ըսել նաև ընկերական օ-
րէնքի համար։

Այն մարդը որ կանոններու կ’աշակերտէ
և անոնց ծնունդն է բոլորովին վատ և

հիմունքին ծաղրելի բան չարտադրէր, ինչ-
պէս որ օրէնքի և սովորութիւններու հե-
տևարդը երբէք անսասանելի դրայի մը և նը-
շանաւոր եղևռնագործ մը չդառնար, սակայն
ինչ որ կուզեն թող ըսեն, բոլոր այս կա-
նոնները մարդուս ճշմարիտ զգացումը և
բնութեան կենդանի պատկերը կ'աւրեն:
Հիմակ դու կը բողոքես ու կ'ըսես թէ չա-
փազանց կը խօսիմ, և թէ կանոնները միևնակ
ծառին անպէտ ոստերը կը յօշատեն ու կ'ըս-
տրկեն: Օրինակ մը տամ քեզի, բարեկամ,
ինչպէս այս բանին նոյնպէս սիրոյ մէջ նոյնն
է: Ամաւսիկ նորհաս սիրտ մը որ օրիոր-
դի մը կը յարի. բոլոր իր ժամերը անոր
կը նուիրէ, ստակ, կարողութիւն, ամէն ինչ
կը վատնէ, որպէս զի ամէն վայրկեան կըրկ-
նէ թէ ինքզինքը զոհելու պատրաստ է:
Յանկարծ իր դէմը կ'ելնէ մարդ մը որ յարդ
և շահաւէտ պաշտօն մ'ունի և անոր կըսէ:
— «Իմ նորատի պարոնս, սիրել մարդ-
կային է. միևնակ մարդու պէս սիրել պէտք
է: Ծաղրդ բաժնէ. մաս մը աշխատանքի

նուիրէ, և ծնողքը սիրուհիի տուր։ Փոքր
ինչ դրամական վիճակ կշռէ. առաջ ան-
տեսիլ հոգ տար, ապա կրնաս, արդէք
մը չկայ, պարկեշտ մը տալ առնես առնէն, ոչ
առէպ, այլ ծոնիդ օրը կամ ձնունդիդ
տարեդարձին։ » Մեր սիրահարը այս խը-
րատը կը բռնէ, օգտակար ելիտասարդ մը
կը գտնայ և կը յորդորեմ իշխանը որ
զանի պաշտօնի մը դնէ։ Նակ սէրը, մի հար-
ցըներ, թռաւ այն. իսկ արհեստը, եթէ ար-
հեստաւոր է, նոյնպէս լմնցաւ։

Ո՛ բարեկամ, ինչու համար հանճարի
հեղինէը ուր ուրեմն կը յորդէ, ինչու համար
որոտաձայն կոհակներով չ'ուռչիր, որպէս զի
մեր սիրտերը շարժէ ու թունդ հանէ։ Սի-
րելի բարեկամ, որովհետև պետական երկու
եղբայրները շատ խելացի պարոններ կան։ Այն
հեղեղատը իրենց ծաղկոցներն ու կակաչ-
ներու ածուները կրնայ աւերել. ուստի կը
փութան ժամանակին թաւմբեր և պատուար-
ներ կանգնել, ապառնալից վտանգին դէմ
առնելու համար։

ՆԱՄԱԿ Թ.

Մաէ 27

Չիմակ կը դիտեմ որ կրկնութեան, ուշ նայնաբանութեան և բաղդատութեան մէջ ընկայ և տղոյ պատմութիւնը շարունակելու մոռցայ։ Ինչպէս որ նախորդ գրուխս կը յայտնէի նկարչական տեսիլներու մէջ կ'օրօրէի։ Գրեթէ երկու ժամ արօրիս վրայ նստայ։ Իրիկուան դէմ գեռահաս կին մը գամբիւղ՝ի թևին կ'գայ տղաքները փնտռելու, որ բոլոր օրը հանդարտ նստեր էին, և հեռուէն կը կանչէ. — «Փիլիպպէ՛, ապրիս խելօք տղաս։» Կինը բարեւեց ինծ, ես ալ անոր բարեւն առի, ոտք ելայ և մօտենալով հարցուցի եթէ այս մանկիկներուն մայրն ինքն է։ Այո՛, ըսաւ նա և քաքարի մը կէսը մեծ տղուն տալով՝ պղտիկը գիրկէն առաւ ու մայրական գորովալիր սիրով զանի սպգաւ. վերջը ինձի դառնալով ըսաւ։ — «Պղտիկս Փիլիպպէին ձգեցի որ վրան հոգ տանի և ես մեծ որդուս հետ քաղաքը գայի քիչ մը ձերմակ հաց, շաքար ու պտուկ մը գնելու համար»։

Այս ամէնը զամբուղին մէջ տեսայ, որուն ծածկոյթը վար ընկեր էր։ — « Այս պիշեր քիչ մը թաղպիտի եփեմ Յոննիկիս համար։» Այս էր պղտիկին անունը։ — « Երէկ մեծ տղաս, այն շուտիկը, պտուկս կոտրեց երբոր փիլիպէին հետ կըծեծկուէր տակի քերթուքին համար։ » Մեծ տղուն վրայ հարց ու փորձ ըրի, և մինչդեռ մայրը կ'ըսէր թէ սագերու երամը մարդին մէջ, քշելու վրայ է, ահա ինքը ոստոստելով եկաւ ընկուզի ճիւղ մ'ի ձեռին։ Դեռ ևս քիչ մը խօսեցայ կնկան հետ և իմացայ որ վարժապետին աղջիկն է և իր ամուսինը ժառանգական որեւէ պորճի մը համար Հէլվէտիա կը գտնուի։ — « Իր իրաւունքը պիտի ուտէին, ըսաւ նա, իր նամակներն անպատասխանի կը մնային. ուստի ստիպուեցաւ Ճամբայ ելնել։ Աստուած սար դլխին ձիւն մ'եւս չլինէր, որովհետև իրմէ լուր առած չունիմ»։ Սիրտս չէր ուզեր հեռանալ այս կրնկան քովէն. զաւակներուն մէն մի գահեկան տուի, հատ մ'ալ մօրը, որպէս զի

քաղաքը երթալուն պէտիկ տղուն համար ըս-
պիտակ հաց մը դնէ, և ականջ իրարմէ բաժ-
նուեցանք:

Բարեկամդ իմ, ատուղիւ կըսեմ որ աբ-
իւնս եռ ու եփ ելած ատենն անդամ, սըր-
տիս ներքին աղմուկը կը հանդարտի այս-
պիսի արարած մը ձայնին, որ երանաւէտ
անդորրութեան մը մէջ իր կեանքին նեղ
շրջանը կը բոլորէ, օրապահիկը հազիւ թէ
օրն օրին կը գտնէ, և տերևաթափը աես-
նելով ուրիշ բան չմտածէր բայց եթէ ձը-
մեռը մօտալուտ է:

Այս հանդիպումն՝ի վեր ատէպ դուրս
ելայ: Տղաք ինձի ընտել եղան, երբ սուրճս
կ'առնեմ, յինէ շաքար կուզեն, և իրիկունը
հաց ու կոպիս մէկտեղ կ'ուտենք: Ամեն
կիրակի սովորական դահեկանը կ'ընդունին,
և եթէ որոշեալ ատենը չգտնուիմ՝ դիմե-
պանուհին զայն իմ կողմէս տալու հրաման
ունի:

Այս տղաք շատ վայրենի չեն, ամեն տե-
սակ պատմութիւններ կը պատմեն ինձի, ես

ալ կը զուարճանամ անոնց մանր մունր վէճերը ու նախանձու կռիւները դիտելով՝ երբ գիւղին միւս մանկտին ալ նոյն տեղը կ'գան կը գումարուին։

Բաւական նեղութիւն քաշեցի իրենց մօրը սիրտը հանդարտեցնելու, որ անդադար կըսէր — « Տղաքը ձեզի գլխի ցաւ կտան։ »

ՆԱՄԱԿ Ժ.

Մայիս 30

Անցածն օր ինչ որ կըսէի նկարչութեան համար կը յարմարի նաև քանաստեղծութեան. հէրիք է որ մարդս ինչ որ դեղեցիկ է գդայ և բացատրելու զօրէ։ Իրաւ է որ քիչ խօսքով շատ բան կը պահանջեմ։ Այսօր տեսարանի մը ներկայ էի, որ, եթէ պարզօրէն նկարագրուի, եղերդ մը կը դառնայ։ Սակայն բանահիւս, տեսարան, եղերդ, ինչ վերաբերութիւն ունին գիրքս հետ։ Միթէ կանոն է՞ որ մարդս միշտ արհեստական ոճին հետևի, երբ բնութեան մէկ շքեղ տեսիլը նկատէ։

Եթէ այս բնաբանիս վրայ կ'երևակայես թէ հրաշալի բան մը պիտի պատմեմ շատ կը վրիպիս. խօսքս պարզապէս գիւղացիի մը վրայ է որ լիուվին իմ համակրութիւնս ըրաւեց: Ես ըստ սովորականին գործը վեր՛ի վերոյ պիտի պատմեմ հիմակ, դու ալ ինչպէս որ գիտես, պիտի սրտմտիս ըստ սովորականին: Վահէմ, միշտ Վահէնն է այս հրաշալի վէպերուն աղբիւրը:

Պանդոկին դիմացի թմբինեերուն տակ խումբ մը մարդիկ կային որ աւերակը կը լը-
մէին: Տեսնելով որ ինձի յարմար ակումբ մը չէ այն, պատրուակ մը գտայ հեռու կե-
նալու համար:

Մօտակայ տունէն գեղացի մը դուրս ե-
լաւ և սկսաւ նորոգել այն արօրը, որուն ուրուագիրը առջի օրը գծագրեր էի: Այս մարդուն դէմքը հաւնեցայ. մօտը գայի, իր վիճակին վրայ քանի մը հարցումներ ըրի, և շուտ մը մտերմացանք: Այս բարեմիտ գիւղացիներուն հետ միշտ այսպէս եմ: Ը-
լորովին վստահ՝ պատմեց թէ այրի կնկան

մը քովը կը ծառայէ և անոր շատ պոհ է։ Ը՛ր տիրուհին վրայ այնչափ լեզու թափեց և այնչափ դուվեց որ խեղճն հասկըցայ թէ հոգւով մարմնով անոր կապուած է։ Հիմակ աարիքը առեր է, ըսաւ նա, և առջի էրիկին հետ օր տեսած չլինելուն, նորէն կարդուելու միտում չունի։ Այս նկարագիրէն ակն յայտնի կ՛երևէր որ այրի կինը իր աչքին չնաշխարհիկ էակ մ՛էր, և կը փափաքէր զանի կին ընել ու լուսահոգիին վատ ընթացքին յիշատակը ջնջել։ Ուր էր թէ կարող լինէի նոյն իսկ իր խօսքերը մէջ բերել, որպէս զի այս պատանիին մաքուր սէրն ու հաւատարմութիւնն լաւ աս ըմբռնէիր։ Սակայն անոր կենդանի շարժուձևերը, պաշնակաւոր ձայնը և աչերուն երկնային հուրը նկարագրելու համար հարկ է բանահիւսի մը տաղանդն ունենալ։ Ո՛վ կարող է պրի առնուլ անոր վարմունքին ու լեզուին անհնարին փափկութիւնը։ Իրաւի համեմատաբար շատ անլի և անհամ կը գտնեմ բառերս։ Իսկ բոլորովին սիրտս շարժեց

երբ ըսաւ թէ դողլի մէջ է առ ահի որայ-
րի կնկան վրայ թիւր կարծիք մը առած չը-
լինիմ, և թերևս կասկած մը՝ իրենց յարա-
բերութեան տեսակին վրայ: Այլ միւս կող-
մէն որչափ կ'զմայլէի երբ կը դովէր նա այն
կնկան պեղն ու շնորհը, որ, թէև ծաղիկ
հասակի հրապոյրները չունէր, բայց և այն-
պէս գինքը շահեր դրաւեր էր: Ես ինքնին
կրնամ մինակ զգալ այս բանս, սակայն մեկ-
նել չեմ կրնար: Երբէք ոչ տեսեր և ոչ
երազեր էի կեանքիս մէջ որ այսպիսի բուռն
իղձ մը, հրատապ և հալումաշ խանդ մը
հնարին լինի զուտ ու անարատ պահել,
ինչպէս որ կը պահէր այս պատանին: Մ'ի
մեղադրեր զիս եթէ սիրոյ այս անմեղութիւ-
նը ու ճշմարտութիւնը յիշելով՝ հոգիս կը
վառի, այս հաւատարմութեան գորովալիր
տեսիլը զիս կը պաշարէ անդադար և սիրտս
նոյն օրինակ բորբոքելով կ'այրի ու կը հալի:

Հիմակ պէտք է որ այս կինը տեսնեմ..."
կամ ոչ, աւելի աղէկ է որ զանի իր եռան-
գուն սիրահարին աչքովը տեսնեմ, կարելի

է որ իմիննեըս զինքը այնչափ հրապուրնլի չեն պատճեր և ինչու համար այս գեղանի նկարը ապրեմ։

ՆԱՄԱԿ ԺԱ.

Ցո՜ղէ 16

Ինչմ՚ նամակ չեմ գրեր քեզի. կը հարցընես դու ինձի, թէև դու գիտուն ես։ Գուշակել պէտք էիր որ աղէկ եմ, ուստի... Համառօտ, ահա պատճառը. ծանօթութիւն մ՚ըրի որուն վրայ շատ կը մըտածեմ, բայց շատ։ Բան մ՚ունիմ... ես ալ չգիտեմ ինչ ունիմ։

Մանր պատմել քեզի ամէն բան, ըսել թէ ինչպէս հանդիպեցայ ամենասիրուն էակին մը՝ բաւական դժուարին գործ է։ Թըռուցիկ՝ հիացեր եմ... այլ պատմաբան չեմ։

Հրեշտակ մը... դնա՛ բանդ. ամէն մարդ այսպէս կ՚անուանէ իրեննը։ Իրաւունք ունիս, կարող չեմ բացատրել թէ ինչ աստիճան սիրուն է նա, և ինչո՛ւ համար սիրուն է. այս գիտեմ որ հոգիս առաւ. այս է խնդիր

րը։ Այն ինչ պարզութիւն ու իմացակա-
նութիւն ունի նա, ինչ բարեսրտութիւն և
հաստատամտութիւն է այն. հապա ինչպէս
խօսիմ այն կայտառութեան վրայ որ ան-
դրդուելի կը պահուի իր ժիր և գործուն
կեանց շրջանին մէջ։

Ունայն խօսքեր են ասոնք, պիտեմ, անի-
մաստ ու վերացական բառեր, որ անոր մէկ
նշոյլն անգամ չեն ցուցներ։ Ուրեմն ուրիշ
անգամ... Է՛հ չէ, ուրիշ անպատի չեմ
թողուր. ամէն բան հիմակ կուզեմ պատմել
քեզի. թէ որ այժմէն սիրտս չբանամ, ու-
րիշ անգամ բանալիք չունիմ։ Դաան գի,
խօսքը մեր մէջը, պիտս սկսեէս՝ ի վեր՝ ե-
րեք հեղ քիչ մնաց թուղթ ու գրիչ մէկդի
նետելով՝ երիվարս պիտի հեծնէի և հրե-
տակիս պիտի երթայի. թէև այս առտու եր-
դում երի չերթալու և ամէն վայրկեան պա-
տուհանս կ'երթեմ տեսնելու համար թէ ար-
դեօք արևը մարը մտնելու մօտ է...

Պարելի չեղաւ դիմանալ. երթալ պէտք
էր... և ահա անկից կը գառնամ... Հէ-

մակ, սիրելի վիլլեմ, կը նստիմ երեկոյեան կերակուրս ուտելու... եւ քեզի ալ գրելու: Ո՛հ, ինչ բերկրութիւն զգայ սիրտս՝ տեսնելով այն էակը իր եղբայրներուն ու քոյրերուն մէջ, շէնն ու սիրասուն զաւակները... ուր հատ են:

Բայց թէ որ այս կերպով շարունակեմ մինչեւ վերջը բան մը հասկընալիք չունիս: Ուրեմն մոխիկ ըրէ. կը գինջանիմ մանր պատառներուս մէջ մնանիլ:

Անցեալները գրեցի քեզի թէ նահանգիս պ. Ս... դատաւորին հետ ծանօթացայ և թէ հրաւիրեց զիս իր մենաստանը երթալ գինքը տեսնելու, լաւ ևս ըսեմ իր փոքրիկ պալատը: Այս հրաւէրը միտքէս բոլորովին ելեր էր և թերևս երբէք չմիշէի, եթէ դիպուածը այն խաղաղաւէտ բնակարանը պտնուած պահուն դանձը երեան չհանէր:

Մեր երիտասարդները դիւղային պարահանդէս մը կարպատրեր էին և ես ալ պիտի երթայի: Անուշ ու գեղանի՝ թէև անշնան՝ օրիորդի մը թևս տուի: Ինչպէս որ

ըրոշուեր էր յանձն առի իմ պարուհիս և անոր մօրքեռ աղջիկներէն մէկը կատքոլ պարահանդէսը տանիլ և ձամբուն վրայ Ս... Շարլօդն ալ առնուլ...: Երբ անտաւին երկայն ուղիէն, որ դատաւորին մառանոցը կը տանի, դէպ յառաջ կը քշէինք, ընկերուհիս ըսաւ: «Սերուն օրիորդը պիտի տեսնես հիմակ. նայէ որ չխրտհարիս անոր, ըսաւ միւսը:

— Եւ ինչ պատճառաւ:

— Վասն զի արդէն ընտիր մարդու մը նշանուած է, որ առ այժմ կը ճանապարհորդէ, որպէս զի գործերը կարգի դնէ: Իր հայրը մեռած է և քիչ առնէն աղուոր պաշտօնի մը պիտի հասնի:

Այս բաները լինձի հետ բնաւ վերաբերութիւն չունէին:

Արևը բլուրին սարը հասնելու համար քառորդ մը պէտք էր՝ երբ բակին դուռը հասանք: Օդը շատ ծանր էր ու տաք. կիները կը վախնային որ փոթորիկ մը չիբերի: Մթին ու խաշտր ամպեր մօխրի գոյնով

հորիզոնին վրայ կը դիզուէին։ Կիներուն անհանգստութիւնը փարատելու համար ըսկսայ օդային երևոյթներու վրայ իմ համառօտ թիւնս թաւիլ, թէև ձշմարիտն ըսելով իմ սիրտս ալ կը հատներ որ չըլլայ թէ մեր զուարճութիւնը փոքր ինչ խանգարի։

Կատքէն վար իջայ. սպասումի մը՝ որ դուռը կեցեր էր, աղաչեց որ պահ մը սպասենք և թէ օրիորդ Շարլօտ գալու վրայ էր։ Իսկ ես բակը մտայ գեղեցկաշէն սան մը շաւիղը բռնելու։ Ճակտի սանդուղէն քանի մը քայլ վեր կ'ելնեմ, դուռը կը բանամ և ինչ տեսնեմ, հիանալի տեսարան մը որուն նմանը բնաւ աչքիս զարկած չէր։

Երկու տարեկանէն բռնէ մինչև տասներկու տարեկան տղաներ փոքր սրահի մը մէջ խառնած՝ նորատի օրիորդի մը շուրս դին պար բռներ էին։ Օրիորդը միջակ ու վայելուչ հասակ մ'ուներ, ճերմակ շրջազգեստ մը պարզօրէն հագեր էր, որուն թևերն ու կուրծքը վարդի ձև շիկապոյն հանդոյցներ կային։ Սեւ նկան մ'ի ձեռին շուրջ դառ-

նալով կը կտրէր և պզտիկ տղոց տարիքին ու ախորժակին չափովը մէն մի պատառ կը բաժնէր, և ինչպէս դուրգուրալով կը բաժնէր, և ինչ անուշիկ ձայնով ամէն մէկը կ'ըսէր. «Շնորհակալ եմ», իր փոքրիկ ձեռները վեր վերցընելով՝ դեռ հացին պատառը չկտրուած, և վերջը իր բաժնէն դոհ՝ ոստոստելով կը հեռանար: Իսկ եթէ 'ի բնէ ծանր ու հանդարտ տղայ մ'էր՝ մեղմիկ դէպ 'ի բակին դուռը կը դիմէր նորեկ օտարականներն ու կառքը, որ իր սիրական Շարլօղը պիտի առնէր, տեսնելու: «Ներում կը խնդրեմ, ըսաւ նա, որ ձեզի մինչեւ այս տեղ դալու ծանրութիւն պատճառեցի և տիկիններըը սպասել տուի: Հապուսիս և առանին հաւքըտուքիս պարապելով՝ մոռցեր էի տղոց կերակուրը տալ, անոնք ալ ուրիշին ձեռքէն չեն ուզեր հաց ուտել: Քաղաքավարական կիսկտուր պատասխան մը տուի: Արդէն իր դեղանի դէմքը, ձայնն ու կերպերը հոգիս գրաւեր էին, և հաղիւ թէ կարող եղայ այս յանկարծական այլայ-

լութիւնս ըսպեղու, մինչդեռ Շարլօտ մօ տակայ սենեակը վազելով՝ իր ձեռնոցն ու հովհարը առնելու դնաց։ Մանկիկները հե ռու կայնած՝ քովընտի կը դիտէին զիս։ Ա մէնէն փոքրին մօտեցայ, որ հիանալի տղէկ մ'էր։ Ֆայլ մը եա առաւ այն պահուն որ Շարլօտ դրան սեմին վրայ երևցաւ և անոր ըսաւ։ «Լուի, արի՛ տուր նայիմ թաթիկդ մօրաքեռդ տղուն»։ Տղէկը ձեռքը երկըն ցուց սրտովին և իր պզտիկ աղտոտ քիթը չնայելով՝ աղուր մը երկու երեսէն պաղի։

— Մօրաքեռս դուստրդ իմ, ըսի եա ալ ձեռքս Շարլօտին կարկառելով՝ որ սանդու ղէն վար իջնէ. Մի՛թէ կարծես թէ քու աղ ղականդ լինելու բարեբաղդութեան արժա նի՛ եմ։

— Ո՛հ, անհատնում աղղականներ ու նինք, պատասխանեց Շարլօտ նեղսամիտ ժպիտով մը, և չեմ կարծեր որ դու մեր աղղականներէն յետինը լինիս»։

Շարլօտ մեկնելու առեն իրմէ փոքր, գը լուեցէ տան ու մէկ տարեկան Սօֆի քրոջը

յանձնեց որ միւսներուն վրայ չդոզ տանի և ապսպրեց որ երբ հայրը ձեռնկէքէն դառնայ իր կողմէն անոր բարև ընէ: Նոյնպէս միւս տղոց պատուիրեց որ, ինչպէս իրեն, նոյնպէս Սօֆիին խօսքէն դուրս չելլնեն: Մէկ քանին հաւանութիւն տուին, բայց վեց տարեկան սմսեղուկ ոսկեհեր աղջիկ մը մռմռալով ըսաւ: — «Բայց Սօֆին ուրիշէ, Շարլօդն ուրիշ. աւելի աղէկ ունէի որ դուն լինիս:» Երկու մեծկակ տղաք արդէն կառքին ետևի կողմը սմքեր նստեր էին և Շարլօդ խնդիրս չմերժելով՝ թողուց որ մինչև անտառին ծայրը մեզի հետ գան, այնպայմանաւ որ չարութիւն չընեն և կառքը ամբռնած նստին:

Հազիւ թէ կառքը մտանք և կինները իրարու բարև առինտուին, ակսան հարուստի ու կապուտի, մանաւանդ դտակներուն վրայ խօսակցիլ, ու պարահանդէսին հրաւիրեալ կոչնականները համրել: Շարլօդ կառքը կեցնել տուաւ որ եղբայրները վար իջնեն: Սեծը՝ տասնամեայ տղու մը յատուկ

Ջորովալէր սրտով, միւսը մարդավար ու ե-
ռանդալից՝ Շարլօտին ձեռքը պաղին. Շար-
լօտ անոնց ողջոյնը ընդունեց և անդէն
մեր Ճամբան շարունակեցինք։

Ընկերուհիս հարց ու փորձ ըրաւ եթէ մօտ
օրերս ղրկած դիրքը կարպացեր է։ — « Ոչ,
պատասխանեց Շարլօտ. չխրեցի. ետ պիտի
ղրկեմ, անկից առաջ տուածդ ալ մեծ բան
մը չարժէր։

— Ի՞նչ դիրք են անոնք, հարցուցի. և
ջարմանքս տարաւ երբ իմացայ որ... ին
ործերն են։ Շարլօտին դիտողութիւնները
շատ բնական պտայ. իր մէն մի բառը նոր
շնորհ մը, մէն մի խօսքը հոգւոյն կայծն էր՝
որով իր դէմքը կը լուսաւորէր և փոքրաւ
փոքր կը զուարթանար քանի դիտէր որ իր
միտքը շատ քաջ կ'ըմբռնեմ։

— « Երբ դեռահաս էի, յարեց նա, վէ-
պը շատ կը սիրէի. չեմ կարող բացատրել
թէ ինչ ուրախութիւն էր իմն՝ երբ կիրակի
օրերը անկիւն մը քաշուած՝ թշուառ սիրու-
հի մը ցնծութեան և թշուառութեան մաս-

նակիցը կը լինէի: Ձեմ ուրանար որ հիմակ
ալ մեծ ախորժ կ'ղգամ այսպիսի վէպերէ,
սակայն այնչափ սուղ կառնեմ գիրքս մը ձեռ-
քըս որ պէտք է դոնէ յարաբերութիւնս մը
ունենայ վիճակիս հետ: Կը սիրեմ այն հե-
ղինակը որ իմ յատուկ ընտանի շրջանս կը
նկարագրէ, ուր ամէն մարդ կը շարժի,
ինչպէս որ կը շարժին իմ բալորտիքս և ու-
րուն պատմութիւնը այնքան հետաքրքրական
և սիրելի կը դառնայ ինձի համար որքան
որ իմ ներքին կեանցս պատկերը կը ներկա-
յէ... կեանք մը՝ որ անշուշտ արքայութիւն
մը չէ, բայց և այնպէս անսպառելի երա-
նութեան աղբիւր մ'է: »

Այս խօսքերէն զգացած ակնյայտութիւնս
պարտկելու չկրցայ. բայց ընդունայն.
երբ վէպիկէ երեցին վրայ ձշմարիտ համո-
զում մը սկսաւ խօսիլ, անհնար եղաւ ինք-
զինքս զսպել, այս նիւթիս վրայ միտքս ե-
զածը ըսի, և բաւական ժամանակ անցնե-
լէն ետև միայն, երբ Շարլօտ երկու ընկե-
րուհիներուն հետ խօսք բացաւ, դիտեցի

որ այն կիները նեղիայ են, ասուշ ասուշ
կը նային մեզի և մեր խօսակցութենէն հազար
մըն հետաւ են։ Շարլօդ քանի մ՚անգամ
ծաղուկ մը աչք նետեց ինձ, և ես
իր ծիծաղը չհասկըցայ զարկի։

Վերջը խօսքը պարի անուշութեան վրայ
պտրձաւ։ — «Եթէ պարի ձաշակը պատա-
պարտելի է, ըսաւ Շարլօդ, ինչ մեղք պա-
հեմ, ինձի համար անկէ աւելի զուարճալի
բան մը չկայ։ Երբ մտայ մը զլուխս պա-
շարէ և անլար դաշնակիս վազեմ հազնելդ
մը զարնելու, իսկոյն հոգս կը փարատի։»

Մինչդեռ Շարլօդ կը խօսէր, անոր սև ա-
չերուն մէջ հոգիս կը լողար, անոր դոզ-
դոջուն շուրթերը, թարմ ու փայլուն ա-
տամները սիրոս լեռվին կը դրաւէին։ Ո՛հ,
քանի կ՚ախորժէի անոր խօսքերուն իմաստը
զգալ, թէև սակայն չէի լսեր գործածած
բառերը։ Կայց դու, դու քաջ կ՚իմանաս
բանիս իմաստը, քանի որ կը ձանչնաս իմ
բնութիւնս։ Վերջապէս պարավայրը հա-
սանք, հատկն լճայ, ինչպէս մարդ մը ե-

տալէն կ'սթափի. այս երազը դիս պաշարեր էր. խորհրդաւոր աշխարհի մը արշալոյսը կը տեսնէի, հպիւս կարող էի լսել երաժշտութիւնը, որ օրօտաձայն կը գոռար լուսալոյս սրահէ մը։

Երիւս պարոններ, Օտրան և ջղխառն ... (ինչպէս անունն անունը չիշեմ) որ Շարլօտին և մօրաքեռը գատեր պարտրդներն էին, ձեղի դիմաւորելու եկան մինչև դուռը և տիկիններուն թև տալով՝ տարին, ես ալ իմս առի ու վեր եկայ։

Նախ ընթապարի մը շրթային կապուցանք։ Հետզհետէ բոլոր կինները հրաւիրեցի։ Տղոգներն էին միայն որ սիրտ կը հատցընէին և դժուարաւ ձեռք տալու կը դիմանէին։ Շարլօտ և իր պարտրդը անգղէական խաղը ըսկսան. ինչ խնդութիւն էր իմս՝ երբ շարժանը իմ դէմս կը բերէր ընդը։ Ա՛հ, անոր պարելը տեսնել պէտք է. հոգին ու սիրտը պարին կ'ուտայ. բոլոր մարմինը հրապուրելի նեբդաշնակութիւն մը կը դառնայ։ Հոգ, մտմտուք, ցաւ, տուն տեղ, ա-

մէն բան կը մոռնայ, վասն զի կը պարէ։

Երկրորդ շրջանին համար պայն Շարլօդն ուզեցի. երրորդին համար խօսք առաւ, և սիրուն աղատամտութեամբ մ'ըսաւ թէ՝ գեղեցկանոյն խաղին մէջ շատ վարպետ է։ — « Այս տեղին սովորութիւնն է, շարունակեց նա, որ պարակից թերերը միասին կենան դերմանականին համար։ Իմ պարտրդս շատ դէշ կը վալսէ և անշուշտ շնորհակալ պիտի լինի նի լինձ թէ որ ղինքը այս նեղութենէ աղատեմ. իսկ քու ընկերուհիդ ալ անվարժ է ու դժոխ՝ և անպղխական պարին առեղծը դիտեցի որ շատ ջանք կը պահես։ Թէ որ դին կուզես, դնա՛ հրամանդ առ իմ ատակէս, ես ալ կ'երթամ քու պարնկերուհիդ հաճանութիւն կ'առնեմ։ » Ձեռքս տուի Շարլօդին. ամէն բան կարդի մտաւ և իր պարտրդը իմ ընկերուհիս թևը առաւ.

Պարը սկսաւ. առաջ թև թևի քանի մը խաղեր ընելով զուարճայանք։ Քանի շնորհալի, քանի թեթևաշարժ էին Շարլօդին շարժուածները։ Քիչ մը ետքը վալսին

կարդն եկաւ. զոյգ զոյգ պարարդներ, գունաւերուս պէս, իրարու բոլորը կը դառնային. ՚ի սկզբան քիչ մը անկարգութիւն պատահեցաւ. բայց փոքր առ փոքր ամէնքն ալ իր բռնելիք շրջանը սորվեցան: Իսկ մենք վարպետ փրթանք. Թող տուինք որ ամէնքը յոգնին դադրին, և երբոր համբակներըը աստարէզը բաց Թողլին, ուրիշ մէկի մը հետ, որ էր Օտրան և իր պարնկերուհին, յատաջ անցանք եռանդագին: Ոտաներս գետնէն կտրեր էին, կը թռէի: Մարդ չէի, այլ գերբնային էակ մը: Եւ յիրաւի այս հիանալի արարածս թևերուս մէջ զգալ ու զրկել, անոր հետ փոթորկի պէս անցնիլ և ամենուն ահ ու վայ ազդել... և... վիլլէմ, կուզե՞ս ձշմարիտն ըսեմ, իմ սիրելիք աղջիկս, որ հարկաւ իմ իշխանութեանս տակ պիտի լինի, չպիտի Թողում երբէք, այո՛, չպիտի Թողում որ յինէ զատ ուրիշի մը հետ պարէ, թէև գլուխս հուր ու սուր աեղայ: Անշուշտ միտքս կ՚իմանաս...:

Քիչ մը շունչ առնելու համար սրահին

մէջ քալելով քանի մ՚անգամ պատոյս ըրինք Ճարլզ նաուս. շուտ մը պայի պահուն նարինջներս, որմէ մինակ քանի մը հատ մը նայեր էին, բերի, և մեծ բանի տեղ անցան. սակայն ամէն անգամուն որ Ճարլզ շերտ մը կարկեղով՝ իր ետես պրայուհին կը մեծարէր՝ կարծես թէ արեւս պաշտոն մը կը կատարէր։

Անպիտան երտրդ խաղին մէջ Ճարլզին հետ երկրորդ թևերն էի։ Այն միջոցին որ պար՚ի պար կը սահէի, և Աստուած գիտէ միայն թէ ինչ հեշտալի բերկրութեամբ կախուեր էի անոր թևէն ու աչքերէն, որ անարատ զուարճութեան մը վառումն փայլակներ կ՚արձակէին, կերտով մը կնկան մը մօտ պանուելնէ, որուն շնորհալի երևոյթը արդէն պիտեր էի, թէև ինքը բոլորովին պեռահաս չէր։ Այս կինը Ճարլզին նայելու ձևէն հասկցայ, մաքը օրից բան պատնաղի՝ և մեր քովէն անցնելու առեն՝ խորհրդաւոր շեշտով մը Ամելիին անունը արտասանեց։

— « Ո՞վ է այս Ալիէրն, ըսի Շարլօթին, եթէ հարցմանդ անխոհեմութիւն չէ։ » Պատասխան տալու վրայ էր, երբ հարկ եղաւ իրարմէ զատուիլ մեծ շրջան կազմելու համար. սակայն նորէն դէմ առ դէմ գալով՝ նկատեցի որ Շարլօթին ձախին վրայ հընդհնուքի մնալ մը կայ։

— « Ես ինձմէ համար քեզնէ պահեմ, ըսաւ նա պատասխանելու համար ձեռքը տալով որ Ալիէր ընծայեր էր և իմ նըշանածս։ »

Այս լուրը նորէն իմանալ, իրաւ, քանի որ արդէն միւս օրիորդը ձամբան յայտներ էր ինձի, սակայն Շարլօթին բերնէն այս լուրը լսելովին անլուր բան մը թուէր, վասն զի առաջ չգիտէի որ ինդիրը անոր վրայ կը դառնայ, անոր որ քանի մը րոպէի մէջ այնքան սիրելի եղեր էր ինձի։ Ուսոի շփոթմն առաւ զիս, ամէն բան մոռցայ, գիմացի պարոնիերս սկսայ աւի, քաղաքիլն աւելցի։ Շարլօթին արհնութիւնը պէտք էր որ գիս մէկ առիթս քաշելով մէկ ան-

գին հրելով՝ խաղին կարգը շտկէ։

Դեռ կը պարէին, երբ որ բաւական ա-
տենէ՝ի վեր հորիզոնին վրայ փայլող կայ-
ծակները, զոր միշտ իբր տաքութեան կայ-
ծեր կը մեկնէի, հետզհետէ շատցան, մին-
չև որ որոտման ձայնը նուագարանները խա-
փանեց։ Երեք կին խաղին շրջանէն դուրս
ելան. եաևէն պային և իրենց պարկեր-
ները. երաժշտական խումբը կանգ առաւ և
ամէնքը իրար անցան։ Երբ զուարճութեան
տեղն թշուառութիւն կամ սարսափ մը պա-
տահի, բնականապէս անոր տպաւորութիւնը
աւելի բուռն կը լինի մարդուս վրայ քան
ուրիշ պարագայի մէջ, վասն զի հակադիր
վիճակի մէջ ընկնելով՝ աւելի կը ներգոր-
ծուի, և մանաւանդ անոր համար որ մեր
զգայութիւնը արդէն այլայլելու պատրաստ
գտնուելով՝ աւելի շուտով կը վրդովի։ Ա-
հա այս է պատճառը որ շատ մը կիներ ըս-
կսան այլանդակ ձևեր ընելով՝ վհատիլը ձը-
գել։ Ամենէն խելահասը անկիւն մը նստաւ
լռնակը պատուհանին տուաջ՝ և ձեռները

ականջներուն վրայ դրած. ուրիշ մը անոր առջևը ծունր կրկնեց և գլուխը անոր ծոցը պահեց. երրորդ մը՝ աոնց մէջ տեղը ամբևլով՝ իր փոքրիկ քոյրերը կը գրկէր և արտասուօք կը թրջէր։ Ոմանք աուն դառնալ կ'ուզէին, ոմանք ալ իրենց ըրածն ու դրածը չգիտէին և ոչ իսկ Տող կընէին մը թռուցիկ պատանիներուն բերնին չափը տալ, որոնք կարծես թէ բան պործ ըրեր էին լալին օրիորդներու շուրթերուն վրայ ընդմիջել այն ջերմեռանդ աղօթքը զոր առ Նազ աուած կը նուիրէին։ Իսկ մը պարոններէն մէկ քանին ալ մէկդի քաշուած իրենց ծըխախտը կը քաշէին հանդարտօրէն։ Ընկերութեան միւս մասն ալ տան տիկինին բարեպատեհ առաջարկութիւնը ընդունեց սիրով՝ և ուրիշ սեղնեակ մը մտաւ, որ պոնէ փեղկ ու վարագոյր ուներ։ Այն ինչ ներս մտանք՝ Շարլօտ աթոռները կարգաւ շարել տալով՝ երբ ամէնքը իր հրամանին համաձայնեցան, իմացուց որ նոր խաղ մը պիտի բանայ։

Շատերը սիրուն դրաւ մը շահելու յոյ-
սով սկսան գլուխ բռնել և նշմարներ ը-
նել։ — « Ուշադրութիւն, ըսաւ Շարլօթ,
համրելու խաղը պիտի խաղանք։ Ընչն ա-
եակ կը դառնայ, դուք պիտի համրէք. ամէն
մէկը իր թիւը պիտի ըսէ, քանի իր կարգը
գայ. ով որ կմկմայ կամ սխալի, ապտակ մը
պիտի ուտէ, և այսպէս մինչեւ հազար թիւը։»
Քանի զուարճալի էր այս խաղը։ Շարլօթ
թիւը բացած՝ շուրս դինկը դառնար։ — «Մէկ,
ըսաւ առաջինը. — երկու, ըսաւ երկրորդը.
— երեք, » յարեց միւսը և այսպէս ըստ
կարգի։ Բայց քիչ մը ետքը Շարլօթ սկսաւ
աւելի շուտ շուտ ձգել։ Մէկը սխալեցաւ,
շրաց, ապտակ մը. քահ քահ մ'է փրթաւ,
միւսին ալ, շրաց, և երթալով աւելի շուտ
շուտ։ Ես ալ երկու փոքրիկ ապտակ կերայ
և այնպէս եկաւ ինձ՝ թէև ուրախ եղայ, որ
կերած ապտակներս աւելի ծանր էին քան
ուրիշներունը։ Խաղը լմնցաւ դեռ հազար
թիւին չհասած՝ ամենուն ծիծաղն ու խըն-
ճութիւնը շարժելով։

Փոթորիկը դադրեր էր. Շարլօթին եաե-
ւէն դայլ սրահը: Երթալու առեն ըսաւ.
— « Ապահովութիւնը ամէնքը որո-
ւումն ու փայլակը մոռցան: » Բան մը չը
կրցայ պատասխանել: — « Ամէնէն շատ ես
կը վախնայի, շարունակեց նա, և ուրիշնե-
րուն սիրտ տալու համար զրդուեցայ, ես
ալ սիրտ առի: »

Պատուհանը ելանք. հեռուէն երկին կը
դուռար. առատ անձրեւ մը կը վազէր և ե-
կիրը կը թնատար: Ապիս անդին հրանուտ
օդին մէջ կծու անուշ հոտեր կը ծխային:
Շարլօթ ինչ վրայ կոխներ էր. իր ակ-
նարկը բոլոր դաշտին վրայպարտեզէն եաև՝
դէպ 'ի երկին դարձուց և ապա իմ վրայ:
Նայեցայ որ աչունները արտասուքով լե-
ցուեր էին: Ձեռքը իմ ձեռքիս վրայ դը-
րաւ ու ըսաւ: — « Ո՛ վ Ք լօպատօք: » Խակոյն
յիշեցի այն վսեմ գեղօնը որ իր մէս բա-
նին էր, և այս բառով սրտիս մէջ գրգը-
ռած անհնարին այլայլութեան մէջ ընկայ:
Ինքզինքս չկրնալով պսպել, գլուխս ծռեցի

անոր ձեռքին վրայ. հետևյալ պատասխանը
ընդունիլ՝ զոյն համբուրելու տալէն անոր
աչառներուն նայելով. Ո՛ երկնային բանա-
հեա, ինչո՞ւ համար չկարենամ սեանել քու
անմահութեանդ նուէրը այն ակնարկին
մէջ. Եւ ես երանի թէ այսահեան բնա-
ւելի քու անուանդ պըր շատ մարդկի պատա-
ասանելով կ'պատանեն »

ԳԱՄԱՆ ԺԲ.

Ցառէա 10

Ասեղը գամակը մէջ պատմելանոն
Ելը մը կոպեկը չկտնեմ. այս պետեմ որ
կէս պետեն երկու ժամ անցեր է որ ես
կոպեն մոտ. և եթէ փոխանակ պրելու քե-
պի հետ շարակրատելու Հարը պատուէր, շատ
հաւանական է որ մինչև առաւոտ կեցած կը-
պէի.

Բայց մը պետեպատասխանելուն պես
շտապեցի քեզի. և այսօրուան ժամանակ չունեմ,
Որևէ պես նոր մարդին կ'երթամ շրջել ու
պայծառ. անդրեը ծանրին շեմ շեմ կը

կամէր և շուտ կտրիճը դուռ էր ու խոնաւ։ Աեր երկու ընկերուհիները բնացան։

— « Աիմէ դու ալ քուն չառնիս , ըսաւ Շարլօտ , խնդրեմ ինձի համար անհանգիստ մի լինիր։ »

— « Քանի այդ աշուները բաց տեսնեմ, պատասխանեց ան , (և իրօք կը նայէր) հնարին չէ որ խիղճնիդ ցաւի։ »

Ուսն ի վեր տուաւ արհամարհելով։ Սպասուհի մ'ևկաւ դուռը կամացուկ մը բացաւ և Շարլօտին հարցուփորձերուն պատասխան տալէ ետև մոմերն հոն թողուց ու գնաց։

Նա ալ հեռացաւ հրաման խնդրելով որ իրիկուան դէմ նորէն երթայ զինքը տեսնելու։ Հրամանը տուաւ և գացի։ Այն օրէն ի վեր չդիտեմ թէ արեգը , լուսինը ու աստղերը երբ ի՛նչպէս։ Ինձի համար աշխարհս ցերեկ կայ և աշ գիշեր , բոլոր աշխարհս աչքս անդրադարձի եղեր է։

ՆԱՄԱԿ ԺԳ.

Յուդիթ 21

Իմ օրերս, Աստուծոյ իր ընարեալնե-
րուն համար սահմանած երանաւէտ օրերուն
պէս կը սահին ի՛անոյնին. ինչ ձուն որ
պայ պլեխս այսուհետև չպիտի ժամ ըսե-
լու որ երջանկութիւն չվայելեցի, հինաց
անուշագոյն երջանկութիւնը: Դու արդէն
գիտես թէ ազահ չեմ ինչ վայր է, ահա
այս տեղ կը բնակիմ եւ անկից Շարլօդին
տունը երթալու համար կէս ժամ ունիմ:
Ազահ մը՝ ես իմ անձիս տէրն եմ, և
մարդուս տրուած երանութիւնը ինչ որ է
լիովին կը ճաշակեմ:

Ա՛վ կը մտածէր թէ այս պիղծը՝ որ իմ
ձեռքերս էր, այսչափ արքայութեան մօտ
է... Քանի քանի անգամ ատիս անդին
թափառելու առնես, երբեմն լիուին պա-
պաթէն, երբեմն գաշտին պեռեզրէն նշմա-
րեր եմ այն ամառանոցը՝ որ այսօր իմ բո-
լոր ուխտս ու փափաքս կը պարունակէ:

Սիրելի Ազնիւ, շատ անգամ մտածեր եմ մարդուս այն փափաքին վրայ որով կը նկրտի հետուն տարածուիլ, նոր նոր դիտեր ընել և ասդիս անդին մոլորիլ. նոյնպէս նկատեր եմ այն ներքին միտումը՝ որով կամովին կ'ամփոփուի, կը սահմանուի, տուրական արահետին կը հետևի առանց նայելու թէ՝ իրաչ ու ձախ դին ինչ բաներ կան։

Ցիրաւի զարմանալի է։ Երբ այս տեղ եկայ և բլրին սարէն այս գեղեցիկ հովիտը տեսայ, հրապոյր մը զգացի ու զիս կը գրաւէր։ Այս կողմը փոքրիկ անտառը... այն, ուր էր թէ անոր շուքին տակը նստէիր. այն կողմը լեռին սարը... այն, միթէ էնոր ուղեր անկից բոլոր հորիզոնը նկատել... հապա այն բլուրներուն շղթան և այս անդորրաւետ ձորերը...։ Ո՛հ, քանի ցանկալի է ինձ անոնց մէջ մոլորիլ։ Ահա անդը թռայ ու դարձայ առանց իմ փնտռածս գտնելու։ Հետաւորութիւնը ապագային կը նմանի։ Անհուն և խորհրդաւոր հորիզոն մը միր հոգւոյն առջև կը պարզի. ինչպէս միր

աչքը՝ երևակայութիւնն ալ անոր մէջ կը
սլանայ. մը բոլոր կեանքը նուիրելու պատ-
րաստ ենք, որպէս զի կատարեալ, միրական
և վսեմ ղպայումի մը հեշտութիւնները վա-
յելենք... Իսկոյն կը վազենք, կը թռինք,
և աւաղ, երբ մեր նպատակին կը հասնինք,
երբ հեռուները կը մօտենայ և բան մը փո-
խուած չէ, այն ատեն նորէն մեր թշուառ
ու նեղ վիճակը կը գտնենք և մեր հոգին
նորէն կը հառաչէ անըմբռնելի երանու-
թեան մը համար:

Այսպէս կը վերադառնայ նաև իր հայ-
րենիքը վտարանդի ուղևորը, և իր աղ-
ջուք տնակին մէջ, իր կնկան մօտ, իր զա-
ւակներուն հետ, իր օրապահիկ աշխատու-
թեան մէջ կը գտնէ այն բերկրութիւննե-
րը զոր ընդունայն կը փնտռէր լայն արձակ
աշխարհի վրայ:

Երբոր առտու արևին հետ ելնելով՝ իմ
սիրական ձահլէմս կ'երթամ, հիւրնկալիս
պարտէզը կը մտնեմ և ձեռքս ոլոռ կը
հաւքեմ. յետոյ կը նստիմ կ'ատլիեմ և այս

ընելու առնես հոմերս ալ կը կարդամ. երբ
խոհանոցէն պատուկ մը կ'առնեմ, կարագս
կը կարնամ և ոլտոները կրակին վրայ կը դը-
նեմ եփելու, և ապակը նստիմ որ երբեմն
խառնեմ՝ այն աստն զարմանալի չեմ գըտ-
ներ որ պէնէլոպէի վէս սիրահարները կո-
վեր ու խոզեր մորթելով՝ կը ջարդէին և
կը խորովէին: Այս նահապետական կեն-
ցաղը անուշ ու զուտ գոյացումով մը գիս
կը համակէ բոլորովին, և փառք կ'տամ
Աստուծոյ որ կրնամ առանց կեղծութեան
անոր յարմարիլ:

Այո, քանի գոհ եմ որ սիրտս կարող
է գոյալ շինականի մը պարզ և անմեղ բեր-
կրութիւնը, որով իր տնկած կաղամբը սե-
ղանին վրայ դնելով՝ ոչ միայն անոր համը
կը վայելէ, այլ կը յիշէ այն գեղեցիկ ա-
ւուրօրը երբ զայն կը տնկէր, կը յիշէ այն
զմայլելի իրիկուններըը երբ զայն կը ջրէր, և
անոր աճիլը ամէն օր տեսնելով գոյացած
խնդութիւնը:

ՆԱՄԱԿ ԺԴ.

ՅՈՒՆԻՍ 29

Սոֆի օրը բժիշկը քաղքէն եկաւ պա-
տաւորը տեսնելու համար և վիս պեսինը
նստած պտաւ տղոց հետ։ Ոմանք վրաս կ'ե-
նէին, ոմանք ինձի քաոմիտ կ'տային, ես
ալ ղանոնք կը խաղտէի ու ամէնքնիս մէ-
կէն սոսկալի աղմուկ մը կը հանէինք։ Բը-
ժիշկը՝ որ տեսակ մը պիտուն թութակ մ'է՝
և խօսելու ատենը շարունակ թևերուցին ծալ-
քը կը շակէ ու շապկին լայնկեկ ծոպերը կը
ցուցնէ, իմ ըրածս բարեկիրթ մարդու մը
անարժան գործ մը համարեց, ինչպէս որ
դէմքէն դուշակեցի։ Սակայն բնաւ հոգ չը-
րի, այլ թողուցի որ ուզածին չափ քարոզ
տայ ու նորէն սկսայ թղթէ դղեակս կանգնել,
ղոր աղաք քանդեր էին։ Իսկ բժիշկը քա-
ղաքը գտնալուն տարաձայներ է ամէն տեղ,
որպէս թէ՝ դատաւորին աղաքը արդէն երես
տեր էին, հիմակ ալ վերթեր ղանոնք
բոլորովին դլուխ կը հանէ։

Ա՛յժ, սիրելի վիլյէմ, ամենէն շատ փոքր տղոյ վրայ սիրտս կը պուրպուրայ: Քանի անանց մանկային խաղերը նկատեմ, քանի այս պզտիկ արարածներու վրայ տեսնեմ ա-մէն առաքինութեան և բարեմասնութեան ըն-դարձակ ծիլը, զոր օրին մէկը մշակելու պէտք պիտի ունենան, քանի նշմարեմ այն կա-մակորութիւնը որ թերևս վերջէն հաստա-տամտութիւն և արիութիւն պիտի դառնայ, և այնյանդուգնու հնարավէտ վարմունքը՝ որ-մէ կը դուշակեմ թէ կենագ վտանգալից ձամբէն ուրախ զուարթ պիտի սահին անց-նին, թէև հիմակ որչափ կայտառ են ու ա-նարատ... ա՛հ, այն առեն անդադար կը կրկնեմ մեծ վարպետին խօսքը. — Ե-ւթէ դուք անանց ձկնան: Թէպէտև, սիրելիդ իմ, այս աղաքը որ մեր նմանները են և մեղի օրինակ առնելու պարտաւոր ենք, ատոնին կարգի էակներ կը սեպենք... չենք ուզեր որ կամք ունենան... միթէ մենք ալ մեր կամքը չունինք. ուրեմն ո՞վ տուեր է մեզի այս արտօնութիւնը, արդեօք մեր ար-

բուն հասակն ու իմաստութիւնն է պատրաստակը։ Ո՛հ, Աստուած իմ, անշուշտ՝ ի վերոյեալս ուրիշ բան չես տեսներ աշխարհիս երեսը՝ բայց եթէ ձեր մանկիկներ և փոքր մանկիկներ. և շատ առնէ՝ ի վեր քան Որդիք մեղի յայտնեց թէ արժանք առնել հաձելի են քու առջեդ։ Այլ ինչ օգուտ, մարդիկ Որդւոյդ կը հաւատան, բայց չեն անսար (հնազանդութիւն մ՚է այս) և զաւակները իրենց պատիները համեմատ կը հրահանգեն, և... Սնաս բարև ձիլէմ, այս կէտս վրայ չեմ ուզեր առնել դատաստան։

ՆԱՄԱԿ ԺԲ.

Ցուլէս 1

Հիւանդի մը համար ինչ անելին մխիթարութիւն մ՚է Տարօդ, քանչ կզգամ իմ Հշուառ արտս վիճակին, որ անկարելի մէջ պատկառ վատոյժ հիւանդէ մը առնլու ես կը առաքել։ Գանել մ՚օր քահանան սիրտ երթայ ձայ բարի կնկան մը տունը, որ, բժիշկ

ներսն խօսքին նայելով՝ մեռնելու մօտ է և ուզեր է որ իր վերջին վայրկենին Շարլօտ իր քովը պառնայ։

Անոյած շաբաթ Շարլօտին հետ ս. . . պիտին հոգևար հավիտ տեսնելու գացեր է։ . . փոքրիկ պիւղ մը՝ որ ասկից մղոն մը հեռի՝ լեռներու մէջ կը պառնայ։ ժամը չորսին միջոցներըը հասանք։ Շարլօտ իր պզտիկ քոյրը հետը տուեր էր։ Երբ մեռնաւանին գաւիթը մտանք, որու վրայ երկու ընկուզի խոշոր ծառեր իրենց հովանին կը սփռէին, բարի ձերունին դրան առջևը նըստարանին վրայ բազմած գտանք։ Շարլօտն որ տեսաւ կարծես թէ ձերունին նոր ոգի առաւ, իր ձգուտ գաւազանը մոռցաւ ու ոտք ելաւ, որպէս զի զանի դիմաւորէ։ Շարլօտ շուտ մը վազեց, աղաչեց որ նստի, ինքն ալ քովը նստաւ, իր հօրը կողմէն շատ մը բարեւներ մատուց և պզտիկ տղէկ մը, ա-լեսրին սիրական որդին, դրկեց պատճառ, թէև աղատատ մըտա բան մ'էր։

Ա'հ, պէտք էր տեսնել Շարլօտը թէ

ինչպէս կը հոգար ծերուհին, ինչպէս ձայ-
նը բարձր կը հանէր որպէս զի աչուրին
ծանր ականջը լսէ, ինչպէս կարուկ պատա-
նիներու յանկարծահաս օրհասը կը պատմէր,
ինչպէս Կարապետի Ջերմուհներուն գործու-
թիւնը կը գովէր և գանի կը յորդորէր որ
ամառը այն տեղ անցընելու դիտաւորութիւ-
նը չ'ի գործ դնէ. յետոյ կը յարէր թէ գա-
նի վերջին անգամ՝ ուրեմն առյդ ու գուար-
թատէմ կը գտնէ, նոյն պահուն ես ալ
իմ քաղաքավարական պարտքս երէցկինին
կը մատուցանէի: Խակ ծերուհին շէն ու խըն-
ամուժ էր, ուստի այն ինչ գովեցիկ ընկուզներն, որոց շուքին ներքև հեշտո-
րէն նստեր էինք, և ահա ակառ քիչ մը
դժուարութեամբ անոնց պատմութիւնն ը-
նել: — ճշմիւ չգիտէիք, ըսաւ, թէ
ձեր ընկուզին ալ տնկող. ամանք այս ինչ,
ամանք այն ինչ երէցին անունը կը յիշեն.
խակ վրան ինկատնս տարեկից է, հոկտեմբեր
ամսուն յիսունը պիտի մտնէ: Ա՛ն և նոյն
օրուան առաւօտուն իր հայրը այս ընկուզին

տանիքց , իրիկուն ալ կ՚ինայ աշխարհ նկաւ ։
Նա էր իմ նախորդս և աւելորդ է ըսել
Թէ որչափ կը սիրէր այս ծառը , որ նոյն-
ջան սիրելի է և ինձ։ Երբ ասկից քսան հինդ
տարի առաջ այս մենաստանին բակը մտայ
առաջին անգամ՝ իբր խեղճ ուսանող մը ,
կինայ այս ընկուզի ծառին տակը տապալ կոչ-
ղի մը վրայ նստած դուլպայ կը գործէր ։
Շարլօթ իր աղջիկան վրայ լուր հարցուց .
պատասխան տուին Թէ մարգագետինը գա-
ցած է անշուշտ ։ Շմիտին հետ բանուո-
ները տեսնելու համար ։ Խակ ծերուհին իր
պատմութիւնը նորէն շարունակեց յայտնե-
լով Թէ՝ ինչպէ՛ս իր նախորդը զինքը սիրեր,
ինչպէ՛ս անոր աղջիկան աչքը մտեր և հօրը
քով սարկաւագ լինելէն ետև՝ անոր յա-
ջորդեր է ։

Պատմութիւնը ատարտելու մօտ էր՝ երբ
երէցին դուռտրը պարտէզին կողմէն դարձաւ
մէտ անուն անձին հետ և Շարլօթին բա-
րի եկար ըսաւ սիրուն և մանրմասն պէտ-
քով մը ։ կը խոստանիմ որ զանկ ալքա

բռնեց : Աշխոյժ , վայելչակազմ , փոքրիկ թը-
խերես օրիորդ մ՚է , որուն հետ մարդս ա-
խորժելի ժամեր կրնայ անցնել դիւղը : Ի-
սկզբան (վասն զի պ. Շմիտ այս դէմ-
քով կ՚երևէր մեզի) բաւական մարդաւար ,
պաղարիւն մարդ մ՚էր , որ մեր խօսակցու-
թենէ հետու կը կենար , թէև Շարլօթ ա-
մէն ձիկը թափեց որ զանի խօսքի բռնէ :
Ի՛ր լռութիւնը աւելի ծանր եկաւ ինձ երբ դի-
տեցի դէմքէն որ պատճառը աւելի իր դեղ
ու վէս բնաւորութիւնն էր քան խելքի պա-
կասութիւնը , ինչպէս որ վերջէն աւելի
յայտնի եղաւ :

Երբոր Ֆրէտէրիկան մեզի միացաւ քիչ մը
պտտելու համար , պարոնին երեսին դոյնը ,
որ արդէն փոքր ինչ մուխ էր , այնչափ նե-
տեց որ Շարլօթ չհամբերելով թևէս քաշեց
և հասկըցուց որ Ֆրէտէրիկային հետ շատ
չխօսիմ :

Զդիտես որչափ կը սրտմտիմ , բարեկամ ,
երբ կը տեսնեմ այնպիսի մարդիկ որ իրար
կը նեղէն , մանաւանդ երիտասարդներ որ

իրենց ծաղիկ հասակին մէջ, ամէն տեսակ
ուրախութիւն սրտովին վայելելու ժամանակ
չարամտութեամբ կը խանգարեն իրենց դե-
ղեցիկ օրերը: Ասեն մը պիտի պայ որ պի-
տի զգան իրենց սխալմունքը, բայց շատ
ուշ: Այս բանս սրտիս շատ եղեր էր. երբ
երեկոյին վանատունը դարձանք և բակը
գրուած սեղանին բոլորը նստանք կաթ խը-
մելու համար, աշխարհիս ուրախութիւննե-
րուն և վիշտերուն վրայ խօսք բացուեցաւ:
Այս առթիւ պզտու կերպով դեղութեան
դէմ խօսեցայ. — «Մենք մարդիկ, ըսի,
անդադար կը գանգատինք որ մեր գեղեցիկ
օրերը քիչ և դժբազդ օրերը շատ են. ըսա-
խս, անիրաւ ենք: Եթէ միշտ մեր սիրտը
բանանք և Աստուծոյ ամէն վայրկեան մեզի
պարգևած բարիքն ընդունինք, այն ատեն
մեզի հասած չարիքն ալ արիաբար կրելու
բաւական զօրութիւն կ'ունենանք:»

— «Մեր արիութիւնը քիչ մ'ալ մեր բը-
նութենէ կախում ունի, ըսաւ երէցկինը...
Ո՞վ չգիտեր թէ մարմինը որչափ ապրեցու-

թիւն ունի այս բաներուս վրայ։ Երբոր մարդս ազէկ չէ, ամէն բան աչքին դէշ է։»

— «Թող այդպէս լինի, պատասխանեցի. կը հաւանիմ քեզի հետ որ դէպուքինը առեղակ մը հիւանդութիւն է, բայց տեսնենք եթէ իրօք անոր դարման մը չ'ըլլա՞նար։

— «Մտիկ ըրեցէք, բաւ Շարլօթ. սակայն ես կը կարծեմ թէ այդ դարմանն ալ ըստ ամէնի մասին մեզնէ կախուած ունի։ Երբ բանէ մը սիրտս խաղայ ու տրտմի, պարտէզին մէջ կը վազվզեմ մէկ կամ երկու պարբերդ երգելով՝ և ցաւս կը փարատի։

— Ես ալ այդպէս րսէի, վերայ բերի իմ կողմէս. դեղուքինն ալ ծուլութեան կը նմանի, և իրօք տեսակ մը ծուլութիւն է։ Երթամ էլ որ մեր բնաւորութիւնն ալ մեծ կշիռ ունի այս մասին, բայց եթէ առնդամ մը մեզի առնաբար յաղթենք, աշխատութիւնը հեշտ ու թեթև գործ մը կը դառնայ մեր ձեռքը և ջղմարիտ բերկրութիւններ կը պատճենք գործունէութեան մէջ։»

Ֆրէտէրիկ ուշադրութեամբ մտիկ կը-
նէր. իսկ Նշանածը պատասխանից թէ
մարդս ինքզինքին տէրը չէ, և մանաւանդ
իր զգայուններուն չէ կարող իշխել։

— « Մեր խօսքը անախորժ զգայուններու
վրայ է, ըսի, և մարդ մը չէ կարող զե-
նուլ թէ իր այժը արշաւի է մինչեւ որ առա-
ջուց չփորձէ։ Հրեանդ մը բժիշկներու կը
դիմէ, և իր փափաքելի առողջութիւնը զե-
նելու համար անմրմունջ ամէն տեսակ զան-
գեղը կ'առնէ։ »

Նոյն միջոցին դիտեցի որ Ճմարիտ ծե-
րունին ուշագիր մտիկ կընէր որպէս զի
ես խօսակցութեան խառնուի. ձայնս բար-
ձրացուցի և ահաւոր պատնաշով ըսի։ — « Ա-
մէն օր մարդասիրութիւններու դէմ քարոզներ կը
լսենք, սակայն չեմ կարծեր որ եկեղեցւոյ
բեմէն դեղութեան վրայ քարոզ մը տրուած
լինի։ »

— « Այդ պաշտօնը, պատասխանեց երէցը,
քաղքին քահանաները պարտաւոր են կատա-
րել, վասն զի դեղացիները դեղութիւն չու-

նէն. և սակայն այս տեսակ քարող մը եթէ ատեն ատեն այս տեղ ալ տրուէր օգուտ կրնար ունենալ... երէցկինէն, կամ պարոն գատաւորին համար։»

Ամէնքը սկսան խնտալ, նոյն ինքն ծերունին ալ, մինչև որ հազը բռնելով ներ խօսքը ընդմիջեց։ Բայց պարոն Շմիտ նորէն խօսքը բացաւ ու ըսաւ. «Դեղուէխինը մոլութիւն կ'անուանես, սակայն կարծեմ քէ ըստծդ չափազանցութիւն է։»

—« Ամենևին. որովհետև այն բանը որով մարդս ինքզինքն և ուրիշները կը վիրաւորէ այս անուանարժանի է... Ցույսը ինձի պէտ մարդ մը որ այս թերութիւնը պարտրկելու չափ այժ ունենայ, և կամ այնպէս մը ըսպէ որ ուրիշներուն ուրախութիւնը չվրդովէ։ եւ միթէ դեղուէխինը տեսակ մը սատրնութենէ առաջ եկած ներքին վհատութիւն մը չէ, թաղուն արհամարհանք մը՝ որ անպիտանութենէ կը ծնի և նախանձով կ'աճի։ Երբ կը տեսնենք որ ուրիշներն երջանիկ են և այս երջանկութեան մէջ մատ

ջունինք , ահա այն առեն կը արտմանինք : »

Շարքօդ ժպտեցաւ ինձ այլայլութեամբ խօսիլս տեսնելով, իսկ Փրէտէրիկային աչքուն մէջ արտասուք մը փլփլաց, որով սիրտս ի շահունակելու : « Վա՛յ անոնց , ըսի , որ սրտի մը վրայ իրենց ունեցած իշխանութենէ օգուտ քաղելով կ'աշխատին անոր նորածին անմեղ ուրախութիւնները խնդունելու : Այսպիսի բռնաւոր մը ինչ պարզէ , ինչ դպուանք որ նուիրէ պարձեալ անբաւական է իր սէգ ընթացքովը խանդարած ուրախութեան ժամը փոխարինելու : »

Սիրտս սաստիկ յուզուեր էր. հին յիշատակներ հոգիս պաշարեր էին և աչերս արտասուքով լցան :

Ուստի շարունակեցի : «Եթէ մարդս ամէն օր ինքն իրեն ըսէր : Քու բարեկամներուդ համար ձեռքէդ ուրիշ բան մը չգար , բայց միայն անոնց ուրախութիւնը շատնել և մասնակից ընելով աւելցնել . . : Սակայն մի՞թէ կարծէլ ես երբ ուրիշը անոնց սիրտը կը ջնջէ , երբ վիշտը զայն կը խորտակէ , մի-

թէ կարո՞ղ ես դէթ մխիթարութեան կաթիլ
մը թափել անոնց հոգւոյն մէջ. իսկ երբ
վերջին հիւանդութիւնը, ամենէն դժնդա-
կը, դայ և այս արարածը՝ որուն նորաթոյս
օրերը թունաւորեցիր, զարնէ, երբ զա-
նի աչքիդ առջեւը պառկած տեսնես անոյշ և
հալումաշ, երբ անոր մարած աչերը երկին
փնտռեն, երբ մահուան քրտինքը անոր ալ-
մոյն ճակտէն հոսին և դու իբր մահապարտ
մը անոր անկողնին քովը կապուած մնաս,
քաջ գիտելով որ քու բոլոր հարստութեամբդ
բան մը չես կրնար ընել անոր համար, ա՛հ,
այն ատեն սիրտդ կտոր կտոր կը լինի, կը
մաշիս որ, ամէն բան աչքդ առնելով՝ դար-
ձեալ անկարող ես այն թշուառ էակին այժ,
շունչ կամ պոնէ կենդանութեան նշոյլ մը
տալ։»

Այսպէս խօսելու ատենս նոյնօրինակ տե-
սարանի մը յիշատակը, որուն ականատես
եղեր էի, զիս ուժգին յափշտակեց. թաշ-
կինակս աչքիս վրայ դրի. ամէն բան մո-
ռցայ և ինքզինքիս պալու համար Շարլօտին

ձայնը պէտք էր որ կըսէր։ «Երթանք։» ձամբան՝ Շարլօտ յանկիմանեց զիս որ ամէն բանի մէջ նուաղով կը նեռուիմ, և ըսաւ ինծի՝ — «Այս բնութեանս դէմ պիտի ըլլայ թէ որ ինքզինքս չուզեմ։»

— «Սիրելի հրեշտակս, քեզի համար կուզեմ ապրիլ։»

ՆԱՄԱԿ ԺԶ.

Յուլիս 6

Շարլօտ դեռ իր հոգեվար բարեկամուհին մօտն է. և միշտ նոյնն է, միշտ նոյն դիմաբերս և անուշ էակը՝ որ վիշտ կ'ամբերէ և երջանկութիւն կը սփռէ։ Երէկ երիկուն Մարինային և փոքրիկ Ամելիին հետ պտտելու ելեր էր. արդէն պիտի. ես ալ պայի անոնց միացայ ու միասին պտտեցանք։ Մէկ ու կէս ժամէ ետքը՝ քաղքին ձամբան բռնելով՝ աղբիւրը հասանք՝ որ երբեմն իմ սիրական վայրս էր, և հիմա տասնապատիկ աւելի է։ Շարլօտ ոգեղէն պատկառվայ նըայաւ, իսկ մենք ոտքի վրայ անոր աղջիկը կե-

ցանք։ Ձորս կողմն նայեցայ և յիշեցի այն օրերը երբ միասին էր։ « Անուշիկ աղբիւր, կըսէի, քանի տեսն է որ քու զովագին շուքէդ զուրկ մնացեր եմ, և քանի մ'անգամ շտապաւ անցնելու տեսնա և ոչ քու կողմդ նայեր եմ։ » Գլուխս վար ծռեցի և տեսայ որ Ամելին բաժակ մը լեցուն ջուր ձեռքը վեր կ'ելնէր։ Ցետոյ դարձայ Շարլօդն նկատեցի և ղդայի թէ որչափ սիրելի էր նա ինձ։ Սակայն Ամելին իր բաժակովը վեր ելնելուն, Մարինան զայն ձեռքէն առնել ուզեց. — « Չէ, ըսաւ աղջիկը սիրուն ձայնով մը։ չէ, առաջ դու Շարլօդ, դու պիտի խմես, » Այնչափ զմայլեցայ այս անկեղծ և սիրալիր խօսքին վրայ որ այլևս թիւնս չկրնալով զսպել պղտիկը գետնէն գիրկս առի և այնչափ ուժգին պաղ որ սկսաւ լալ ու ճչել։ — « Խեղճ աղջիկը ցաւցուցիր, ըսաւ Շարլօդ։ » Սիրտս պէշ եղաւ։ « Եկուր, աղջիկս, եկուր, ըսաւ Շարլօդ անոր ձեռքէն բռնելով՝ և սանդըղէն վար իջնելով։ Դուտ, դուտ, այս պաղ

ջրով երեսը աղէկ մը լուա, և ցաւը կ'անց-
ցնի։ » Իսկ ես վերէն կը դիտէի այն ե-
ւանդը՝ որով աղջիկը իր փոքրիկ թաց ձեռ-
քերով այտերը կը շփէր, և վստահութեամբ
կը հաւատար որ այս հրաշագործ աղբիւրը
ամէն ազա կը սրբէ և չթողուր որ գարշե-
լի մօրուս մը բուսնի և ամօթով մնայ։
Շարլօթ պարապ տեղը կըսէր. « Հէրիք է,
աղջիկս, հէրիք է »։ Ամլէին երեսները կը
շփէր ու կը շփէր որպէս զի բոլորովին մաք-
րուի։ Իրաւի, վիլլէմ, երբէք կնոջ մը
ասկից աւելի ակնածութեամբ հանդիսատես
եղած չէի, և երբոր Շարլօթ վեր ելաւ, կը
փափաքէի անոր առջևը ծունր դնել. իբր
մարգարէի մը որ ազգի մը անօրէնութիւն-
ները կը սրբէ կը տանի։

Իրիկունը սրտիս ուրախութենէն այս տե-
սարանս նկարագրելի մարդու մը, որ կար-
ծէի թէ զգացումի տէր է, որովհետև խելք
ունի։ Ստուգիւ մարդն ալ դտեր եմ. ինչ
ըսէ աղէկ, թէ Շարլօթ շատ դէշ կը վա-
րուի, թէ տղոց բան մը հաւատացնել պէտք

ջէ, թէ ասով այլ և այլ մոլութիւններ
կը ծագին և աւելորդապաշտութեան դուռ
մը կը բացուի, որմէ, ընդհակառակն, պէտք
է տղաքը կանխաւ զերծ պահել: Նոյն մի-
ջոցին միտքս եկաւ որ այսպէս խօսողը ուզ
օր առաջ իր որդին մկրտել տուեր էր. ուս-
տի թողույթ որ ուզածին չափ ջրտրանէ և
ես սրտովին այս ձշմարտութենէ չհեռանա-
լու ուխտ ըրի թէ՝ պէտք է որ տղոց հետ
վարուինք ինչպէս որ Աստուած մեզի հետ
կը վարուի...: Այն Աստուածը որ զմեզ
երջանիկ կընէ միայն երբ կը թողու մեզ
մոլորիլ անուշ պատրանքի մը շուքին մէջ:

ՆԱՄԱԿ ԺԷ.

Ծոռէս 8

Պարոն օրչափ տղայասիրտ է. ինչ մեծ
արժէք կ'ընծայէ լոկ ակնարկի մը. ինչ
տղայ ենք: Վաչէմ պատերը էինք. կիները
կատաղած էին: Պոլսեցւոց ատեն Շարլօդին
ան. աչերուն մէջ կարծեցի նշմարել...
ատուղիս խեղդ եմ. ներէ ինձ: Բայց պէտք

էր տեսնել, տեսնել պէտք էր այն աչքե-
րը: Մէկ խօսքով (վասն զի իմիններս կը
դժուրին) երբ դառնալու համար նորէն
կառքը մտան, Վ. . . պատանին, Սէլատաթ,
Օտրանն ու ես կառքը բոլորեցինք: Դըր-
նէն սկսան խօսակցիլ այս թուղթիկ երի-
ատասարդներուն հետ, որ արդարև շատ նըր-
բամիտ, շատ զուարթ էին: Շարլօթին աչ-
քերը փնտռեյի: Ա՛հ, ասոր անոր կը նա-
յէին, իսկ ինձի, ես որ լիովին մինակ ա-
նով զբաղեր էի, ինձի չդարձան չնայեցան:
Սիրտս հազար անգամ անոր երթալս բարև
կըսէր. և նա ինձի չէր նայեր. կառքը ձամ-
բայ ելաւ և արտաքէն արտևանունքս թըր-
չեց: Նորէն դարձայ դիտելու և Շարլօ-
թին գտակը նշմարեցի. գլուխը կը ծռէր ար
նայի: Աւա՛ղ, արդեօք ինձի կը նայէր: Բա-
րեկամ, այս կասկածին մէջ կը ձփամ, և
այս է իմ մխիթարութիւնս: Ո՞ գիտէ, կա-
րելի է ըլլայ աչքով կը փնտռէր, կարելի
է: Գիշեր բարի, ո՛հ, տղայ եմ տղայ:

ՆԱՄԱԿ Ժ.Ը.

Յունէ 10

Եթէ տեսնէիր թէ ինչ ապուշ դէմք մը կառնուս ընկերութենան մէջ երբ անոք ըրայկը խօսինն ու կը հարցնեն ինձ եթէ գինը կը հասնի՞։ Հասնի՛։ Մահու չափ կ'ատեմ այս բառը։ Ուրեմն ինչ տեսակ մարդ պիտի լինի այն որ Շարլօտը պիտի հասնի փոխանակ անոր մէջ իր էութիւնը ու հոգին լիովին յափշտակուելու։ Հասնի՛։ անցածները մէկը կը հարցնէր ինձ եթէ Շէյքսփիր կը հասնի։

ՆԱՄԱԿ ԺԹ.

Յունէ 14

Մ... տիկինը շատ ծանր է։ Կաղթեմ իր կեանքի համար, վասն զի Շարլօտին հետ կը վշտակցիմ։ Երբեմն իր բարեհամուհին տունը կը տեսնեմ գինքը, և այսօր այլանդակ պատմութիւն մը պատմեց։ Ծերուկ Մ..., որ ժլատ ու նենգա-

միտ մարդ մ'է, ստակի կողմէ անդադար իր կինը կը տանջէր. սակայն խեղճը այս նեղութեան միշտ ձար մը կը գտնէր։ Գանի մ'օր կայ երբ բժիշկը բոլորովին յոյսը կըտրեց, հիւանդը իր էրիկը կանչել տուաւ (Շարլօդն ալ ներկայ էր) և անոր ըսաւ. քեզի խոստովանելիք բան մ'ունիմ, այնպիսի մի բան մը որ մահուանէս ետքը՝ կարելի է, քեզի հոգ ու չիտնութիւն պատճառէ եթէ պաղտնի մնայ։ Գիտես որ մինչև այսօր տանս հոգը ձեռքէս եկածին չափ կարդով և տրնտեսութեամբ տարի... ։ Բայց խնդրեմ նեղսրտիս եղիր ինձ, վասն զի երեսուն տարիէ 'ի վեր քեզ կը խաբեմ։ Մեր ամուսնութեան առջի օրերն առանին պիտոյքի և ծախքի համար դումար մը սահմաներ էիր։ Երբ հետզհետէ ընտանիքը շատցաւ ու հրատապանք որոշիլ դումարը չաւելցուցիր։ Վերջապէս քանի դիտես որ, մեր ծախքը տարեկանէն աւելի շատցած ժամանակն անդամ կուզէիր որ շաբաթը երկու ոսկիով տունը դարձնեմ։ Բերանս չբացի ու ինամքդ

կատարեցի, սակայն ամէն շաբաթ պակասած դրամը անտուկէն դաղտնի կ՚առնէի և մեկուն մարդն չէր անցներ որ տան տիկինը անտուկը կը խորէ։ Այս գողութիւնը առանց վարանելու երի և խիղճս հանդարտ կրնայի միւս աշխարհը երթալ թէ որ այս խոստովանութիւնը չընէի...։ Բայց յինէ ետքը տան հոգը վրան առնողը այն պայմանաւ չպիտի կարենար յաջողիլ և դուռ այն տեղն պիտի պնդէիր թէ առջի կինդ կարող էր մատակարել։

Շարլօթին հետ այս տեսակ մարդոց անհաւատալի մտքի կուրութեան վրայ խօսեցանք, որոնք կ՚երևակայեն թէ ամենապարզ բան մ՚է կնկան մը համար երկու ոսկիով առուն հոգալ, մինչդեռ կրկնապատիկը պէտք է. սակայն տեսեր եմ այնպիսի մարդիկ որ անշուշտ զարմանք չպիտի զգային եթէ իրենց տան մէջ մարդարէին կոյժը միշտ անապատելի խղուլ լի տեսնէին։

ՆԱՄԱԿ Ի.

Ցուլէ 15

Ո՛չ, չե՛մ սխալիր. իր ան աչաց մէջ կը կարգամ ձշմարիտ համակրութիւն մը ինձի համար և. անկեղծ հոգ մը իմ վիճակիս համար։ Այո՛, կ՚զգամ, և այս մասին կրնամ իմ սրտիս վկայութեան վստահիլ, կ՚զգամ որ Շարլօթ... Ո՛հ, կարելի է խօսքով բացատրել երկնային երջանկութիւն մը... Կ՚զգամ միայն որ Շարլօթ կը սիրէ զիս։

Այո՛, կը սիրէ զի՛ս, և քանի՛ սիրելի կը գտնամ ես իմ աչքիս, որչա՛փ... այսպէս կը համարձակիմ խօսիլ քեզի հետ, դու կարող ես միաքս հասկնալ... որչա՛փ կը պաշտեմ ինքզինքս քանի որ զիս կը սիրէ։

Մեծամտութիւն, յանդգնութի՛ւն է այս՝ թէ ոչ պաշտոնի յարակցութիւն մը որ մեզ իրարու կը քաշէ... Ձեմ վախնար բնաւ որ Շարլօթին սիրտը գրաւող անձ մը գըտ-

նուի, և սակայն երբ իր նշանածին վրայ այնչափ եռանդով ու սիրով կը խօսի, այն աոիւն կարծես թէ իմ պատիւս, աստիճանս կը կապահեն և սուրս ձեռքէս բոնի կ'առնեն։

ՆԱՄԱԿ ԻԱ.

Ցո–լէ– 16

Ինչպէ՛ս բոլոր մարմինս կը դողդողայ երբ պատահմամբ մատերս անոր մազերուն կը դպին, երբ մեր ոտները իրարու կը հանդիպին սեղանին տակը։ Շուա մը իբր կրակէ կը քաշուիմ, բայց նորէն խորհրդաւոր զօրութեամբ մը կը մօտենամ։ Ցանկարծ դլուխս կը դառնայ, բոլոր էութիւնս կը վրդովի։ Ա՛հ, Աստուած իմ... այլ իր անմեղութիւնը, այլ իր կայտառ հոդին չէ կարող հասկնալ թէ այս ընտանեկան կեր– պերէն որչափ կը տանջուիմ։ Ուսկ եթէ խօ– սակցելու ժամանակ իր ձեռքը ձեռքիս վրայ դնէ, եթէ աւելի աղէկ լսելու համար մօ– տենայ... այնչափ մօտ որ իր շունչը շուր– թերս դպուէ... նոյն պահուն կը կարծեմ

թէ պիտի մեռնիմ շանթահար։ Եւ, վիլէմ, եթէ երբէք յանդգնիմ... այս հրեշտակի անմեղութիւնը, այս վստահութիւնը... Ո՛չ։ Ո՛չ, Իսրտս այնքան սեւ չէ, թէեւ տկար է, շատ տկար, բայց աւազ, այս ալ սեռակ մը սեւութիւն չէ՞։

Շարլօթ նուիրական է ինձի համար. ա՜նոր ներկայութեան ամէն իղձ կը մարի։ Երբ անոր առջեւն եմ չգիտեմ ինչ կ'անցնի ներսի դիս. կարծես թէ հոգիս երակներուս մէջ կը շրջի։ Եղանակ մ'ունի նա զուր իր դաշնակին վրայ կ'ածէ հրեշտակային անուշութեամբ մը, թէեւ պարզ է ու սըրտառուչ։ Այս է իր սիրական նուագը և երբ դաշնակին առաջին հնչիւնը կը լսեմ, հոգ, ցաւ, վիշտ, ամէն բան կը մոռնամ։

Ինչ որ հինեւրն ըսին երաժշտութեան հրաշալի զօրութեան վրայ, այժմ անհաւատալի չ'երեւիր ինձ։ Այս պարզ երգը միայն ինչ մեծ զօրութիւն ունի իմ վրայ, և ինչպէս Շարլօթ գիտէ յարմար ատեն ա-

նոր ձայնը հանել, ձիշտ այն ատենն որ
դլխու գնտակ մը զարնելու յօժարամիտ կը
պատուիր։ Եւ սակայն այս ձայնը հոգւոյս
քոլոր սև ամպերը կը փարատէ և նորէն
շունչ ու կերդանութիւն կ'առնեմ։

ՆԱՄԱԿ ԻԲ.

Ծոլէ 18

Վիլհէլմ, ինչ է մեր սրտին համար այս
աշխարհս առանց սիրոյ, ինչ որ է մոդական
լապտեր մը առանց լուսոյ. դիր ձրատպ ա-
նոր մէջ, և խակոյն ձերմակ սլաքին վրայ
պայծառ նկարներ կ'երևին, և, եթէ մի-
նակ այս, այս երեսուն ատուերն է մեր ա-
ռաջը, դարձեալ այն ատուերը մեր երջան-
կութիւնը կը կազմէ, քանի որ անոր ա-
ջևն ենք, և իրր միամիտ տղաքներ անոր
սքանչելի երևոյթներուն վրայ կը հիանանք։
Այսօր չէի կարող երթալ Շարլօթը տես-
նելու, քանի մը բարեկամներու մէջ բան-
տարկուեր էի, ուսկից խոյս տալու ձար չը-
կար։ Ի՞նչ ընեմ, ոտքատուրս անոր տունը

ղրկեցի, որպէս զի այսօր դէմ զանի տես-
նող մէկը ունենամ իմ քովս։ Ի՛նչ անհամ-
բերութեամբ անոր վերադարձին կ՚սպասէի,
և ի՛նչ ուրախութեամբ անոր դալուստը հե-
ռուէն տեսայ։ Եթէ չ՚ամչնայի անոր վիզէն
պիտի պլլուէի և պիտի համբուրէի։

Կըսեն թէ Պօլօնի քարը արեւին տակը
դրուելով՝ անոր ճառագայթները կը թա-
փանցէ կը պահէ և բաւական ժամանակ պի-
շերը կը լուսաւորէ։ Նոյնը կրնամ ըսել
այս սպասուրիս համար։ Քանի մտածէի
որ Շարլօթին աչքը անոր երեսը, հագուս-
տին կոճակները, վերարկուին օձիքը նա-
յած են, սպասուրս ինձի համար անգին
և ցանկալի բան մը կը դառնար. հազար
տալէրի չէի փոխեր զանի։ Սիրտս կը բա-
ցուէր անոր երեսը նայելով... Աստուածդ
սիրես, ըսի ձիճաղիր վրաս, վիլհէմ։ Մինչ
ասոնք ալ ցնորուկ սուտերներ են. մինչ
երջանիկ լինելը պատրանք մ՚է։

ՆԱՄԱԿ ԻԹ.

Ցո՛ւմ 19

Պիտի տեսնեմ զանի. այս է իմ աջ ոտքէն խօսքս երբ առաու քունէս կ՚արթընանամ և ուրախ գուարթ նորեկ արևը կը նայիմ. պիտի տեսնեմ զանի: Եւ բոլոր օրն ուրիշ փափաք մը չունիմ. ամէն բան առնոր մէջն է, ամէն ինչ այս աչխարհութեան մէջ անհետ կ՚ելնի:

ՆԱՄԱԿ Ի.

Ցո՛ւմ 20

Ես քնքի հետ նորէն համաձայն չեմ այս մասին. պէտք չէ որ դեսպանին հետ մնանամ. Ես իմ անկախութիւնս կը սիրեմ, և աւելի գաս՝ ամէն մարդ գիտէ որ դեսպանն անտանելի անձ մ՚է: Բայց կըսես թէ մայրս կուզէ որ անպարծ չնատիմ. այդ խօսքիդ խըղճուքս բաներ. և մինչ հիմակ անպարծ եմ՝ ճիշտն ըսէ, մինչ ու և նոյն բանը ըլլալ չի՞մ կրնար, թէ սիսեռ համրեմ և

թէ ոսպ։ Այս կեանց մէջ ամէն բանէ ծայրը ոչինչ է. և այն մարդն որ ոչ պիտոյք ունի և ոչ ձաշակ, բայց ուրիշներուն համար, բազդին համար, սոսկի համար, և ինչ բանի համար որ կուզես իր կեանքը աշխատանքով կը մաշէ, պարզապէս յիմար մ'է։

ՆԱՄԱԿ ԻԵ.

Ծ—լէ 24

Որովհետև կը պնդես թէ ղծագրուելիւնը երեսի վրայ չթողում, թերևս աւելի տղէկ կընեմ այս կէտիս վրայ չխօսիլ, քան թէ խոստովանիլ որ բաւական ժամանակէ 'ի վեր բան մ'ըրած չունիմ։

Սակայն երբէք այսչափ յաջողակ եղած չէի, երբէք բնութեան ղղացումը, թէ խճի մը կաւորին, թէ խոտի մը շղին վերաբերի, այսչափ սուր և թափանցիկ կերպով դրաւած չէր զիս. բայց դարձեալ... չգիտեմ ինչպէ՞ս մկնել պէտք է այս բանս... եթե ակայութիւնս այնպէս տկարացեր է ; ա-

մէն բան այնպէս մը կը ծփայ ու կը տա-
տանի աչքիս առջև՝ որ ուրուագիծ մ'ան-
դամ կարող չեմ ըմբռնել. սակայն կ'երե-
ւակայեմ որ եթէ կաւ կամ մոմ ունենայի
կարելի է բան մը շինէի։ Երանի, թէ որ
այս վիճակս այսպէս տևէ, կաւ պիտի առ-
նեմ, պիտի թրեմ, և փայլթա չէ եթէ ան-
գրիի տեղ . . . դնատակներ շինեմ։

Երեք անգամ նստայ Շարլօտին պատկե-
րը քաշելու և երեք անգամն ալ սևերես
եղայ։ Շատ կը ցաւիմ այս ձախորդութեան
վրայ, մանաւանդ անոր համար որ քանի
մ'առեն է՝ ի վեր նմանեցնելու մէջ բաւա-
կան կը յաջողէի։ Ուստի Շարլօտին մինակ
ստուերագիրը առի և առ այժմ պէտք է ա-
նով գոհ լինիմ։

ՆԱՄԱԿ ԻԶ.

Յունէ 26

Ա՜յո՛, սիրական Շարլօտս, ամէն բա-
նի հոգ պիտի տանիմ, ամէն ինչ կարգի
պիտի դնեմ. կ'աղաչեմ որ աւելի ատէպ և

աւելի շատ բան ապսպրէ ինձ։ Ես ալ մինակ բան մը կը խնդրեմ, գրած տոմսակը ներուդ վրայ աւազ մի ցաներ։ Ս. յօրուան գրածդ շտապաւ շուրթերուս տարի և... աւազը ակռաններուս տակը գեւ կը կրձտի։

ՆԱՄԱԿ ԻԷ.

Յունիս 26

Գնանի գանի անգամ մտքս գրի առէպ չտեսնել զանի... բայց ով կրնայ այսպիսի դիտաւորութիւն մը կատարել։ Ամէն օր փորձանքի կը հանդիպիմ։ Ամէն իրիւն երդումով կըսեմ. «Վաղը չպիտի տեսնես զանի». և երբ առտու կը լինի, անդրաժեքի պատճառ մը կը գտնեմ զանի տեսնելու։ Եւ գեռ ընելիքս չ'որոշած, ինչքինքս անոր տունը կը գտնեմ. կամ Շարլօտ առջի իրիկունէ ըսած կը լինի. «Վաղը պիտի գաս, այնպէս չէ.» և ինչպէս կարելի է չերթալ։ Եւ կամ բան մը կ'ապսպրէ. և այն առեն շատ բնական կը գտնեմ որ ես անձամբ պատասխանը տանիմ. կամ օդն

այնչափ պեղիցիկ է որ վահլէմ կերթամ և երբ ան տեղն եմ... անկից Շարլօթին տունը կէս մղոն հեռու է. իր մթնոլորտին մէջ գտնուելով՝ անհնար է որ գիս պէպի-րեն չքաշէ... և անդէն իրեն մօտ կը թռիմ. Մեծ մամս մաղնէս լեռի մը պատմութիւնը գիտէր. կըսէր թէ անոր մօտեցող նաւերը յանկարծ իրենց երկաթի կաղմածը կը կորսուսէին, բեռները դէպ 'ի լեռը կը թըռէին և թշուառ նաւասաին անկայուն տախտակներու վրայ կը տապալէին:

ՆԱՄԱԿ ԻԸ.

Ճոլէ 30

Ալիէր վերադարձաւ. ուստի պէտք է որ ես մեկնիմ: Եթէ ամենալաւ և գերազանց մարդ մ'անգամ լինէր, եթէ ամէն կողմէն կինէ գեր'ի վեր արժէր, դարձեալ չպիտի կարենայի հանդուրժել որ իմ առջեւս այնչափ շնորհալի դանձեր վայելէ... Վայելել, հերիք է. Վիլյէմ, նշանածը իր քոյրն է. քարի ու պարկեշտ անձ մը, որ

արժանի է անշուշտ մեր համակրութեան։
Շատ ցոհ եմ որ իր ընդունելութեան օրը
ներկայ չէի, սիրտս պիտի խորտակէր։ Այն-
չափ բարեսիրտ է Ալպէր որ և ոչ իսկ ան-
գամ մը Շարլօթը համբուրեց իմ առջեւս։
Այս բանիս համար Ասուծոյ օրհնութիւն իր
վրայ լինի, Այս նորատի օրիորդը յարգե-
լուն համար ես ալ կուզեմ զինքը սիրել։
Կ'երեւի թէ չդժկամակիր զիս տեսնելու,
թէեւ այս ալ թերեւս Շարլօթին դրդումո-
վըն է քան թէ ինքնայօրդոր շարժում մը։
Այս մասին կինները շատ ճարտար են, և
իրաւունք ունին։ Երբ երկու սիրահարներ
իրարու հետ հաշտ պահելու ջօրեն, շահա-
ւոր կ'ելլնեն, թէեւ ատեպ չեն յաջողիր։

Ես սակայն չեմ կարող իմ գգացումներս
Ալպէրին յայտնել. իր հանդարտ կերպա-
րանքն՝ անդադարտ և վսեմ բնաւորու-
թեանս, զոր դիւրին չէ զսպել, հակադիմ
է։ Զգացումի տէր մարդ մ'է և քաջ կը
ճանչէ Շարլօթին արժէքը։ Դէգ վարմունքի
մը ենթակայ չերեւիր շատ, և գիտես որ այս

թերութիւնը յետինն ծայրը կատար։

Իր տաղանդաւոր տղայմը կը նկատէ զինք. և առ Շարլօթ չերմ համակրութիւնս, անոր պատկանելի բաներուն համարունեցած ուշադրութիւնը հօգ՝ իրեն պարծանք կը սեպէ, և կարծես թէ այս պատճառաւ աւելի ևս կը սիրէ զանի։ Ջեմ ուզեր քննել եթէ առանց անոնց չնեղեր զանի երբ նախանձը թևթևմը ծագնատէ զինքը... Այլ մեղադրելի չէ. եթէ իր տեղը լինէի այն ատեանն զիս հանդիսատ չպիտի թողուր։

Ինչ և է. այս կայ որ Շարլօթին մօտ ըզգայած ուրախութիւնս դադրեցաւ... Յիմարութիւն, ապշութիւն անուանեմ այս բանս. բայց ինչ փոյթս է անունը. արդէն ցաւը ինքնին կը խօսի։

Ամէրին գալէն առաջ գիտէի ինչ որ հիմակ գիտեմ. գիտէի որ երանութիւնք մը չունեմ Շարլօթին վրայ, այո, չունէի, ուշադիր որ մարդս աչք չկրնար ունենալ այս սիրուն էակին... Սակայն այսօր ուխտարս կը զգուշանամ և ատոյշ ատոյշ կը նայիմ անոր

ՅԵԼՈՎ ՈՐ ՆՇԱՆԱԾԸ ԿԸ ՀԱՍՆԻ ԵՒ ՕՐԻՈՐԴԸ
ՁԵՌՔԷՍ ԿԸ ՅԱՓՇԱՒԱԿԷ։

Ակռաները կը կրճտեմ և սաստիկ կը զայ-
րանամ այն անձերուն դէմ՝ որ կը յորդո-
րեն զիս հաշտըերել, որովհետև այս այսպէս
պիտի լինէր և ուրիշ ձար չկար... Է՛հ, ա-
զատ ըլլս այս անբաններէն։ Անտառները
շուրջ կը թափառիմ, և ապա երբ դառնա-
լով Շարլօթին մօտ նստած կը տեսնեմ Ալ-
պէրը՝ պարտէզը՝ հովանոցին տակ, և կըզ-
գամ որ տխրուած եմ աւելի առաջ չեր-
թալ, այն առեն կապուելու խնդիր կը դա-
նամ, և տարօրինակ բաներ կըսեմ։ «Ի՛-
սէր Աստուծոյ, կըսէր Շարլօթ այսօր ին-
ձի՛, կ՛աղաչեմ, երեկուան խենդութիւններդ
դարձեն մի կրկներ։ Ահ ու դողս կը բռնէ
երբոր այնչափ ուրախ կը տեսնեմ քեզ։»
Խօսքը մեր միջը մնայ, միշտ կը դիտեմ այն
ժամերը երբ Ալպէր դարձով մը դուրս կ՛ե-
նէ, և միշտ դոհ եմ երբ Շարլօթը առան-
ձին կը դտնեմ։

ՆԱՄԱԿ ԻԹ.

Շքոսոտ 8

Սիրելիդ իմ վիլյեմ, կ՝աղաչեմ քու վրադ մ՝առներ ինչ որ կըսէի վար զարնելուվ այն անուանելի մարդիկը՝ որ կը պահանջեն կուրօրէն հնազանդիլ անոնց բաղդին։ Արդարև չէի յուսար որ դուն ալ անոնց կողմը բռնած լինիս։ Ինքնին դուն ալ իրաւունք ունիս։ Բայց նեղիլ ինձ դիտողութիւն մ՝ընել, սիրելիս։ Աշխարհիս եղբայրը ամէն բան այն համ ընելուվ չմընար։ Զղացումներու և դործադրութեան եղանակին մէջ այնչափ զանազանութիւններ կան, որչափ որ կը գտնուին աստիճաններ՝ արծրունդին և տափակ քթին մէջ։

Ուսոի դուն ալ չես դժկամակիր յուսամ, եթէ ըսեմ որ ձեռնարկութեանդ ձշտութիւնը ձանչնալով՝ երկայնբարութիւնդ կրնամ ըրել։

Դուն այսպէս կ՝առարկես։ «Համ Շարլոտին մօտ յաջողելու յոյս ունիս, համ չունիս»

Շատ աղէկ։ «Առաջին պարագային մէջ, աշխատէ յոյսդ՝ի դերև չհանել և ուխտերդ կատարել. երկրորդ պարագային մէջ, մարդ եղիր, թշուառ սէրդ ազատելու ձգերը պոխր և կեանքդ այսպէս մի՛ մաշեր։» Բարեկամ, ինչ ազուր կը խօսիս... և ինչ դիւրին է այսպէս խօսիլը։

Ուրեմն, ինչո՞ւ համար չես պահանջեր այն թշուառէն, որուն կեանքը անոյշ և քիչ քիչ կը հատնի անբուժելի հիւանդութեամբ մը, ինչո՞ւ համար չես ըսեր նաև անոր որ պաշտօնը առնու սիրտը մղէ իր տանջանաց վերջ տալու համար։ Միթէ իր ուժասպառ ցաւը չէ՞ որ անկից ազատելու արիւթիւնն ալ կը ջլատէ։

Անտարակոյս դու ալ ուրիշ օրինակ մը մէջ բերելով կրնաս առարկել, թէ՝ «ո՞վ ջուղէր իրթևը կարել տալ, քան իր կեանքը վտանգի մէջ ձգել վարանելով։» Ես չգիտեմ. և սակայն ինչ պէտք է այսպիսի օրինակներով մոլորիլ։ Իսաւական է. բան մ՝ըսեմ քեզի, վիլլէմ, առեն առեն մո-

ԷՐԵՆ ԵՒ ՎԱՐԵՆԻ ՔԱՂԱՔԻՆ ՄԸ ԿԵՑԱՅ ՎՐԱՑ
ԵՒ ԱՀԱ ԱՅՆ ԱՏԵՆ ԵԹԷ ԻՆԾԱՅԻ ՄԻԱՅՆ
ԹԷ ՈՒՐ . . . ԿԵՐԹԱՅԻ։

ՆԱՄԱԿ Լ.

Կուզէ օրը, ելեկոյին։

Օրագիրս, որ քանի մը ժամանակէ՛ի
վեր ելեսի վրայ մնացեր էր, այսօր ձեռքս
ընկաւ։ Զարմացայ տեսնելով որ դիտու-
թեամբ այսչափ ձամբայ քալէ աւ քալէ քա-
լեր եմ . . . ինչպէս իմ վինճակս ակնթարթ
տեսնելէն ետև՝ դարձեալ իբր ոգեյ մը
շարժեր եմ։ Այսօր ալ նոյնպէս ակնթարթ
կ՛երևի ինձ ամէն բան, և առկայն զգաստա-
նալու յոյս չունիմ բնաւ։

ՆԱՄԱԿ ԼԱ.

Օքսֆորտ 10

Ցեսին ծայրն անուշ և երջանիկ կեանք
մը կրնայի վարել եթէ խնդիր չլինէի։ Այս-
պիսի նպաստաւոր պարագաներ հազիւ հազ
կը պատահին մարդս երջանիկ ընելու հա-

ՙմար։ Եւ Ճշմարիտ է այն խօսքը թէ սար-
դուս երջանկութիւնը կամ դժբաղդութիւ-
նը իր սրտէն կախումն ունի... ։ Սիրասուն
ընտանիքի մը մէջ աղատ մուտ ունենալ,
հօրմէն իբր որդի մը՝ և տղոց կողմէն իբր
Հայր մը սիրուիլ, իսկ Շարլօտէ՛ն... հա-
լա այն բարեսիրտ Ալբէրը, որ երբէք
սրտնեղութեան նշան մը ցոյց տալով ու-
րախութիւնս վրդոված չունի, որ զիս մը-
տերմարար կընդունի, որ, Շարլօտէն ե-
տքը, ամենէն շատ զիս կը սիրէ... ։ Վէր-
յէմ, զմայլելի բան մ՛է, երբ՝ ի միասին
կր պատինք, լսել թէ ինչպէս Շարլօտին
վրայ կը խօսինք ։ Մեր դիրքը իրարու դէմ
շատ ծաղրելի է, իրաւ, սակայն ատկէ նոյն
պահուն աչքերս արտասուքով կը լեցուին ։

Երբոր Շարլօտին ընտիր մօրը վրայ կը
խօսի, երբ կը պատմէ թէ ինչպէս մահուան
անկողնին մէջ իր անդրանիկ աղջկան յանձ-
նեց տան և տղոց հոգը, ինչպէս Շարլօտը
վրեն հետ նշանեց, ինչպէս այն ատենէն
՚ի վեր օրիորդը նոր հոգի մ՚առաւ, և բա-

ըր խելքն ու միտքը տնայինն դործերու տա-
լով՝ Հշմարիտ մայր մը դարձաւ, ինչպէս
ամէն ժամ ժիր ու դործավարիր կնիկան մը պէս
իր տունը տեղը կը հոդար առանց իր բա-
նաւոր զուարթութիւնը ու կայտառութիւ-
նը թողլու... Նոյն պահուն ես ալ դպրե-
ի դպրեվանորը քովէն կը քալեմ և Համ-
բուս վրայ ծաղիկներ կը քաղեմ. ուշի ու-
շով փունջ մը կը շինեմ և ատիա մօտակայ
արտահոս դետակին մէջ կը նետեմ ու ակ-
նապիշ կը նայիմ թէ ինչպէս կամաց կամաց
կը սուզի... Զգիտեմ թէ արդէն գրեմ
քեզի որ Ալէր այս տեղ պիտի ձնայ, և
թէ արքունիքէն, ուր յարգ ունի, շահա-
էտ պաշտօն մը ստացաւ: Ասոր պէս դոր-
ծերու ընդունակ և կարգ պահող մարդիկ
շատ քիչ տեսեր եմ:

ՆԱՄԱԿ ԼԲ.

Օգոստոս 19

Յիրաւի, Ալէր առնալու մարդ մ'է:
Երէկ մը մէջը զարմանալի վիճաբանութիւն

մ՛անցաւ։ Զինքը տեսնելու և հետս բարեւ ընելու պայեր էի, վասն զի լեռներու վրայ ձիով արշաւելու փափաքս բռներ էր, և ահա անկից կը պրեմ քեզի այս ժամուս։ Իր սենեկին մէջ վեր վար քալելուատեն՝ իր հրայանները աչքս զարկին ու ըսի. «Սա հրացաններդ փոխ տո՛ւր ինձի ձամբորդութեան համար։»

— Ամենայն սիրով, պատասխանեց նա, միայնակ պարապ են, պիտի լեցնես. վասն զի լոկ զարդի համար պահեր եմ։

Մէկը ձեռքս առի. իսկ Ալֆէր շարունակեց։— Քանի որ իմ բոլոր զգուշութեամբս անպատմ խարուեցայ, ալ հրացէնները ձեռս չեմ ուզեր բան պարծ ունենալ։

Պատճառը իմանալու հետաքրքիր էի։ «Ձորս ամիս առաջ գիւղ պայեր էի բարեկամի մը տունը, ըսաւ նա, և հետս գոյք մը հրայան ունէի որ պարապ էին. ուստի անհոգ կը քնանայի։ Անձրեւոտ կէս օրէ մը ետքը սիրոս կը նեղանար, բան մը կուզէի ընել, և չգիտեմ ինչպէս կասկած մ՛առաւ

ալիս թէ՛ կարելի է աւազակներ դան տունը կոխեն, թէ՛ կարելի է հրայանի պէտք ունենամ, թէ՝ կարելի է... ալ երևակայէ թէ ինչեր եկան միտքս: Հրայաններըը ս-պասաւարի մը տուի որ մաքրէ ու լծէնէ: Ան ալ սկսաւ սպասուհիին հետ կատակ ը-նել հրայանին ծայրը ցուցնելով անոր, և սատանան պոշ չունէր, չդիտեմ ինչպէս եղաւ որ հրայանը կրակ առաւ, ձողն որ ձեռ առնողին ալ ձեռքին դպաւ և բլթամատը չախչա-խեց: Աղջկան ողբն ու աղաղակը կրկնցի, նոյնպէս բժշկութեան ծախսը: Այս պէտ-քէն՝ ի վեր հրայաններս պարապ կը պա-հեմ: Կը տեսնես, սիրելիս, որ պզուշտ-ներն ալ անօգուտ է, քանի որ վտանգը յանկարծակի կը հասնի, ի՛նչ ձեռս ալ ա-նայ...»

Շիտակը, ձիլէմ, դիտես որ Ալէքը կը սիրեմ, բայց իր ի՛նչ վերաբերմունք ունի Ջէյնը շիմ սիրեր: Վատն ալ ինծի չդիտեր թէ ամէն ընդհանուր կանոն իր բացառութիւնն

ծունի, սակայն այս մարդը այսպէս յեռանդ
ծայրը խղճահար ու մանրակրկիտ է...
Երբ կը կարծէ թէ ըսած բանը տարօրի-
նակ, ընդհանուր հաւմ փոքր ինչ կասկա-
ծելի է, այնչափ անոր վրայ կը դառնայ-
կը սահմանէ, ի՛այլայլէ ու կը տրորէ որ
՚ի վերջէ նիւթին ծուծը կը քամէ և անդին
բան չմնար: Այս պարագային մէջ ալ իր
խնդրոյն խորը մտաւ. ես ալ բան մը չէի
լսեր. սկսայ արհուն եռալել և ատոր յան-
կարծ ուրացմանէ մը հրաժանին ծայ-
րը ձակտիմ վրայ դրի՝ ալ տչերս վերի կող-
մը: «Խմէնք ես, ինչ ես, պոչից Ելակը
հրացանը անդին քշէ լոմ. ինչ կը նշանակէ
այդ:»

— Ինչ կայ, պարո՛ն է:

— Թո՛ղ պարապ լինի, յարեց ես արագ-
նեղութեամբ մը: Մարդ մը խնդալ լինելու
է որ ինքզինքը սպանէ. լոկ պատճառը
տակաւ կը պատճառէ:

— Ձեղի պէս մարդիկ, պոչիկի ես ալ
իմ կողմս, դեռ դարձին էութիւնը չհաս-

կըցած՝ սովորութիւն ունիք շուտ մ՚ըսելու.
« Աւէ չէմ՞ը է, էէլոցի է, ջոբէ է, ֆէշ է:
Ի՞նչ կը նշանակեն այս բառերը: Միթէ ա-
մէն բանի իլիկը ճլիկը քննե՞ր էք, միթէ
դիտե՞ք թէ ինչ պատճառու կը պատահի
համ պիտի պատահէր այն բանը: Եթէ դի-
տայիք այսպէս շուտով ձեր պատասխանը չէիք
կարեր թափեր:

— Անշուշտ կը հաւանիս, յարեց Ալբէր.
թէ կան դործեր որ ինքնին վատ են, ինչ
շարժառիթ կուզեն ծածկ ունենան:

— Խօսք չունիմ, ըսի ուսերս շարժելով,
բայց, սիրելի պարոն, այս մասին ալ բա-
ցատութիւններ կան: Անտարակոյս պղու-
թիւնն ոչխր մ՚է, սակայն այն մարդը որ
իր տովալական գաւակները ապաներու համար,
այո՛, այն մարդն որ այսպիսի պարագայի մը
մէջ՝ պղտութիւն կընէ, պիտի թէ ոչ պատ-
ժի արժանի է, կը հարցնեմ: Ո՞վ կարող է
նեռել առաջին քարը այն պատուաւոր ան-
ձին՝ որ արդարոյն զայրութենէ մը շարժեալ՝
իր անհաւատարիմ կինը և նենգաւոր հրա-

պուրիչը կ'ապահովէ. այն նորատի աղջկան դէմ՝ որ սիրոյ անդիմադրելի անուշութիւնները վայելելու ժամուն ինքզինքը կը մոռնայ։ Նոյն իսկ մեր օրէնսդիրները, այս սառարիւն իմաստակներն անգամ՝ ի գուր կը շարժին և օրինաց խստութիւնը կը մղմռնեն։

— Այդ ուրիշ խնդիր է, ըսաւ Ալբէր, վասն զի մարդ մը որ կրնաք շարժած է իր բանականութիւնը կը կորուսէ, և պէտք է արբշիռ կամ խելագար մարդու մը տեղ դնել զանի։

— Ո՛հ, քանի իմաստուն էք դուք, պոշէյի ժպտելով։ Այո՛, կիրք, գինովութիւն, խելագարութիւն։ Դուք բարոյասէր մարդիկ, որշափ հանդարտ և համեստ էք։ Դատապարտեցէք արբշիռը, արհամարհեցէք խելագարը, շարունակեցէք ձեր ճամբան գնահատելի պէս, և փառք տուէք Աստուծոյ փարիսեցիին պէս որ անոնց մոլութենէ ազատ էք։ Իսկ ես շատ անգամ գինով եմ եղեր, շատ անգամ կիրքս զիս խելագարու-

Թեան տարեր է, բայց պոհ եմ, վասն զի տկար խելքով հասկցայ որ միշտ այն տարօրինակ մարդիկ որ մեծ մեծ բաներ գործեր են, գինով ու խնդ կոչուեր են։ Ոչնչակ մը տակաւին կենաց շրջանին մէջ միտքէ անտանելի չէ մարդու մը՝ որ ազնիւ, ազատական և անակնուանելի գործ մ՝ ընելու վրայ է, լսել իր եաևէն այս ձայնը։ « Այս մարդը գինով է, կամ խենդ է։» Ամօթ ձեզի պղծոն մարդիկ, ամօթ ձեզի որ ոչ գինով էք և ոչ խելացար։

—Ահա նորէն արտաքերան հոգի բռնեց, բաւ Ալպէր։ Ամէն բանի չափը կ՝անցնես, և այս կէտիս մէջ լիովին անիրաւ ես։ Հինգակ ալ ինքնասպանութիւնն որ մեր խոստակցութեան նիւթն է, նշանաւոր գործերուն հետ կը համեմատես, մինչդեռ իրօք պէտք է իբր ակարութիւն նկատել։ Միթէ աւելի դիւրին չէ մեռնիլ, քան արիաբար աղէտական կեանք մը վարել։

Մաղ մնայ որ նորէն պիտի փրփրէի. վասն զի համբերութիւնս կը հատնի ու կրակ կը

Կտրիճ երբ առարկուս գոհհիկ փաստ մը
ունի կը բերէ, այն միջոցին որ սրտավին կը
խօսիմ: Սակայն ինքզինքս զսպեցի. արդէն
նոյն առարկութիւնը ստէպ լսեր և ստէպ ալ
սրամտեր էի: Ասոնի աշխուժով մը պատաս-
խան առի.

— Մխթէ դու տկարութիւն կ'անուանես
այս բանը. լաւ նկատէ, խնդրեմ, որ երե-
ւոյթէն չխաբուիս: Ազգ մը բռնակալի մը
անատանելի լծին տակ կը հեծեծէ, կարծող
ես տկար անուանել այն ազգը երբ ոտք ել-
նէ և իր շղթաները խորտակէ: Դարձեալ,
ահա մարդ մը՝ որուն առնը կրակ կ'առնու,
կը զարհուրի, այժը կը տատնապատակի և թե-
թևակի այնպիսի ծանր բեռեր կը բառնայ,
որ իր հանդարտութեան առեն հազիւ կարող
էր շարժել... ահա ուրիշ մը՝ որ նախա-
ձինքի մը վրէժը լուծելու համար վեց հո-
գիի դէմ կը յարձակի և զեռին կը տապա-
լէ... արդ՝ կը համարձակիս այս մարդիկը
տկար անուանել: Սիրելի բարեկամ, եթէ
ձիդը զօրութիւն է, ինչպէս կարելի է ծա-

բայեզ ձիւը տիարութիւն համարել։»

Ալեր երեսս նայեցաւ, ու ըսաւ «Խընդրեմ մի՛ նեղանար. այլ տուած օրինակներդ խնդրոյն հետ յարաբերութիւն մը չունին։

— Շատ հաւանական է, ըսի. շատ անգամ ուրիշներն ալ յանդիմաներ են զիս թէ՝ տրամաբանելու տեղ կը զառանցեմ։ Հոգ չէ. սակայն եթէ հնարինէ, թո՛ղ խընդիրը ուրիշ կերպով մը նկատենք և երեսակայենք թէ ինչ կ'անցնի մարդու մը սրտին մէջ երբ կենաց բեռը իր վրայէն թօթափել կը տրամադրի, բեռ մը՝ որ ըստէպ հաճելի է կրել, որովհետև իրաւունք չէ անպիտութեամբ իր մը վնասաբար դառնալ։» Ուստի շարունակեցի այսպէս։

— Մարդկային բնութիւնն իր սահմանն ունի. կարող է մինչ ցկէտ մը՝ ցաւ, վիշտ, խնդութիւն կրել. այս կէտն որ անցնի կը յաղթահարի։ Ուրեմն խնդիրը պիտանալ չէ թէ մարդս հզօր է կամ տկար, այլ նկատել թէ իր ազէտիցը չափը կրնայ անցնիլ, թէ նիւթական և թէ բարոյական լինի ա-

ջիտը։ Արդ՝ ըստ իս, ինքնասպան մը վատ կոչել այնքան անհեթեթ է, որչափ անհեթեթ է վատ անուանել անձ մը որ ժանտ տենդով մը կը մեռնի։

— Անուրջ, ցնորք, գոչեց Ալֆէր։

— Կարծածիդ պէս ցնորք չէ, Ալֆէր։ Անշուշտ դու ալ կը վկայես թէ՝ մահաբեր կը կոչուի այն հիւանդութիւնը որ մարմինը անխնայ տանջելով՝ բնութեան ոյժը կ'ըսպառէ, ամէն դարմանի դէմ դէրեւ կը հանէ և կեանց բնական ընթացքը բոլորովին կը վերջացնէ։ Հիմակ, բարեկամ, հոգին այս վիճակին մէջ դիր, մարդս իր նեղ տահմանին մէջ ըմբռնէ, և տե՛ս թէ իր այլ և այլ տպաւորութիւններն ինչպէս կը զօրծեն, իր տեսիլքերն ինչպէս զինքը կը համակեն, կը մաշեն, մինչև որ մշտավատ սէրն իր զօրութիւնն ու կամքը կը պրկէ և զինքը՝ իւր կորուստ կը մատնէ։ Ընդ ուեայն կ'աշխատի բանաւոր պատճառ մարդն, որ ակնատես է այս թշուառին վիճակին, զանի զգաստութեան բերել, անկարող է իր իմաս-

տալիքնը տնտ հատուցել, ինչպէս որ հե-
ռանդին անկողնին մօտ կեցող տղայ մար-
դը չէ կրցող իր կենդանացմը տնտղե-
ցընել։»

Ասկէ ալ բան մը շատ վերցնել դատ-
նա ու Աշխի տնտ նորան դեռևս ապ-
շեր մը՝ որուն դէմքը քանի մ'օր առաջ Ե-
րեն հաներ էին, և տնտ մտքը սրտմկե-
ցուցին ազգի մ'էր նա՝ որ տառնին գո-
ծերտ նեղ շրջանին մէջ մնացեր՝ և ան-
շտտմ իր տաքսատան աշխատութիւնը կը
կատարէր։ Ուրիշ գրատներ հաներ, այլ
անոնց ալ կերպարանքը նոյն ինքնատհեռ-
հետ քաղին շրջանները ձուլ ելլ, կամ
երբեմն ան հանդէսներու տալին արտել և
տան տան իր գործատն տրին Հարկ ուղ,
գործատին մը հետ շատին կամ բարե-
տանքի մը վրայ խոսակցելով։ Տակտն ու
Ջուկտ իր հոգին բնութիւնը նոր և տնսկ-
նելի վտտրներ կ'գտայ, որ տսկի ևս կը
գրգռին մտքին շահագրգռել կարող, մին-

ձև որ իրաւունքը մեզի կ'իջնէ՝ որուն համար
նոր և անդադար գործունեամբ մը կը հոսու-
կուսի։ Օրհնյալն իր յոյժ սուղ վրայ կը
դնէ, և բոլոր աշխարհն կը մոռնայ։ Միտք
գանձ կը տեսնէ, միտք անոր ձայնը կը լը-
սէ, այն... այն է իր միտք հոգն ու
փափաքը... այն միայն։ Ու գրավչական իր
սիրուն ուռոյնաստեղծութեան ներքին բեր-
կրութենէն անոտրատ է՝ իր ոչ ոքին ալ շիտակ
աստիճանին կը դնէ։ Ու փափաքն անոր
միայն կը ներկայացնէ ու ամենքը կ'ուզեն
մէջ կը խորհրդաւորուին, իր գործունէութեան
ծայրը կը շփոթին ու միշտ իր խնդրոյ
կը տարուին կ'երթան... և

իր սիրականը զինքը երեսի վրայ կը ծաղռե
կերթայ։ Հաւատար, ջոս կոպրը կը նայի
հիացած ու լռին. իր աչքը անդունդ մը
կը տեսնէ, բոլորտիքը խաւարին ամպեր։
Այլ ոչ ապագայ, ոչ մխիթարութիւն և ոչ
խոկ փափաք մ'ունի, վասն զի զինքը լքեյ
այն անձը. որուն միայն կ'պատ իր գոյու-
թիւնը։ Աչքին չէր լայն աշխարհը որ իր
առջևը կը պարզեր, և ոչ այն գրոհն որ
պատրաստ էր երած կորուստը դարմանելու։
Ինքզինքը միտակ, անօք ու անօգնական կ
գտնէ, և մոլորեալ ու ընկճեցիկ սրտի մը
օրհասական ցաւէն ձնշուած՝ պետը կը նետ-
ուի, որպէս զի վիշտերը խզդէ անդնդա-
կուլ մահուամբ մը։

« Գիտեմ արդեօք, Ալտէր, թէ այս է
շատ մարդերու պատմութիւնը. և կը հար-
ցընեմ քեզի, միթէ այս ալ տեսակ մը հի-
ւանդութիւն չէ։ Ընութիւնը այս խաղն ու
իրարու ներհակ դէպքերու բաղէն ելք
մը չկրնալով գտնել, հարկ է որ հոգին
մեռնի։ Այն անոր որ կարող է հանդարտ

արտալ նայիլ ու ըսել. « Ա՛նմիտ աղջիկ, ե՞թէ ապառէր, եթէ Թողուր որ փոքր ինչ ժամանակը ներգործէ, անշուշտ իր յուսահատութիւնը կը փարատէր և ուրիշ մխիթարիչ մը կը գտնէր. ձիշտ ալ նոյն բանն է ըսելը. Ւ՞նչ խենդ է, աեղէնաւ, եթէ այժ առնելու ապառէր, իր արեան վրդովը կը հանդարտէր, առողջութիւնը կը կազդուրէր և մինչև հիմակ կ՛ապրէր. »

Ալֆէր, այս բաղդատութիւնս անյարմար գտնելով՝ քանի մը առարկութիւններ ըրաւ, որոնք մինակ այս էր. « Պարզիտ աղջկան մը օրինակը բերիր ինձի, ըսաւ. չեմ կրնար ըմբռնել թէ՝ ինչպէս բանաւոր մարդ մը, որուն մտային կարողութիւնը աւելի բարձր է և ամէն բաներու յարաբերութիւնները կը ճանչէ, կարող չլինիր ինքզինքը գսպել. »

— Բարեկամ, պաշեցի, մարդս միշտ մարդ է. մին միւսէն փոքր ինչ խելք աւելի ունենալէն օգուտ մը չծագիր այնպիսի ձգնաժամի մը առեն՝ երբ կիրքը կ՛ելլայ և աշխարհս սահմանը շատ նեղ կ՛երեւի մեր աչ-

քին. . . բայց այս կէտիս վրայ ուրիշ ան-
պամ խօսինք։ » Այս ըսի, եւայ փեղլըս
առի։ Ա՛հ, սիրտս շատ լեցուն էր. վա-
տուեցանք առանց իրարու միտք հասկնալու։
Եւ իրօք քանի դժուարին է այս աշխարհիս
վրայ իրարու միտք հասկնալ։

ՆԱՄԱԿ ԼԹ.

Շաբաթ 15

Ճշմարիտ է թէ այս աշխարհիս վրայ
մինակ սիրով կրնանք իրարու պիտանի դա-
նալ։ Ա՛ղպամ որ Շարլօտ կը վշտանայ դիս
կորսնցնելու. իսկ տղաք ուրիշ հոգ չունին,
բայց եթէ մէս օրն ալ տունը պամ։ Այ-
սօր Շարլօտին դաշնակը լարելու գացեր էի,
չկրցայ բան մ՚ընել. վասն զի տղաք գլուխս
ձերան որ իրենց վէպ մը պատմեմ, Շարլօտ
ալ վրայ տուաւ որ այն չարաճճիներուն
համքը կատարեմ։ Իրենց երեկոյեան ճաշը
բաժնեցի, հնարակ առնելով իր բաժինը
իմ ձեռքէս կ՚ընդունի յօժարակամ, ինչպէս
Շարլօտէն։ Ապա հրաշալի պատմութեան մը

կատրը պատմեցի, որուն մէջ ֆէյէրհէյմ մը պատրէոնէսը ըլլալու յեղափոխութիւնը կ՚ընէր։ Հաւատաւ, դիտելով զարմացայ որ պատմածս մեծ տպաւորութիւն մը կրնէր աղոց վրայ։ Եթէ առիթով երբեմն ինքնավին արկածները հնարէի, և վէպը կրկնելու առնս կէտ մը մառնամ, խսկոյն կը պոռան։ «Ուղի անգամ այգպէս չըսիր։» Ուստի հիմակ կը վարժիմ հայր մերի պէս ամէն պատմութիւն կէտ առ կէտ ըսել, նոյնաձայն և միօրինակ բառերս ու վանկերս կրկնելով։ Ասկից աւ դաս մը հանեցի թէ՝ երբ հեղինակ մը երկրորդ տպագրութեան առթիւ իր բանաստեղծական երկին փոփոխութիւններ բերէ, որչափ ընտիր լինին ըրած այլայլութիւնները, դարձեալ իր գրքին կը ձեռասէ։ Միշտ առաջին տպաւորութիւնը կը գրաւէ մեր միտքը և մարդս՝ի բնուստ այնպէս մը ստեղծուած է որ ամենէն տարօրինակ բաներու շուտով կը հաւատայ և գլխին մէջ կը դրոշմէ. վայ անոր որ զանոնք սրբելու կամ ջնջելու կ՚աշխատի։

Օգոստոս 18

Ինչու համար մեր երջանկութեան առարկայ եղող բանը մեր թշուառութեան ալ աղբիւրը դառնայ։

Այն ծայրալիր ու վատվտուն ղպայումը որ բնութեան կենսատու սիրով կը բորբոքէր հոգիս, և հեշտութեան հեղհեղներ թափելով՝ բոլոր աշխարհը իբր դրախտ մը աչքիս առջեւ կը պարզէր, հիմակ անատանելի տանջանք մը, դիւային ճիւաղ մը դարձեր է, որ կը հալածէ զիս անդադար։ Երբ առեն մը այն ժայռին կատարէն ակնդետ կը նայէի այն վտակին՝ որ մինչեւ սա շէն ու դալարեղ հովիտը շրջապատող բլուրներուն ստորոտը կը հոսի, կը դիտէի որ ամէն բան կը բուսանի ու կը ծլի բոլորտիքս, այն լեռներն որ վեր էն վար փառաւոր ու թաւուտ ծառերով ծածկուած են, այն ձորերն որ՝ ոլորտ ոլորտ գալով՝ սիրուն անատանելու հովանին կ'ընդունին, այն անուշ ա-

ուռակը որ կարկաջասահ կը փայլի ջամբե-
րու մէջ և հայելի պէս կը բեկբեկէ երե-
կոյեան թեթև քամիէն երկնից երեսը տա-
տանող փոքրիկ ամպերը. երբ կը լսէ
թռչուններու դայլայլիկը՝ որ անտառները
բոլորակի կը կենդանացնէին, և ժժմակնե-
րու բզզումը՝ որ վերջնալուսին ծիածանէ
նշոյլներու մէջ բոյլ բոյլ կը խայտային,
երբ կը տեսնէ որ ոսկեթև թիթեռնիկը
արևուն յետին ճառագայթներէն շունչ ա-
ռած՝ խոտէն կ'ելնէ և ազատօրէն բզզա-
լով՝ կը թռթռի, երբ այս ընդհանուր ե-
րերն ու շշնջիւնն ուշադրութիւնս դէպ՛ի
երկիս վրայ կը հրաւիրէին, ուր մամուռը
անջրան ժայռէն իր սնունդը կը ձգէ, կը
նայէի այն թուփերուն՝ որ բլրակին շուրա-
ւազին մէջ կը բուսանին, իսկոյն կ'ըմբռնէի
բնութեան մեծ ուն կեանքը, խորհրդաւոր,
ժխրաժխր ու ամենազօր կեանքը, որ աչքիս
առջևը կը ծաւալէր... Ա՛հ, նոյն պա-
նուն ինչ հրաշիր սրտով կ'ընդունէի բո-
լոր բնութիւնը. կարծէի թէ այս անհուն

ճրանութեան մէջ ես ինքս աստուած մ՚եմ, ան-
սահման աշխարհի մը շքեղ ձևերը հոգի-
ս մէջ կենդանի գոյներով կը նկարուէին
և կը շարժէին. շուրս դիս ահագին լեռներ
կային, ոտքիս տակ բերրաբաց անդունդ-
ներ, որոց մէջ կը թաւալէին գահավէժ
փոթորկալից գետերը. ջրվէժները սրտիս մէջ
կորռային, անտառ ու լեռ դռում դո-
ղում կը հանէին, և երկրիս անգնդախոր
վայրերը կը տեսնէի այն անքննելի զօրու-
թիւնները որ կը գործեն ու կը ներգործեն
անդուլ իրարու վրայ, կը հաստեն անհատ-
նում արարածները, կը ծնին, կ՚այլայլին,
կը վերածնին ու կը վխտան երկրիս երեսը
և երկնից ներքե...: Ամէն, ամէն բան
բիւր ու բիւր կերպարանքով կ՚ելան ու կը
շարժին: Իսկ մարդիկ նեղ աուներու մէջ
նստած՝ կը պարծին իրենց ապահով կեցու-
թեան վրայ և իրենց խելքովը կ՚երեւակայեն
տիրել այս ընդարձակ աիեզերքին: Անմիտ
դո՛ւ, կարծես թէ մեծ բան մը չկայ, բա-
ցուած դու փոքր ես: Անհետ անապատին

անհպելի լեռներէն մինչև անեզը ովկիանո-
ս ին ծայրը , Յաւիտենականին ոգին կը շըն-
չէ ու կը հանպչի , ու սոյն շնչով կ՚ղդայ ,
կը շարժի ու կը հրճուի նոյն իսկ փոշիի մը
հատիկը . . . Ա՛հ , նոյն միջոցին քանի քա-
նի անգամ փափաքեր եմ թևեր ունենալ ,
և արծուին պէս որ՝ դլխիս վրայէն կ՚անց-
նէր , սլանալ դէպ այն անհուն ծովերուն
ափունքը , անսահմանութեան փրփրալից բա-
ժակէն ըմպելու համար վերջապէս՝ կեանց այն
հեշտութիւնները՝ որոց մեր հոգին կը տենչ-
չայ , և պէթ վայրկեան մը միայն ղդալու
այս անձուկ սրտիս մէջ այն էին գերագոյն
երանութեան կաթիլը՝ որ յինքն և ինքնին
ամէն բան կ՚արտապրէ :

Սիրելիդ իմ , այս ժամերուս յիշատակն
անգամ զիս տակաւին կը սիրտէ : Այս ան-
պատմելի զգայուններս յիշելու և բայտարե-
լու համար ըրած ձիգս անգամ հոգիս զեր
՚ի վեր կը հանէ , իրաւ , սակայն իմ արդի
վիճակիս դառնութիւնը աւելի զգալի ընե-
լով զիս կը ձնշէ :

Աչքս առջև կարծես թէ սևաթոյր վարագոյր մ՚ընկաւ, և ինձի համար յաւիտենական կեանց տեսարանը մշտաւեր բայուծ պերեզմանի վիհ մը դարձաւ։ Միթէ կարո՞ղ ես իրօք ըսել թէ՝ « Բան մը մշտակայ է, » մինչդեռ ամէն ինչ կ՚անցնի, ամէն բան կայծակի պէս կը սահի, կ՚անհետի։ Միթէ մարդուս կեանքին զօրութիւնները միօրինակ կը տևե՞ն միշտ։ Հեղեղը կառնէ կը տանի մեզ, ալիքներուն մէջ կը տատանէ, և վերջապէս ժայռերուն դէմ կը փշրէ։

Ամէն ժամ՝ աւեր ու քանդ կը բերէ քեզի համար բոլորտիքդ պատուող սիրականներուդ. ամէն ժամ դու իսկ կոյր զհուրայն կը քանդես ու կ՚աւերես։ Անաղօրէն պըտոյտ մը որ ընես բիւրաւոր միջատներու մահը կը պատճառես, քանի քայլ առնես մրջուններուն դժուարաշէն տուրերը կ՚աւերես, մաս մ՚ալ նեղ պերեզմանի մը մէջ կը ձգես։ Ա՛հ, ո՛չ, իմ պուճուճ շարժող բաներն աշխարհիս այն մեծ, այլ սակաւագէպ ալէտներն, լինչպէս քաղաքներ կործանող

հեղեղներն ու երկրաշարժները չեն, այլ բնութեան մէջ պատուած թապուն քանդիչ զօրութիւնն է. և բնութիւնն ալ բան մը չատեղծեր որ իր մօտաւոր արարածը չկործանէ կամ ինքզինքը չապառէ... Ահա այսպէս երերուն ու սրտամաշ կը տատանիմ. երկինն, երկիրն ու ամէն շնչաւոր էանկերն իրը հրէշներ կը նկատեմ որ կը կլլէն միշտ և միշտ սովալուկ կը մաշին:

ՆԱՄԱԿ ԼԵ.

Շքոսքս 21

Երբ առտու ահռելի երազներ տեսած կ'արթննամ՝ ընդունայն դէպ անոր կ'երկընդնեմ իմ թևերս. ընդունայն կ'որոնեմ զինքը պիշերն իմ մօտս, երբ անուշ ու անմեղ երազ մը տեսնելով՝ կը կարծեմ թէ մարպազետնին վրայ իրարու քով նստած ենք և անոր ձեռքը բռնած կը համբուրեմ շարունակ: Ա'հ, երբ այսպէս կէս քուն կէս արթուն՝ դէպ անոր վազելու կ'ելնեմ, յանկարծ աչքս կը բանամ, աղէբեկ սիրտս արտ-

աւքով կը փղձկի և իմ աղալն ու թափուր
ապագայիս առջև անմխիթար՝ կուլամ։

ՆԱՄԱԿ ԼԶ.

Cիւռոռո 22

Ինչի՞ յաւալի է իմ վիճակս, Վիլյէմ։
Ամէն շարժառիթ կորուսի, և արտայոյզ վհատութեան մը մէջ ընկայ։ Չեմ կարող անդործ նստիլ, սակայն բան մ'ալ չեմ կարող ընել։ Ոչինչ չեմ կրնար արտադրել. բնութեան անզգայ եմ, և գիրքերը զզուանք կը պատճառեն ինձի։ Երբ մարդս իր ուղածէն զուրկ է, ամէն բանէ զուրկ կը մնայ։ Հաւատա՛, բարեկամ, հազար անգամ երանի թէ գոնեկին գործաւոր մը լինէի, կըսեմ, որպէս զի առտու աչքս բանալուս՝ նպատակ մը, գործ մը, յոյս մ'ունենայի։ Սահմանին բաղձին ա՛հ կը քաշեմ, երբ զինքը մինչև գլուխը մպաղաղձներով պաշարուած կը տեսնեմ. և կ'երևակայեմ թէ երջանիկ պիտի լինէի թէ որ անոր տեղը գրաւէի։ Երբեմն կը պատրաստուիմ քեզի

պրեալու, նոյնպէս պաշտօնատարին, որպէս
զի դեսպանատան մէջ պաշտօն մը խնդրեմ,
այն պաշտօնը, որուն համարկը հաստատես
թէ չեն զլանար։ Եւս ալ այսպէս կը կարծեմ։
Պաշտօնատարն 'ի վաղուց անտի կը սիրէ
զիս, սակայ յորդորեր է զիս որ գործերու
մէջ մտնեմ։ Ասեն ասիեն այս յորդորը ըն-
դունելու կը տրամադրուիմ, սակայն վերջը
երբոր կը խորհիմ և Ձիուն առակը կը յի-
շեմ, որ աղտութենէ ձանձրացած՝ կը թո-
ղու որ քամակը թամբ ու բերանը սանձ դը-
նեն, քշեն ու ծեծեն, այնչափ որ շունչը
սպառի ու սատկի, ալ ինչ որոշելիքս չեմ
գիտնար։ Ա՛հ, բարեկամ, թերևս վիճակ
փոխելու փափաքս ներքին անձկութեան մը
նշանն է, որ այսուհետև ուր որ երթամ
հետս պիտի կրեմ։

ՆԱՄԱԿ ԼԷ.

Cէոոտո 28

Ելուսակը թէ որ հլուանդութիւնս դար-
մանելի լինէր, իմ բարեսիրտ բարեկամներս

կրնային դարմանել։ Այսօր ծննդեանս տա-
րեդարձն է և առտու կանուխ Ալպէրէնփոք-
րիկ Ադարձը ստացայ։ Այս Ադարը կը բանամ
և ինչ տեսնեմ առաջ, այն շիկապոյն ժա-
պաւէններն որով Շարլօդ զարդարուեր էր՝
երբ առաջին անգամ տեսայ զինքը, և ար-
գէն քանի քանի անգամ խնդրեր էի որ
ինձի շնորհէ։ Նոյնպէս ալէտի սիզ Հո-
մերը, երկու փոքրիկ դիւրաբար հատորներ
զոր շատ ատենէ՛ի վեր կը փափաքէի ձեռք
ձգել, որպէս զի Էրնէստի ճեծահատոր տի-
պը հետս չվերեմ ժուռ գալու ատենս։ Տե՛ս,
ինչպէս իմ փափաքներս կը գուշակեն, և
ինչպէս գոհ ընելու ամէն ատիթ կը փնտռե-
ն, ինչպէ՛ս մանր մունր նուէրներ կ՛ուզ-
ղեն ինձի, որ բիւրաւորիկ աւելի առիթ
են քան Ճոխ ընծաներն որ ունայնա-
խրուելեան նշաններն են և որուվ նուիրա-
տուն մեզ կը նուաստացնէ։ Հազար անգամ
կը սպասեմ տյս ժապաւէնն ու ամէն անգա-
մուն կը շնչեմ ու կը վայելեմ այն երա-
նութեան յիշատակը որով իմ առջի սա-

ֆուաֆիւ ու վաղամեռիկ օրերը, այն օրերնոր
ալէկոհոլի դառնան, լեցուն էին։ Սիրելիվիլ-
լէմ, այս է իմ ձախատագիրս, չեմ տըր-
տնջար, կեանքս ծաղիկները ստուերներ են.
քանի քանի հատ կը թողուին առանց հետ
մը ձգելու. մէկ քանին պտուղներ կուտան
միայն և այս պտուղներէն հազիւ թէ մէկ
քանի հատը կը հասնի։ Բայց դարձեալ
բաւական կայ և մնացած...։ Ո՛ բարե-
կամդ իմ... կարծէ՞ք հասուն պտուղ-
ներ տեսնել և քամահրել, և թողու՞լ
փտտին առանց վայելելու։

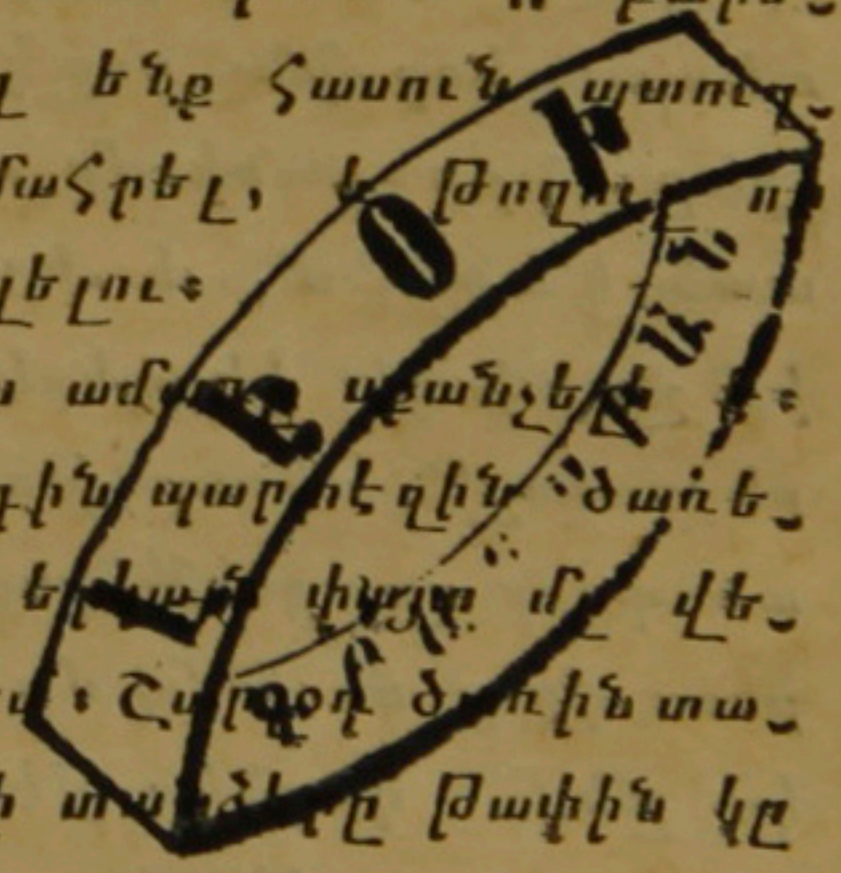

Մնաս բարև, այս ամբողջ պատմեցի։
Շատ անգամ Շարլօթին պարտէզին ծառե-
րը կ'ելնեմ և ձեռքս երկար փայտով մը վե-
րի տանձերը կը կարեմ։ Շարլօթ ծունկին տա-
կը կը կեցնայ և քանի տանձերը թափին կը
հաւքէ։

ՆԱՄԱԿ ԼԸ.

Օգոստոս 30

Ա՜հ, թշուառական, միթէ յիմար չե՞ս

գու. Միթէ չե՞ս մոլորիր։ Այս մոլէգին ո՛ւ
աննպատակ սէրդ ո՛ր պիտի տանի զքե՛զ։ Մի-
նակ Շարլօթը կը տեսնեմ, երևակայութիւնս
մինակ անոր նկարը կ՚ընծայէ աչքիս, և զիս
շրջապատող անձերու մէջ մինակ անոր հետ
յարաբերութիւն ունեցողը կը տեսնեմ։ Ա-
հա այսպէս քանի մը երջանիկ ժամեր կ՚ան-
ցուներ... Մինչև ո՛ր ստիպուիմ ակամայ
իր քովէն հեռանալու։ Ո՛հ, վէրտէր, ո՛վ
աե՛ս արդեօք մինչ ո՛ւր կը հասնի սրտիս կըս-
կիծը։ Երբ քանի մը ժամ աեռը մօտ նըս-
տած կ՚անցնեմ, և իր պեղեցկութեամբը,
իր շնորհալի կերպերէն, իր լեզուին հը-
րեշտակային անուշութենէ կ՚արբշռիմ, փոքր
առ փոքր դպացումներս կը բորբոքին. աչ-
քուս վրայ սև ամպ մը կ՚իջնէ, հազիւ թէ
կը լսեմ, կարծես թէ մարդասպան մը կո-
կորդես բռնած՝ զիս սիրտ խեղդէ, շունչ
կը կարի, և սիրտս սաստիկ բաղխելով՝ օդ,
օդ կը փնտռէ որ շնչէ, մինչդեռ շփոթու-
թիւնս երթալով կ՚աւելնայ... Վէրտէր,
չատ անգամ կը մոռնամ որ այս աշխարհիս

ՄԷՋ Կ՚ապրիմ... Իսկ եթէ այսպիսի ատեն մը կարեկցութենէ զուրկ ՃԱՄ, եթէ Շարժող վշտալիր արտսուքս իր ձեռքին վրայ թափելու տխուր միխթարութիւնն ալ չինէ զըլանայ, ա՛հ, այն ատեն պէտք է որ դուրս ելլեմ, պէտք է որ հեռանամ, փախչիմ... ուր, մօտակայ դաշտերը թափառիմ, սեպհական բլուր մը ելլեմ թեթևոտն, անեղեան տարի մը ՄԷՋԷՆ ուղիմը բանամ, մացառներու ՄԷՋԷՆ՝ որ զիս կը կծեն, փուշերու ՄԷՋԷՆ՝ որ ոտներս կը պատառեն: Ահա ասոնք են իմ սփոփանքս: Այն ատեն քիչ մը սիրտս կը թեթևնայ... շատ քիչ: Իսկ վերջը երբ յոգնութենէ և ծարաւէ շնչասպառ կանգ մը կառնեմ, երբ դիշերը մութին՝ լուսինը թափուր ու ամայի անտառի մը ՄԷՋ կը գտնէ զիս և իր նշոյլներն իմ վրայ կ՚արձակէ, սողոսկուտ ծառի մը բունին վրայ կը կոթնիմ կարեվէր՝ սրունգներուս քիչ մը հանդիստ տալու, և անդ՝ յոգնած ու մաշած՝ խոր քուն մը կը քաշիմ մինչև ցայգ... Ո՛բաղեւամէ իմ, ձգնաւորին խշտեակը, քուրձէ

Շապիկն ու փշալից պօտին հեշտութիւնները են իմ քաշած տառապանքիս քով։ Մնաս բարե։ Այսչափ աղէտից ուրիշ դարման մը չեմ տեսներ այլ մահն պերճելմանը։

ՆԱՄԱԿ ԼԹ.

Սեպտեմբեր 3

Պէտք է որ մեկնիմ։ Ընորհակալ եմ քեզմէ, Վիլյէմ, որ իմ անկայուն միտքս հաստատեցիր։ Տասն ու հինգ օրէ՝ի վեր կը վարանիմ։ Պէտք է հաստատապէս մեկնիլ։ Շարլօտ նորէն քաղաքը՝ բարեկամուհիի մը տունը գնաց, իակ Ալպէր... և... այժ պէտք է մեկնիլ։

ՆԱՄԱԿ Խ.

Սեպտեմբեր 10

Ի՞նչ գիշեր է այս, Վիլյէմ։ Հիմակ ամէն վիշտ կրնամ տանել, այլ չպիտի տեսնեմ Շարլօտը։ Ո՛հ, ապնիս բարեկամ, ուր էր թէ վիզէդ պլլուէի և սիրտս յուզող

այլայլութեան փոթորիկը լալով ու հեծեծելով քեզի բացատրէի։ Ահա մինակ եմ. երբեմն կը նստիմ, երբեմն կ'ելնեմ և շունչ առնելու համար կը հեւամ . . ։ Սիրտս անդորրելու կ'աշխատիմ։ Առաւօտուն կ'սպասեմ, և երբ արևն ելնէ ձիերս դրանս առջև պատրաստ սլիտի գտնուին։

Իսկ ևս, անշուշտ հանդարտ կը նիրհէ նա, առանց երազելու որ ալ չպիտի տեսնէ զիս։ Արիւն քիրտ թափեցի մինչև որ քովէն հեռացայ և բաւական արիւնթիւն պէտք էր որ երկու ժամ հետը խօսակցելէն ետև՝ իմ խորհուրդս չմատնեմ . . ։ Եւ ինչ խօսակցութիւն էր այն, տէր իմ Աստուած։

Ալէր խօսք տուեր էր ինձ Շարլօտին հետ պարտէզը գտնուիլ ճաշէն ետև։ Հողաբլրին ծայրը, շապանակի բարձր ծառերուն ներքև կ'սպասէի և արևը կը նկատէի. վերջին անգամ կը նկատէի արևուն իջնալն այն գեղածիծաղ հովիտին ետևէն, և որուղայրը հեզասահ առուին երեսը կը ցոլանար։ Քանի քանի անգամ ժուռ եկեր եմ այս

վայրը Շարլօտին հետ և հիանալի տեսա-
րանիս վրայ զմայլեր ենք ՚ի միասին. իսկ
հիմակ... վեր վար կը պտըտէի այս ծառա-
շէն ուղիին մէջ, զոր այնչափ կը սիրէի Շար-
լօտը չհանդիպելէն առաջ անպատ, հմայական
հրապոյր մը զիս ստէպ այս կողմը կը մղէր
և ինչ բերկրութիւն կ՚զգայինք առջի օրե-
րըն երբ կը դիտէինք որ այսպեղաշուք հա-
վանոցը մի և նոյն անուշութիւնն ունի մեզ
համար: Արդարև չկայ հովանոց մը՝ որ ար-
հեստական Ճարտարութեամբ այսպիսի հիա-
նալի երևոյթ մը ստացած լինի:

Նախ՝ շատանակի ծառերուն ներքև ան-
ծայր ուղի մը կայ, որուն նկարագրութիւ-
նը կարծեմ թէ արդէն քեզի ըրեր եմ: Մեա-
շար կաղնիներ անտ մը կը յօրինեն, որ
քանի յառաջ երթաս քիչ քիչ կը մթա-
նայ, մինչև որ ծաղկոցի մը մէջէն անցնե-
լով՝ փոքրիկ շրջապատի մը կը յանդի, ուր
մարդս առանձնութեան սարսուռը կ՚զգայ:
Տակաւին կ՚զդամ և ես այն թաղուն այլայ-
լութիւնն, երբ առաջին անգամ, տասպին

Կէս օրի մը ատեն այս տեղս եկայ։ Կարծեմ թէ պաղտնի նախազգածութիւն մ'ունեցայ որ այս վայրս իմ երջանկութեանս ու վիշտերուս թատրը պիտի դառնայ։

Կէս ժամէ հետէ կ'սպասէի ու վշտագին կը մտածէի բաժանման և վերադարձի սըրտաշարժ ժամերուն վրայ, երբ տեսայ որ Շարլօտ հողաբլրէն վեր կ'ելնէր։ Վազեցի ու դողդողալով ձեռքը բռնեցի պաղի։ Ուրդէն լուսինը սկսեր էր թաւուտ բլուրներուն գագաթէն դէպ՝ի վեր ելնել։ Այլ և այլ աննշան իրերու վրայ խօսելով՝ առանց զգալու ժթին շրջապատը հասանք։

Շարլօտ ներս մտաւ ու նստաւ։ Ալպէր ան-որ մէկ կողմը, ես ալ միւս կողմը նստանք։ սակայն սրտիս յուզմունքը չէր թողուր որ մի և նոյն տեղը անշարժ ձնամ։ Ոտք ելայ, քանի մը քայլ առի առիս անդին և նորէն եկայ բազմելու։ Ո՛հ, հոգիս սաստիկ վըրդոված էր։ Շարլօտ լուսնին գեղեցիկ նըշոյլներն դիտել տուաւ մեզ, որ իր արծաթափայլ լոյսը կամարաշէն ուղիին ծայրը

պտնուած հողաբլրին վրայ կը սիրէր, մինչ-
պես մենք շուքին մէջ նստած էինք, ո-
րուն տեսարանը աւելի սքանչելի կը դառնար։
Պահ մը լուռ ու մունջ կեցանք. իսկ Շար-
լօդ ըսաւ։ «Երբէք, երբէք լուսնկային
չեմ պըտըիր առանց իմ լուսահոգի ազա-
կաններս յիշելու, առանց մահուան և յա-
ւիտենական կեանց տեսլեալը դրաւուելու։
Նորէն պիտի ծնինք, յարեց նա, հոգեշարժ
ու զգայուն ձայնով մը. այո՛, նորէն պիտի
ծնինք. սակայն երանի պիտի գտնե՞նք, երանի
պիտի ճանչե՞նք արդեօք, վերթէր, ինչ
կ'ըլլաս, ինչ կը խորհիս այս կէտիս վրայ։

— Շարլօդ, պատասխանեցի անոր, ձեռքս
կարկառելով, մինչդեռ աչքս արտասուքով կը
լեցուէին, այո՛, երանի պիտի տեսնե՛նք. այս
և հանդերձեալ կեանց մէջ երանի պիտի
տեսնենք... »

Ձկրցայ աւելի խօսիլ..., վերթէր, ինչու
համար այսպիսի հարցում մ'ընաւ ինձի չէիշտ
այն միջոցին որ սիրտս կատր կատր կը լինէր
քանի մը օրուան բաժանումը կը մտածէի։

Շարլօտ շարունակեց. « Արդեօք մեր սե-
րականները մեզ երկինքէն կը տեսնե՞ն,
կ՚զգա՞ն արդեօք թէ ինչ երջանկութիւն կը
պրաւէ մեզ երբ իրենց յիշատակը մեզ կը
պրաւէ : Ա՛հ, մօրս նկարը միշտ աչքիս առ-
ջեւն է, երբ, իրիկունը հանդարտօրէն իր
զաւակներուն, իմ զաւակներուս մէջ տեղը
կը ճամիմ, որոնք իմ շորս կողմս կը հաւ-
քուին, ինչպէս որ կը հաւքուէին իր շորս
կողմը : Այն ատեն լալագին աչերս դէպ՚ի
երկին կը վերցնեմ, և կը փափաքիմ որ
վայրկեան մը միայն վար նայէր և տեսնէր
թէ իր զաւակներուն մայրը լինելու խոս-
տումս, զոր ըրի իր մահուան անկողնին մէջ,
ինչպէ՞ս կը բռնեմ : Ետքը կը հառաչեմ ու
կըսեմ. « Սիրական մայրս, ներէ ինձ ե-
« թէ չեմ կարող լինիլ անոնց համարժէքը
« որ դու էիր : Բայց՛, ամէն ձեռքէս եկա-
« ծը կընեմ, կը հաղուեցնեմ, կը կերակ-
« րեմ, իրենց բոլոր պիտոյքը կը հոգամ և
« որ մեծն է, ամէնուն գգուելի և սիրելի
« են : Ելաներելի հոգի, թէ որ մեր մէջ ա-

« բաց սէրն ու անդորրութիւնը տեսնէիր,
« շնորհապարտ սրտիս պիտի փառաբանէիր
« ղԱստուած, որ՝ քու վերջին ժամուդ դառն
« արտասուքդ տեսնելով՝ քու զաւակներուդ
« համար ուզածդ շնորհեց քեզի։

Ո՛ բարեկամդ, ահա այսպէս կը խօսէր Շարլօդ. բայց ով կարող է կրկնել անոր քսածը։ Միթէ պազ և անշունչ տառեր կրնան նկարել հոգւոյ այս երկնային ծաղիկը։ Ալֆէր անոր խօսքը անուշութեամբ կտրեց ըսելով. « Շարլօդ, կը նայիմ որ սիրտդ առաքինի յուզուած է. դիտեմ որ Հոգիդ միշտ կը տաղնապի այդ մտմտուքով, բայց, կ'աղաչեմ...։

Ո՛ Ալֆէր, ըսաւ նա, ես ալ դիտեմ որ չես ճանչար այն իրիկուններըը երբ 'ի միասին փորիկ կըր սեղանին բոլորը կը նըստէինք, երբ հայրս քաջակայ կը լինէր և տղաքը պատկերու կը ղրկէինք։ Շատ անգամ աղուոր գիրք մը հետդ կը բերէիր կարդալու համար, թէև հազիւ թէ քանի մը տող բան կրնայիր կարդալ, որովհետև այն

հրեշտակային անձին խօսակցութիւնը ամէն բանէ աւելի կը սիրէինք: Ո՛հ, ինչ սիրուն և սիրական կին էր նա, միշտ գործունեայ և միշտ զուարթուն: Աստուած գիտէ միայն թէ անկողնիս մէջ ինչ արտասուք թափելով ծունր կը դնեմ ու կ՚ըսեմ. — Տէր իմ, ցնա մօրս նմանցո՛ւր...»

— Շարլօտ, գոչեցի անոր ոտքն ընկնելով և ձեռքը բռնելով, զոր արտասուքովս թրջեցի, Շարլօտ, Աստուծոյ օրհնութիւնը նոյնպէս մօրդ հոգին թո՛ղ քու վրադ լինի:

— Թէ որ Ճանչէիր զինքն, ըսաւ նա ձեռքս սեղմելով... արժանի էր քեզմէ Ճանչուելու:»

Կարծեցի թէ պիտի մարիմ. երբէք այսպիսի մեծ ու վեհ խօսք մը ինձ ուղղուած չէր: Շարլօտ շարունակեց. «Եւ այսպիսի կին մը իր ծաղիկ հասակին մէջ պիտի մոռնար, մինչդեռ իր կրտսեր որդին դեռ վիզս ամեական էր: Իր հիւանդութիւնն երկայն չտեւեց. հանդարտ էր նա ու անձնուէր. մե-

նակ իր զաւակներուն հոգն ունէր, մանաւանդ
պզտիկին: Երբ իր մահուան ժամը զգաց, ը-
սաւ ինձի. «Քովս բեր զաւակներս:» Ա-
մէնքն ալ իր սենեակը տարի. թէ պզտիկ-
ներն՝ որ բան մը չէին հասկընար, և թէ մե-
ծերն՝ որ ահ ու դողի մէջ էին, անկողնին
շուրս կողմը շարուեցան: Մայրս ձեռները վեր-
ցուց և անոնց վրայ աղօթեց. եաքը հեարգ-
հեաէ ամէնքն ալ համբուրեց, դուրս ղըր-
կեց ու ինձի ըսաւ: «Դու անոնց մայրն ե-
ղիր,» խօսք տուի: «Շատ կը խոստանաս,
«աղջիկս, յարեց նա. մօրմէ սիրտը, մօր
«մը աչքը, կ'զդաս թէ ինչ է: Սակայն շատ
«անգամ թաւիաճ եղանտապարտութեան
«արտասուքդ պիտ այս մտսին կ'ապահովեն:
«Ուրեմն մօր մը սիրտն ու աչքն ունեցիր
«եղբայրներուդ ու քոյրերուդ համար. իսկ
«հօրդ համար հաւատարիմ ու հնազանդ
«կին մ'եղիր: Դու պիտի մխիթարես զինքը:»
Հայրս ալ տեսնել ուզեց, սակայն նա դուրս
եկեր էր իր անտանելի կսկիծը մեղմե պա-
հելու համար: Թշուառին սիրտը բոլոր-

վին խորտակեր էր։ Իսկ դուռ, Ալֆէր, սեղանեակն էր. ոտքի ձայն լսեց, հարցուց թէ ով է, և քեզի իր մօտը կանչեց։ Ի՛նչպէս կը նայէր մեզի հանդարտ և կը մխիթարուէր անշուշտ՝ մտածելով որ իրարու հետ երջանիկ պիտի ապրինք։»

— Եւ արդարև երջանիկ եղանք, Շարլօտ, երջանիկ պիտի լինինք, պոչեց Ալֆէր, զանի գրկելով ու համբուրելով։»

Նոյն իսկ առաւօտուն Ալֆէրն այլայլած կ'երևէր. իսկ ես լիովին այլ յայլմէ եղած էի։

— Վերթէր, յարեց Շարլօտ, այսպիսի կին մը սև հողը մտաւ. ո՛վ Աստուած իմ, ինչո՛ւ համար մեր ամենէն սիրական անձը մեր ձեռքէն կ'առնուս։ Այս կորուստը աստիկ կ'զգան տղաքը, որ բաւական ժամանակէ ետքը՝ տակաւին կը տրտնջային որ անոնց խաղին էնան տանան պաբէն։

Շարլօտ ոտք ելաւ. քունէն նոր արթընցող մարդու մը կը նմանէի. դուղ մ'առաւ զիս, տեղէս չէի շարժեր և անոր ձեռքը չէի թողուր։ «Տուն երթալու առեն է,

ըսաւ նա, և ձեռքը քաշել ուղեց. Իսկ ես աւելի սկսայ աղմել։ «Այո՛, նորէն պիտի տեսնուինք, դուչեցի, նորէն պիտի տեսնուինք, ինչ կերպարանքով որ դտնուինք, դարձեալ պիրար պիտի ճանչենք։ Ահա ես կ'երթամ, ինքնայորդոր կը թողում ձեզ կ'երթամ, բայց եթէ ըսեմ որ ալ չպիտի վերադառնամ, խոստումս չպիտի կարենամ քոնել։ Մնաս բարև, Շարլօդ, մնաս բարև, Ալֆէր, նորէն կը տեսնուինք...»

— Վաղն անշուշտ, պատասխանեց Շարլօդ ժպտելով... վաղը։»

Այս խօսքը ղժացի... Ո՛հ, թէ որ իր ձեռքը քաշելու տեղն ինքն ալ ղժար թէ...։ Շարլօդ ծառուղին բռնեց. ես նոյն տեղը կեցայ, լուսնկային անոր հեռանալը դիտելով...։ Այն տեղն ծունկի վրայ եկայ և լացի։ Ցանկարծ վեր ցատկեցի, հողաբլրին կատարը վազեցի ելայ ու նորէն տեսայ պարտէզին դրան մօտ, մեծ թմբինեբուն շուքին տակ, անոր սպիտակափայլ շրջազգեստը տեսայ։ Թևերս երկնցուցի և նա անհետացաւ։

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՆԱՄԱԿ ԽԱ.

Հոկտեմբեր 20. 177[illegible]

Երէկ այս տեղ հասանք։ Դեսպանը դեռ բացակայ է, քանի մ'օրէն պիտի վերադառնայ։ Եթէ այնչափ դաժան չլինէր կրնայի հետը վարուիլ ու, կը նայիմ որ բաղդս նոր նոր փորձանքներ կը պատրաստէ։ Բայց, սիրտ աո. Վերթէլ թեթեւ գլուխ մը ամէն բանի կը տանի։ Թեթեւ գլուխ. այսպիսի բառ մը գրչիս ձայրէն սըպրդելուն՝ կը ծիծաղիմ։ Աւաղ, եթէ իրօք թեթեւութիւն ունենայի, աշխարհիս ամենէն երջանիկ մարդը կը լինէի։ Ի՞նչ. միևնոյն ուրիշներն՝ աւելի քիչ խելքու տաղանդ ունենալով անգամ, իմ առջևս կը խրոխտան իրենց ինքնահաւան բաւականութեան վրայ, ես իմ տաղանդիս վրայ կասկա-

ձիր, կասկածիր իմ կարողութեանցս վրայ։ ։
Ո՛ Աստուած իմ, դու որ այս բարեմասնու-
թիւններն ինձի շնորհեցիր, աւ անոնց կե-
սը, և փոխարէն տուր ինձ վստահութիւն և
ինքնահաւանութիւն,

Համբերութիւն, համբերութիւն, ամէն
բանին կարգը կայ։ Այո՛, բարեկամ, իրա-
ւունք ունիս։ Ամէն օր պրոհին մէջ մանե-
լով՝ կը դիտեմ թէ մարդիկ ինչ կ'արժեն և
ինչ կը գործեն, և կ'սկսիմ ինքզինքէս զա-
լինիլ։ Ի հարկէ այս այսպէս սկիսի լինէր.
վասն զի՝ ի բնէ հակամէտ լինելով զձեզ
ուրիշներու հետ և ուրիշները ձեզի հետ բաղ-
դատել, երջանկութիւնն և թշուառութիւնը
բաղդատութեան առարկային մէջ կը գըտ-
նենք, և հետևապէս առանձնութիւնը շատ
վտանգաւոր վիճակ մ'է։ Մեր երևակայու-
թիւնը որ բնականապէս կը բորբոքի, մը-
տացածին վէպերու մէջ ալ անուղղ կը գըտ-
նէ, և այնպիսի վեհ էակներու դաս մը
կ'ստեղծէ՝ որոյ մէջ կը կարծենք թէ յե-
տինն ենք։ Ամէն բան մեզնէ բարձր ու դե-

ընդունիլ կ՚երթի միշ, թէև ըստ ինքեան այն-
պէս չէ։ Եւ ասի բնական է. որովհետև
շատ անգամ կ՚ըլլայ որ շատ պակասներ ու-
նինք, և կը կարծենք թէ մեր պակասը ու-
րիշը չունի. իսկ այս ուրիշին ոչ միայն մեր
կատարելութիւնները կ՚ընծայենք այլ և ա-
մէն տեսակ հիանալի շնորհներով կը զար-
դարենք։ Եւ ահա այն մարդը, որուն եր-
ջանկութեան սուէտ աչք կը տնկենք, մինակ
մեր երեւակայութեան մէջ պատութիւն ունի։

Սակայն երբ մեր ակարութեան և անձեռ-
նհասութեան չնայելով՝ անընդհատ նպա-
տակի մը դիմենք, շատ անգամ կը տեսնենք
որ պատոյտ ընելով՝ և մեզմէ աւելի շատ
ճամբայ երած ենք քան թէ անոնք որ հա-
վասիր առաջատներու և թիւակներու ուժո-
վը կը քաշին... և արդարև, միթէ ուրիշ-
ներուն հասնելու կամ անոնցմէ յառաջադէմ
քալելը մեծ և ձշմարիտ պատութիւն մը չէ։

ՆԱՄԱԿ ԽԲ.

Նոյեմբեր 10

Ինչ քիչ այս վիճակիս կ'սիսիմ վարժիլ: Ազէկն այն է որ գործ չպակսիր: Այլ և այլ մարդիկ, նոր նոր դէմքեր կը տեսնեմ և կարծես թէ զուարճալի կատակերգութիւն մը կը խաղան իմ առջեւս: Գ... կոմսին հետ ծանօթացայ. այս մարդուն վրայ հաճարումս օրըստ օրէ կ'աւելնայ: Ան իմացականութիւն մը և զօրաւոր դէմք մ'ունի. թէև ուրիշներէն աւելի հեռուն կը տեսնէ, հպարտ չէ և ոչ անզգայ սիրոյ և բարեկամութեան: Անգամ մը իրեն հետ գործ մը անօրինելու առիթս ունեցայ համակրութիւն ցոյց տուաւ ինձ: Առաջին խօսքէս հասկցաւ որ իրարու միտք կ'լմընդունենք և սկսաւ խօսակցիլ հետս այնպէս որ երբէք ուրիշի հետ չխօսիր: Ոչքափ գովեմ արժանի են առ իս անկեղծութիւնն և բարեսրտութիւնը: Արդարև ձշմարիտ և ազնիւ մարդկութիւն մ'է տեսնել ան հան-

ձար մը՝ որ քեզի հետ համակրութեամբ և աշխատօրէն կը խօսի։

ՆԱՄԱԿ ԽԶ.

ԳԵՒՈՂՄԷԷ 24

Գեսպանը դլուխ կուտէ, ինչպէս որ արդէն պուշակեր էի։ Բծախնդիր յիմար մ՚է, որուն նմանն երբէք տեսած չէի, գոյլ առ գոյլ կը քաշէ և պատաւ կ՚ելլան պէս պէս անոնք վրայ կը տանի։ Ինքզինքէն միշտ գժդոհ մարդ մ՚է, և ոչ ոք կարող է գինքը գոհ ընել։ Գիտես որ շուտ շուտ գրել կը սիրեմ և չեմ ախորժիր անգամ մը գրածս նորէն աչքէ անցնել։ Սակայն գեսպանը միշտ ձեռագիրս եա դարձնելու կը յանդգնի և կըսէ։ «Աղէկ է, բայց վրայէն նորէն անցիր. աւելի յարմար բառ մը, աւելի յատուկ ոճ մը կարելի է որ գտնես։» Ահա այն աստանաններըը գլուխ կը տարուին։ Պէտք չէ վանդի մը, շաղկապ մը գանց ընել. վերստաուգութեան անհաշտ ըլլալ, ամէնէ, ոճի ձև մը՝ որ սաէպ գրչես առակ

կը սպրդի։ Եթէ իմաստ մը դուեհիկ բա-
ցատրութեան մը ոչին համամատ չձեւեմ,
բան մը չհասկընար։ Ստուգիւ այսպիսի
մարդու մը հետ պարծ ունենալը ձշմարիտ
տանջանք մ'է։

Գ... կոմսին վստահութիւնը միայն փոքր
ինչ կը սփոփէ զիս։ Նոյն ինքն ալ մօտ
օրերս բացէ ՚ի բաց ըսաւ ինձ՝ որ շատ դըժ-
պոհ է իմ դեպանիս գանդաղ, մանրակըր-
կիտ և տարտամ ընթացքէն։ « Այս տեսակ
մարդիկ անտանելի են, ըսաւ, թէ իրենց
և թէ ուրիշներուն. բայց ինչ օգուտ, պէտք
է համբերել, այն ուղեւորին նման որ ըս-
տիպուած է լեռէ մ'անցնիլ. անշուշտ եթէ
լեռն առջեւը չ'ելլնէր ձամբան աւելի հարթ
և կարճ կը լինէր. բայց քանի որ կանգուն
է, պէտք է որ անոր վրայէն անցնի։ »

Իմ ծերունիս՝ քաջ գիտակ որ Գ...
կոմսը զիս իրմէ աւելի կը պատուէ՝ կ'զգայէ
և գանի իմ առջեւս բամբասելու աւելի կը
փնտռէ միշտ։ Ես ալ բնականապէս կոմսը
կը պաշտպանեմ և մեր մէջն օր օրի դըժ-

ը կը պէշնան։ Երէկ ինձ քար մը նետեց ըսելով՝ «Կամը պործերու վարժ է, ձեռքէն ամէն բան դիւրաւ կ'ելլնէ, բաւական աղէկ կը պրէ, սակայն հաստատուն հմտութիւնէ զուրկ է, ինչպէս են ամէն պրաղէտները։» Այս խօսքերն այնպիսի դէմքով մ'արտասանեց, որ ըսել կ'ուզէր. «Կ'ըզպաս տուրին ծայրը։» Սակայն այս վէճուն արդիւնք մը չունեցաւ։ Այսպէս խօսող և վարուող անձին հետ մեծ արհամարհանք մը պպայի, և անոր բերնին չափը տուի կոմը վեհանձնաբար պաշտպանելով։ Ըսի թէ՝ կոմը իր բնաւորութեան, նոյնպէս իր պիտութեանը համար ամենուն ակնածութեան արժանի է, թէ քիչ կը պատուի անոր պէս մարդ մը՝ որ այնչափ օգտակար և ընդարձակ հմտութիւն համբարած՝ զանազան առարկաներու պործնապէս յատկացուցած և միանպամայն կեանց սովորական պործերու մէջ այնպիսի ժրութիւն մը պահած լինի։ Այս պիտողութիւնս դեպանին կունտ գլխին համար արպերէն էր. ուստի լաւպոյն հա-

մարեցի հեռանալ, որպէս զի անոր ծուռ դատումները լսելով չտրտմիմ։

Ա՛յս սրտմտութիւնը ձեր պատճառաւ կը քաշեմ, բարեկամ. դուք այս լծին տակ պրիք ըլլս, անպատճառ գործունէութեան յորդորելով. գործունէութիւն. եթէ իր արտը հերկող և շուկան տանելով ցորէնը ծախող եւ թլուրացորձն չինէ աւելի օգտակար գործ մը չկատարէր, յանձնառու կը լինիմ տասը տարի քաշել այս նաւարանին մէջ՝ ուր շղթայակապ կը մաշիմ։

Եակ այս փայլուն ձշուտութեան, իսկ այս ապուշ մարդկիններուն ինչ ըսեմ, որ իրար կը լրտեսեն, որ փառամոլութեամբ կ՚ուտուին՝ որպէս զի քայլ մ՚իրարմէ յառաջ անցնին... ողորմելի և գծուծ կրից պերճներ, որ իրենց մոլութիւնը ծածկելու անդամ չեն մտածեր։

Օրինակի համար կին մը կայ այս տեղ որ ամէնուն առջև իր պղնուականութեան և ըստացուածներուն վրայ կը խօսի։ Օտարական մը անշուշտ պիտի ըսէ. « Ցիմար կին մ՚է

այս որ կը պարծի ու կ՚ուզի քանի մը տոհ-
մական պատիւներու և քանի մը արտաքար
հողի համար։» Սակայն ծիծաղելին որն է
պիտի՛ս. այս ինքնապարծ կինը պարզապէս
մեր թաղին դրացրին աղջիկն է։ Ցիրաւի
չեմ կարող ըմբռնել թէ ինչպէս մարդկային
ազգը այս աստիճան նուաստանալու աշխու-
թիւնն ունենայ։

Սակայն օրէ օր կը համոզուիմ, բարե-
կամ, որ չիմարութիւն է ուրիշները մեր
վրայ դատել։ Արդէն իմ հոգս և սրտիս վո-
հորիկներն ինձի բաւական են. ինչ աշխ
մարդ իր հասնած ճամբան քալէ. բայց ին-
չո՞ւ համար հանդարտ չեն թողուր զիս որ ես
ալ իմս շարունակեմ։

Բան մը կայ որ աճնէն աւելի զիս կը
հետրէ, այն է ընկերական պատիւներուն
առաջուկը։ Քանի դիտեմ որ կարգերու գա-
նազանութիւնը հարկ մ՚է, և ինձի ալ օ-
գուտ ունի, սակայն կը փափաքէի որ իմ
առջևս պատ մը չքաշէ, երբ ճամբուս վրա-
յայ առաքինութեան և երջանկութեան վաղա-

մեռիկ նշույլ մը կը պտնեմ։ Շրջապատութեան
առեն, անցած օր պ... օրիորդին հետ
ծանօթացայ. սիրուն էակ մ'է նա՝ որ ըն-
կերային շինուածի կեղտոտ շրջանին մէջ իր բը-
նատուր կիրքերը դուտ պահած է։ Իրարու
խօսակցութենէն հաճոյք զգացինք և բաժ-
նուելու առեն հրաման խնդրեցի որ նորէն
տեսնուինք իր տունը։ Մտադիր շնորհեց
ինձի այս հրաւիրանքն և անհամբեր կ'սպասէի
յարմար առիթի մը այցելութեան երթալ։
պ... օրիորդը բնիկ չէ, իր հօրաքեռը
տունը կը նստի։ Այս հօրաքեռը դէմքը շե-
հասնեցայ, թէև շատ մարդավար կերպով
կը տեսնուէի և խօսքս առաջ աներ կ'տուղէի։
Այդ ժամու մէջ դուշակեցի ինչ որ ետքէն
օրիորդը խոստովանեցաւ ինձի թէ՝ հօրաքոյ-
րը չքաւոր է, թէ ուրիշ ապրուստ և ար-
ժանիք մը չունի, այլ միայն աղնուական-
նուն մը, ուրիշ ապաւէն մը՝ այլ միայն ա-
ւիշան մը, որուն եռանը դառնացաւ կ'ա-
պատանի, ուրիշ հաճոյք՝ այլ միայն իր
պատիկոնէն արհամարհոտ աչքով մը անց-

ձող դարձողներուն նայիլ։ Ա՛երևի թէ պե-
ղեցիկ էր նա իր երիտասարդութեան ժամա-
նակը և ունայնասէր. իր հպարտ ձևերով
քանի մը թշուառ պատանիներու սիրտն այ-
րեր է։ Սակայն հասուն հասակին մէջ ծեր
զինուորականի մը լծին տակ գլուխ ծռեր էր-
րպէս զի ընչին ապրուստի մը համար անօր
հեռ պղնձեայ տարիքն անցնէ։ Զինուո-
րականն արդէն մեռեր էր. հիմակ ալ
այս կինը երկաթի դարը կ՚անցնէ։ Ինքզին-
քը միևնակ կը գտնէ այժմ, և անտարակոյս
մարդու երեսէ գուրկ պիտի մնար թէ որ իր
հօթեղբօրն աղջիկն այնչափ սիրուն չլինէր։

ՆԱՄԱԿ ԽԴ.

Ցունվար 8. 1772

Բարեկամ, ինչ տեսակ մարդիկ են ա-
նոնք, որոց հոգին ոչնչայն արարեղութեան
մը վրայ է, և բոլոր տարին ուրիշ մտմը-
տուք չունին, այլ միայն սեղանի մը վիրջ
կողմն աթոռ մը տանալ։ Մի կարծեր թէ
անանց ուրիշ գործ կը պահի, ոչ, այլ սը-

Նոտի բաներէ դլուխ առած չունինք որ ի-
րենց իրենց պարտականն: Ինչպէս որ անցած
շարաթ ընկերութեամբ ատ լճակին վրայ
բալիներ քշելու դացած լինելով՝ յանկարծ
ատաչնութեան խնդիր մը յուզեցին, որով
ես մեր զուարճութիւնը խանգարեցաւ: Ա՛հ,
ինչքան մարդիկ. չին նկատեր թէ անոնք
բան մը չ'ընէր, քանի որ ատաչին անոր
բունդը շատ քիչ անգամ ատաչին դերը կը
խաղայ ժողովրդեան մը մէջ: Քանի քանի
թատերներ կան՝ որ իրենց պաշտօնակա-
ներուն ձեռօք կը կատարուին, քանի քա-
նի պաշտօնակալներ՝ որոց վրայ իրենց գը-
րագիրները կ'իյնան: Ընդ՝ ատոնց մէջ ոմն
ի ատաչինը. ըստ իս, այն որ ուրիշներէն
աւելի լոյս և մտային ու բարոյական ոյժ
ունի, և բաւական գօրութիւն կամ ձար-
ատարութիւն անոնց կամքն և կիրքն իր խոր-
հուրդներուն գործադրութեան ձատայեց-
նելու:

ՆԱՄԱԿ ԽԵ.

Յունվար 20

Սիրուն Շարլօթ, փոթորկի մը բե-
նուելով՝ հարկ եղաւ այս պեղջական օթևա-
նիս մէջ պատսպարան մը գտայ, և ահա ան-
շուք սենեկէս կը փութամ քեզի գրելու։
Գանի որ Տ...ին ողորմելի բնակարանին
մէջ կը բուսնիմ, օտարականներու հետ, ո՛հ,
արդարև շատ օտար են սրտիս, հաւատա՛,
վայրկեան մը չգտայ, վայրկեան մը որ քե-
զի նամակ մը գրելով ախորժ ղղամ։ Իսկ
այն ինչ մտայ այս հիւղը, այս թափուր օ-
թևանը, որուն փոքրիկ պատուհանին դէմ
ձիւն ու կարկուտ ուժգին կը տեղան, իմ ա-
ռաջին մտմտուքս դու եղար։ Ա՛յո՛, ո՛ Շար-
լօթ, քու նկարդ, քու կենսատու և սուրբ
յիշատակդ ինձի իսկոյն երևցան. փառք քեզ
ՏԷր, ահա կարծեմ թէ առջի օրուան եր-
ջանկութիւնը կը վայելեմ։

Սիրելի Շարլօթ, թէ որ անդամ մը տես-
նես թէ այս զիղիւթեան տարտարոսին մէջ

ինչպէս կը մաշի. ինչպէս սիրտս կը պո-
ցուի, այլայլութեան սրտաշարժ ժամ մը
ըսնիմ, արտասուելու ատիթ մը չունիմ բը-
նաւ: կարծես թէ հոգիիս հետ եմ,
մանր մունր մարդիկ ու նժոյգներ կը տես-
նեմ որ իմ շուրս պիտ կը դառնան, և ըս-
պէտ կը հարցնեմ իրենց՝ թէ արդեօք ա-
ռանք առ աչօք տեսիլ են: նայել դերասան
մ'եմ, այս ձեռուկներուն հետ դերս կը
խաղամ, կամ, լաւ ևս ըսեմ, անոնց նշա-
ւակը եղեր եմ: երբ երբեմն իմ դրացիս
կոշտ ձեռքը բռնեմ, առ այն ետ ետ կը
քաշուիմ: երիտասարդը միտքս կը գնեմ այդպէս
ընել, և արեւին ծաղումը վայելել, և առ-
առաւ անկողնիս մէջ կը մնամ դանդաղ, ցե-
րեկը կ'առաջադրեմ լուսնկային ժամ գալ,
գիշերը կուզայ և ես խոյս կուտամ ելնե-
նե:

Ա՛հ, կարուսի կեանքս կենսատու հաւրը,
կարուսի գիշերները գիս անդունդահաղ հը-
րապոյրն, և առաւոտ կանուխ գիս արթնցը-
նող գրկախառը կարուսի:

Այս տեղ կին մը միայն պատ որ այս անուան արժանի է, այն է պ... անուն օրիորդը։ Քեզի կը նմանի, սիրելիդ իմ Շարլօտ, եթէ հնարին է քեզի նմանող էակ մը պատճել։ Հիմակ թերևս ըսես, այս պատանին ալ շողոքորթելու սին արհեստը սորվեր է, և քիչ մը իրաւ է։ Ժամանակէ մը հետէ երեսպաշտ եղեր եմ, որովհետև ուրիշ բան մը չեմ կարող լինիլ։ Քիչ մը խելք ունիմ, պիտես, և կանայք անգամ կը վկայեն թէ պովելու մասին շատ վարպետ եմ դարձեր, (տեղալ բանս պիտի, այնպէս չէ՞, քանի որ ինձմէս հետ կը բանի։) է՛հ, կը նայիմ, պ... օրիորդը մուդայ։ Սեծատ սիրտ աղջիկ մ'է նա, և իր հոգին կապոյտ աչերուն մէջ կը փալփլի։ Իր վիճակը բեռ մ'է իրեն համար, վասն զի իր սրտին փափաքները չէ կարող կատարել։ Գաղաքիս շրջակէն հետու կուզէ ապրիլ, և քանի որ իրականը չկայ, շատ անգամ երևակայութեամբ ղուտ ու անմեղ ղբօսանք մը կը վայելենք, պուղային վայրեր պտըտելով։ Դու ալ միշտ

Ձեզի հետ ես Շարլօտ. այո՛, ատկէ անուն-
ակնածութեամբ յիշելու կ'ստիպուի, ինչ
կըսեմ, մտադիւր կը յիշէ քեզ, անդադար
քու խօսքդ բանալ կ'ախորժի, և արդէն
սէր ունի քեզի:

Ո՛հ, երանի թէ այս պահուս քու ոտիդդ
տակը՝ սիրական և հանդարտիկ սենեակդ
գտնուէի. մեր սիրուն փոքրիկ մանկիկները
շուրս կողմը պար բռնէին: Եթէ շատ աղ-
մուկ հանէին և դլխուդ ցաւ տային քեզի,
խնդոյն բոլորտիքս ժողվելով զանոնք, ա-
հարկու վէպ մը կը պատմէի և լուիկ ինձիկ
մտիկ կընէին:

Բայց ահա արեւն երկրիս ձիւնափայլ երե-
սէն վար կ'իջնէ շքեղ ու վսեմ: Փոթորիկն
անցաւ, և ես... պէտք է որ նորէն վան-
դակս պատնամ փակուիմ: Մնաս բարեւ: Մի-
թէ Ալպեր քոմէդ, և ինչու, Աստուած մեղք
մի համարեր այս հարցումս:

ՆԱՄԱԿ ԽԶ.

ՓԵՏՐՈՍԻՆ

Ուր որ է՛ի վեր ահռելի օդ մ՛է կը տևէ, և ամենևին փոյթս չէ։ Քանի որ այս տեղ կը գտնուիմ՝ ամէն անգամուն որ արեւակը կը ծագի պայծառ՝ ահա ղէնի ցաւ մը վրայ կը հասնի և իմ արևէս զիս կը զրկէ։ Սակայն երբ անձրև, ձիւն, կարկուտ տեղայ, չորս կողմը սառի կամ հալի, «Է՛հ, ուրախ եմ կըսեմ ինծի, քանի որ թէ տունը և թէ գուրսը, թէ դիւղը և թէ քաղաքը միօրինակ օդը պեշ է։» Իսկ եթէ առաւու նորեկ արևը պեղեցիկ օր մը խոստանայ, կը գոչեմ, «Ա՛հա երկնային նոր պարգև մը՝ զոր մարդիկ իրաւու չեն ունեցած պիտի յափշտակեն։» Բայց աշխարհիս երեսը ոչ բոնը չէն խանգարեր։ Առողջութիւն, համբաւ և հանգիստ առ ոչինչ կը գրեն, ընտէպ յիմարութենէ, և երեսդ խօսքին նայելով՝ իբր թէ բարի խորհրդով կը գործեն։ Ա՛հ, շատ անգամ ներսէս կը գրգռեն որ եր-

Թաւ աղաչեմ այս յիմար մարդին որ հան-
գարտին և կատաղօրէն լրտեսու միս չ'ուտեն։

ՆԱՄԱԿ ԽԷ.

ՓԷՔՈՒԱՔ 17

Ետս կը տարակուսիմ որ գեսպանին
հետ երկար ատեն հաշտ ձնաւ։ Շխտակը այս
մարդն անտանելի է։ Գործ տեսնելու և
տնօրինելու կերպը այնչափ ձխտաղէլի կ'ե-
րեւի ինձ՝ որ շատ անգամ անոր կամքին հա-
կառակ իմ յատուկ կերպովս պարապելու
կ'ստիպուիմ և հետեւապէս ինքն ալ կը մըռ-
մռայ։ Եւ իրօք անյաձնելու յինէ պանդա-
տեր է արքունիքը և պաշտօնակալն ալ ապ-
գարակեան պիր մը գրեր էր ինձ, որ թէ և
անուշ ոճով, բայց վերջապէս ազդարա-
րութիւն մ'էր։ Ես ալ հրաժեշտ տալու վը-
րայ էի, երբ նոյն անձէն ուրիշ մասնաւոր
պիր մը ստացայ։ Ա յս գրով՝ որուն յայտա-
րար վսեմ, իմաստուն և աղնիւ գլացուածե-
րը կը պաշտեմ, կը յորդորէ զիս վատ երե-
սակայութեանս օրինաւոր սահման մը դնել,

իմ ծայրայեղ տեսիլներս, անզուսպ զորութիւնս, ուրիշներու վրայ ներգործելու փափաքս, գործերու մէջ վճռական ու կտրուկ ընթացքս, երիտասարդական աղնիւ աշխոյժ համարելով՝ վիս չէր ուզեր պատապարտել, այլ միայն զանոնք մեղմել, և ուղղել կ՚առաջարկէր, բանաւոր նպատակի մը՝ որպէս վի ճարակ դանեն և իրականարդիւնք մը, արտադրեն։ Այս յորդորն ութ օրի չափ վրաս ներգործեց։ Հիմակ ինքզինքիս հետ հաշտ ու հանդարտ եմ։ Յարեկում, որի անգորրութիւնն անդամանդ մ՚է, սակայն ինչու համար այսչափ պիւրաթիկ լինի այն ճեմապին և անգիտ պոհարը։

ՆԱՄԱԿ ԽԷ։

Փետրուար 20

Թուղ Աստուծոյ օրհնութիւնը ձեր վրայ լինի, իմ բարեկամներս, և յինէ ցլացած երջանիկ օրերը ձեզի պարգևէ։

Ալֆէր, շնորհակալ եմ որ զիս խաբե-

ցիր: Կ՚սպասէի ամուսնութեանդ օրն իմա-
նալ, և նոյն օրը Շարլօտին ստուերապիր
նկարը հանդիսաւոր կերպով պատէն վար
առնուլ և ուրիշ թղթերուս մէջ թաղել:
Ահա դուք կարդացեալ, իսկ անոր նկարը
տակաւին նոյն տեղն է... և նոյն տեղը
պիտի մնայ: Ես ինչու համար չմնայ: Մի-
թէ ես ալ ձեր քովը չեմ: Ո՛հ, ես ճնաս-
մը չունիմ քեզի, Շարլօտին սրտին մէջ
երկրորդական տեղ մը բռնած եմ: Բայց
կուզեմ, պարտաւոր եմ այն տեղը պահել:
Ո՛հ, խեղճ պիտի Թոխ եթէ զայն կորսնցնեմ...
Ալբէր, այս կասկածին մէջ դժոխք մը կայ:
Մնաս բարե, Ալբէր. ճնաս բարե, երկ-
նային հրեշտակս, ճնաս բարե Շարլօտ:

ՆԱՄԱԿ ԽԹ.

Մայր 15

Անդնդախոր թշնամանք մը կրեցի որ զիս
տիկնոջ պետի փախցնէ: Գանի միտքս պայ-
մանները կը կրճատեմ: Շուտիկը տանի այս
պաշտօնս, հաշտութիւնն անհնարին է և դար,

ձեռք դուք էք այս բաներուն պատճառը. դուք ստիպեցիք, զրդռեցիք զիս, գլուխս կերաք որ այս անյարմար պաշտօնն ընդունիմ։ Ձեր վարձքը կատար, հիմակ դոհ պիտի լինիք անշուշտ։ Բայց որպէս զի չըսէք թէ այս փորձանքն ալ իմ բուռն բըռնաւորութեանս պտուղն է, ահա գործը յրստակ և պայծառ կերպով պիտի նկարագրեմ ձեզի, լինչպէս որ առեղիր մը կրնար տո-ղել։

Արդէն պիտես, և հաղար անգամ բսած եմ որ գ... կոմսը զիս կը սիրէ ուռմաս-նաւորապէս կը յարգէ։ Երէկ անոր տունը ձաշի գացեր էի. հանդիսական օր մ'էր, կոմսը քաղքին ազնուական պերդաստաննե-րը պիտի ընդունէր, իրօք ալ եկան։ Ա յս-պիսի հանդէսի մը պատրաստուած չէի և միտքես անգամ չէր անցներ որ մեր կարգի գռեհիկ մարդիկն այս տեսակ ընտիր ընկե-րութիւններ չեն կրնար յաձախել։ Մտիկ ըրէ. ձաշէն ետև՝ կոմսը և ես մեծ սրահը կը մանենք և կսկսինք վեր վար պտըտելով

խօսակից է, պ. . . հազարապետը վրայ կը հասնի, ան ալ մեր խօսքին կը խառնուի և հանդէսին որոշեալ ժամը կը մօտենայ։ Աստուած գիտէ որ բանի մը աչք չունէի։ Եւ ահա ներս կը մտնեն մեծանուն և ճաշուք Ս. . . սիկինը իւրաւոհիկ ամուսնին և դստեր հետ։ Սաղուկի նման աղջիկ մը՝ որ տափակ վիզ, մոմի պէս մարմին մ'ունէր, որ բաճկոնին առատաններով կուռակուռ ձգմուած էր։

Քովէս կ'անցնին խրոխտ և լրբենի դէմքուլմը՝ գլուխ կ'օրեն և արհամարհոտ աչքմը կը նետեն վրաս։ Որչափ սրտանոյ կ'ատեմ այս ամբարտաւան դասը։ Ելայ որ երթամ, և միևնոյն վայրկեան կ'տպաւէի որ նորին Հիւրերուն հետ խօսքը կտրէ, որպէս զի անոր հրաժեշտ տամ, և ահա պ. . . օրիորդն եբեցաւ։ Քանի այս օրիորդը տեսնեմ սիրտս փոքր ինչ կը զարնէ։ Ուստի ձեռքի և պայի անոր ամչոտին եռևը կանգ առի։ Պահմը ետքը դիտեցի որ պ. . . իր սովորականին դէմ ինձի հետ յայտնապէս խօսելու կը դը-

ժարէր , կը քաշուէր : Զարմանք տարաւ, և ըսի իւրովի : « Արդեօք այս աղջիկն ալ սոյն աղնուական դասէն է : Փուշի վրայ էի , քաշուիլ կ՚ուզէի , բայց ոտքս յառաջ չէր երթար , կը փափաքէի անմեղ գտնել զինքը և բերնէն շնորհալի խօսք մը . . . . կամ ինչ որ կ՚ուզես , կը յուսայի լսել որ առ ՀԱՍ արդարանայ :

Բայց երանի երթալով կը լեցուի , ահա հետզհետէ կ՚երևին Փ . . . պարոնը , որ Փրանսուա Ա . ին թագադրութեան օրէն մը նայած բոլոր զարդն ու սարգը հագեր եկեր է : Ռ . . . խորհրդականը . . . որ նոյն վեհանձնութեան կը կոչուի և իր խուլ կողակիցն ալ հետն է , չեմ մոռնար նաև ծիծաղաշարժ Ժ . . . որ իր հինօրեայ հագուստին ձակերը նորաձև կարկտաններով ձածկեր է : Քանի մը ծանօթ անձերու հետ խօսելու ելայ և տեսայ որ ամենքն ալ լակոնական լեզու մը ստեր են : Իսկ ես անտարբեր էի , իմ միտքս մինակ Պ . . . օրիորդը գրաւեր էր ու նոյն պահուն չէի գիտեր որ սրահին մէկ

ծայրը կինեըն իրարու ականջին բան մը կը
ւիսփսային, մարդիկներուն մէջ պալտեի շը-
շուկ մը կանցնէր, Ս... տիկինն ալ կոմսին
հետ կ'առնէր կուտար, ինչպէս որ վերջէն
պ... օրիորդն ինձ պատմեց: Ձերկարեմ,
կոմսը դէպ ինձ եկաւ, և զիս պատուհանի
մը առկիւնը քաշեց ուարաւ ու ըսաւ: «Քաջ
գիտես մեր այլանդակ սովորութիւնները,
կերևի թէ քու ներկայութիւնդ ընկերու-
թեան հաճելի չէ: Արդարև ծանր է ինձ...
— Վսեմափայլ Տէր, խնդրեմ ներողամիտ
եղիք, պարտաւոր էի կանխաւ մտածել այդ
բանը: Յուսամ որ չէք մեղադրեր զիս այս
անխոհեմութեանս համար: Արդէն քանի
մը անգամ մեկնելու եղայ, շար հրեշտակ
մը արգիլեց զիս, ըսի, և հրաժեշտ տուի
ժպտելով: Կոմսը ձեռքս սեղմեց մանրմտրէն
և այնպիսի կերպով մը որ սրտէն անցածը
զգացի: Մեծաշուք հանդիսականներուն ալ
բարևս տուի, դուրս եղայ և իսկոյն կառք
մը բռնելով դէպ ի Մ... գացի, որպէս
զի լերան վրայէն արևին մարը մտնելը դի-

ռեմ։ Ահա՛ այն սարին վրայ կարդայի նաեւ Համերին սքանչելի մի կերդն, որով կը պատմէ Պիսեւսին պատճ ասպնջականութիւնը հիւրասէր խաշնարածներու կողմն։ Ամէն բան աղէկ կերթար։

Իրիկունը տուն դարձայ, ճաշի սրահը քանի մը հոգի կային, որ սեղանին մէկ ծայրը ծածկոյթը վերցնելով՝ նատեր նարտ կը խաղային։ Նոյն պահուն արդէն Աալէնը ներս կը մտնէ, ինձ ակնարկելով փեղջյրը կը հանէ, կը մօտենայ և ցած ձայնով մը կըսէ։

— Բաւական ծանր էր կրած նախատինքդ։

— Ո՞նչ նախատինք։

— Մինչ կոմսը իր սրահէն չհամբեց քեզ։

— Կրողը տանի այդ սրահը, ես ինքնին գալ օդ ծծելու համար դուրս եկայ։

— Հարկաւ, քեզի այդպէս կը վայլէ ըսել, բայց արի՛ տես որ ամէն մարդ դործը տարբեր կը մեկնէ։

Ահա այն ատեն ակսայ հոգ ընել եւ մրմնջել, երբ սեղանակիցներն երեսս կը նա-

յէին կարծէի թէ գործին տեղեակ են և անոր համար աբիւնս գլխիս կը գարնէր։

Ուստի հիմակ ուր որ երթամ՝ կը լսեմ որ թշնամիներս ինծ կը ծամեն և յաղթանակ տարածի պէս կըսեն. «Վերջէրբ պատիժը գտաւ, և ատոր նման իմաստակները, որ անդադար իրենց գուղնաքեայ խելքին վրայ կը պարծին, թող սորվին որ, երբ իրենց չափէն վեր կուզեն ելնել, կը պատժուին։» Եւ ատոր նման ուրիշ անհամ կատակներ քանի ականջս հասնին եթէ ձեռքս դանակ մը տան սիրտս կը մղեմ։ Ի՛նչ որ կուզեն թող ըսեն անյիշաչարութեան վրայ, պոյթ չէ, որովհետև ան կրնայ դիմանալ այս յիմարներուն ծիծաղին, որոնք այն դէպքին վրայ՝ կարծեն թէ երես առին իմ առջեւս։ Շիտակը, եթէ այս վայրահաչ բերաններուն ոսկր մը կրծէին, ա՛հ, այն ատեն այսչափ չէի նեղանար։

ՆԱՄԱԿ Ծ.

Մաթ. 16

Ո՞ր կողմը դառնամ տանջանք մը կը գտնեմ: Այսօր պ... օրիորդին հանդիպեցայ ծառուղիին մէջ և քովը փութացի պայն, երբ փոքր ինչ իր ընկերակիցներէն հեռացանք՝ իր անսովոր կերպարանքն վրայ իմ ցաւս յայտնեցի: «Վերթէր, ըսաւ նա, սրտառուչ ձայնով մը, ինչպէ՞ս ծուռ կը մեկնես իմ ընթացքս դու որ իմ սիրտս կը ճանչես: Դու չդիտես թէ ինչպէս վըշտացայ երբ սրահը մտայ, ամէն բան պուշակեցի... քանի քանի անգամ ձայն տալու եղայ քեզի. քալ պիտէի որ տիկին Գ... և Ս... աւելի աղէկ կ'ընտրէին իրենց ամուսիններն առնելով հանդէսէն մեկնիլ քան թէ քու ներկայութեանդ տանիլ. պիտէի որ կռնակը շուռ էր անոնց հետ առնուիլ... պիտէի... բայց ինչ օգուտ... հիմակ ալ այս վէմ-վէմուկը մեկ ընելու է...»

— Ի՞նչ վէմ-վուկ է այն, օրիորդ, հարցուցի անոր, շփոթութիւնս պարտկելով... և Աալէնին առջի օրն ըսածը յիշելով՝ կար-

Ձեռ թէ ևփ ևի Ջրեր դլխիս վրայ կը թա-
փէին։

— Ո՛հ, ինչ կսկիծ զգայի, յարեց ա-
նուշին օրիորդը լալագին աչօք։ Այլայ-
լուելուն կարելի չէր զսպել, քիչ ձեայց ա-
նոր ստոյգը պիտի փակէի։ «Կազաչեմ բա-
յէ՛ի քայ Նասկցուը մարդ, ըսի վերջա-
պէս։»

Օրիորդին այտերէն վար սկսան արտսու-
քը հոսիլ, և ես ինքզինքս բոլորովին կո-
րուսի։ Աչերը սրբեց անձայնաբար ու բաւ։
«Գիտես որ հօրաքոյրս նեղկաց էր հանդէ-
պին. ինչպէս ծուռ ծուռ կը նայէր ինձ, պի-
տեա արդեօք. Վերթէր, երէկ իրիկուն և
դեռ այս առաւ ալէկ մը լսայ պիտ, և ին-
ձու, սրտիհետև հետզ կը տեսնուիմ։ Ե-
րանը բացաւ և քիչ բամբասեց, կտրեց...
Թշուառս քեզի պաշտպանելու համար հա-
չիւ թէ ձանի մը խօսք կրնամցի։

Պ. օրիորդին ամէն մի բառը սուրի պէս
սիրտս կը ծակէր։ Զգիտէր խեղճը որ ըլ-
Թատրութիւն չէր ամէն բան դուրս թա-

փնել, և իմ աղէտից չափը լցուց երբ ըս-
կսաւ պատմել թէ՝ տղակի մը մարդիկ այս
դէպքս մատի վրայ առեր՝ թմրուկ կը զար-
նեն և կ'ուրախանան եղեր որ իմ անհատ
պատուելիութիւնս իր արժանաւոր պատուհասն
առաւ: Ո՛վ ձիլէմ, այս բաներն օրիորդին
բերնէն լսե՛լ, և իր պորսալիր բերնէն
լսե՛լ, ա՜հ, ինչ տանջանք է: Յիրաւի պետ-
նէ դեռին կ'անյանէի, և տակաւին կառաղի
պազանի պէս կը փրփրիմ: Ա՜հ, կ'ուզէի որ
մկը գետս ելնէր և գիս նախատէր, այն ա-
տեն կը տեսնէր թէ ինչպէս սուրս իր կո-
ղը կը խոթէի: Այո՛, թէ որ արիւն տես-
նեմ պիտի հանդարտիմ. ա՜հ, քանի անգամ
ձեռքս դաշոյնիս տարի որ զայրոյթն սրտիս
քիչ մը հով տամ: Կըսեն թէ կան այնպի-
սի առնիւ ձիեր, որ երբ տանձար-
ձակ արշաւելով կը յոգնին, կը դադրին
շնչատպառ, երակ մը կը բանան ինքնակամ
իրենց առաւնելութիւն որ պատ շունչ առնուն:
Ես ալ այսպէս եմ: Շատ անգամ կը փափա-
քիմ մշտատև ազատութեան տանող երակ
բանալ:

ՆԱՄԱԿ ԾԱ.

Մաթ 24

Իմ հրաժարականս տուի առ որ անկ
է, և յուսամ որ կ՚ընդունուի: Անշուշտ կը
ներես որ այս մասին քեզնէ խորհուրդ չը-
հարցուցի: Յորդորական խրատներդ կը դու-
շակեմ, բայց անօգուտ են, քանի որ պաշ-
տօնէս անվրէպ պիտի հեռանամ երթամ...
դու ալ աշխատէ մայրս համոզելու: Շատ
աղէկ կրնայ հասկընալ որ երբ ես դժդո-
եմ, պինդը կարող չեմ դոհ ընել. ուրեմն
թող շմտածայ, թէ ու քաշ գիտեմ որ այս
ընելուն շատ պիտի տրտմի: Ինչ ալ կո-
րուստ մըր մը համար, երբ կը տեսնէ որ
իր որդին արքունի խորհրդականի համ դես-
պան լինելու աստիճանը գտած առեն՝ կէս
ճամբան յանկարծ կանգ կ՚առնու եւ կը դա-
նայ ամօթահարուած՝ եւ հեծած գրաստը ախուր
կը քաշէ. Ինչ որ կ՚ուզէք ըսէք, ամէն փաստ
յորդոր եւ հնար՝ ի դերց գրէք գիս համո-
զելու համար թէ՝ պէտք էր ընել, ընդդե-

նայն է. ահա ես կը մեկնիմ... Ո՞ւր, եթէ կուզէք իմանալ ըսեմ։ Այս տեղս իշխանը մը կայ... որ ընկերութենէս շատ կ'ախորժի, երբ հրաժեշտ տալս իմացաւ հրաւիրեց զիս որ միասին իր ագարակն երթանք և զարունը զեղն անցնենք։ Ազատ պիտի ձգէ զիս լիովին, ինչպէս որ խօսք առաւ, և որովհետև շատ բանի մէջ համաձայնեցանք, այս ուղևորութիւնս ինձի համար մեծ բաղդ մը կը համարիմ և անոր հետ քիչ օրէն ճամբայ պիտի ելլեմ։

ՆԱՄԱԿ ԾՐ.

Ապրիլ 14

Քու երկու գիրերդ ստացայ, շնորհակալ եմ, պատասխանը ուշացուցի ակամայ, վասն զի կ'ապասէի որ պալատէն արձակուրդս ընդունիմ և այնպէս գրեմ։ Սիրտս կը դողդողար որ մայրս պաշտօնէին չդիմէ և առջևս պատ մը չքաշէ։ Սակայն ահ ու դողս ինձի մնաց. ահա հրամանը հասաւ։ Աւելորդ է

պատմել թէ հրաժեշտս ինչ դժուարութեամբ ընդունեց պաշտօնակալն և ինչ դեղեցիկ պիր մը գրեց ինձ, որովհետև դիտեմ որ նորէն վայնասունը պիտի ձգէք։ Թագաժառանգ իշխանը քսան և հինգ տուպատ վարձք ղրկեր էր ինձի երկտող գրով մը, որ սիրտս սաստիկ շարժեց. հեռեաբար վերջին գրուածս մօրմէս խնդրած ատակէս ալ պէտք չունիմ։

ՆԱՄԱԿ ԾԴ.

Մայր Ս

Վաղը Ճամբայ կ'ելնեմ, և որովհետև հայրենի երկիրս վեց ամսոնի չափ հեռու է Ճամբէս, միտք ունիմ հանդիպելու և յիշելու այն երջանիկ օրերն որ երազի պէս անցան։ Այո՛, կ'ուզեմ անցնիլ այն դռնէն՝ ուսկից մօրս հետ կատքուվ ելայ հօրս մօտ, հոսանէն ետև՝ և մեր սիրական դիւղը թողլով՝ եկանք ձեր անտառները քաղաքը նստանք։ Անոս բարև, սիրելի բարեկամս, քանի մը օրէն քեզի լուր կը հաղորդեմ։

ՆԱՄԱԿ ԾԴ.

Մաչէ 9

Ինչպէս ուխտաւոր մը սուրբ վայրերը՝ ծոյնպէս ես իմ հայրենի աշխարհս ժուռ կայ ջերմեռանգ սրտով՝ և անհնարին այլայլութեամբ լցայ. քաղքէն քառորդ մը հեռի, մեծ թմբին մօտ կառքս կեցուցի, վար իջայ, կառավարս առջևէն ղրկեցի, և ես միայնակ ու հետի սկսայ քալել և սրտագին վայելել սիրուն և կենդանի տեսարանները։ Ահա անդ թմբին ներքև կանգ առի. այն ծառին տակ որ առեն մը իմ մանկական պատոյտներուս միակ սահմանն ու նպատակն էր։ Ո՛հ, ինչպէս ամէն բան այլայլած գտայ։ Այն առեն իմ սոխուելեանս մէջ կարօտալից անյայտ աշխարհ մը կը նետուէի, և կը յուսայի անոր մէջ ճշմարիտ և լիուլի բերկրանք գտնել այս ծարաւի և հրատապ հոգիս համար։ Եւ ահա հիմակ կը գտնեմ այն լայնատարած աշխարհէն, ո՛ր բաղձամէ իմ, կը գտնեմ յուսաբեկ և բա-

ըր խորհուրդներուս մեխերին մէջ կը նստիմ։ Աչքիս առջեւն ունէի կանդուն այն լեռներու պօտին ըր երբ տղայ էի կը նկատէի անձկանօք։ Այն տեղ երկայն ժամեր նստած տնոյուցի. մօտ կը թռէի հեռուն, հոգիս կը սաւառնէր, կ'անհետանար բոլորակի անտառներուն և հովիտներուն մէջ, որ թէև մշուշապատ՝ գեղաձիծաղ տեսիլ մ'ունէին։ Իսկ երբ մեկնելու ժամը կը հասնէր չգիտես որչափ կը տրտմէի այն գմայլելի տեսարանները թողլով։

Առանին մօտեցայ, բուրաստաններն և տնակները ճանչցայ և բարեւ տուի. իսկ նոքերը բնաւ չսիրեցի. վասն զի նորոգ փոփոխութիւններն անհաճոյ են ինձ։ Ի վերջէ դուռը հասայ և ամէն բան ինչպէս որ ձգեր էի այնպէս գտայ։ Բարեհամբոյր իմ, կամք չունիմ մանր նկարագիրը ս'ընել քեզի, թէև տեսած մն հրապոյր ունի ինձի համար. եթէ պատմիմ թերևս տաղտուկ պատճառէ քեզ։ Ոըշեր էի հրապարակին վերայ, ձիշդ մը հին տան մօտ հասուցանել

քնահարան։ Այն կողմն երթալու առեն պիտեցի որ վարժատունը, ուր քարեսիրտ պատաւ մը տղաքը կը ժողվէր դասի, փե֊ րեզակի պրպակ ըրեր են։ Իսկոյն յիշեցի մանկութեան առեն այս ծակին մէջ թափած արտասուքս, քաշած սրտնեղութիւնս և ցաւս։ Մէն մի քայլիս յիշատակ մը կը գտնէի։ Այո՛, կը կրկնեմ որ Երուսաղէմ գացող ուխտաւոր մը այնչափ նուիրական տեղեր և սիրելի յիշատակներ չէ կարող գտնել, որչափ գտայ ես իմ բնիկ հողս մտնելու առեն։ Ո՛ր մէկ բանը պատմեմ։ Գետափէն վար իջայ մինչև ամենուն ծանօթ աղարակ մը։ Ասի իմ սիրական ձեմելիքս էր, ուր առեն առեն ուրիշ տղոց հետ ջրին վրայ թե֊ թև ու տափակ քարեր սահեցնելով՝ կը մըր֊ ցէինք։ Յիշեցի նաև այն օրերն երբ շատ անգամ դեռևս կը կենայի անշարժ՝ կը դի֊ տէի ակնապիշ սահուն կոհակը, և ես ալ իբր ցնորեալ բադպախոնդիր մը, անոր հետ կը վազէի և կ'երևակայէի այն ջրին պարտած հիանալի երկիրներն, ուր ուրեմն երևակա֊

Յուքիւնս սահման մը կը դանէր, թէև ես աւելի հեռուն կը փափաքէի վազել և անդադար վազել կոհակին հետ՝ մինչև որ անհուն հեռաւորութեան մը մէջ միտքս կորսուի։ Ո՞նչ կըսես, բարեկամ, մեր մարդկային ազգի նախահայրերն ալ իրենց նեղ սահմանին մէջ այսպէս չէ՞ին մտածեր, մեր իրենց մանկային կայտառ դիւրահաւանութեան մէջ անդամ՝ վսեմութիւն մը չըլլար։ Երբ Ոդիսեաս անչափ ովկիանոսին և անսահման երկրին վրայ կը խօսի, մեր իր լեզուն աւելի ճշմարիտ, խորհրդաւոր և ըզդալի, աւելի մարդկային չէ՞ քան դպրոցի աշակերտի մը լեզուն, որ ինքզինքը դիտութեան հրաշալիք մը կը կարծէ, որովհետև դիտէ թէ երկիրս կլոր է։ Երկի՛ր... և ինչի՞ կարօտ է մարդս՝ այլ միայն քանի մը ափ հողի իր ափրուստը ծարելու, և քանի մը ափ ալ՝ անոր նեղքն ներկելու համար...։

Ա՛ւ այժմ իշխանին ամառատունը կը պտնուիմ, և զոնէ իր հետը խաղաղ կեանք մը կը վարեմ, քանի որ պարզասէր է և

անկեղծ : Ցիրաւի կան անոր բոլորտիքը այ-
լանդակ մարդիկ՝ որոց նպատակը չեմ ըմբռը-
ներ, թէ և գոզն երես չունին, բայց պարկեշտ
մարդու դէմք ալ չունին : Երբեմն մտերմա-
կան կերպերով կուզեն շահիլ զիս , սակայն
ես անոնց չեմ կրնար վստահիլ : Միայն
ցաւս այն է որ իշխանը ստէպ՝ ի լոյ կը
խօսի զանազան նիւթերու վրայ , եւ միշտ ու-
րիշին աչքովը կը գատէ ամէն բան :

Ասկից զատ իմ միտքս և տաղանդս աւելի
բանի տեղ կը դնէ քան թէ սիրտս , այս
սիրտս՝ որով մասնաւորապէս կը պարծիմ ,
քանի որ բոլոր զօրութեանս, երջանկութեանս
և թշուառութեանս աղբիւրն է : Ա՛հ գիտ-
ցածս ամէն մարդ կարող է գիտնալ, բայց
իմ սիրտս միայն իմս է :

ՆԱՄԱԿ ԾԵ.

Մայիս 25

՚Ի վաղուց դլխիս մէջ խորհուրդ մը
կը դառնար , այս մասին պիտի խօսէի քեզի
պարծադրելէն ետև . հիմակ որ ՚ի դերև
ելաւ , կրնամ յայտնել : Հաստատապէս զին-
ուոր գրուիլ էր միտքս և այս նպատակաւ

Աստուած իշխանին, որ ուսի զօրաց հրամանատար մ'է։ Օր մը պարտեզու ժամանակ սիրտս անոր բայի, զեմ կեցաւ, այլ և այլ պատճառներ մէջ բերաւ, ես ալ համոզուեցայ՝ որպէս զի կամակոր անձ մը չտեսուիմ։

ՆԱՄԱԿ ԾԶ.

Ծ—ին։ 14

Ի՞նչ որ կուզես ըսէ, չեմ կրնար աչելի ևս մնալ այստեղս. ինչ ընեմ կը ձանձրանամ։ Իշխանը հետս շատ աղէկ կը վարուի ըսելիք չկայ, բայց արի տես որ հանգիստ չեմ, և իրօք ինչ բան ունիմ անոր հետ, չեմ ուրանար որ խելացի մարդ մ'է, բայց ատորին տեսակ խելք է։

Իր խօսակցութիւնն ինձի համար համ հոտ չունի, ինչ պէս որ համ չեմ առնուր երբ կսկիծ ոճով գիրք մը կարդամ։ Դեռ ևս ութ օրի չափ կը մնամ և այնուհետև իմ թափառական կեանքս պիտի սկսիմ։

Այս տեղ ամենէն շահաւոր գործս եղաւ գծագրութեան պարապիլս։ Իշխանն այս արհեստին սիրահարն է, և թերևս ինքն ալ

նվաբիչ մը դառնար, եթէ գոնէ իւր բառա-
դիտութեամբ եւ ողորմելի ձեւերով տոգորած
չլինէր։ Շատ անգամ անհամբեր՝ բարկու-
թենէս կը փրփրիմ, երբ եռանդով մը քը-
նութեան կամ արհեստի վերաբերեալ խըն-
դիր մը նկարագրելու առեն՝ կը դառնայ,
իբր թէ հրաշալի բան մը պիտի խօսի,
արհեստական անձառնի բառ մը մէջ տեղ
կը նետէ եւ խօսքիս վրայ պաղ ջուր կը
թափէ։

ՆԱՄԱԿ ԾԷ.

Յոյլ 16

Ա՛յժ, ահա հիմակ անդադար ուղեւոր
մը, յարաշրջիկ ուխտաւոր մ'եմ դարձեր
այս աշխարհիս երեսը. իսկ դո՛ւք, ուրիշ
ինչ էք։

ՆԱՄԱԿ ԾԸ.

Յոյլ 18

Ո՞ր երթալէ միտքս, խորհրդաբար քե-
զի պիտի յայտնեմ։ դեռ ևս առաւնհինդ օր

պիտի ճնամ այս տեղ և ապա իբր թէ...
Հանքերը տեսնեմ ըսելով պիտի մեկնիմ,
թէև միտքս այն չէ, այլ Շարլօթին մօտե-
նալ. ահա այս է խնդիրը։ Ա՛հ, կը խըն-
դամ սրտիս վրայ... բայց անոր կամքը
կը կատարեմ։

ՆԱՄԱԿ ԾԹ.

Յունիս 28

Ո՛չ, այսպէս աղէկ է. ամէն բանին վեր-
ջը բարի է։ Ե՛ս անոր ամուսինը լինէի։
Ատուածդ իմ, դու որ լոյս տուիր ինձ, ե-
թէ երբէք այս երանութիւնն ալ ընտրէիր,
բոլոր կեանցս օրերն օրհնելով պիտի օրհ-
նէի գքեզ։ Ձեմ ուզեր կամացդ դէմ դան-
դատիլ, ո՛չ, մինակ ներէ՛, իմ արտասուաց,
ներէ իմ ապարդիւն խղձերուս...։ Նա իմ
կինս, ա՛հ, եթէ գրկիս մէջ սեղմէի, գըր-
կիս մէջ՝ այն չնաշխարհիկ և անուշ էակը...։
Վիլհէմ, բոլոր մարմինս դող կ'ելնէ, երբ
Ալպէր անոր քնքուշ մէջքը կը փայփայէ...։
Եւ սակայն... ըսե՛մ, և ինչու համար

չպիտի ըսեմ, բարեկամ: Շարլօտ աւելի եր-
ջանիկ պիտի լինէր ինձի հետ քան թէ ա-
նոր հետ: Ա՛հ, չէ, անոր սրտին բոլոր իղ-
ձերը լրացնելու կարող անձ մը չէ Ալպէր,
պատուհասն թերութիւն մ՚ունի նա, թե-
րութիւն մը... ա՛լ ինչպէս որ կ՚ուզես
անկնէ: Ալպէրին սիրտը նոյն համակիր զգա-
ցումով չզարնէր, երբ գրքի մը սրտառուչ
մէկ երեսը կարդայ, մինչդեռ ես և Շար-
լօտ ու և նոյն սրտի թուռնան ունինք, ինչպէս
և ուրիշ պարագաներու մէջ, երբ օրինակի
համար, ուրիշին մէկ գործին վրայ մեր կար-
ծիքը յայտնենք: Սիրելի վիլհէմ, այս ալ
երաւ է որ Ալպէր սրտավին կը սիրէ զանի
և այսպիսի սէր մը ինչ բանի արժանի չէ...:

Անտանելի մարդ մը վրայ հասաւ, ու գիրս
ընդմիջեց. արտասուքս սրբեցի, և ինքզինքիս
ետևյ, ինձս բարե, սիրելի բարեկամ:

ՆԱՄԱԿ Կ.

Օգոստոս 4

Ո՛չ, միտակ ես չեմ խաբուած. ամէն

մարդ սուտ ու պատիր յոյսերովը կը խաբուի և կը տառապի: Անցած օր սօսիններու ժօտ բնակող բարի կնկան այցելութեան պատիւ ունեցայ գլխս, ուրախութեան ձայն մը ձգելով՝ մայրը ձայնէն դուրս եկաւ: Տեսայ որ շատ տրտում ու տխուր էր: Իր առջի խօսքը եղաւ «Ա՛հ, իմ սիրական պարոնս, ձեղի օրերը, Օհաննիկս մեռաւ: » Այս էր իր կըրտսերագոյն որդին. լուռ կեցայ: «Իմ մարդս, յարեց նա, Հէլվէտիայէն դարձաւ ունայնաձեռն. իսկ Ճամբան տենդով բռնուելով՝ թէ որ բարեսէր մարդիկ անոր օգնութեան չհասնէին, պիտի մնար եղեր: » կարծես թէ լեզուս բռնուեցաւ. բառ մ'անդամ չըսի. սրտիկ տղուն քանի մը հանրուկ ոսկի տուի, ինքն ալ քանի մը խնձոր տուաւ ինձ, առի և հեռացայ այն տեղէն, ուր պատն յիշատակները կային:

ՆԱՄԱԿ ԿԱ.

Օքոտոբո 21

Ամնթարթի մը մէջ բոլորովին կը փոխուիմ։ Շատ անգամ կեանքիս ա-նուշ նշոյլ մը սրտիս մէջ կը վառի և աղօ-տագին կը լուսաւորէ զիս, բայց աւա՛ղ, այն նշոյլը՝ շուտ մը կը մարի։ Երբ ցնորուկ ե-րազներու մէջ կը ծփամ, յանկարծ հոսվ մը կը սահի միտքէս ու կը մրմնջեմ. «Ա՛յլ ո-՛չ թէ Ալբէր մեռնէր, ես կը լինէի աջոզ... այո՛, Շարլօդ կը լինէր...» Եւ այս շըջ-մոլի երևոյթին ետևէն կը վազեմ, մինչև որ զիս անպուճդի մը ծայրը կը տանի... և այն ատեն ահուդողով կը պատնամ յե-տադէմ։

Իսկ երբ քաղքէն դուրս կ'ելնեմ և այն ձամբան կը բռնեմ, ուսկից առաջին ան-գամ Շարլօդը պարահանդէսը տարի, ա՛հ, ինչպէ՛ս ամէն բան փոխուած կը գտնեմ։ Ա՛յո՛, ամէն բան լիովին անյայտ եղեր, իմ նախ-կին սէրալիր աշխարհս մոխիր դարձեր է. և ես

Իբր անկենդան էակ մը կը թափառիմ անոր աւերակներուն մէջ, նման այն ուրուականին, բարեկամ, որ մինչդեռ վեհապետը իշխան մ'էր, հոյակապ և շքեղ պղեակ մը կը շինէ և իր մահուանէն ինքը, յուսաթոյր որդւոյն ժառանգութիւն կը ձգէ, սակայն հիմակ գառնալով այն պղեկին մինակ փլատակները ու փուշին կը գտնէ...

ՆԱՄԱԿ ԿԲ.

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3

Երբեմն չեմ կարող մեկնել թէ ինչպէս ուրիշ մը կրնայ, կը յանդգնի սիրել Շարլօթը, մինչդեռ ես միապէս, սրտիս խորէն և լսապէս կը սիրեմ զինքը, մինչդեռ ես աշխարհիս երեսը չեմ պիտեր, չեմ ճանչեր և չունիմ ուրիշ էակ մը՝ այլ միայն Շարլօթը:

ՆԱՄԱԿ ԿԳ.

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4

Ով, այս այսպէս է. ինչպէս որ բը-

նուիրեալն աչխատ կը դիմէ, նոյնպէս աշուն
սրտիս մէջ և չորս կողմս կ'սկսի: Իմ տե-
րևներս կը դեղնին. արդէն մեռակայ ծառին
տերևներն ալ կը թափին: Կը յիշեմ որ
անգամ մը նորատի գիւղացիի մը վրայ քա-
նի մը բան գրեցի քեզի: Վահէմ գալով՝
նորէն հարցուփորձ ըրի և իմացայ որ զին-
քը իր պաշտօնէն հաներ են, թէև ոչ ոք
գիտէ այս բանիս պատճառը: Երէկ պատահ-
մամբ տեսայ որ այս տղան ուրիշ գիւղ մը
կ'երթար: Խօսք բացի և իր գլխին եկածն
ինձի պատմեց. սիրտս ելաւ և տարակոյս չու-
նիմ որ դու ալ կը շարժիս թէ որ պատ-
մեմ: Բայց ինչ պէտք է. մինչ բաւական
չէ պահել ինձի համար ինչ որ գիս կշտուտ
և տրտում կընէ: Ինչ հարկ կայ վիշտ տալ
և քեզի, ինչ հարկ կայ իմ վրաս դուխ
կամ յանդիմանութիւն գրկռելու առիթ տալ
քեզի: Ա՛հ, ինչ օգուտ, կերևի թէ այս է
իմ ճակատագիրս:

Պատանին առաջ իմ հարցումներուս վերջ
տահար երեսով մը պատասխանեց և կրնամ

ըսել թէ փոքր ինչ կ'ամչնար բացուելու՝ առակին յանկարծ սիրտ առաւ, որպէս թէ իրարու ցաւէ կը հասկնայինք, և սկսաւ իր վիզքը խոստովանիլ, իր թշուառութիւնն ողբալ։ Որչափ կը փափաքիմ, բարեկամ, իբր ականջալուր վկայ մը՝ անոր ըսածը մի առ մի պատմել։ Ցայտնեցյնա, այո՛, ուրախ զուարթ յայտնեց իր յիշատակները դղրդելով՝ թէ իր տափանքն օր ծրի կ'աւելնար իր սիրուհիին համար, թէ ըրածը դրածը չգիտէր և թէ, իր խօսքն է, կուզէ եղերը դլուխը առնել ու լեռէ լեռ երթալ։ Այլ կարող չէր, ոչ հայ ուտել, ոչ ջուր խմել և ոչ պառկիլ։ Ջունչը կը հատներ, ինչ որ պէտք չէր ընել, ըրեր էր, և ինչ որ իրեն կ'ապտրէին կը մոռնար, կարծես թէ սատանան փորը մաեր էր։ Օր մը սիրուհին վերի սենեակը կ'երթնէ, ինքն ալ անոր ետևէն կը վազէ, կամ լաւ և ես ըսեմ, հրապոյր մը զինքը անոր մօտ կը մղէ և կ'ակսի աղերսել. կինը կը մերժէ, տղան բռնութիւն կուզէ բանեցընել։ Իսկ հնարակ ոդորմելին չկրնար ըմբռ-

բըռնել թէ ինչպէս յանդգներ է այս բուռն
միջոցը գործածել։ Աստուած վկայ է, կը-
սէ, որ իր խորհուրդն անարատ էր, և թէ
իր միակ և սրտագին փափաքն էր անոր հետ
ամուսնանալ և իր կեանքը անոր հետ անցը-
նել։ Երկար բարակ խօսելէն ետև՝ յանկարծ
կանգ մ'առաւ, այնպէս որ կարծես թէ լե-
զուին տակ ուրիշ բան մ'ունէր ըսելու, և չէր
համարձակեր։ Վերջապէս վարանումով և վե-
հերոտ դէմքով մը յայտնեց թէ՝ սիրուհին
իրեն երբեմն կը ներէր որ ետը ընտանե-
բար խօսի և իր թեթև շնորհները վայե-
լէ։ Այս ըսելու աեենը քանի մ'անգամ
խօսքը ընդմիջեց և կրկին ու կրկին պնդեց
թէ՝ իր միտքը սիրուհին կարել չէ բնաւ,
թէ առաջուան պէս զանի կը սիրէ ու կը
յարգէ, թէ այս գաղտնիքն իր բերնէն ե-
լած չէր բնաւ և թէ ուրիշ նպատակ չունի
պատմելուվը՝ այլ միայն զիս համոզելու հա-
մար որ ինքը բոլորովին մոլորած և յիմար
չէ։ Եւ ահա, սիրելի բարեկամ, պէտք է
ծորէն սկսիլ այն հին հադներդս, զոր ինչ-

պէս գիտես, յաւիտեան կը կրկնեմ թէ որ կարող լինէի նկարագրել քեզ այն մարդը, ինչպէս որ երևցաւ ինձ, ինչպէս որ դեռ կարծես թէ աչքիս առջևը կանգուն կեցած է, թէ որ կարող լինէի ամէն բան ձշտիւ ըսել և իմ վշտակցութիւնս մեկնել, անշուշտ քու սիրտդ ալ կը շարժէր։ Բայց հեռի՛ք է։ ան՛ի որ իմ վիճակս և գիս քաջ գիտես, ընաս երևակայել թէ ինչպէս թշուառ էարևները հոգիս կը քաշեն և կը ձմլեն, նա մանաւանդ այն խղճալին։

Նամակս վերստին կարդալով՝ կը գիտեմ որ պատմութեանս վերջը բերելու մտացեր եմ, թէ և շատ դժուարին չէ գուշակելը։ Կինը գէմ կեցաւ, նոյն պահուն երեսները վրայ հասաւ։ Ի վաղուց անտի կ'ատէր այս պատանին և աւելի մը կը փնտռէր ձամբելու, վասն զի կը վախնար որ եթէ քոյրն, որ անզաւակ էր, ամուսնանայ՝ իր որդիքը մեծ ժառանգութենէ մը կը զրկուին։ Ուստի իսկոյն սպասաւորին ձամբայ տուաւ և այնչափ շշուկ հանեց այս գործին վրայ որ եթէ

քոյրն ուզէր անդամ պատանին նորէն ընդու-
նիլ , պիտի չհամարձակէր : Հիմակ ուրիշ
սպասաւոր մ՚ունի, և կըսեն թէ՝ ատոր պատ-
ճառաւ եղբօրը հետ աւրուեր է : Ամէն
մարդ կը պնդէ թէ այս նոր սպասաւորին
հետ պիտի կարգուի կինը : Իսկ միւսը յայտ-
նեց ինձի որ հաստատապէս միտքը դը-
րած է այս ամուսնութենէ ետքը չ՚ապրիլ
և թէ չպիտի նեղէ որ իր կենդանութեան
ժամանակ այսպիսի բան մը պատահի :

Այս պատմութեանս մէջ ոչ չափազանցու-
թիւն կայ և ոչ զարդ . ընդհակառակն շատ
տկար կերպով պատմեցի և անոր պարզու-
թիւնը աւրեցի մեր անհամ և մարդավար
լեզուին յարմարցնելու նպատակաւ :

Ո՛չ, այս սէրն , այս հաւատարմութիւնն ,
այս տուփանքը բանաստեղծի մը երեւակայ-
ութեան ծնունդը չէ : Ճշմարտութիւն
ունի այն իր բոլոր պարզութեամբը, մեր
կոշտ ու կոպիտ անուանած մարդկան մէջ, և
որոնք մեզի պէս կրթեալ և բարեկնա-
ւոյ յոչինչ դարձած անձերու առջև ան-

քանի դաս մը կը համարուին։ Ա՛ս աղաչեմ
ուշի ուշով կարդալ այս պատմութիւնս։ Շատ
հանդարտ եմ այսօր զայն քիչի հաղորդե-
լով։ Կը նայիս անշուշտ որ մեզանս դրչէս
չժայթքիր, և ըստ սովորականին թուղթս
բիծերով չեմ աղտոտեր։ Կարդա, բարեկամ,
և մտածէ անգամ մը որ այս է նաև քու բա-
րեկամիդ պատմութիւնը։ Այո՛ այս վիճակն
ունիմ և ես, այսպիսի ձակատագրի մը
պիտի վիճակիմ և ես, թէ և ես այս թըշ-
ուառութեան չափ արի և անվեհեր չեմ և չեմ
ժպրհիր ինքզինքս անոր հետ բազդատելու։

ՆԱՄԱԿ ԿԴ.

ՍԷՊԹԵՄԲԵՔ 5

Երբեմն երիտասարդ մը կը գրեց ամու-
սինն՝ որ անհրաժեշտ գործի մը համար գիւղ
գացեր էր։ Այս գիրը կ՚սկսէր այսպէս.
« Սիրականդ իմ, շուտ, որչափ հնարին է
շուտ գարձիր, աչքս ճամբան ձնաց։» Նոյն
պահուն բարեկամ մը գիւղէն գալով՝ լուր
տուաւ թէ Ալէր քանի մը պարագաներէ

ատիպեալ՝ դեռ ևս պիտի ուշանայ: Շարլօտ ինքնապիր նամակն ետ ձգեց ևնոյն իրիկուն իմ ձեռքս անյաւ: կարդացի և ժպիտ մ՚ըրի, պատճառը հարցուց և ես ըսի: « Ճիշտիւ, երևակայութիւնը տրիտուր մ՚է երկնատուր, վայրկեան մը ինքզինքս խաբեցի, այս գիրն ատ իս ուղղեալ կարծելով»: Շարլօտ ձայն չհանեց, դժգոհ կ՚երևէր, ես ալ լեզուս կապեցի:

ՆԱՄԱԿ ԿԵ.

Սեպտեմբեր 6

Առջի անգամ Շարլօտին հետ պարելու ատենս իմ հագած մեկ հատիկ կապուտ գրգլիս, որ բոլորովին մաշեր է, հանելու և նոր մը շինել տալու համար, կը հատատաս, շատ դժարս եկաւ, թէ և նորն ալ հինին չար և նման է. օձիք և թեզանի նոյն գոյն, բաճկոն մը և վարտիկ նոյն կտաւէն: Սակայն ինչ օգուտ, նորն այքս չըտնեց: Ո՛վ գիտէ.... Թերևս քիչ քիչ այս ալ հաւնիմ ու սիրեմ:

ՆԱՄԱԿ ԿԷ.

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15

Վիլհէմ, չգիտեմ որչափ գլուխս կը տաքնայ երբ կը տեսնեմ տակաւին այնպիսի անհոգի և անզգայ մարդիկ որ աշխարհիս երեսը գտնուած քանի մը պիտանի բաները վայելելու անգամ անկարող են: Անշուշտ կը ձանչես այն գեղեցիկ ընկուզինները, որոց շուքին ներքև Շարլօտին հետ նստեր եմ, Ս... գիւղին պատկառելի երէցին ըրած այցելութենան առթիւ... այն շքաւոր ընկուզինները, որոնց տեսքը միշտ ցնծութեամբ կը լեցուր հոգիս: Ի՞նչ զմայլելի տեսարան կ'ընծայէին այն վանատան, ինչ ղովութիւն, քանի փառաւոր էին անոնց ձիւղերը: Հապա՛ ի հնուց անտի այս ծառերը տնկող օրհնեալ հոգիներուն յիշատակը: Գիւղին վարժապետը ատեպ կը յիշէր մեզի անոնցմէ մէկուն անունը, ինչ կերպով որ ինքնաւ իր պապէն լսած էր: Տարակոյս չը կայ որ այն մարդը մեծասիրտ ու մեծաշէն

մարդ մը՝ և յիշատակը նուիրական էր ին-
ձի համար՝ նոյն ծառերուն ստուերին ներ-
քև։ կը հաւատամ, երէկ վարժապետը ար-
տասուալից աչօք իմացուց մեզի որ այն ծա-
ռերը կտրեր, այո՛, վար տապալեր են...
այո, կը կատղիմ և եթէ ձեռքս տան տա-
պարը ծառին արմատին զարնող հրէշը բը-
ղիկ բղիկ կընեմ... Եւ հիմակ ինչպէս
համբերեմ, ես որ, եթէ երբէք տանս պա-
թին մէջ այս տեսակ քանի մը ծառեր ու-
նենայի և տեսնէի որ մէկ հատն անզամ զա-
ռամութենէ կը չորնայ՝ յետին ծայրը պի-
տի արտմէի։ Սիրելի բարեկամ, մինակ բա-
նով մը կը վհատիմ, և արի տես թէ
զգացումը ինչ ներգործութիւն ունի մար-
դու վրայ։ Ձեան զի արդէն բոլոր գիւղա-
յիք կը ծռմռան, և յուսամ թէ երէցկինը
շատ չ'անցնիր պիտի զղայ իրեն իբր ընծայ
եկած հաւկիթին և կարագին չափէն, թէ
որչափ կարեվէր վիրաւորած է տեղւոյս
բնիկները։ Այս բանն ընողը նոյն ինքն
մեր հոգևոր հովուին կինն է, (մեր ծերու-

նին ալ մեռած է) կրտած, վէս և հիւան-
դոտ կին մը, որ իրաւամբ աշխարհիս բա-
ներուն փոյթ չունէր, քանի որ աշխարհ ալ
իրմէ երես դարձուցեր է, խեղճ կին մը՝ որ
ինքզինքը դիտուն տեղ կ'ուզէ ծախել, կա-
նոնական մատեաններ մեկնելու կ'երթայ, քըն-
նական-բարոյական վերաշինութեան նորե-
լուկ ձևը արդի քրիստոնէութեան կ'աշխա-
տի տալ և Լավաթէրի ցնորական վարդա-
պետութիւնները լսելով՝ դլուխը կ'օրէ և վա-
տոյժ և վտիտ մարմին մը՝ որ չկրնար այս
աշխարհիս մէջ սիրուիլ մը գտնել։ Ան-
մեր ընկերուհիները կատարելու ոճիրն այսպիսի
արարած մը ձեռքէն միայն կրնար գալ։ Կը
դիտեմ, բարեկամ, կը գտնամ կը գտ-
նամ և միշտ քեզի այս նիւթիս վրայ կը խո-
սիմ. իսկ իմ խելքս չ'առնէր մէջ բերուած
բառերդ։ Մտածէ անդամ մը որ ոե-
ւնները վար ընկնելով՝ թակը կ'աղտոտեն և
կը թրջեն եղեր, ծառերը արեւուն լոյսը կը
կտրեն եղեր, և ընկոյզներն երբ հասնին,
ոչ ոք անոնց քար կը նետեն որ թափին,

Եւ այս բանս երէկվինին ջղերուն կը դպչի եղեր, և ֆէննիքօդ, Սէմլէր և Միքայէլիս հեղինակները իրարու հետ կշտեցու և բաղդատելու առեն իր խորհուրդները կը վաղդովեն եղեր։ Երբ պիւղին մարդիկը, մանաւանդ հին պլուխները տեսայ որ կը մըտմտային, ըսի, «Ի՞նչու համար պէմ չ'դըրիք, պատասխան տուին։ — «Խաչ հանէ երեսդ, երբ անգամ մը քաղաքապետը կը հրամայէ, ով կրնայ ճիկ մը հանել։ Բայց բան մը կայ որ սիրտս քիչ մը կը պաղչկէ։ Քաղաքապետը և երէցը (որովհետև այս ալ իր կնիկէն փորի ցաւ ունենալով՝ կ'ուզէր որ կէթ անոր քմաճին կարծերէն օգուտ մը քաղէ) խօսքը մէկ ըրեր էին կատրած ծառերէն գոյացած արգիւնքն առանձին բաժնել. և նոյն պահուն արքունք եկամտից պաշտօնեայ մը կը հասնի, անոնց վրայ ձեռք կը դնէ և ծառերուն տեղւոյն վրայ հին սեփհականութեան իրաւունք մը երևան հանելով՝ զանոնք աճուրդի կը հանէ, կը ծախէ։ Ա-հա այս ծառերը հիմակ գետինը տապալած

կը կենան։ Ա՛հ, թէ որ երբէք թագաւորն ես լինէի, գիտէի ինչ ձեւն կը բերէի ե. րէցկինին, քաղաքապետին և արքունի պաշ. տօնէին գլխին... ինչու ըսի թագաւոր մը լինէի...։ Այնատեն ալ կը մոռնայի գի. շին մկ անկիւնը պտնուած ծառերուն վրայ։

ՆԱՄԱԿ ԿԲ.

Հոկտեմբեր 10

Երբ անգամ մը, անգամ մը միայն իր սև աչքերը տեսնեմ... իսկոյն կը գո. հանամ։ Սակայն վշտակիր կը դիտեմ որ Աստէր երջանիկ չ'երևիր ինձ, ինչպէս որ կը յուսար... ինչպէս որ ես կը յուսայի լինել... եթէ... կխոկտուր խօսքեր չեմ սիրեր, դիտես. բայց այժմ ուրիշ կերպով չեմ կրնար միտքս բացատրել, քիչէն շատ իմացիր։

ՆԱՄԱԿ ԿԹ.

Հոկտեմբեր 13

Օհան զե՛ր է քան Հոմերն և ա՛

սոր տեղը կը բռնէ իմ սրտիս մէջ։ Ո՞ր հիանալի աշխարհը յափշտակելով կը տանի զիս այս վսեմ բանահիւսը։ Ա՛հա կարծես թէ մրրկակոծ դաշտի մը վրայ կը թափառիմ և լուսնին տմոյն լուսովը մը հին նախահայրերուն ստուերները կը նշմարեմ՝ որ հովաշարժ կը սլանան դէպ՝ ի աղօտ և ծփալի ամպերը. լեռնի գագաթէնը կը լսեմ, թէև անտառին հեղեղատին գոռումն ը լսելէ նուաղած՝ քարայրանակ ոգիներուն աղաչալի աղաղակն, և օրհասական օրիորդի մը հառաչը, որ չորս դալարածէր քարի մօտ նստած՝ կ՚ողբայ սոյն մամռուտ շէրմին ներ քև նիրհող արի և տոհմիկ դիւցազնը, որ իր սիրականն էր... Կը դիտեմ մոլորած քայլ ալեոր վիպասանն՝ որ վիմուտ հովտին մէջ իր հօրը գէնքալին շաւիղը կ՚որոնէ, և բաբէ՛, անոր գերեզմանը միայն կը գտնէ, և իսկոյն ալեծուփ ծովը մտնող սպալի մոլորակին ակնարկելով՝ կը հեծեծէ, յիշելով այն բարեբաստիկ օրերն՝ երբ անոր հեշտալի աղջկան, և օրհասական օրիորդի մը հառաչը, որ չորս դալարածէր քարի մօտ նստած՝ կ՚ողբայ սոյն մամռուտ շէրմին ներքև նիրհող արի և տոհմիկ դիւցազնը, որ իր սիրականն էր... Կը դիտեմ մոլորած քայլ ալեոր վիպասանն՝ որ վիմուտ հովտին մէջ իր հօրը գէնքալին շաւիղը կ՚որոնէ, և բաբէ՛, անոր գերեզմանը միայն կը գտնէ, և իսկոյն ալեծուփ ծովը մտնող սպալի մոլորակին ակնարկելով՝ կը հեծեծէ, յիշելով այն բարեբաստիկ օրերն՝ երբ անոր հեշտալի աղջկան

Երկոտ վտանգներն կրնան կը հաճախել
սինն՝ իվերուստ յաղթական դարձող դի-
ցաղնին նաւակը կը լուսաւորէր։ Երբ կը նը-
կատեմ խորին տրամութեան մատյը անոր
Ճակտին վրայ, երբ կը նկատեմ այս յետին
դիւցազնը որ միայնակ, վշտահար և ընկճեալ
կը մաշի երկրին վրայ ու դէպ՝ի գերեզման
կը ծռի, և կը բերկրի՝ի տես իր սիրական
նախահարց անշարժ ուրուականներուն՝ որ
միշտ ներկայ են իր երևակայութեան առջև,
և այս տեսլին մէջ վիշտերուն նման կիզիչ
և նոր նոր բերկրութիւն կը պտնէ, երբ
կը նայի նա ակնկոր սառնապին սև հողին և
անոր երկայնաձիգ պալարին վրայ որ հովէն
ալէկոծ կը տատանին, ու կը ըսէ. «Ուղե-
ւորը պիտի գայ, պիտի գայ անցնի տակից
երբեմն իմ գեղեցկութիւնս տեսանողն և պի-
տի հարցնէ, ո՞ւր է ֆէնկալի ազնիւ որդին,
և նոյն պահուն իր ատրը գերեզմանս պիտի
ւոխէ և ընդունայն գիս երկրիս վրայ պիտի
փնտրէ...» Ո՛, բարեկամդ իմ, այսպիսի
տեսիլներու տակն սուրս քաշելով մտադիր

ֆրթլե արի ասպետ մը, այն հալումաշ ցա-
ւերէն, որ տեսակ մը ծանրաքայլ մահ են-
իմ իշխանս կ'ազատէի... և իսկոյն հոգւոյս
թե տալով կը թռչուի որ երթայ միանայ
այն իմ ազատած գեղացնիս։

ԴԱՄԱԿ Հ.

Հոկտեմբեր 19

Ա՜հ, այս ունայնութիւնը, այս ահա-
կի ունայնութիւն որ հոգիս կը ճարակէ,
զգալով... շատ անգամ կ'ըսեմ իւրովիս։
Եթէ դու զօրես միանգամ, անգամ մը մի-
այն զանի թևերուդ մէջ գրկել, այս ունայ-
նութիւնն իսկոյն կը լրանայ։

ԴԱՄԱԿ ՀԲ.

Հոկտեմբեր 26

Այ՛, բարեկամ, փոքր ատ փոքր կը
համոզուիմ որ մարդուս կեանքը շատ չնչին
բան մ'է, այ՛, շատ չնչին։ Բարեկամուհի
ս կը Շարլոտը տեսնելու եկաւ, ես հեռացայ

պոցի պատկից սեննեակը մտայ, ձեռքս պիրք մ'առի, չկրցայ կարդալ։ Եւ ահա կը նըստիմ քեզի գրելու։ Երկու բարեկամուհիները մեղմիկ կը հաղորդեն իրարու անտարբեր բաներ, լուրեր կը պատմեն, այս աղջիկը կը կարգեն, միւսին հիւանդ, շատ հիւանդ լինելը կը յայտնեն։ « Ձոր հազ մ'ունի եղկելին, այտերուն վրայի ոսկորները կը համրուին, անդադար սրտի ցաւը կը բռնէ, այսօրուան վաղուան է կրնէ մին։ Պարոն Ն... ալ շատ ծանր է, կը յարէ Շարլօտ, բոլոր մարմինն ուռեր է, վրայ կը բերէը միւսը։ Իսկ ես իմ վատվուն եղբակայութեամբս այս թշուառներուն սնապրին մօտ կը թռիմ. կը դիտեմ թէ ինչպէ՞ս ակամայ կ'ուտանդեն իրենց վերջին շունչը, կըտեսնեմ... ։ Եւ սակայն վիլյէմ, այս մեր փոքրիկ կիները, իրրև անզգայ կը բաշնակցին այս իրերուս վրայ, ինչպէս որ կը խօսակցի անձ մը օտարականի մը մահուան վրայ... ։ Իսկ երբ չորս դիս կը նայիմ, սեննեակս կը գտնեմ և Շարլօտին հաղուստն

ու կապուտը, Ալպերին թղթերը, կահ կա-
րասին կը տեսնեմ որ հիմակ սա կաղամա-
րիս պէս ընտանի են աչքիս, կըսեմ իւրովի։
«Ես անգամ մը թէ ինչ կշիռ ունիս այս
տան մէջ, ամէնուն աչքին լոյսն ես դու,
քարեկամներդ կը յարգեն զքեզ, ստէպ ա-
նանց ուրախութիւնն ես և սիրտդ կը վկայէ
որ չես կարող շնջել առանց անոնց ընկե-
րութեան, և սակայն եթէ հիմակ մեռնիս,
եթէ այս ակնթէն դուրս ելնես, ովթէ պի-
տի զգան, և որչափ ատեն զգան պիտի դու
կորուստդ։ Այո՛, որչափ ատեն։ Ո՛հ, ին-
վաղանցուկ բան է մարդս՝ արուն զոհուե-
նըն աւելի զգալի և շօշափելի եղած անգամ, այն տեղը, ուր իր ներկայութեան
յիշատակը պէտք է անջնջելի ձևայ երբեք
ինչ կ'անհետի աշխարհիս երեսէն, այս յի-
շատակն ալ կ'անհետի, կ'անհետի լիովին
իր սիրականներուն սրտին մէջէն... և ո՛ր-
չափ շուտ։

ՆԱՄԱԿ ՀԲ.

Հոկտեմբեր 27

Սիրտս գաշոյն մը մղիլ և Հակտիս հրայան մը պարպել բան մ'ըսել չէ, երբ ինչ մտածեմ թէ մարդիկ որչափ անզօր են և տկար իրարու վրայ ներգործելու։ Ուստի, եթէ հոգիս 'ի բնէ աչբ, քերկրութիւն ու խանդ չ'զգար, ոչ ալիսի զօրէր այս զգայուններն անուր ներշնչել և վառել։ Ահա ես ինքս իմ երանաւէտ սրտովս ուրիշի մը երանութիւն տալու անկարող եմ, մինչդեռ նա սառնագին արձանի պէս իմ առջեւս կը կենայ։

ՆԱՄԱԿ ՀԳ.

Հոկտեմբեր 27 գիշեր

Անբաւ է հոգիս, և ես ինքս անոր հոգիին մէջ կ'անհետիմ։ Անբաւ է հոգիս, ամէնայն առանց անուր ամէն ինչ ընդունայն է։

ՆԱՄԱԿ ՀԴ.

ՀՈԿՈՒՔԸ 30

Քանի քանի անգամ մաղ ճաց որ վաճ-
ճելով անոր վիղէն պիտի պլլուէի ու գըր-
կէի... Աստուած միայն կիտէ թէ ինչ կը
քաշեմ եա՝ երբ այնչափ գեղ ու շնորհ իմ
աչքիս առջևը կը տեսնեմ և անկից բան մը
քաղելու չեմ ժոխը... քաղե՞լ... բայց
քաղելը մարդուս բնաճին մէկ շարժուճն է,
քաղե՛լ, բայց միթէ փոքրիկ տղաք չե՞ն քա-
ղեր ինչ որ իրենց ձեռքն անցնի... Այլ ես...

ՆԱՄԱԿ ՀԵ.

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 5

Աստուած վկայ է որ ատէպ անկողինս
կը մտնեմ, այն յուսով, այո՛, այն իղձով
որ երբէք նորէն չ'արթննամ. եւ աստու,
աչքս կը բանամ, արևը վերատին կը տես-
նեմ և դժբաղդ եմ։ Ա՛հ, թէ որ թեթե-
ւաոիտ ա.նձ մը լինէի, բոլոր յանցանքն օ-
դին՝ օտար անձի մը, ձախորդ պարագայի մը

վրայ ձգելով՝ թերևս ցաւերուս տաժանելի բեռը կիսով չափ թեթևցնէի։ Բայց աւաղ, քանչ կ'զգամ որ յանցանքն իմս, միայն իմս է։ Բայց չէ՛, բաւական է որ թշուառութեանս աղբիւրը սրտիս մէջ գտնուի, ինչպէս երբեմն անոր մէջ կը պահէի երանութեանս աղբիւրը։ Միթէ միշտ մի և նոյնը չե՞մ, այն անձը որ առեն մը անհուն և զմայլելի բերկրութեան մէջ կը լողար, քանի քայլ առնուր արքայութեան նոր դուռ մը իր առջևը կը բացուէր և սրտին մէջ սէր մ'ուներ ո՞վ բոլոր աշխարհ կ'ընդգրկէր... իսկ հիմակ այս սիրտը մեռած է, և անկից հեշտաչափ ձայն մը ելնելիք չ'ունի։ Աչերս ցամքեցան և հողերս կենսատու արտօսրէ մը չ'ամոքուելով՝ աղբէկ ձակատս կը խորշոմեն և անոր վրայ կսկիծներուս մռայլը կը թողուն։ Ա՛հ, կը հալիմ, որովհետև կենսայարևը կորուսի։ Կորուսի այն ժիր և նուիրական ջօրութիւնը որով իմ սրտիս մէջ աշխարհ մը կ'ստեղծէի...։ Երբ պատուհանէս հեռաւոր բլուրը կը դիտեմ, կը տես-

ձեմ այսհորիզ աչքը որ մշուշը փարատելով
անոր գագաթը կը լուսաւորէ և հանդարտ ա-
րեւը քիչ քիչ կը փայլի. կը նշմարեմ այն հե-
զասահ վտակը որ անտառին ուրիններու միջէն
պատ՛ի պատ սողոսկելով դէպ յատակ կը
վազի, ո՛հ, երբ այսպէս բոլոր բնութիւնն
իր հրապոյրները կը պարզէ, որ երբեմն
զարդարուն էին և շքեղ, և հիմակ աչքիս
պաղ, անկենդան և անշարժ կ՛երեւին, իբր
գունաւոր պատկերմը՝ երբ ուրախութեան ար-
տօսր մը չհոսիր իմ հալումաշ սրտէս, կ՛ըզ-
գամ նոյն վայրկենին որ մեղապարտ եմ Ա-
ստուծոյ առջեւ և կը նմանիմ յամքած հոր
մը, չարաբեկ դպչի մը: Շատ անգամ ծունր
կը դնեմ հողին վրայ և աւա Աստուած կ՛աղեր-
սեմ որ արտասուք շնորհէ ինձ, ինչպէս մշա-
կը կ՛աղօթէ որ անձրեւ տայ՝ մինչդեռ գլխին
վրայ հրատապ երկինն մը կը տեսնէ և ոտքը
ներքեւ անջրդի երկիր մը՝ որ կը խորխոլի:

Բայց աւաղ, կ՛զգամ որ Աստուած մեր
քուրն ալիրան արհամարհելով՝ ոչ լոյս կը
շնորհէ և ոչ կաթիլ մը ջուր: Եւ եթէ այն

ժամանակը , որուն յիշատակը զինքը մաշէ, բարեբաստիկ էր , պատճառը այն է որ համբերութեամբ անոր ոգւոյն գալստեան կ'ըսպասէի և երախտագէտ սրտով անոր շնորհած բերկրութիւնները կ'ընդունէի։

ՆԱՄԱԿ ՀԶ.

Նոյեմբեր 8

Շարլօզ յանդիմանեց զիս , և ինչ սիրտն կերպով մը յանդիմանեց , որ չափը կ'անցուներ, բայց ինչպէս , որովհետև ատեն ատեն թաժակ մը դինիէ սկսեր լալ՝ բոլոր շիշը կը պարպեմ։

— « Մի , այդ բանն ուրիշ անգամ մի՛ ըներ , բաւ ինձ և Շարլօզը միտքդ բեր։

— Միտքս բերե՛մ , ըսի , մինչ այդպիսի հրաման մը տալու պէտք ունիմ , ինչ որ ընեմ, հոգւոյս մէջն ես։ Այսօր այն բլրին առորոտը նստեր էի , ուր մօտ օրերս կատքէն վար իջար։

Շարլօզ խօսքն ուրիշ բանի վրայ դարձուց, որպէս զի այս նիւթս չառնեմ

չ՚անցնեմ: Սիրելիդ իմ, ահա իմ վիճակս, պիտ ուր որ ուզէ կը քաշէ:

ՆԱՄԱԿ ՀԷ.

Նոյեմբեր 15

Վիլլէմ, շնորհակալ եմ քեզի ազնիւ համակրութեանդ և իմաստուն խորհուրդներուդ համար. բայց կ՚ափսոսեմ, որ տանիր իմ վրաս, ծոզ զիս որ մինչև վերջը իմ ցաւերուս տապիտիմ: Թէ և տկար եմ, պետք բաւական ոյժ ունիմ դիմանալու: Գիտես արդէն որ կրօնը կը յարգեմ, կ՚ըզգամ որ նեցուկ մ՚է այն երերուն մարդուն, և նոր զօրութիւն մը վշտակրին համար: Սակայն կրօնը մի և նոյն հշիւը կրնայ, պարաւորէ՞ ունենալ ատ հասարակ բոլոր մարդկան համար: Նկատէ անդամ մը այս լայնատարր սիեզերքը, չե՞ս տեսներ որ բիւրաւոր մարդիկ անոր էութիւն չ՚զգացին, բիւրաւոր մարդիկ ալ զգալիք չունին բնաւ, թէ աւետարանական բանին հաղորդ և թէ անհատական: Եւ հիմակ ինչ պատճա-

ռաւ կուզես որ նոյնն եա զդամ։ Մինչ նոյն
ինքն Աստուծոյ որդին չըսաւ թէ «Անոնք
որ Հայրս ինձ տուաւ իմա են։» Ուստի կա-
րելի է որ ես անոնցմէ դաւրս եմ, ո՛չ պիտէ
թերևս, ինչպէս որ սիրտս կը վկայէ, Հայրն
ամենակալ զիս իրեն համար պահած է։ Կ՛ա-
զաչեմ ձուռ մի մեկներ այս անմեղ խօսքս,
մի կարծեր թէ կատակ է ըրածս, ո՛չ, բոլոր
հոգիս քու առջևդ կը բանամ ակներև։
Շատ աղէկ կը լինէր եթէ այս նիւթիս վը-
րայ լռութիւն պահէի, վասն զի անօգուտ է
խօսիլ այնպիսի իրերու մասին, որոց՝ ձիշդը
ըսելով՝ ուրիշներն ալ քան զիս տեղեակ չեն։
Սակայն լինչ է մարդուս ձակատագիրը, բայց
եթէ իր ցաւերուն լրումը և իր լեզի բա-
ժակը մինչև մրուրն ըմպելը։ Եւ եթէ այս
բաժակն երկնային Աստուծոյ մարդկային
շուրթերուն դառն երևցաւ, լինչ պատճա-
ռաւ արիութեամբ պարծենալով՝ իմ ձաշա-
կիս անուշ և ախորժելի կտնեմ, լինչու համար
ես օրհասական ժամուն սարսափը պիտի պա-
հեմ, մինչդեռ իրօք սրտաթունդ կը սար-

սուխ ճոյուքեան և չճոյուքեան, կեանց և մահու ոահինն մէջ, երբ անցեալոյս յիշատակն ապագային ամպատարած անդնդին վրայ կայծի մը պէս կը շողայ, երբ ամէն բան չորս կողմս կը սասանի, կը քայքայի և աշխարհս ինձի հետ՝ ի սպառ կ՚անհետի։ Ա՛հ, թէ որ մարդս աղէկէդ կակիծներուն տակ հալի և նուաղի, եթէ ամէն բան չորս կողմը թափուր և ամայի տեսանէ և ընկած վիհէն ազատում մը չ՚ունենայ, և այս ձգնաժամին մէջ ընդունայն իր բոլոր ուժը ապառելու տեղն, պոչէ լալագին, միթէ այս յուսահատական հառաչը կրնայ ուրիշ բան մը լինիլ, բայց եթէ՝ « Աստուած իմ, Աստուած իմ, էր թողեր զիս » ։ Եւ ինչո՞ւ համար ես այս հառաչէն պիտի ամչնամ, ինչո՞ւ համար այն ահարկու ժամուն ես ալ այնպէս պիտի չ՚աղաղակեմ քանի որ այս աղերսագին աղաղակը հանեց նոյն իսկ Այն որ երկինն և երկիրը ստեղծեց։

ՆԱՄԱԿ ՀԸ.

Նոյեմբեր 21

Շարլօտ չտեսնէը, Շարլօտ չզգար որ միշտ ի կորուստ մատնող թոյնը կ'ընծայէ ինձ և ես անհնարին հեշտութեամբ կը ճաշակեմ այս բաժակը՝ որ մահ է։ Եւ ինչ կը նշանակէ այն ուշ ակնարկն որով սակայն... չէ ատեն ատեն... ինձի կը նայի, այն շնորհալի բարեսիրութիւնն որով իմ բնահոս ըզպայումներուս միտ կը դնէ, այն կարեկցութիւնն որ իր զէմքին վրայ կը նկարուի իմ աղէտիս համար։

Երբէք մկնելու ատենս Շարլօտ ձեռքն երկնցուց և ըսաւ ինձ։ «Մնաս բարև, սիրելի Վերթէր...» Սիրելի Վերթէր, առաջին անգամ է որ զիս սիրելի կ'անուանէ, և այս ձայնը մինչև օրս իս խորը թափանցեց։ Հազար անգամ նոյն խօսքը կրկնեցի և երբէք իրիկունը պառկելու ատենս, մինչդեռ այլ և այլ իրերու վրայ առանձին լեզու կը թափէի, ըսի իրմով։ «Պիտի բարի, սիրելի Վերթէր։ Եւ չիրցայ իմ խընդուքս բռնել։

ՆԱՄԱԿ ՀԲ.

ՆոյեմԲԵր 22

Ձեմ կարող առ Աստուած ուղղել այս աղերսս, «Տէր իմ, պահէ զանի ինձի համար,» և սակայն շատ անգամ կը կարծեմ թէ իմս է նա, չեմ կարող նաև հայցել ըսելով «Տուր ինձ զանի,» վասն զի ուրիշինն է նա... օն անդր, իմ յաւերժուս հետ կը խաղամ և եթէ այսպէս շարունակեմ հակադեմ բաներով լի ողբ մը կրնամ շինել։

ՆԱՄԱԿ 2

ՆոյեմԲԵր 24

Շարժդ ալ կ'զգայ քաշածս։ Այսօր իր աչքը վինչև սրտիս խորը թափանցեց։ Միւնակ գայ գինքը։ Բերանս չ'բացի և նա ինձ կը նայէր։ Այն հրապուրելի դէղեցկութեան փայլը, այն հանճարի նշոյլներն որ ընդհանրապէս անոր ճակտին վրայ կը շողան՝ մարած տեսայ այս անգամ։ Այս անգամ իր ակնարկն

աւելի ազդու էր, դորովալիր ակնարկ մը որով իր անհուն համակրութիւնն ու դութը կը յայտնէր ինձ։ Ո՞վ բռնեց ղիս, և ինչպէս անոր ոտքը չ՚ընկայ, ինչու՛ համար առ ահի անոր չփարեցայ բիւր ու բիւր համբոյրներ տալ պատասխան չ՚տուի։ Շունչ առնելու համար շուտ մը դաշնակին վազեց Շարլօտ և սկսաւ նուագել ու երգել իր անուշ ձայնովը։ Ա՛հ, երբէք իր շուրթերն այնչափ սիրաբոյր չէի տեսած. կարծես թէ դաշնակին մեղմ նուագը հեշտօրէն ծծելու համար կը բացուէին այն սիրաբոյր շուրթերն, և անոր երկնային հնչունն իր անարատ բերնին մէջ կը հնչէր։ Ա՛հ, ո՛ւր էր թէ դադացած ես պէս նկարագրէի այս բանս, անհնար եղաւ աւելի ևս դիմանալ, դլուխս ծռեցի և այս երդումն ըրի։ « Երբէք չպիտի ժամի, երբէք, ձեղմէ համբոյր մը քաղել, ո՛վ ղմայլելի շուրթեր, որոց վրայ երկնային ոյիները կը թռթռին... » Եւ սակայն բարեկամ... կը սպասկիմ... Ա՛հ, կը տեսնեմ որ ահագին պատուար մը կայ մեր մէջ...

բայց Թուղ անկից անցնիմ, Թուղ վայելեմ այն երջանկութիւնն և ապա մեղքս քաւեմ. . . .
Եւ պիտի մեղք է. . . .

ՆԱՄԱԿ ՁԱ.

Նոյեմբեր 26

Երբեմն իրողի կ'ըսեմ. « Քու Ճակատագրդ եղական է աշխարհիս երեսը, բոլոր մարդիկ երջանիկ են, քու քաշածդ բնաւ արարած մը քաշած չէ: Ետքը հինգ բանահիւս մը ձեռքս կ'առնում, կը կարդամ և կարծես Թէ անոր մէջ նոյն իսկ իմ սրտիս նկարագիրը կը դտնեմ: Դեռ քանի քանի աղէտ ունիմ կրելու: Ա՛հ, կայ եղեր ուրեմն կեանքն յինէ առաջ ինձի համաւիշտ մարդիկ:

ՆԱՄԱԿ ՁԲ.

Նոյեմբեր 30

Երբէք ես ինքզինքս չսիրած դտնեմ. ո՛ւր որ երթամ միշտ Ճիւաղ մը առջևս կ'ելնէ և ղիս կը տաղնապէ: Այսօր իսկ. . . Ո՞ Ճա-

ջատագիր, ո՛ մարդկային վիճակ։

Կէս օրին կերակուրին ախորժակ չունէին շիտակ աղբիւրը գացի։ Ամէն բանամայի էր, արգէն երեկոյեան չրակեկ հովը բլրէն կը փչէր ու անձրևալի սպիտակ ամպեր հովտին վրայ կ՚իջնէին։ Հեռուէն մարդ մը տեսայ որ հնոտի կանաչ գլեստ մը հագած՝ ասդիս անդին ժայռերուն մէջ կը մագլցէր և կարծես թէ վայրի բոյսեր փնտռելու վրայ էր ան։ Մօտը գացի, ոտքիս ձայնը լսելով գլուխն ինձի դարձուց։ Շնորհունակ էր դէմքը, մթին անձկութիւն մը կը կրէր և քարեսէր հոգւոյ մը փայլը։ Իր գանգուր ևւ մազերն երկու կողմէն ասեղով ամփոփուած էին, իսկ եաեէն հատ չիւսակ մը կը ծածանէր ուսին վրայ։ Իր հագուստէն գոնէ իկ անձ մը երևալուն՝ կարծեցի թէ չդժարիր եթէ քանի մը խօսք ուղղեմ իր ըղբաղումին վրայ, հեռաւորէն հարց ու փորձ ըրի թէ ինչ կը փնտռէ։

— Ծաղիկ, կը փնտռեմ, ըսաւ նա խոհունակ հառաչով մը, ծաղիկ կը փնտռեմ,

քայլ չեմ պահեր։

— Անշուշտ եղանակը չէ հիմակ, ըսի, ժպիտով մը։

— Ա՛հ, շատ ծաղիկներ կան, շատ, յարեց նա դէպ ինձ դառնալով. վարդեր և երկու տեսակ այծեաերևներ կան պարտէզիս մէջ, որոյմէ մէկը հայրս տուած է ինձի. ընդհանրապէս անպիտան խոտի պէս առատ կը բուսնի, և սակայն արի տես որ երկու օր է վեր վար կը փնտռեմ և չեմ կարող գտնել. հեռուն գեղին, կապոյտ և կարմիր ծաղիկներ կան։ Մինչ դերեփուկն ալ սիրուն փոքրիկ ծաղիկ մը չէ, ինչ կ՚ըսես, այն ալ հատեր է.

Դիտեցի որ այս մարդը փախուկի մը մեծ պէմքն ունի, և առանց պոյն տալու, հարցուցի անոր։ «Ինչ պիտի ընես այս ծաղիկները։ Այլանդակ ջղային ժպիտ մը բոլոր երեսին պծերը այլայլեց։

— Մի, մի մտաներ զիս խնդրեմ, ըսաւ նա՝ մատը շուրթերուն վրայ պնդելով իմ սիրականիս փունջ մը խոստացայ։

— Շատ ալէկ ըրիր։

— Ա՛հ, հիանալի բաներ ունի նա, արշաւի հարուստ է։

— Եւ սակայն, քու միութիւդ անոր աչքին աւելի մեծ արժէք ունի։

— Ո՛չ, ինձ պոհարներ ունի, Թագ ու պատակ ունի։

— Անուանն ինչ է,

— Թէ որ ազգային ժողովն իմ առնելիքս վճռէր, հիմակ ուրիշ մարդ մը կը լինէի, Ա՛յ, առնն մը գոհ էի, բայց այն առնն անցաւ, Ալ իմ բանս բուռաւ, և... լաւագին աշքը դէպ յերկին վերացուց և ամէն բան հաւիցայ։

— Վերեւ Թէ այն առնէրջանիկ էիր, ըսի,

— Ա՛հ, մի հարցներ, աւելի երկին որ այնպէս մեծ է, աւելի զուարթ, աւելի Թաշտնի պէս շէն ու խնդուն էր։ Այն միջոցին Հանդուն վրայ պատահ կինն մը երեսալ՝ գաշեց, Հէնրի, ձի ձակը մտեր ես, Հէնրի, դուխս գարձաւ դէպ վերատեսչին։ Արի, կերակուրդ պատրաստ է։

— Քու որդիդ է այս, հարցուցի դէպ
՚ի կնկան երթալով։

— Բարէ, այո, իմ միշտաս տղաս է,
պատասխանեց կինը։ Ասուած այս ծանր
պատիժը տուաւ ինձ, իմ մեղքս է։

— Որչափ տանն է՝ վեր այսպէս է։

— Այսպէս հանգարտ, վեց տիս կայ։
Դարձեալ փառք կուտամ Ասուծոյ որ հի-
անդութիւնն աւելի շծանրացաւ։ Առիթ առաջ
կատաղութիւն ունէր տարին մը քանի, յի-
մարանոց դրին շղթայակապ, հիմակ ուրիշի
ձեռս չ՚ունի, միայն իրեն միտքը թափուր-
ներս և կայսերներս հետ է։ Ա՛հ, պարոն,
դիտնայիր թէ ինչ հանգարտ և անուշ էր
զաւակս և որչափ կ՚օգնէր ինձ և պարէնս
կը ձարէր իր ընտիր դեղապուխիկներով։
Ծանկարծ մոմառուքն առաւ գինքը, բուռն
տենդով մը հիւանդ եղաւ և ասպա յիմա-
րութիւն եկաւ վրան, խակ հիմակ ան՚ա այս
վիճակին մէջն է։ Ա՛հ, պարոն, թէ որ ա-
ն բան մանր պատմեմ սիրտս չդիմանայ...։

Այս խեղճուհին պատուին անհանդուրժ խօս-

քը կարեցի այս հարցումն ընելով։

— Ըրկիր, ժամանակ մը եղաւ որ երջանիկ և ուրախէի ի՛սկը ու կը դողէր վըշտապին, որ ժամանակն էր այն։

— Ա՛հ, ողբերգի յիմարը, յարեց պառաւ կինը արդահատական ժպիտով մը, այն ժամանակը զոր կը դովէ, խելքին եկած ժամանակն էր, յիմարանոցը գտնուած ժամանակն էր և ըրածը գրածը չգիտէր։

Ես պատասխանը դլխիս կայծակի պէս իջաւ։ Պառաւին ձեռքը քիչ մը սառկ տուի, և քովէն շտապով հեռացայ։

Դէպ ի քաղաքը փութալով՝ առանձին կը մտմտայի, «Ուրեմն այն աւեն երջանիկ էիր դու, այն աւեն միայն երկնի թռչունի պէս թեթև ու զուարթ էիր դու։ Տէր Աստուած, ինչէ մարդուս ճակատագիրն է բանականութեան հասակին հասնելէն առաջ՝ կամ զայն կորսնցնելէն ետև՝ երջանիկ լինիլ։ Ա՛հ, թըշուառ մարդ։ Ես սակայն, երանի թէ նա՛ք քնզի պէս խենդ լինէի, ք՛զի պէս մաշէի այդ խելապարութեան մէջ։ Դու լի յուսով թա-

պահիկ հաւար՝ ձեռը ծաղիկները քաղելու
կ'ելլես խնդալին, կը պատիս որ ծա-
ղիկ չկայ և չես կրնար հասկընալ թէ ինչու
համար չեն բուանիր, իսկ ես կը թափա-
ռիմ յուսահատ և անպատակ, և ինչպէս որ
ելայ այնպէս կը դառնամ բնակարանս լալա-
կին: Դու կ'երևակայես որ անուանի մարդ
մը կը լինէիր եթէ ժողովքերը քեզի ստակդ
տային, և իրօք բաղդաւոր մարդ ես դու՝
քանի որ կը կարծես թէ քու ապերջանկու-
թեանդ պատճառն երկրային է: Ա'հ, չե՞ս
պիտի դու, դու չես պիտի որ մելոդրամ ը-
ղեղիդ մէջ, խորտակած սրտիդ մէջ կը կա-
յանայ քու թշուառութիւնդ, որուն աշխար-
հիս բոլոր թագաւորները չեն կարող դար-
ման մը տալ:

Ա'հ, թող անմխիթար մեռնի այն մարդն
որ կը ծիծաղի ցաւագարի մը վրայ՝ երբ
հիւանդութեանը բոյժ և վշտակիր կինացը
դարման մը փնտռելու մտօք՝ դէպ 'ի հան-
քային հեռակայ ջրերն երկայն ճամբորդու-
թիւն մը կընէ, թէև ստէպ դառնագոյն մա-

հուան կը հանդիպի, ի սպառ կորսուի այն մարդը որ, մեղայը քաւում և ցաւերուն սփոփում գտնելու համար սուրբ տեղեաց ուխտի դացող յուսահատուր մեղաւորին սիրտը կարեվէր կը խոյե։ Մեղաւոր մը որ, քանի անհետ և փշալից հողին վրայ քայլ մ'առնու և ոտքն արիւնի, կարծէ թէ ըսպեղանիի կաթիլ մը վէրքին վրայ կը կաթի, և քանի օրական գժնդակ նեղութիւններէն ազատելով՝ երեկոյին կը հանջէ, սրտին բեռը կը թեթևնայ... Եւ դուք, նեղսիրտ շաղակրատներ, դուք՝ որ կակուղ բարձերու վրայ նստած էք հեղդօրէն, կը համարձակիք յիմարութիւն անուանել այս քանս... յիմարութիւն... Աստուած իմ, դու կը տեսանես իմ արտասուքս... դու որ արդէն մարդս թշուառ ստեղծեցիր, դու աէր անհուն, ինչու համար այնպիսի եղբայրներ տուիր անոր զոր՝ քեզմէ ստացած դայգն ինչ արիութենէ և վստահութենէ ալ զրկելու կը ջանան իւր թշուառութեանը մէջ։ Եւ ինչ է բուժաթեր արմատի մը կամ

ատուաստուածի տրթի մը վատահիլ, բայց ե-
թէ քեզի վատահիլ ի հաւատալ, քանի որ
քեզմէ կը րզխի մեր բոլորիքը պտուած
ամէն բաներուն գոյութիւնը, մեր վիշտե-
րը դարմանելով կ'ամրողջէ և մեզի ամէն վայե-
կեան պիտանի է: Ա՛հ, Հայր, դուն ին-
ձի անցայտ ես, դուն որ երբեմն բոլոր հո-
գիս պրաւեր էիր, դուն որ հիմակ յինէ ե-
րես կը դարձնես, ա՛ռ այս հոգիս, կանչէ
զիս առ քեզ: Մի՛, մի՛ կենար, լուս-
թեանդ՝ չէ, այս վշտահար սիրտս ալ չի-
կրնար համբերել... Եւ միթէ, մարդ մը,
հայր մը, կարո՞ղ է արտասիլ, երբ յան-
կարծ իր հէք և նկուն ազուն վերապարձը
կը տեսնէ՝ որ անոր վիզէն պլլուելով կը
գոչէ. «Հայր իմ, ահա կը դառնամ, մի՛
բարկանար եթէ ուղևորութիւնս քու հրա-
մանիդ հակառակ կիսկատար ըրի, համայն
աշխարհ մի և նոյնն է ամէն ուրեք: Ամէն ու-
րեք վիշտ և նեղութիւն, վարդ և զուար-
ճութիւն... բայց աստնք ինչ յարդ ունին
իմ առջև, հանդիսա՛ր եմ միայն այն տեղ

ուր որ դու ես և քու աչքիդ առջև կուզեմ տառապիլ կամ վայելել։ « Ո՛, Հայր երկնային և ողորմելիր, կրնաս՝ ի քայ ՃերԺել այս որդիդ։

ՆԱՄԱԿ ԶԹ.

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1

Վիլլեմ, այս մարդը, այս քաղաքը վշտակիր անձը Շարլօթին հօրը քով պրաԺիր էր, որ պահունի սիրով մը կ'այրէր օրիորդին համար, իսկ իվերջէ երբ իր սէրըն երևան հանեց պաշտօնէն ընկաւ ու խելքը թռաց. Այս չոր ու ցամաք խօսքերը լսելով՝ կարող ես երևակայել թէ ինչ տարՆռնալի մէջ ձգեց զիս այս պատմութիւնը, զոր Ալբերդ պաղ արիւնով պատմեց, ինչպէս դու ալ անշուշտ պիտի կարդաս։

ՆԱՄԱԿ ԶԹ.

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4

Կ՚ուզեմ, բան մ՚ըսեմ, ալ ձարս հատաւ... անհնար է աւելի դիմանալ։

Ա՛յսօր Շարլօտին մօտ նստեր էի... նըս-
տեր էի. պաշնակին վրայ այլ եւ այլ ե-
ղանակներ կ՚ածէր, այնպիսի հիանալի ա-
նուշութեամբ մը... անո՛ւշ-ըի՛ն մը. և
ինչպէս մեկնեմ.. : Իր փոքրիկ քոյրը ծնկիս
վրայ նստեր խաղալիքը կը հապուեցնէր:
Աչքս արտասուքով լցան, գլուխս ծռեցի...
և իր նշանտուքի մատնին տեսայ: Արտա-
սուքս սկսան հոսիլ: Յանկարծ Շարլօտ հին
նուագ մը յեղյեղեց երկնային քաղցրու-
թեամբ, որով հոգիս անպատում մխիթա-
րութեամբ համակեց և. անցեալ յիշատակը,
այն օրը որ այս նուագը լսեցի, յիշեցուց,
ապա իմ տարտամ և կասկածելի ժամերս,
արտիս վրդովը, յետոյ յոյսերուս նուաղու-
մըն ու կորուստը.. : Սենեկին մէջ վեր
վար կը պտըտէի, սիրտս կը բախէր ուժգին
և կարծես թէ դուրս պիտի պայթէր: «Ի
սէր Աստուծոյ, կ՚աղաչեմ ըսի, աշխուժով
մը դէպ անոր դառնալով և ընդմիջելով
կ՚աղաչեմ՚ի սէր Աստուծոյ, լռեցուր: Շար-
լօտ կանգ առաւ, նայեցաւ ինձ ակնապիշ և

ժպիտով մը՝ որ թափ անցաւ աչուէս, ըսաւ, «վերթէր, պոյնդ նեաեր է, վերթէր, հիւանդ ես, սիրած կերակուրներդ ալ համ հոտ չունին քեզի համար, պնա՛, կ'աղերսեմ, հանդարտէ՛:» Հազիւ թէ կարող եղայ հեռանալ անոր քովէն... Աստուած իմ ա՜հա կը տեսնես իմ վիշտս, անշուշտ անոր վերջ մը պիտի տաս:

ՆԱՄԱԿ 26.

Դեկտեմբեր 6

Ա՜հ, անոր նկարն ուր որ երթամ կը դտնեմ, թէ արթուն և թէ՛ քնքուն՝ սիրտս լիովին կը պաշարէ: Երբ աչքս դոցեմ, այս տեղ, Ճակտիս վրայ, որ տեսական կարողութիւններու կեդրոնն է, իր սև աչքերը կը դտնեմ դրոշմեալ, այո՛, Ճակտիս վրայ: Ո՛չ ոչ, կարող չեմ մեկնել քեզի այս բանս, Երբ աչքս բանամ, նորէն կը տեսնեմ, միշտ կը տեսնեմ անոր աչքերը անդունդի պէս բաց և անշարժ իմ առջեւս և ինծ:

Ինչ է մարդս, ինչ է այս պանծալի

կ'իսաւսուածը, ձիշդ այն ժամուն որ իր բո-
լոր զօրութեան կը կարօտի, միթէ նոյն ժա-
մուն իսկ զօրութենէ չ'ընկնիր: Միթէ միշտ
նեղ աստիճէզի մը մէջ չտատանիր և՛ ի վեր-
ջէ իր սառնասիրտ և դժուժ էութիւնը չզգար,
թէ խնդութենէն բորբոքի՝ թէ տրտմութեան
մէջ թաղուի, մինչդեռ կը յուսար նա ե-
ւանդաձին սրանալ դէպ՛ ի անհունն և ան-
սահմանն:

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉՆ ԱՌ ԸՆԹԵՐՑՈՂ

Ո՛րչափ կը փափաքէի որ մեր Թշուառ գարեկամն իր կեանցը վերջին օրերուն վերայ ինքնապէր տեղեկութիւններ աւանդած լինէր մեզ, որպէս զի իր նամականին ընդհատել և պակասը զատ կերպով մը աւարտելու չստիպուէի։

Սակայն հոգ տարի դոնէ անոր պատմութեան ներկուն դէմնուող անձերու բերնէն Հշդրիտ ծանօթութիւններ քաղել։ Այս պատմութիւնը շատ պարզ է. և քանի մը աննշան կէտերէ զատ՝ բոլոր աւանդական զրոյցները, մինչև մանր պարտպաներ կը միաբանին անոր Հշմարտութիւնը հաստատելու։ Մինակ այս վէպիս մէջ երևցող քանի մը անձերու բարուց և զդացումներու մասին կարծեաց տարբերութիւն կայ։

Ուրիշ կը մնայ մեզ անդուլ խուզարկութեամբ մը հաւաքած տեղեկութիւնները ջշտիւ պատմել, ըստ կարգի մէջ բերելով ըուսահոգիին բոլոր պիրերը և մինչև անդամ մանր տոմսակները, քանի որ շատ գժուարին է պարզապէս գործի մը ձգտարիւթիւն ըմբռնել եթէ որ այն ստուգական կարգէն դուրս մարգու մը պատճըն է։

Վերջէր օրէ օր վհատութեան և տրտմութեան անդունդը կը գլորէր և հոգին փոքր առ փոքր մեռնումի մը կը պաշարէր։ Ոչ իմացականութեան լոյսը դրեթէ մարեր, թագուն և բուռն հուր մը, որ իր բնատուր կարողութիւնները կ'սպառէր, հուսկ ուրեմն դժնդակ ներգործութիւն մ'ունեցաւ վրան և այնպիսի անձկութեան մը մէջ ընկղմեց զինքը, որուն դիմադրաւ կենալու համար ուժեղ կը տանջուէր քան ինչ որ մինչև յայսօր աղէտքն երեսէն կրեր էր։ Ոչ սրտին հալումաշ կսկիծը խեղդին յեաին նշոյլնալ նսեմցուց և անոր կայտառու-

թիւնը և կորուստը եղծեց։ Տրտում ախուր էակ մը դարձաւ նա, միշտ աւելի թշուառ, և քանի թշուառնար ևս քան զևս անիրաւ կը դառնար։ Գէթ այսպէսը պատ- ճեն Ալէքսին բարեկամներն և կը պնդեն թէ վերթէր անկարող եղեր է ճանչել այն պարկեշտ և բարեբարոյ մարդուն արժէքն, որ՝ի բնէ անտի փափաքած երջանկութիւնը վայելելով՝ ուրիշ նպատակ չունէր՝ այլ միայն այս երջանկութիւնն ապահովին մէջ ապա- հովել, մինչդեռ ինքը վերթէր, աւօրէն ապրուստը կը վաստնէր և իրիկունը վերա- դարձած կը քաշէր։ Ոստի կը յարեն թէ Ալէքս այն ատեն միջոցին փոխուած չէր, միշտ միև նոյն Ալէքսն էր, զոր վերթէր՝ի սկզբան պաշտեր էր և յարգեր։ Արդարև Ալէքս ամէն բանէ աւելի Շարլօտը կը սի- րէր, անոր կը փատաւորուէր և կը փափա- քէր որ իրը կատարեան էակ մը նկատուի ամենուստ։ Ոստի միթէ մեղադրելի էր եթէ կասկածն ատուերն անդամ կուզէր փարատել, միթէ մեղադրելի էր եթէ այն անդին դան-

ձը ուրիշի հետ վայելելու կը դժարէր, թէև անմեղ կերպով։ Իրաւ, ամէն մարդ կը խոստովանի որ երբ վերջէր Շարլօթին այլ պար Ալպէր սեռնեցէն դուրս կ'ելնէր, չէ թէ առ ատելութեան կամ պժկամակու-թեան, ոչ, այլ կ'զգար որ իր ներկայու-թենէ բարեկամը կը նեղուէր։

Շարլօթին հայրը հիւանդանալով՝ տուն-էն դուրս չէր ելներ և իր աղջիկը բերել տա-լու համար կառքը ղրկեց, Ամառնային գեղե-ցիկ օր մ'էր, առաւօտ ձիւն եկեր, արտ ու դաշտ ծածկեր էր։

Միւս օրը վերջէր դատաւորին դնաց որ-պէս զի Շարլօթը տունը բերէ թէ որ Ալ-պէր չհարեւնայ անձամբ գալ առնելու։

Օդին գեղեցկութիւնը օրուան մը շըրջա-նար վշտահար սրտին վրայ, ծանր բեռ մը հոգին կը ճնշէր, սպաղի տեսիլներ շուրջ-դին առեր էին և անդադար կը տառապէր։ Իւրովի դժգոհ լինելով՝ կը կարծէր թէ ու-րիշներն ալ իրեն պէս անկայուն և տաժա-նելի վիճակ մ'ունին, կ'երեւակայէր թէ

Էրիկ կնկան մէջ տիրած միաբանութիւնը վրդովեց և հետևապէս ինքզինքը կը սատաէր և Ալպէրին դէմ պաղտնի հեռ մը կը սածէր։

Ճամբան շարունակելու սաեն յանկարծ Ամամուքը զինքն առաւ, զայրագին կըսէր իւրովի։ «Այ՛, այ՛, ահա այս է եղեր սիրայօդ, անուշ, անձնուէր ամուսնութիւն ըսուածը, ո՛հ, լինչ անդրդուելի և անսասան հաւատարմութիւն է այս, Աստուած սահէ. անտարբերութիւն և յոգուրդ, այս է ահա բոլոր սեսածս։ Միթէ ամենաչնչին քան մը Ալպէրին ուշն սեղի չ'պրսեր քան իր պաշտելի կինը։ Միթէ իւր երջանկութեան գինը գիսէ. միթէ անոր ճշմարիտ յարկը կը ճանչէ։ Շարլօտն իրն է... լաւ, իրն է... է՛հ. պիտեմ որ իրն է, սէր Աստուած, ինչպէս որ ուրիշ բան ալ պիտեմ... կը կարծէի թէ այս պաղատարին վարմեցայ... և սակայն տակաւին զայրոյթս կը շարժէ, գիս պիտի բսանէ... Իսկ իր բռեիամտութիւնն սա լո, արշաւի սեղց, միթէ

Շարլօին ցոյց տուած գործուն ամուսնական իրաւանց արատ մը չ՚բերեր, միթէ իմ ուշադրութիւնս լուին յանդիմանութիւն մը չէ՞։ Ո՛հ, դէսդեմ, կ՚զգամ որ ծուռ աչքով կը նայի ինձ, կը փափաքի անշուշտ որ հեռանամ, իմ ներկայութիւնս ծանր բեռ մ՚է արտին վրայ։

Վերթէր երբեմն իր վրդովալի քայլը կը մղէր, երբեմն կանգ կ՚առնէր և կարծես թէ ետ գառնալ կուզէր, ի վերջէ նորէն ճամբայ ելաւ և իշխատակ քալեց։ Ահա այս մտայոյզ վիճակին մէջ առանձնակի խօսելու ատենն էր որ դրեթէ յանդիման հասաւ դատաւորին տունը։

Ներս մտաւ, ծերունին և Շարլօին վրայ լուր հարցուց։ Ցան մէջ իրարանցում մը կար, դատաւորին կրտսեր որդին բսաւ անոր թէ՝ Վահէմ արկած մը պատահեր է, դիւղացի մը սպաննուեր է։ Ա՛յս գոյժը լսելով՝ Վերթէր առանց այլևայլութեան արտը մտաւ և Շարլօը տեսաւ որ հայրը համբելու կ՚աշխատէր, վասն զի իր հիւանդու-

թեան չնայելով՝ եղեռնագործ-թիւնը պա-
տահած տեղը կուզէր երթալ և խուզարկու-
թիւն մ՚ընել։ Մարդասպանը դեռ անյայտ
էր։ Առաւօտուն մեռնողին գիակը տան դը-
րան առջև գտնուեր էր և քանի մը մարդու
վրայ կասկածներ կային։ Մեռնողը որբևա-
բի մը մօտ ապաստաւոր էր, ումէ առաջ
ուրիշ ծառայ մը բռներ էր և այս ալ ծա-
նրը յանցանքի մը համար տուներէն վռնտուեր
էր։

Երբ վերլեր այս պարագաները լսեց շտա-
պեց ըսելու վարչին և ոստիկանին։ «Անհատա-
բան, պէտք է որ երթամ, վայրկեան մը
չեմ կրնար մնալ։ Ես իսկոյն վահէմ դիմեց։
Բոլոր իր յիշատակները միտքը պաշարեր էին
և տարակոյս չէնաց որ մարդասպանը նոյն ինք
այն պատանին էր որուն հետ առեպ խօսեր
և ինքը շատ սիրեր էր։

Վերլեր գիակը դրուած սինեատունը
երթալու համար պարտաւորեցաւ ճամբինեերուն
առիէն անցնիլ, և սիրտը երբ այն սե-
ղանին վայրը տեսաւ։ Այն գրան սէմը՝

թէր կալանաւորին մօտենալով դուշեց։

Երբոր վերթէր դինեւտան կը մօտենար, որուն առջեւ բոլոր գիւղացիները դումարուեր էին, մեծ վէվէսկ մը լսեց ու կանգառաւ։ Հեռուէն սպառազէն վաշտ մը փըրթաւ և շշուկ մ'ելաւ թէ ոճրապարծը կը բերեն։ Վերթէր աջոր դէմքը նշմարեց և իսկոյն ձանչց զանի։ Նոյն իսկ այն պրէկնոջ սիրահար աղան էր որուն արդէն գաշտ ու լեռ աստանդական թափառելը տեսեր և լուին թախծութեան և թագուն յուսահատութեան վրայ գութը շարժեր էր։ Վերթէր կալանաւորին մօտենալով դուշեց։

— Թշուառական , ինչ ըրիր :

Պատանին աչքը մեղմօրէն անոր դարձուց , ձայն չհանեց և ապա պաղ կերպով մը պատասխանեց :

— Ո՛չ. ուրիշին կինը չպիտի լինի նա , ոչ. ուրիշ մը պիտի չ՛առնէ զանի :

Ոճրագործը գինետունը տարին և վերթէր շտապաւ անկից հեռացաւ :

Այս պատահարէն զգացած ուժգին ու մտայոյզ այլայլութիւններն իր ներքին աղետիկը բեռը թօթուեցին : Յանկարծ իր վիշտը , վհատութիւնն ու անձկութիւնը փարատեցան : Անզուսպ կորով մը , այս պատանին աղատելու համար անասելի խղճ մը հոգին գրաւեց : Սրտովին այնչափ ողորմելի կը գտնէր զանի , որ անոր ոճիրը չմիշելով՝ իբրև անպարտ կը դատէր : Ինքզինքը բռնութիւն անոր տեղը կը դնէր և վստահ էր որ ուրիշներն ալ կարող է համոզելու : Արդէն կ՛երթար կը մրմնջէր որ զանի պաշտպանէ , անբասիր հանէ . արդէն Ճարտասանական լեզուին ծայրը պատրաստ էր : Շուտ

մը դատաւորին տունը վազեց, և Ճամբան անոր ըսելիքը առանձին կ'արտասանէր և յաղթանակը տանելու աներկիւղ էր։

Երբ սրահը մտաւ, Ալպէրը տեսաւ, անոր ներկայութենէն փոքր ինչ շփոթութեան զգայ, սակայն խելոյն հանդարտելով իր կարծիքը դատաւորին յայտնեց այեուժով։ Դատաւորը քանի մ'անգամ դլուխը օրօրեց, և թէպէտ վերթէր իր նմանը պաշտպանելու համար ըսաւ ինչ որ պէտք էր ըսել, համոզակեր, վաւվռուն և ազդու կերպով մը, սակայն, ինչպէս որ դիւրին է հաւտալ, կարող չեղաւ դատաւորին սիրտը շարժել։

Նա մանաւանդ ձերունին անոր խօսքը կտրեց, աստիկ յանդիմանեց և պարսաւեց որ մարդասպանի մը փաստաբանը կը կանդնի։ Նոյնպէս յայտնեց որ եթէ անոր չաստուածութեան մէտ դնէ բոլոր օրէնքները ոտքի տակ առած, տերութեան ապահովութիւնը եղծած և ինքը ծանր պատասխանատուութեան ենթակայ կը լինի, վերջապէս պարտաւոր է ըսաւ այս պարագայիս մէջ

ցաւմանեալ կանոններու համեմատ վար-
ուիլ։

Բայց գաթճեալ վերթէր իր գաւէն չան-
ցաւ, և խնդրեց որ գոնէ գաւառորը աչք
ողջէ եթէ փորձ մը փորձեն կալանաւորին
փախուստի դուռ մը բանալու։ Գաւառորը
այս առաջարկութիւնն ալ բացէ՝ ի բաց մե-
ժեց։ Ալէքը, որ մինչև յայն կէտ լռութիւն
պահեր էր, սկսաւ խօսիլ և ձերունին կոզ-
մը բռնեց։ Վերթէր ափ՝ ի բերան մնաց,
դուրս ելաւ զայրագին և վշտահար, մինչդեռ
գատաւորը գեռ կը կրկնէր։ «Ոչ, ազատում
չունի նա։

Այս վճիռն լինչ անհնարին կսկիծ տուաւ
վերթէրին դիւրին է երեւակայել հյուանեալ
ընչանպարէն՝ որ իր թղթերուն մէջէն գտնու-
եցաւ և անշուշտ մի և նոյն օրը գրած պի-
տի լինէր։

Ա՛հ, ողորմելիդ, ազատում չունիս, ակ-
ներև կը տեսնեմ... որ ազատում չունիս։

Գատաւորին առջև, Ալէքերին՝ կալանա-
տարին գործին վրայ երած դիտողութիւննե-

ըը սաստիկ վիրաւորեր էին վերթէրը։ Կարծեց թէ Ալպէր իրեն դէմ ատելութիւն ունի, և թէպէտ, հասուն կերպով մտածելէն ետև, կրնար հեշտիւ հասկընալ որ այն երկու մարդիկն իրաւունք ունէին, սակայն իրեն ծանր կ'երեւէր այս խոստովանութիւնն ընելու իր համազումին հակառակ։

Այս պարագային վերաբերեալ դիր մը գտնուեցաւ վերթէրի թղթերուն մէջ՝ որով Ալպէրին նկատմամբ ունեցած պատճառին ալ երևան կ'ելնէր։

«Ի՛նչ օգուտ ունի ըսել ինձ և անդուլ կրկնել թէ բարեսիրտ և ուղիղ մարդ մ'է նա, մինչդեռ սիրտս կատր կատր կընէ, և ես չեմ կարող արդարասէր լինիլ։»

Երեկոյին օդը սկսաւ բացուիլ և սառերը հալիլ։ Շարլօտ և Ալպէր հետի դարձան տունը։ Ճամբուն վրայ Շարլօտ դէս ու դէն կը նայէր, որպէս թէ վերթէրի ընկերակցութեան կը կարօտէր։ Ալպէր անոր խօսքը բացաւ, ընթացքը պարսաւեց, սիրտը գովեցուց։ Վերջը անոր թշուառ սիրոյն վրայ

պանգատները յայտնեց և միանգամայն փա-
փաք մը՝ որ եթէ հնար է վէրթէր հեռանար։
« Ո՛չ միայն անոր, այլ և մեր շահուն հա-
մար այս փափաքս կը յայտնեմ ըսաւ Ա՛ա-
ղաչեմ, շարունակեց նա Շարլօտին դառնա-
լով, հոգ տար որ քեզի հետ ունեցած յա-
րաբերութիւնը փոխէ, և իր այցելութիւն-
ները նուազեցնէ։ Ամենուն աչքը մեր վրայ
է և արդէն պիտեմ որ վայրահաչները մեզ
կը բամբասեն։ Շարլօտ բաւ մ՛անգամ
չ՛արտասանեց. իսկ Ալպէր այս լուրթեան
նշանակութիւնը զգաց և այնուհետև անոր
առջևը վէրթէրին խօսքը չբռաւ, իսկ երբ
Շարլօտ խօսէր անոր վրայ, ինքը խօսքը
կը դոցէր կամ ուրիշ խնդիր մը կը բանար։

Թշուառ գեղացին ազատելու համար վէր-
թէրի ըրած ապարդիւն փորձը զրեթէ մա-
րելու մօտ լոյսի մը վերջին փայլակն էր։
Այն առենէն՝ի վեր յետին մելամաղձու-
թեան և անդորձութեան մէջ ընկաւ, և մանա-
ւանդ յուսահատութիւնը պաշարեց զինքը
երբոր լմացաւ որ Թերևս իր վկայութիւնը

ինդրուի այն մարդասպանին դէմ որ ամէն բան ուրանալու կը յամառէր, որպէս զի ազատութիւն ձար մը գտնէ:

Նոյն պահուն վէրթէր քանի մ՚իշեր իր վրդովալի օրերուն մէջ պատահած աղէտքը, դեսպանին մօտ կրած տաղտուկը, անհատար խորհուրդները, պրոճիչ դիպուածները, անհնարինս կը տառնապէր և կը կարծէր թէ այս գառն յիշատակներն իր արդի անզորձութիւնը ամբաստիր հանելու համար բաւական են: Ուստի ան վարագոյր մ՚ընկաւ իր ապագային վրայ և իրական կեանքի մէջ անվեհեր մտնելու անզօր, գլխովին անհետեւողական և անզուսպ սիրոյն զոհ դարձաւ, իր մշտատև և հալումաշ յարաբերութիւնը շարունակեց սիրուն և պաշտելի էակի մը հետ, որուն անդորրութիւնը կը վրդովէր: Առանց նպատակի, առանց ակնկալութեան իր հոգին ու կեանքը կը մաշէր, և մահառու խորհուրդ մը գգուելով դէպի դերեզման կը մօտենար:

Վէրթէրի սրտին շփոթը ու անշէջ կրակը, նոյնպէս իր մտքին տաժանելի յուզմունքը, կոիւներն ու աշխարհէն զգացած զզու-

անքը քաջ իմանալու համար՝ բաւական է հը-
բատարակել իր քանի մը բնագիր նամակ-
ներն, որոց մէջ իր պատուիչին անհե-
քեքի նշաններըը կը տեսնուին։

Դէպքերը 12.

«Սիրելի Ղիլյէմ, այնպիսի վիճակի
մը մէջ կը գտնուիմ, ուր երբեմն գիւական
ոգւով տառապեալ թշուառները կը գտնու-
էին, կըսեն։ Այս ոգին ատեպ կը բռնէ զիս։
Ո՛չ անձկութիւն, ոչ փափաք մ՚է այն, այլ
տեսակ մը ներքին անմեկնելի վրդով՝ որ
սիրտս պայթելու կ՚սպառնայ, վիզս խեղդան
մը կայ։ Վա՛յ ինձ, վա՛յ ինձ, այն ատեն ես
ինձէն դուրս նետուիլ կուզեմ, այս ձիւնաբեր
և մարդուս անհաշտ եղանակիս մէջ պիշերա-
յին ահռելի տեսարանները կը փնտռեմ որ
մոլորաբար թափառիմ։

«Երէկ իրկուն հարկ եղաւ դուրս ելնել
նոյն օրը սառերը սկսեր էին յանկարծ
հալիլ։ Արդէն իմացեր էի որ գետը յոր-
դեր, բոլոր վտակները զեղեր և ահլէմն

մինչև այս տեղ իմ սիրական հովիտս ջրերը
կոխեր էին : Ժամը տասն մէկ էր երբ դար
՚ի վեր ելայ , ոտնակալի տեսարան մը աչքիս
ղարկաւ : Կեցած ժայռիս սարէն և լուսնկա-
յին կը դիտէի այն փրփրալից հեղեղները
որ պահավէժ կը դլորէին դար ՚ի վար և
ամէն բան, դաշտ , մարդ , արտ և անդաստան
կ՚ողողէին . լայնատիր հովիտը մրրկալի ծով
մը գարձեր էր որ ալէկոծ կը տատանէր . . .
և ապա երբ լուսինը , պահ մը նսեմ, վե-
րատին կ՚ելնէր և մթին ամպերուն մէջէն
կը սահէր , կոհակները անոր լոյսը բեկբե-
կելով վէտ ՚ի վէտ կը վժային ահեղապոչ
և դինջմամբ կը թաւալէին իմ առջևս ,
այն տեղն սարսուռ մը և ապա իղձ մը կը
դրաւէր զիս . . . : Ա՛հ, անդ՝ անդունդին
ձայրը կանդուն էի՝ թևերս բաց կը ծռէի,
կը հառաչէի : « Անդր , ՚ի վի՛հ անդր : »
Այս զմայլելի տեսլին մէջ կը ծփայի : Իմ
վիշտերս , տադնապներս՝ անդր , այն վիհին
մէջ դահավիժել և հեռուէն կոհակներուն
հետ շառաչել, դլորիլ, երթալ . . . ինչ եր-

ջանկութիւն։ Վա՜հ, վերթէր... քայլ մը առնուլ, ոտքդ գետնէն կտրել, աղէտիդ դարմանտալ չես կարող։ Բայց, ա՛չ, կ'ըղդամ որ իմ վերջին ժամս դեռ հասած չէ։ Ո՛ բարեկամդ իմ, կեանքս յօժարակամ նահատակ կընէի եթէ զօրէի մրրկին հետ ամպերը պատռել և ալիքները փրփրել։ Ա՛հ, միթէ կալանաւորն այսչափ հեշտութիւննե՞ր էն իր բաժինը չպիտի ունենայ։

Եւ որչափ ցաւ ղգայի երբ աչքս դէպ 'ի վար նետելով՝ տեսայ այն փոքրիկ վայրը՝ ուր Շարլօտին հետ թմբլիի մը շուքին առակներ նի առաւոտին պտոյտ մ'ընէլէն ետև, նոյն վայրն ալ հիմակ ջուրը կոխեր էր և հաղիւ կարող եղայ թմբլին նշմարել։ Եւ կըծէի իւրովի. հապա իր արտերն և դիւղային ապարանքը ո՞ւր են. ա՜հ, ինչպէս այս ահռելի հեղեղը մեր բուրաստաններն աւեր ու քանդ դարձուց։ Սակայն անցեալին ոսկեղինիկ լոյսը փայլեցաւ հոգւոյս մէջ... ինչպէս որ կը փայլի տրուկին առջև դալարագեղ մարգերու, դառնուկներու, փառաց կամ

տնային խնդութեան երազ մը...։ Անդ կան-
դուն էի... բայց չէ, չեմ մեղադրեր ինք-
զինքս, վասն զի մոռնելու արիւթիւնն ու-
նիմ։ կարող էի... և ահա հիմակ կը նը-
մանիմ պառաւ կնկան մը որ դռնէ դուռ իր
հացը կը մուրայ և դեռնէն փայտի բեկոր-
ներ կը հաւաքէ որ իր թշուառ և երերուն կե-
նայ մէջ օր մը ևս ապրի... ինչ ծանր
օրհաս...։

Դեկտեմբեր 14

«Բարեկամ, ա՛հ, ինչ ունիմ, չգիտեմ. ես
ինքզինքէս կը վախնամ։ Ես միթէ սէրս առ
Շարլօտ սուրբ, անարատ և եղբայրական սէր
մը չէ. միթէ երբէք դառապարտելի իղձ մը
արատէց սիրտս.... թէև չեմ պնդեր...
և ահա հիմակ երազներ կը տեսնեմ... ա՛հ,
քանի իրաւունք ունին մարդիկ որ այս իրա-
րու ներհակ ներգործութիւններն անողոքե-
լի ոգիներու կ'ընծայեն։ Այս գիշեր... կը
դողամ գրելուվս անդամ, Շարլօտը ինձ երուս

մէջ բռնած կաթոգին կը դրկէի սրտիս վըրայ և անոր գեղեցիկ բերանը, որ սէր կը բուրէր, բիւր ու բիւր համբոյրներով կը ծածկէի... աչքս անոր խնդալուր աչերուն մէջ կը լողար... Ատուած իմ, մթե՞ ղապարտ եմ եթէ այսպէս սրտովին կը յիշեմ, կը վայելեմ այս հրաշալիր բերկրութիւնները: Ո՛ Շարլօդ, Շարլօդ... հոգիս կը քաղեաչ, դլուխս կը մոլորի, ութ օր է որ մամաուք մը չունիմ, աչքերս արտասուքով լեցուն են: Տեղ մը հանգիստ չեմ, և ամէն տեղ հանգիստ եմ... բան մը չեմ փափաքիր, իղձ մը ունիմ: Աւելի ապրիլ է որ ատոր մէկնիմ:»

Այս աշխարհէս մեկնելու խորհուրդն օրէ օր կը զօրանար վերթէրի սրտին մէջ պարագային բերմունքէն: Շարլօդին մօտդառնալէն հետէ՝ մահը իր միակ յոյսը և անքոյթ ապաւէնը կը նկատէր, միայն թէ շատապաւ և յիմարի պէս մահուան դիրկը ընկնիլ չէր փափաքեր, այլ աննկուն համոզումով և անսակ հանդարտութեամբ մը:

Վերթէրի վշտալի վիճակը, ներքին կը-
ռիւները կը նշմարուին երկտող գրի մը մէջ,
որ անշուշտ իր բարեկամին ուղղելի նամակի
մը սկիզբն է, և առանց թուականի։ Ահա-
սիկ։

«Շարլօտին ներկայութիւնը, ձակատա-
պիրն, առ իս համակրութիւնը, հրատապ
ըղեղիս վերջին արտասուքն ալ դեռ ևս կը
քաշեն։

«Ի՞նչ է մահը. վարագոյրը բանալ և
եռանդն անցնիլ։ Ապա ինչո՞ւ ահ ու դողով ե-
ես կը քաշուինք։ Վասն զի չգիտենք թէ ե-
տևը ի՞նչ կայ... վասն զի անկիյ դառնալ
չկայ... վասն զի մարդուս միտքը մինակ մը-
թութիւն և խառնակութիւն կ'երևակայէ
այն տեղ՝ ուր մարդս չգիտէ ապահովապէս
թէ ի՞նչ կայ...»

Վերթէր փոքր առ փոքր այս սգալի տես-
լին ընտելանալով՝ իր խորհուրդը դործադ-
րելու խնդապէս որոշեց և առ ապագայը
բարեկամին գրած այս երկդիմի նամակին մէջ
կ'երևի։

«Սիրելիդ իմ վիլյէմ, շնորհակալ եմ որ սիրտդ քաջ պահեց և մեկնեց իմ ըսելիքս։ Այո՛, իրաւունք ունիս, շատ լաւ կը լինի թէ ասկից հեռանամ։ Սակայն առ. ձեզ վերադառնալու խնդրոյդ չեմ հաւանիր, կամ աւելի պարզ խօսիմ, պզտիկ պտոյտ մ'ընելու միտք ունիմ այս միջոցիս որ ձիւները կը տաւին շարունակ և ճամբաները բացուելու վրայ են։

Շատ զոհ եմ որ կը միտիս գալ զիս տեսնելու, մինակ տաս օրի չափ դեռ և ես համբերէ և նամակիս սպասէ որ տալիք լուրերուս համեմատ շարժիս. պէտք չէ բնաւ չհասած պտուղ մը քաղել. և տանուհինդ օր աւելի կամ պակաս մեծ տարբերութիւն մ'է։ Մի մոռնար ըսելու մօրս որ իր որդւոյն համար աղօթէ, և իմ կողմէս ներում խնդրէ որ զինքը վշտացուցի։ Իմ ճակատագրիս էր տառապիլ այն անձինքը որոց երջանկութիւնը յարդարել պարտաւոր էի։

Մնաս բարև, սիրելի բարեկամ։ Աստուծոյ օրհնութիւնը գլուխդ իջնէ. Մնաս բարև»։

Ի՛նչ հոգ, ինչ գպայում համակեր էի Շարլօտին սիրտը թէ Ալպէրին և թէ Թըշուառ բարեկամին նկատմամբ՝ դիւրին չէ գրով յայտնել, թէև անոր բնաւորութեանը տեղեակ լինելով՝ կարող ենք անոր փափուկ վիճակը ձշտիւ երևակայել։ Գեղեցիկ հոգի ունեցող կին մը եթէ Շարլօտին վիճակի հեշտիւ անոր վիշտը կ՚ըմբռնէ և վրան կը գթայ։

Այս իրաւ է որ Շարլօտ հաստատ միտքը դրեր էր որ վերթէրը՝ ի տպատ իր քովէն հեռացընէ. եթէ կը վարանէր, պատճառը իր կարեկցութիւնը և ազնիւ բարեկամութեանը արդիւնքն էր։ Շատ քաջ կ՚զգար որ իր դիտաւորութիւնը ծանր պիտի նստէր վերթէրին։ Վերթէր անշուշտ պիտի դժըրէր բաժնուելու։ Սակայն այլ և այլ պատճառներէ ստիպեալ՝ վերջնական որոշում մ՚ըրաւ կսկծալով։ Այս որոշումը իր ամուս-

ինէն թագուն պահեց, ինչպէս որ ամուսինն ալ այս խնդրոյն վրայ լռութիւն կը պահէր, և կերպով մը նոր դրդիռ կ՚ազդէր Շարլոտին, արդեամբ ցոյց տալու որ արժանի է իր ամուսնոյն վստահութեան։

Ճիշտ կաղանդին առջի կիրակի օրն էր երբ վերթէր իր վերջին գիրը բարեկամին զրեց և իրիկունը Շարլոտին տունը գնաց։ Շարլոտ մինակ էր և իր եղբայրներուն և քոյրերուն այլ և այլ խաղալիքներ կը պատրաստէր կաղանդչէքի համար։ Արդեօք ինչ ուրախութիւն պիտի ղգան տղաք, ըսաւ վերթէր, երբ որդարանին դուռը բացուի, և յանկարծ մոմերով զարդարուած միրգ, անուշ ու շաքար բերող կաղանդինճաւը աեսնեն։*

— Դուռ ալ, ըսաւ Շարլոտ սիրասէս ժպտելով՝ իր շփոթութիւնը պարտկելու հա-

---

* Գերմանիա սովորութիւն է կաղանդի իրիկունը շինովի դարանի մը մէջ փոքր մոմերով և շաքարեղէններով զարդարուն ծառ մը պահել և յանկարծակի երևան հանել տղոց զուարճութիւն պատճառելու համար։

մար, դու ալ վերթէր կաղանդչէքդ պիտի ստանաս թէ որ խելօք նստիս, փոքրիկ մամ մը և ուրիշ բան մ'ալ։

— Եւ ինչ կը նշանակէ խելօք նստիլ. պոչեց վերթէր, ինչպէս հանդարտ ձնամ, ինչպէս կարող եմ ձնալ, Շարլօթ ըսէ խնդրեմ։

— Հինգշաբթի իրիկուն կաղանդ է, յաջորեց նա, տղաք պիտի գան, նոյնպէս հայրս, ամէն մէկը իր ընծան պիտի ընդունի. դու ալ եկուր... բայց մի շատ շուտ...։

վերթէրի գոյնը նետեց։

— Կաղաչեմ, շարունակեց Շարլօթ, խրնդիրս կատարէ, կատարէ, կաղաչեմ, իմ հաճոյութեանս համար։ Անհնարին է մը յարաբերութիւնը շարունակել, այո՛, անհնարին է։

վերթէր մէկդի դարձուց աչքը և սեղնեկին մէջ վեր վար քալելով շտապաւ, սկսաւ մտմտալ։ «Ո՛հ, անհնարին է այսպէս շարունակել։» Շարլօթ նկատելով որ իր խօսքէն սաստիկ վրդովեցաւ վերթէր, դուն

պորձեց պէս պէս հարցուՃներով անոր ցաւը ամոքել, բայց ընդունայն աշխատեցաւ։ «Չէ՛, չէ՛, պոչեց Վերթէր, այսուհետև ձիս տեսնելիք չունիս։»

— Բայց ինչո՞ւ համար, Վերթէր, ըսաւ Շարլոտ, միշտ աղաւո՛ս ես, պարտաւոր ես ձիդ տեսնել, մինակ կը խնդրեմ որ աւելի վկոյշ լինիս։ Ա՛հ, ինչո՞ւ համար այդպիսի ծայրալիր և անզուսպ եռանդով մը ձներ ես և անդամ մը քեզ պրաւոյ բանին բռնապէս կը կապուիս Ա՛հ, կ՚աղեքսեմ, կը պաղատիմ, շարունակեց Շարլոտ անոր ձեռքը բռնելով, մի այդպէս այլայլիր և անձիդ տէրն եղիր։ Խելքդ, սաղանդդ և ուսմունքդ նոր նոր վայելուչներու աղբիւրներ են քեզի համար, մարդ եղիր. դարձո՛ւր սէրդ այնպիսի էակէ մը որուն ձեռքէն ուրիշ բան չպարտայ միայն վրադ ցաւիլ»։

Վերթէր ակռաները կրճտեց և վայրենի դէմքով մը անոր նայեցաւ։ Շարլոտ նորէն անոր ձեռքը բռնեց և յարեց։ «Վերթէ՛ր, վայրկեան մը պաղ արիւնով մտածէ, մի՛թէ

չեմ գիտեր որ կը մոլորիս և կորուստդ կը պատրաստես կամովին։ Ինչո՞ւ համար ես լինիմ, վերթէր, ես որ ուրիշինն եմ, մինակ ես լինիմ քու սիրոյդ նպատակը։ Կը վախնամ, այո՛, կը վախնամ, որ գիս ատանալու անհնարութիւնը տեսնելով՝ աւելի ևս կը բորբոքի սէրդ։»

Վերթէր ձեռքը քաշեց և անոր երեսը անթարթ և գայրագին աչօք նկատելով՝ պոռչեց։ « Շա՛տ լաւ, սքա՛նչելի է, Ալպէրէն տրվեցար անշուշտ այդ դասը, բարակ, շատ բարակ դաս մ'է։

— Ամէն մարդ կարող է նոյն դիտողութիւնը ընել, կրկնեց Շարլօտ։ Աշխարհ մեծ է, միթէ անոր մէջ քու սրտիդ փափաքները կատարելու յարմար օրիորդ մը չգտնուիր. անգամ մը փորձ փորձէ, փնտռէ, և տարակոյս չունիմ որ ուղածդ կը գտնես։ Ըրչափ կը վշտանամ քանի այդ վայրենի կեանքդ կը տեսնեմ։ Գոպէ սիրտդ, վերջին ձիւդ մ'լըրէ, անշուշտ կարձ ճամբորդութիւն մը կրնայ օգտել քեզի։ Հոգւոյդ ար-

ժանի էակ մը պտիր և ապա հետը դարձիր։ Ահա այն առեն իբր ձշմարիտ բարեկամներ միասին կ՚ապրինք երջանիկ։

— Այդ յորդորդ, պատասխանեց Վերթէր թէր դառն ժպիտով, այդ յորդորդ պէտք է տալ՝ի հրահանգ դաստիարակներու։ Սիրականդ Շարլօտ, զեռ ևս համբերէ քանի մը օր, և ամէն ինչ կարգի կը մտնէ։

— Շատ լաւ, Վերթէր. մինակ կաղանդէն առաջ մի՛ դար մեզի։

Վերթէր պատասխան պիտի տար երբոր Ալբէր ներս սենեակը մտաւ։

Այս երկու մարդիկ պաղ դէմքով մը իրարու բարի իրկուն ըսին և ակսան սենեկին մէջ քովէ քով քալել տրտում առնուր։ Վերթէր քանի մը աննշան խօսք մռմռաց և ապա լռեց. Ալբէր ալ նոյնն ըրաւ և յետոյ հարցուց կնկանը թէ արդեօք իր ապսպրած քանի մը բաները կարգի դրե՞ր է։ Երբ իմացաւ որ չեն՝ Շարլօտէն քանի մը խօսք ուղղեց, որ պաղ և կծու երևցան Վերթէրին։ Ուստի հեռանալ կուզէր և չէր

կարող. մինչև ժամը ութը սպասեց և նոյն պահուն սրտնեղութիւնը կ՚աւելնար: Երբ սեղանը դրին փեղյրը և ցուպն առաւ. Ալպէր հրաւիրեց որ կերակուրի ճաշ. այս հրաւէրը լոկ իբր քաղաքավարական անհշան ձև մը համարելով՝ վերթէր առ կերպով մը բարևեց և դուրս ելաւ.

Վերթէր տուն դարձաւ և սպասաւորին ձեռքէն կանթեղն առնելով՝ միայնակ խուցը մտաւ և սկսաւ լալ և հեծկլտալ. առեն ա- տեն կխափուր կը խօսէր առանձինն. և տենդէ բռնուած մարդու մը պէս կը փրփը- րար և սենեկին մէջ մեծաքայլ կը քալէր. ի վերջէ հազուած անիոզնին վրայ ընկաւ և սպասաւուլը շուրջ ժամը տասն մէկին ին- նին խուցը մտնելով՝ առաջարկեց որ կոշիկ- ները հանէ. Վերթէր թոզուց որ քաշէ կո- շիկները և ապսպրեց որ ոչ ոք չմտնէ սենեակը մինչև որ ինքը չկանչէ:

Երկուշաբթի առաւ (դեկ 21) սկսաւ յետագայ նամակը գրել Շարլօթին, որ իր մահուանէ ետքը կնքուած պտնուեցաւ գրա-

սեղանին վրայ և Շարլօտին տրուեցաւ։ Այս նամակը մաս առ մաս՝ իլլյա կ՚ընծայեանք այն կարդով որ վերթէր շարադրեր էր,

« Շարլօտ, արդէն որոշուած բան մ՚է, կուզեմ մեռնիլ։ Այս լուրը կը հաղորդեմ քեզի չէ թէ շինծու եռանդով, այլ պաղ արիւնով՝ ճիշդ այս առտու որ վերջին անգամ պիտի տեսնեմ քեզ։ Սիրականդ իմ, երբ այս գիրս կարդաս թշուառիս պաղ դիակը ուր հողին տակը պիտի դտնուի, այո՛, այս վտարանդի թշուառիս, որ իր վերջին վայրկեանին անգամ քեզի հետ խօսիլը քաղցրագոյն զուարճութիւն մը կը համարի։

« Այս գիշեր աչուընի կամ լաւ ես ըսեմ, աւազ, բարեբաստիկ գիշեր մ՚անցուցի, այս գիշեր իմ վերջին վճիռս արձակեցի, պիտի մեռնիմ։ Երէկ երբ քեզմէ հեռացայ, ինչ փոթորիկ կը յուզէր հոգիս, ինչպէս կը ճնշուէր սիրտս, ինչպէս կեանքս անոյշ և թափուր քու քովդ կը մաշէր, կը սառէր և ահու պաղ կ՚ազդէր ինձ, գիտես արդեօք։ Հաղիւ հաղ սենեակս հասայ և ահաբեկ

ծունր դնելով՝ աղօթեցի։ Այն ատեն, ո՛ Աստուած իմ, առատ և զառն արտասուքս քու շնորհիդ թափելով՝ փորը ինչ սիրտս դրտայ։ Քանի քանի խորհուրդներ և տեսիլներ հակադէր կր զառնային աղէքեկ ղլխիս մէջ վերջապէս միակ, անդորրուելի և անսասան խորհուրդ մը, մահու խորհուրդը գրաւեց զիս։ Անկողին մտայ և այսօր թէ և հանդարտ եմ, նորէն ալ և նոյն խորհուրդը ենաւկայութեան առջև կանգուն և անայլայլելի կ'երևի. կուզեմ մեռնիլ... չէ, յուսահատութեան արդիւնք չէ այս, այլ համոզումն է որ իմ կեանցս փշալից ասպարէզը լրացուցի և պէտք է որ քեզի համար նահատակ մեռնիմ։ Ա՛հ Շարլօթ, ինչու համար չըսեմ, հարկ էր որ մեր երեքէն մէկը կորսուի երթայ, և ահա ես պիտի կորսուիմ։ Ա՛սիրականդ իմ, վշտահար սրտիս մէջ ուժեղ դժոխային տեսիլ մը կը սպրդէը, ստեպ... Այո՛ շատ անգամ... ամուսինդ... քեզ... և ապա ինքզինքս սպաննելու կը մտապրէի... վիճակը լինձի եւս... Երբ ամառնային

պեղեցիկ օր մը բլրէն դար ՚իվեր եկնես, յիշէ զիս, և մտածէ թէ քանի քանի անպատմելի տառապանքներ եմ, գերեզմանատան վրայ, իմ շիրմիս վրայ պիտի ծաղիկ մը նեռէ, նայէ թէ ինչպէս արևին վեհչին լոյսը կը փայլէ հովաշարժ խոտերուն վրայ... հանդարտ էլ երբ պիտի սկսայ և հիմակ այս սիրուն տեսիլները կ՚այլայլեն զիս և տղու մը պէս կուլամ:

Վերջէր առաւօտեան ժամը տասին սպասաւորը կանչեց, հպուեցաւ և անոր յայտնելով որ քանի մը օրուան համար ճամբորդութիւն մ՚ընելու միտք ունի, ապսպրեց որ իր հագուստները մաքրէ և սնտուկը պատրաստէ: Նոյնպէս պատուիրեց որ մանր մունրը հաշիւները տեսնէ վճարէ, փոխ տուած քանի մը դրքեր ետ առնէ, և երկու ամսուան կանխիկ նպաստ տայ մեկ քանի տընտանիներու, որոնց շաբաթական ողորմութիւն մը կապեր էր:

Իր սենեակը բերել տուաւ կերակուրը և

Ջաշելէն ետև՝ ձիով դատաւորին տունը գընաց և զինքը չգտաւ։ Պարտէզին մէջ տըրտում տխուր պտոյտ մ՚ըրաւ և կարծես թէ իր սրտին դառնութիւնն աւելցնելու համար բոլոր հին յիշատակներն անոր մէջ ամփոփելու կ՚աշխատէր։

Սակայն փոքր տղաք զանի հանդարտ չթողուցին ցատկրտելով դէպի անոր վազելին և ըսին թէ երբ վաղը, և միւս վաղն ալ, և օր մ՚ալ անցնի Շարլօթին ձեռօք կապանէք պիտի ընդունին, և սկսան նկարագրել այն հրաշալի ընծաները զոր կ՚երևակայէին։ « Վաղը, դուչեց վերթէը, և միւս վաղն ալ, և օր մ՚ալ։ Ջամինքը դորովալիր դրկեց և մեկնելու վրայ էր, երբ ամէնէն պզտիկը ականջին բան մ՚ըսել ուզեց։ Ուսաի մաերմաբար յայտնեց թէ իր մեծ եղբայրները կապանդի առթիւ շնորհաւորական դիրեր դրեր են, աղուր, շատ աղուր, մէկ հատ պատարին, մէկ հատ Ալբէրին և Շարլօթին համար և մէկ հատ ալ վերթէրին համար, և թէ կապանդի առտուն կանուխ

ամէն մէկը իր պիրը պիտի ընդունի։

Այս վէրջին խօսքէն սաստիկ վրդովեցաւ վէրթէր, ամէն մէկուն բան մը տալով՝ շուտ մը ձին հեծաւ, ապսպրեց որ իր բարեներըը չմոռնան և լալով հեռացաւ գնաց։

Ժամը հինգ կար երբ վէրթէր տուն դարձաւ և սպասուհին ապսպրեց որ կրակ պահէ, կէս գիշերուան համար պէտք ունի։ Իսկ ծառային ալ ըսաւ որ իր պիրքերը և չերմակներէնները ծրարէ, հազուստն ու կապուսը սնտուկին մէջ տեղաւորէ։ Վերևի թէ նոյն պահուն Շարլօթին ուղղած վերջին նամակին այս պարբերութիւնը գրեց.

« Դու չես սպասեր ինձ, դու կարծես թէ քեզի պիտի հնազանդիմ և վաղանդին իրիկունէն առաջ չպիտի տեսնեմ քեզ. Ո՛ Շարլօթ, այսօր կամ երբէք։ Վաղանդին իրիկունը այս թուղթս ձեռքդ պիտի առնես, պիտի դողդողաս դու, և արտասուքովդ զանի պիտի թրջես... Այս է իմ կամքս, այսպէս պիտի ըլլի, այո, ծրչափ պահ եմ որ գիտակցութենես անասան է։ »

Սակայն Շարլօտ ցաւալի վիճակի մը մէջ կը գտնուէր , վէրքերուն հետ ունեցած վերջին խօսակցութենէն քանի մը օրեր էր որ պիտի լինի իրեն անուրմէ հեռանալը , և միանգամայն դառնապոյն կսկիծներ պիտի քաշէ վէրքեր իրմէ հեռանալուն համար :

Շարլօտ պատեհ առթիւ մը ըսեր էր Ալպերին առջև թէ վէրքեր կաղանդէնաւ չպիտի գայ այլ և Ալպերտ ալ հեծնալով մօտակայ գաւառներէն մը գացեր էր գործի համար , և այս պատճառաւ մինչև հետևեալ օրը պիտի հոն :

Շարլօտ միայնակ էր , քոյր և եղբայրները դուրսն էին . ուստի սկսաւ խորհուիլ մտածել , միտքը նորէկ վիճակին և ապագային վրայ կը դառնար : Կը գիտէր որ ցմահ այնպիսի մարդու մը հետ կապուած է , որուն սէրը և հաւատարմութիւնը կը ճանչէր , և զանի սրտովին կը սիրէր , մարդ մը , որուն հանդարտ և ամուր բնաւորութիւնը կարծես թէ 'իրենէ սահմանուած էր

պարկեշտ կնիկան մը երջանկութիւնը յարդարելու։ Քաջ կ'ըդար որ այսպիսի առաւելութիւնը մեծ արժէք ունի թէ իրեն և թէ իր ընտանիքին համար։ Միւս կողմէն վերը թէր այնչափ սիրելի էր դարձած իրեն, առջի օրէն այնպիսի համակրութեամբ մը կապուեր էին բնապէս, և երկայնատև յարաբերութեամբ մը այնպիսի մտերմութիւն մը հաստատուեր էր իրենց մէջ, որ Շարլօտին սիրտը անջնջելի տպաւորութիւններ ընդունած էր։ Շարլօտ վարժեր էր իր զգայութեան և մտածութիւններուն վերթէրը հաղորդ ընել և անոր բաժանումը այնպիսի ունայնութեան մը մէջ ձգելու կ'ապառնար որ աշխարհիս երեսը ոչ ինչ չէր կարող այնուհետև լեցնել. Ո՛հ քանի երջանիկ պիտի լինէր եթէ կարենար վերթէրը իր եղբայրն ընել, եթէ զանի բարեկամուհի մը հետ կարդալու ձարը պտնէր, որով թերևս Ալպէրին և անոր մէջ բարեկամութիւն մը կը հաստատուէր,

Իր բոլոր բարեկամուհիները ալ առ ալ

համբոյր, ամէնէն վրայ մի մեծ պակասութիւն գտաւ և վէրքերի արժանի օրիորդը ընդունայն փնտռեց,

Այս մասին վիճակին մէջ Շարլօտ սրտին խորէն զգայ, առանց ինքնիրեն խոստովանելու, որ իր գաղտնի փափաքն էր վէրթէրը իրեն հարար պահել, թէ և միշտ կը յանդիմանէր ինքզինքը որ կարող չէ, պէտք չէ որ պահէ։ Իր մաքուր զեղեցիկ հոգին որ կրեթէ միշտ անմահան էր սրտմտութեան, նոյն պահուն մեղամաղձութեան մէջ ընկաւ, և ամէն տեսակ երջանկութեան յոյս կորսուց։ Սիրտը կը ճնշուէր, և սև ամպ մը աչքերը կը սքողէր։

Ժամը վեց ու կէս էր երբ Շարլօտ վերթէրի սանդուղքէն վեր ելնելը լսեց։ Խակոյն ճանչցաւ անոր քայլափոխը և ձայնը որ կը հարցնէր եթէ տունն է։ Սիրտը ուժգին կը բախէր թերևս առաջին անգամ անոր պատասխանը զգալով։ Յօժարակամ կուզէր իմացած որ տունը չէ, բայց ուշ էր և երբ վերթէրն ներս մտաւ, մելամաղձութեամբ

մը պոչեց անոր երեսին։ «Խօսքդ չպահեցիր վերթէր»,

— Ո՛չինչ չխոստացայ, պատասխանեց նա։

— Գոնէ, յարեց Շարլօթ, իմ սիրոյս համար խօսքիս անսայիր, ալաչանքս մը փոխադարձ հանգստութեան համար էր։

Շարլօթ նոյն պահուն ըրածը դրածը չգիտեր և վերթէրին հետ առանձին չմնալու համար մարդ ղրկեց և մէկ երկու դրացուհիներ հրաւիրեց։ Ասիկա վերթէրին յանձնեց կարգալու համար արդէն առաջ մէկ քանի պրեանքը և ուրիշ խնդրեց։ Երբեմն կը փափաքէր որ իր բարեկամուհիները գան, երբեմն կուզէր որ չգան, Սպասուհին դարձաւ և յայտնեց թէ իր երկու բարեկամուհիները կը ցաւին որ չեն կարող հրաւէրը կատարել։

Շարլօթ կը մտածէր սպասուհիին ապրուստը որկորը առնու և մօտակայ խուցը նստի, երբ միտքը յանկարծ փոխեց։ Վերթէր մոռացած կը քալէր սենեկին մէջ։ Շարլօթ պաշնակին առջևը նստաւ և նուագ մը սկսաւ

ածել, սակայն մատները չէին շարժեր։ Իվէր-
չէ ինքզինքն ամփոփեց և հանդարտօրէն ե-
կաւ վերթէրին քովը նստաւ, որ բազմոյին
վրայ իր սովորական տեղը բռներ էր։

— Մթթէ կարդալու բան մը չունիս,
հարցուց Շարլօտ։ Վերթէր բան մը չունէր։

— Սա գզրոցիս մէջ Օսիանի քանի մը
երգերը կան, զոր դու թարգմաներ ես, ըսեր
չկարդայի, որովհետև կը փափաքէի որ դուն
կարդաս և ես լսեմ, այս փափաքս դեռ չկա-
տարեցիր.

Վերթէր ժպտեցաւ, և ելաւ երկերուն
տետրը բերելու. երբ ձեռքն առաւ, սար-
սուռ մը զգաց և բանալու առեն աչերը
արտասուօք լցան, նորէն տեղը նստաւ և
կարդայ այսպէս։

« Ո՛, աստղ երեկոյեան, շողուն ես լայտ
յարևմուտն կոյս, կը վերանաս դու ահա
լուսափայլ, և պսակդ յամպն ի վեր՝ կը քա-
լես դու վսեմ՝ բլրին բոլորտիքը։ Ինչ
կը նայիս դու աւազուտ պաշտին վրայ։ Մրրը-

կալից հովերը դադար առին, հեղեղաին կար-
կաչիւնը կը լսուի՛ ի հեռուստ: Փրփրագէզ
կոհակները հեռաւոր ժայռին բոլորը վէտ
՛ի վէտ կը խաղան և հոյլ հոյլ ձկիներ ընդ
աղօտ կը բզզան օդին մէջ: Ի՞նչ կը նայիս
դու, ո՛ լոյսդ անուշ, բայց կը ժպտիս և ու-
րախ գուարթ կը սահիս, կոհակները պիլ
՛իկլոր կը գառնան խնդագին քու շուրջդ,
և գեղանի գիսակդ կը թռանան: Այդ բար-
եաւ, ո՛ շատաւիղդ լոյն՝ և դու փայլ տուր,
գու, Օսիանի հոգւոյն լոյսդ պատուական:

«Եւ ահա կ՛երևի նա իր շքեղութեան
մէջ: Իմ հոգելոյս տոհմակիցներս կը տես-
նեմ, կը տեսանեմ որ ինչպէս երբեմն Լօրա
լեռին վրայ կը գումարուէին: Ֆէնկալ իբր
մշուշի սիւն մը յառաջ կը խաղայ. հետ-
են և իր զիւցազուններըը, ահա և իր վի-
պասաններըը. Ուլլինն ալեաց, վսեմն Ռի-
նո, Ալպէնն սիրուն գուսանը, և դու հեշ-
տալուրդ Մինօնա: Ո՛հ, քանիօն փոխուած
էք, ո՛ բարեկիններդ իմ, Սէլմայի երանա-
ւէտ օրերէն ՛ի վեր, երբ քնարի մրցանա-

կը ջահելու համար՝ ի պայքար կ՚ելնէինք, նման պարնանային զեփիւռներու որ բլրակին վրայի պալարինները բեկբեկելով՝ սոսասիւն կը հանեն։

«Այն առեն պեղպէնի Մինօնա յառաջ կը վազէր ակնկոր և լալագին աչօք. իր մազերը կը ծփային թափառիկ հովէն՝ որ լեռին կատարէն կը փչէր, և երբ իր քաղցրալուր ձայնը հանէր՝ դիւցազուններուն հոգիները արամազեամբ պաշարեցան, որովհետև առեպ տեսեր էին Սալիարի հիրիմը, տեսեր էին սաէպ՝ սալիաակատին գօլմայի խաւարին բնակարանը...։ Գօլմա լեռն առանձին կը ծնար և մինակ իր ներգաշնակ ձայնն ունէր. Սալիար խօսք առեր էր գառնալու, սակայն արդէն դիշերը վրայ կը հասնէր։ Մութ ընեռք գօլմայի ձայնը երբ միայնակ էր լեռին վրայ։

ԳՕԼՄԱ

Գիշեր է. մինակ եմ ես և մոլորեալ մրրկալից բլրակին վրայ. հովը լեռնե-

բուն ՀՉ կը սուրայ. Հեղեղը ժայռե-
բեն կը թաւալի գոռալով՝ և հիւղ մը
չկայ որ պատսպարէ զիս անձրևէն, զիս՝ որ
մելրթեալս եմ այս մրրկալից բլրակին վրայ:

«Ո՛ լուսին, ելլիր, այ, ելլիր ամպե-
րէն դուրս. երևեցէք աստեղունք պիշերա-
յին. թիւղ շարաւիղ մը ուսաջնորդե իմ մո-
լար քայլերս սիրականիս մօտ, միչչ կը
դպարի նա իր որսական վաստակէն, ան-
լար աղեղն իր ձախը, շնչատպատ բարակն
իր բոլորտիքը: Բայց միթէ, միթէ այս ժայ-
ռիս վրայ սհեղապոչ հեղեղատին մօտ միայ-
նակ նստիմ: Հեղեղատը կ'որոտայ. փոթորի-
կը կը գոռայ. իմ սիրականիս ձայնը չեմ
կարող լսել:

«Ւ՞նչու համար կ'ուշանայ իմ Սալկարս.
միթէ մոռցաւ իր խօստումը: Եւ սակայն,
ահա գաշտը, ահա ծառը, ահա որոնդոստ
հեղեղը, դու խօստացար այս տեղ գտնուիլ
երեկոյին: Ա՛ւր, իմ Սալկարս, ո՞ւր կը թա-
փառի: Ջեղի հետ փախչիլ, հայր ու մայր
թողուլ կը փափաքէի, այ, գոռոզները,

Իբրև մեր ղեկտատաններն իրարու հետ անհաշտ են, սակայն մենք, Ո՛ Սալկար, մենք հաշտ ենք։

«Լոե՛ վայրիկ մի, ո՛ հոգի, պահ մը միայն լռե, սահանքդ ահեղապոչ, որպէս զի ձայնս հովտին մէջ արձագանք տայ և իմ մոլար սիրականիս ականջին հասնի։ Սալկարդ ի՛մ, ես, ես եմ քեզի ձայն տուողը։ Անհաւասիկ մեր ծառը և մեր ժայռը, սիրականդ իմ Սալկար, քեզի կ՛սպասեմ և դու ինչո՞ւ համար կ՛ուշանաս։

«Տե՛ս, լուսինը կը փայլի. վտակին ջրերը հովտին մէջ կը շողան, ժայռերը սպիտակափայլ կը կանգնին, հեռուն կը տեսնեմ... բայց չեմ տեսներ զինքը սարին վրայ. որի շուներըը չեն տեսեր իր ղալուստը առջևէն վազելով և պէտք է որ ես մինակ ձնամ։

«Բայց ո՞վ, ո՞վ են անոնք որ վարը աւազին վրայ են պառկած անշարժ... իմ սիրասիրա. իմ եղբայրս...։ Ա՛հ, իմ բարեկամներս ձայն տուէք, կաղաչեմ։ Ձայն չեն

հաներ. ինչպէս հոգիս կը ձմլի... մեռած են, իրենց սուրերը արիւնով ներկուած են։ Ո՛ եղբայր իմ, եղբայր իմ, ինչու համար սպաննեցիր իմ Սալկարս։ Ինչու, ո՛ Սալկարդ իմ, ինչու՞ սպաննեցիր իմ եղբայրս. երկուքնիդ ալ իմ աչքիս լոյսն էիք։ Ո՛հ, քանի պեղեցիկ էիր դու բլրակին վրայ. քանի ահարկու էր նա պատերազմի ժամանակ դուռդ դուռդ քալելու մէջ։ Պատասխան տուէք ինձ, սրտիս հատորները, ձայնս լսեցէք։ Բաբէ՛. լուր ու մունջ կը կենան, յաւէտ լուռ են. և իրենց կուրծքը սև հագին պէս պաղ է։

Ո՛հ, բլրակիս ժայռերուն պապաթէն, մըրրկալի լեռին սարէն, խօսեցէք ինձ մեռելներու ոգիներ, խօսեցէք, ահ ու դողս հատան։ Ո՞ւր գայիք հանդիստ գտնելու, որ քարայրին մէջ փնտռեմ ձեզի։ Եւ ոչ մրրմունջ մը կը լսեմ, և ոչ իսկ պատասխանի մը շունչը կ'ածայնի փոթորիկին մէջէն։

«Սև սուգի մէջ կը նստիմ, արտասուքի մէջ այգուն կ'սպասեմ։ Գերեզմանը փո-

փորեցէք, մահու պաշտօնեաններ, բայց մինչև գալս գայն մի՛ դոյէք, կեանքս երազի պէս կը մարի. և ես ինչու՞ սև հողը չմտնեմ։

Ահա այստեղ, ժայռերէն ժայթքող աղեղոջ հեղեզատին մօտ՝ իմ սիրուհներուս հետ պիտի հանգչիմ։ Երբ մութը պատէ սոյն բլրակին բոլորը և հովը ծուխփէն վերադառնալով գայ, իմ հոգիս անոր պիտի միանայ և իմ բարեկամներուս մահը պիտի ողբայ։ Որսորդը իր տերևաշէն հիւղէն ողջս պիտի քաշէ, պիտի սոսկայ և սիրէ ողջս, վասն զի ողբալին ձայնս հեշտալուր պիտի գայ իմ բարեկամներուս որ իմ հոգւոյս հատորներն էին։

Այս էր ահա քու երգդ, ո՛ Թորմանի գուստր, Մինոնա, որ անուշիկ կը կարմրիս։ Մեր արտասուքը սկսաւ հոսիլ Գոլմահին համար և մեր հոգին սև ամպ մը պատեց։

Ուլլին տաւիղ՝ի ձեռին յառաջ անցաւ և Ալպէնի նուագը հնչեց։ Ալպէնի ձայնը մեղմ անուշ էր. Ուինօլին հոգին կրակի բոց մ՚էր։ Բայց երկուքն ալ նեղ գերեզմանն եջան և

իրենց ձայնը Սէլմայի մէջ մարեցաւ։ Օր մը Ուլլինն որսէն դառնալով՝ մինչ երկու դիւցազունները դեռ կենդանի էին, անոնց երգը լսեց բլրին վրայ։ Անուշ էր, թէև տխուր, անոնց երգը։ Մօրարի մահը կ'ողբային, դիւցազուններուն վեհապոյնը։ Մօրարի հոգին ֆէնկալի հոգւոյն պէս էր, իր թուրը Օսկարին թուրին պէս էր, բայց ընկաւ նա և իր հայրը արտասուեց, և. իր քրոջը աչերը արտասուքով լցան, այո, արտասուքով, Մինօնայի աչերը, մեծն Մօրարի քոյրը։ Երբ Ուլլինն երգել սկսաւ, Մինօնան երեսը պահեց, ինչպէս որ լուսինն յարևմուտս իր գեղանի դէմքը ամպերու մէջ կը պահէ, հեռուէն անձրևն ու փոթորիկը տեսնելով։ Ուլլինին հետ տաւիլ զարկի և տաւիղը ողբալից նուագներ հնչեց։

ՈՒՆՕ

«Հովն ու անձրևը դադրեր են, երկիրն պայծառ է, ամպերը կը փարատին, արևը խոյս տալով՝ դալար բլուրները կը լուսաւորե և գետակը լուռն կը հոսի կարմրափայլ

վիմուտ հովտին մէջ, անուշ է կարկաչը, ո՛ դեւտակ, սակայն աւելի անուշ է Ալպէնի մրմունջը՝ երբ դամբանական երդ մը կը ձնջէ։ Ծռած է նա իր ալեզարդ գլուխը՝ և աչերն արտասուքէն կարմրեր են։ Ալպէն, դու աղնիւ վիպասան, ինչո՞ւ համար միայնակ կը դեգերիս այդ ամայի բլրին վրայ, և կը հեծեծես, ինչպէս որ կը հեծեծէ մրրիկը անտառին մէջ և ինչպէս կոհակը հեռաւոր ծովափին վրայ։

ԱԼՊԷՆ

Իմ արտասուքս, ո՛ Ոսինօ, մեռելներուն համար է, ձայնս գերեզմանի ուրուականներուն համար, վե՛հ ես դու բլրին վրայ հովտին բնիկներուն մէջ, պեղանի ես դու, քայց դու ալ Մօրարին պէս պիտի կործանիս և շիրմիդ վրայ ողբերդուն պիտի դայ նատիլ Բլուրները չպիտի տեսնեն քեզ և ապարանիդ պատէն աղեղդ անլար կախուած պիտի մնայ։

« Սրաթև էիր դու, Մօրար, լեռնային այծեմին պէս, երկնաձէմ հրեղէն օգերևոյթին պէս ահարկու էիր դու։ Բարկութենէդ

փոթորիկ մ'էր, սուրդ 'ի մարտ շանթաձիգ փայլակ մը, ձայնդ անձրևէն ետև՝ որոտ նասահ հեղեղատինն նման, հեռուն լեռերուն վրայ դոռացող կայծակին նման: Շատ քա- ջեր տապաստ ընկան բազկիդ ուժովը, բար- կութեանդ կրակին այրեցար: Սակայն երբ մարտէն կը դառնայիր քանօ'ն մեղմ էր քու ձայնդ, դէմքդ արև մ'էր փոթորիկէն ետև՝ լուսին մը՝ գիշերային լռութեան մէջ, լանջդ հանդարտ էր ծովին նման որ մրրկայոյզ հո- վը դադարեցուվ՝ կը հանդարտի:

Իսկ հիմակ նեղ է քնակարանդ, խաւարին է զերեզմանդ, ո՛ դու, որ երբեմն քանի վսեմ էիր, ահա երեք քայլով կը չափեմ տապանդ: Ահա այս չորս մամռուտ քարերն են միայն քու մահարձանդ: Տերևաթափ ծառ մը, երկայն խոտեր որ հովին կը սուրան, որսորդին կը նշանակեն հղօր Մօրարի շիրի- մը: Մայր չունիս դու որ քեզ ողբայ, սի- րուհի չունիս որ վրադ սիրոյ արտօսր մը թափէ: Քեզի արև տուողը հովին փչեց, մեռաւ, Մօրկլանի աղջիկն ալ ընկաւ մեռաւ:

«Ո՛վ է այս ծերունին որ զաւազանին

յեռաճ դողդոջիւն կը քայլէ ; ո՛վ է այս մարդը որուն աղէքեկ դլուխը կը փայլի և աչերը արտասուքով կարմրեր են . . . : Հայրդ է նա , Մօրար , հայրդ է որ քեզնէ զատ ուրիշ զաւակ չունէր , լսեց նա շահատակութիւնդ և թշնամիներուդ պարտութիւնը . . : Մօրարի փառաց հռչակը լսեց նա , և սակայն այս հռչակը քու բերնէդ չլսեց : Ողբայ դու , հայրդ Մօրարի , ողբայ , բայց որդիդ չէ կարող լացդ լսել : Մեռելին քունը խորունկ է , շատ ստրոին է յաւիտենական քունին փշաղէն նետերը , ո՛չ , ալ ձայնդ չպիտի լսէ նա . ձայնէդ չպիտի արթննայ : Ա՛հ , երբ արդեօք առաւօտ պիտի ծագի դերեզմանին մէջ՝ որպէս զի քնացողին ըսենք , « Զարթիր դու : »

« Մնաս բարեաւ , ո՛վ վեհդ ալանց , շահատակդ աննման , մնաս բարեաւ : Երբէք պատերազմի դաշտը չպիտի տեսնես դու , երբէք վարուն սուրդ չպիտի շողայ մթին անտառին մէջ : Անզաւակ մեռար դու . սակայն վիպասաններն անունդ պիտի հռչակեն ապագայ սերունդն անունդ պիտի յիշէ ,

ըլիտի Հանչէ դէպ Թաւալ Մօրարը։»

«Դիւցազնը ողբ ու կոծ արձակեց մեծաձայն և մանաւանդ Արմէն վշտապին հառաչեց։ Վիպասանին երգը լսելով՝ յիշեց իր որդւոյն մահը, որ ծաղիկ հասակին մէջ թառամեր էր։ Գարմօր դիւցազնին մօտ էր. Գարմօր, հեշտալուր կալմալի իշխանը։ «Է՛ր կը հառաչէ Արմէնը, ըսաւ նա. ինչ կայ ողբալու աստանօր։ Միթէ տաւիղն ու երգը սիրտերն ամոքելու և սփոփելու համար չե՞ն, բարակ մշուշին նման որ լճակին երեսը կը ծփայ, հովին վրայ կը սփռի և նորաբոյս ծաղիկները կը ցօղէ, մինչդեռ արևը հրալիր պալով՝ մշուշը կը վանէ։ Է՛ր տրտում տխուր ես ուրեմն, ո՛ Արմէն, դու որ ալեծուփ ծովմայի վրայ կը տիրես։

ԱՐՄԷՆ

Տրտում եմ, այո՛, տրտում եմ. և թէեև չէ իմ տրտմութեանս պատճառը։ Գարմօր, դու որդիդ չկորուսիր, դու վարդի նման աղջիկ մը չկորսուիր։ Արին Գօլմար դեռ

կ՚ասէրի, կ՚ասէրի նաև Աղիրան, այն գեղա-
գէմ օրիորդը, Ո՛ Գարմօր, քու տանդ շա-
ռաւիղները կը ծաղկին, սակայն Արմէն իր
առհմին յետին ծիլն է, դադաղդ նսեմ է,
ո՛ Տորա, ծանր է քունդ ան հողին ներքև:
Երբ պիտի զարթնուս դու, և քեզի հետ
նուագդ ու զմայլուն ձայնդ:

Օ՛ն անդր, թնդիւն հանէք աշնան հովեր.
փոթորիկ յարուցէք մութ դաշտին վրայ.
թող դուռան հեղեղատներն անառատին մէջ,
թող սուրան շանթ ու փայլակ կաղնիներուն
գագաթը: Եւ դու, լուսին, ձեմ աւուպա-
ստառուն ամպերէն. մերթ ընդ մերթ ցոյց
տուր ու սրահէ դուռատ գէմքդ, յիշեցո՛ւր
ինձ այն գիշերն, երբ իմ զաւակներս մե-
ռան. երբ կորուլին Արէնտաչ նետահար
ընկաւ, երբ իմ սիրասուն Տորաս հոգին
աւանդեց:

« Ո՛ Տորադ իմ, գեղանի էիր դու աղջիկ
Ֆուրաի բլրին վրայ երևցող լուսնին պէս,
սպիտակ՝ նորաստիւռ ձիւնին պէս, անուշ՝
առաւօտեան զեփիւռին պէս: Արէնտաչ, զօ-

բաւոր էր քու աղեղդ, նետդ՝ սրաթռիչ, ակնարկդ՝ իբր մշուշ մը ծովու վրայ. վահանդ՝ հրաշէկ ամպ մը մրրկի առեն։

« Արմար՝ կուռւի ՃԽ երևելին, եկաւ առ Տորա և անոր սիրտը խնդրեց։ Տորան ընդ երկար չմերժեց իր սիրտը։ Երփն երփն էին անոնց ապագայ յոյսերը։

« Երաթ՝ Օրկալի որդին՝ կը փրփրէր զայրագին. վասն զի Արմար իր եղբայրը ըսպաններ էր։ Իբր նաւաստի ծպտեալ եկաւ, իր նաւակը կոհակին վրայ կը սահէր նաղէլի։ Տարեշատ գլխին վարսերը Ճերմակ էին և կերպարանը ծանր ու հանդարտ։ « Ո՛չընաչխարհիկ կոյս, ըսաւ նա, դուստր սիրուն Արմէնի, Արմար իր Տորային կ'ապաւէ, վարը ժայռի մը վրայ, ծովեզերին մօտ. ա՛ր՛ի, եկայ առնելու քեզ, քեզ, իր սիրուհին որ անոր տանիմ ալէծուխ ծովին վրայէն»։

Ելաւ դնաց Տորան, Արմարը կանչեց և մինակ ժայռին դանդխունը պատասխանեց։

« Արմար, սէրդ իմ, սիրահարդ իմ էր կը կը նեղես գիս այսպէս, լո՛ւր ձայնիս, խընդ-

բեմ, որդիդ Արնաթի՛ լուր ձայնիս, քոռ Տորապ, Տորապ է քեզ կանչողը »։

Դաւաճանն երաթ դէպ՝ի ծովեզրը դիմելով՝ կը խնդար։ Տորան նորէն ձայն տրաւ, նորէն կանչեց իր եղբայրն ու հայրը։ « Արէնտալ, Արմէն, ուրեմն ձեզնէ և ոչ մէկը չկիտի հասնի իր Տորան ազատելու համար »։

Տորային ձայնը ծովուն երեսէն մեղի հասաւ։ Արէնտալ բլրէն վար կ՝իջնէր աղեղն՝ի ձեռին, որսի առն ու աւարնուսը զարկած. երկու կաղմէն նետերը կը հնչէին և հինգ սևաթոյր շուներ շրջս դին առեր էին։ Տեսաւ նա յանդուգն երաթը ծովափին վրայ. իսկոյն բռնեց, կաղնիի մը բունին կապեց զանի և շուտով թևերն ու մէջքը ուժգին փաթթեց, Այսպէս պրկեալ երաթին ողբէն օդը կը թնդար։

Արէնտալ նաւակը դէպ յառաջ ծովը կը քշէ որ Տորան ազատէ։ Յանկարծ Արմար վրայ կը հասնի, զայրագին նետ մը կը նետէ, նետը թռչելով ընկաւ քու սիրտդ ծա-

ձէց , ո՛ Արէնտալ , ո՛ որդեակդ իմ։ Երանի՛ ուզեալ նեռը քեզ զարկաւ, որդեակդ իմ։ Նաւակը ժայռին մօտեցաւ և նոյն պահուն Արէնտալ ընկաւ մեռաւ ։ Եղբօրդ արիւնը, ո՛ Տորա , ոտիցդ վրայ կը վազէր , քանի դառը էր վիշտդ ։

Ալիքներէն նաւակը կաւոր կտոր եղաւ։ Արմատ ծովը կը նետուի Տորան ապտակելու... հաւ մեռնելու համար։ Յանկարծ մրրիկ մը կը փրթի լեռնէն և ծովը կ'ալեկոծէ ։ Արամար կ'ընկղմի ու անհետքի կը լինի։

« Իմ աղջկան սղոցին ձայնը ես միայն լսեցի ալեկոծ ժայռին վրայէն։ Ստէպ կաղաղակէր և կը հեծեծէր, և ես, իր հայրը չէի կարող օգնութեան հասնիլ։ Բոլոր դիշեր ծռմռտիը միայն։ լուսնին աղօտ նշոլովը կը տեսնէի իմ աղջիկս. բոլոր դիշեր անոր սղոցը լսեցի. հովը կը փչէր ուժգին և լեռին կողին վրայ անձրևը սրամտիկ կը տեղար։ Ձայնը քիչ քիչ սկսաւ նուազիլ և արևը չելած՝ հոգին աւանդեր էր ձգելին։ Այսպէս կը սպառի երեկոյեան

գեփիւռին շունչը՝ ծպատաժին դալարին մէջէն։ Սրտաբեկ մեռաւ նա, Աննէնը մինակ թողլով։ Գնաց որդիս, պատերազմի մէջ իմ հղօր բազուկս. մեռաւ աղջիկս, կոյսերուն մէջ իմ պսակս մեռաւ։

Երբ փոթորիկները լեռնէն կը սուրան, երբ հիւսիսային ծովէն կոհակները կը փըրփրին, ծովին ալեսաստ եզրը կը նստիմ և հեռուն այն ահաւոր ժայռերը կը նկատեմ։ Ճատ անգամ երբ լուսինը հորիզոնին վրայ կ'երևի, աղօտապին կը տեսնեմ զանակներուս սուսերները, որ միասին կը քալեն ախուր ու ափսուսդ։

Շարլօդ յանկարծ արտասուքի հեղեղներ թափելով՝ որ իր հալումաշ սիրտը քիչ մը պաղչէր, ընթերցումը ընդմիջեց. վերթէր թուղթը մէկդի նետեց, Շարլօդին ձեռքը բռնեց և գառնապէս լացաւ. Շարլօդ միւս ձեռքին վրայ յենած թաշկինակին մէջ կը պահէր իր երեսը։ Երկուքին ալ այլայլութիւնը անսահման էր։

Օսիանի աննման դիւցազուններուն ձա-

Կատարին մէջ՝ իրենց աղեաց նկարագիրը կը տեսնէին, կ'զգային և միասիրտ կ'արտասուէին։ Վերթերի շուրթերն ու աչքը Շարլօթին թևը կ'այրէին։ Դող մ'եկաւ Շարլօթին վրայ. հեռանալ ուզեց, սակայն իր վիշտն ու դուխը կապարի պէս սիրտը ճնշելով՝ չէին թողուր որ շարժի և խօսի։ Քիչ մը շունչ և ոյժ առաւ և երկնային ձայնիւ մը հառաչելով՝ աղաչեց Վերթերը որ իր ընթերցումը շարունակէ։ Վերթեր կը դողդղար. սիրտը պիտի պայթէր. թուղթը ձեռքը առաւ և կիսակուր ձայնով մը կարդաց։

«Ո՛ շունչդ պարնանային, էր քունս կը վերդարձնես, կը պպուես զիս ու կըսես. «Իմ ցօղս երկնից աւուրն է որ կենդանութիւն կը շնորհէ։» Բայց մօտալուտ է իմ թօրմելու ժամս, մօտալուտ է մրրիկը, որ տերևները պիտի թափէ։ Վաղը պիտի գայ ուղեւորը, պիտի գայ իմ պեղեցկութիւնս տեսնողը, իր աչքը չորս կողմը պիտի փնտռէ զիս. պիտի փնտռէ զիս իր աչքը և չպիտի գտնէ»։

Ա.յս խօսքերուն դառն տպաւորութիւնը թշուառ Վերթէրին հոգին դղրդեց։ Ցե-տին ծայրը յուսահատ՝ Վերթէր Շարլօթին ոտքն ընկաւ. անոր ձեռքը բռնեց և զանոնք իր աչերուն ու ճակտին քսեց եռանդագին։ Կարծես թէ Շարլօթ նոյն ժամուն զգաց անոր աղետալի խորհուրդը, շուար ու մոլար եկաւ, անոր ձեռքը սեղմեց, կուրծքին վրայ դրաւ և պորտալիր այլայլութեամբ մը դէպ անոր ծը-ուեցաւ վշտագին։ Երեսը հրատապ այտերը իրարու դպան։ Աշխարհ աներևոյթ եղաւ ա-նոնց առջևէն։ Վերթէր թևերը անոր չորս դին նետեց, գրկեց, և անոր դողդոջուն ու թրթռալ շուրթերը համբուրեց մոլեգին։ «Վերթէր», կըսէր Շարլօթ նկուն ձայ-նիւ մը և մեկուսի դառնալով. «Վերթէր», և զանի իր գլուխն անդին կը հրէր։ «Վեր-թէր գոչեց նա վերջապէս վեհ և ազնիւ շեշտ մը տալով ձայնին։ Վերթէրի սիրտը չդիմացաւ. թևերը քակեց և ինքը Շարլօ-դին առջև գետինն ընկաւ շնչասպառ։ Շար-լօթ հևաց, սիրոյ և բարկութեան զոլե

ՄԷՋ. Հալումաշ և շիոթալի ձայնիւ մ՚ըսաւ. «Վերթէր այս վերջինն, այո, վերջինն անդամն է, ալ չպիտի տեսնես զիս». եւ ողջագուրել Վերթէրին վրայ նորէն սիրալիր ակնարկ մը նետելով՝ քովի սենեակը վազեց դուռը գոցեց։ Վերթէր թևերը երկնցուց անոր աղերսագին, սակայն չհամարձակեցաւ անոր եռանդն երթալ։ Գետինն էր, գլուխը բազմոցին կոթնած. կէս ժամու չափ այս դիրքին Մէջ մնաց մինչև որ ձայն մը լսելով՝ սթափեցաւ։ Սպասուհին էր որ սեղանը կը շտկէր և սենեկին Մէջ կ՚երթևեկէր։ Երբ ձայնը դադրեցաւ, Վերթէր նորէն սենեկին դուռը եկաւ և մեղմիկ ձայնով մը ըսաւ. «Շարլօտ, խօսք մը, միայն խօսք մը, մնաս բարև մ՚ուզեմ»։ Ձայն ձիւն չեղաւ։ Վերթէր կանչ կ՚ատնէր. միտ կը դնէր, նորէն կ՚աղաչէր, նորէն սկանջ կը դնէր։ Վերջապես Համոզուց դնաց ըսելով «Մնաս բարև Շարլօտ, մնաս բարև յաւէտ»։

Վերթէր քաղքին դուռը եկաւ։ Պահակները, որ սովոր էին անոր անց ու դարձը

տեսնելու, Թաղուհին որ անարդել անցնի։ Աչքերին ու ձիւնին տակ ատիս անդին պտոյտ ընելէն ետև՝ ժամը տասն ու մէկին տունը դարձաւ։ Նոյն պահուն Թէ և սպասաւորը դիտեց որ փեղկը չունէր նա՝ ձայն չհանեց, այլ անոր հպարտութը փոխեց որ բոլորովին Թրջած էր։ Վերջը փեղկերը դնաւ ժայռի մը տարը որ հովհին վրայ կը նայէր դահլէժ։ Կարելի չէ հասկընալ Թէ ինչպէս այն մութ ու անձրևոտ գիշերը կարող եղեր էր վերթէր մինչև այն ժայռն երթալ առանց Թաւալ գլոր գալու։

Վերթէր անկողնին մտաւ և անուշ քուն մը քաշեց։ Երբ միւս առաւօտ սուրճ ատպարեց, սպասաւորը տեսաւ որ գրի կը պատրաստի։ Ան Շարլօթ ուղղեալ նամակին սա տողերը կը շարադրէր։

«Այս վերջին անգամն է որ աչքերս կը բանամ... Ալ չպիտի տեսնեն, այլ, չպիտի տեսնեն արևը։ Ահա արդէն մթին և սպառի ամպ մը սկսեր է ծածկել իմ արեւս։ Սուրբ մարդ ուրեմն, ողջոյ։ Ի բնութիւն

քու սանդ , քու մտերիմդ , քու սիրականդ,
վասնզի ահա իր վերջին ժամը մօտ է : Շար-
լօդ աննման զգացումը , տեսակ մը խոր-
հրդաւոր երազ մ'է ինքնուին ըսելը :
« Ահա իմ վերջին օրս » : Այո՛ , վերջինն
է Շարլօդ : Եւ վերջին բառին իմաստը չեմ
կարող ըմբռնել : Ահա այժմ կանդուն , ա-
ռոյգ ու կայտառ եմ , և վաղը անկենդան և
անհոգի պիտի փռուիմ հողին վրայ , պիտի
մեռնիմ : Եւ ինչ կը նշանակէ մեռնիլ : Մի-
թէ մահու վրայ խօսելը երազել չէ : Շատ
մարդկան մահը տեսայ , սակայն մարդս ըն-
թեամբ այնչափ սահմանաւոր էակ մ'է , որ
իր էութեան ոչ սկիզբը և ոչ վախճանը
կարող է հասկընալ , և հիմակ . . . ես , դեռ
ես եմ , քոյդ եմ , քոյդ եմ , ո՛ սիրելիդ իմ ,
և ժամ մը . . . պիտի զատուիմ . . . պիտի
անհետիմ . . . և թերևս յաւիտեան : Ո՜չ ,
Շարլօդ , ո՛չ . . . ինչպէ՞ս կարելի է որ ես
բնաջինջ լինիմ . . . ինչպէ՞ս կարելի է որ
որ դու բնաջինջ լինիս : Դեռ կը շնչենք ,

այո՛, դեռ կը շնչենք։ Կորսուիլ... և ինչ
ըսել է կորսուիլ։ Բառ մը, ունայն ձայն
մ՚է այս, որ սրտիս համար իմաստ մը չունի...։
Շարլօտ, մեռել մեռել մը սև հողին մէջ
թաղել... և քանի պաղ, մութ և նեղ է
գերեզման մը։ Բարեկամուհի մ՚ունէի որ
իմ նորատի անպաշտպան հասակիս համար
միակ օդնականս և նեցուկս էր. մեռաւ նա,
մեռելին դաշի և փոսին եղերը կեցայ. լսեցի
դադաղին կոնչիւնը, մինչեւ վար խորը
կ՚իջնէր, լսեցի պարաններուն կրճիւնը,
որ շուտ շուտ կը քակէին ու վեր կը քա-
շէին, և վերջը ժամկոչները բահ առ բահ
հողը սկսան թափել գերեզմանին մէջ, և
դամբանական անտուկը կուռ կուռ կը թըն-
դար՝ մինչև որ քիչ քիչ թնդիւնը կտրելով՝
փոսը հողի կոյտ մը դարձաւ։ Երեսն՚իվար
ընկայ գերեզմանին վրայ անշունչ, բոլոր
մարմինս կը դողար և աղեկէզ սիրտս կտոր
կտոր եղեր էր։ Եւ սակայն դեռ չգիտէի
ինչ էր պատահածը և ինչ պիտի պատահի
ինձ ապագային մէջ։ Մեռել, գերեզման,

ա՛հ, անխամանալի բառեր են ատոնք ինձի համար։

«Ո՛հ, ներէ, ներէ ինձ, երէկ... այո՛, երէկ իմ կենացս վերջին ժամը պիտի ըլլար։ Ո՛հ, հրեշտակդ իմ, առաջին անգամ... այո՛. առաջին անգամ է որ անմահյլ զմայլելի պայծառ մը կրակի պէս հոգիս լիովին թափանցեց։ «Շարլօտ կըսիրէ զիս,» դեռ շուրթերուս վրայ կը վառի շուրթերդ հաստ նուիրական հուրը, նոր՛ի նորոյ արտիա՛ն կը բորբոքին անզուսպ բերկրութիւնները։ Ներ։ Ներէ ինձ, ներէ։

«Ա՛հ, քանի պիտէի որ դու կը սիրես զիս։ Առաջին անգամ որ ակնարկէդ, հոգւովդ լի ակնարկդ տեսայ, առաջին անգամ որ ձեռքդ սեղմեցի, գիտցայ... և սակայն երբ քեզնէ հեռանալի կամ Ալպերը քու քովդ տեսնէի դողդողս ու կասկածը զիս կը տագնապէին։

«Կը յիշես արշաւօքային ճաշկոյթները, որ երբ առաջնակարգ ընկերուհիներ մը մէջ կը գրաւէինք, ինձ ուղղեցիր և նոյն օրն ոչ բառ

մ՛ըսիր ինձ և ոչ ձեռքդ տուիր։ Այն ծաղիկները որոց առջև ծունր դրի բոլոր գիշեր, քու սիրոյդ գրաւելու էին ինձի համար։ Այլ, բարէ, այն դպատուրութիւնը ընդունեայ, ինչպէս քրիստոնէի մը սրտէն կը ընդուի ամենազօր Աստուծոյ շնորհը, որուն սուրբ խորհուրդը ընդունելու սրտով արդէն ընդուներ էր։

« Այս ամէնը կը սահին կը մարին, բայց անհուն ժամանակն անդամ պիտի չկարենայ մարել այն կիզնատուռ հուրը որ երէկ շուրթերս բորբոքեց և դեռ կը բորբոքէ բոլոր էութիւնս։ Ա՛հ, կը սիրէ նա զիս, այս աչերս պրկեցին զինքը, այս շուրթերս դող ելան անոր շուրթերուն վրայ, այս բերանս թրթռաց անոր բերնին վրայ։ Իմ է նա, իմ ես դու Շարլօթ, այո՛, իմ ես յաւիտեան։

« Ու ինչ փոյթ է եթէ Ալպէր քու ամուսինդ է։ Քու ամուսինդ..... Ուրեմն ինչո՞ւ համ՛ի ցայց աշխարհի կը կրէ այս անունը, և այս աշխարհը մեղք կը համարի որ քեզ

սիրեմ և փափաքիմ անոր ձեռքէն կորզել իմ թևերուս մէջ առնել քեզ։ Մեղք մի՛, թող այնպէս լինի, և ահա անոր համար ինքզինքս կը պատժեմ, Ա՛հ, այս մեղքըն իր անասելի անուշութիւններն առաջորէն շնորհեց ինձ, կենաց բալասանը ձգեցի և հոգւոյս կենդանութիւն տուի։ Այն րոպէէն դու իմ, իմ եղար, ո՛ Շարլօթ։ Ես քեզնէ առաջ կը մեկնիմ, կ՚երթամ իմ հայրըս, քու հայրդ գտնելու... պիտի դառնամ անոր և մինչև քու գալդ նա պիտի մխիթարէ։ Այն ատեն պիտի թոխմ դիմաւորեմ և փարիմ քեզ և յաւիտենական էին առջև յաւիտեան զրկախառն պիտի ձգեմ քեզի հետ։

«Երազ չէ այս և ոչ անուրջ։ Ճանի զերեզմանիս կը մօտիմ՝ ամէն բան աւելի լուսաւոր կը տեսնեմ։ Այո՛, պիտի ապրինք, նորէն պիտի տեսնուինք, պիտի տեսնենք մայրդ, պիտի տեսնեմ, պիտի փնտռեմ և անոր առջև քոլոր սիրտս պիտի թափեմ։ Այն մայրդ, որու կենդանի պատկերն ես։»

Ժամը տասն մէկ կար երբ Վերթէր ըս-
պասուրին հարցուց թէ Ալիէր տունը դա-
ձեր է։ Սպասուրը, Այո՛, ըսաւ, յայտ-
նելով միանգամայն թէ ձիով անցնիլը տե-
սեր է։ Վերթէր սա տումսակը բաց անոր
ըրկեց։

« Ճամբայ ելնելու միտք ունենալով՝ կը
խնդրեմ որ շնորհ ընէք ձեր հրայաններն
ինձի փոխ տալու։ Մնաս բարե։ »

Թշուառ Շարլօտ, առջի գիշերը հազիւ
աչքը պոյեր էր, գլխին գաղափարը մօտ էր,
սակայն այնպէս կը մտեներ որմէ ոչ երկիւղ
ունէր և ոչ կասկած։ Իրաւ է որ իր յուսակ
արիւնը՝ որ երբեմն անվրդով կը սահէր ե-
րակներուն մէջ, տենդային տագնապի մը
մէջ կը գտնուէր և իր ազնիւ սիրտը այլ
և այլ հնհնուքով կը տատապէր։ Եւ ին-
չո՞ւ համար, միթէ Վերթէրի եռանդուն զըգ-
ուանքն էր որ զեռ կ'զգար նա սրտին վրայ,
միթէ սրտմտութիւն մ'էր անոր յանդգնու-
թեան դէմ, միթէ արդի վիճակին աղէտա-
բեր բաղդատութիւնն էր իր առջի խնդալիր,

ղաստ և անմեղ օրերուն հետ ինչպէ՞ս պիտի ժառէր իր ամուսինին ներկայանալ և անոր յայտնել դէպքը մը, զոր շատ ապէկ կրնար յայտնել, թէ և առանձին խոստովանելու անդամ կը դժարէր։ Այր ու կին այս կէտին վրայ լուռ թիւն պահեր էին, և մինչ հիմակ հնարքին էր որ Շարլօտ այս անպատշաճ վէճակը վրդովէր անակնկալ դադրնիք մը երեան հանելով այսպիսի անպատեհ ժամանակ մը։ Արդէն ահ և դողի մէջ էր որ չըլլի թէ վէրթէրի վերջին այցելութեան ըսելիքը դէշ տպաւորութիւն մ'ընէ Ալպէրի վրայ։ Եւ յուսալի էր որ իր ամուսինը ծուռ չըմեկնէր այն անյուսալի տեսարանն և կասկածի չերթար։ Մինչ կրնար փափաքիլ որ Ալպէր իր օրթին խորը թափանցէր, և սակայն մինչ կարող էր կենցել այնպիսի մարդու մը հետ՝ որուն առջև իր հոգին բիւրեղի պէս վճիտ և յստակ էր, և երբէք իր ամենաթեթև զգացումն անպատմ թագուն պահած չէր, և երբէք չէր ուզեր պահել։ Ոնքը այս մտմտուքն ու հոգը սաստիկ կը տար

Նապէին զինքը և անհնարին աշխուժեամբ
մէջ կը ձգէին։ Սակայն Շարլօթ կը խոր-
հէր անդուլ վէրքերուն վրայ, որուն հետ
նայել ահռելութիւնը չուներ։ Թէև չէր կարող,
այլ հարկ էր, ափսոս, բոլորովին անորմէ
երես դարձնել, և հեռանալովը՝ կ'զգար որ
վէրքերուն աւելի քան չափուի ծանր աշխատու-
հին վրայ այլ մեծին յուսահատութիւն։

Թէև Շարլօթին ներքին յուզմունքը չէր
ներեր իրեն սրտշակի ըմբռնել, սակայն խառն
ի խուռն կզգար որ Ալպէրի և վէրքերուն
մէջ սիրած պժութիւնը քանի ծանր էր իր
սրտին։ Զարմանք էր որ այս բարի և խո-
հական մարդիկը զաղտնի տարաձայնութեան
մը պատճառու իրարու դէմ սկսան պաղ ու
լուին ընթացք մը բռնել և քէն պահել։
Ասոր օր օրի իրենց յարաբերութիւնը այն-
չափ դառն ու սառն կերպ մ'առեր էր որ
այսպիսի փափուկ պարագայի մէջ անհնա-
րին եղեր էր սոյն կնճռոտ խնդիրը պար-
զել։ Եթէ՝ ի բնէ վստահութեամբ իրա-
րու մօտենային, եթէ փոխադարձ բարեկա-

մուեցնէ և ներողամտութենէ շարժեալ ի բարու սիրտ բանային, ա՛հ, կարելի է թէ մեր բարեկամը ազատէր...։

Սակայն Շարլօթ աւելի ևս կը տաղնապէր ուրիշ մասնաւոր պարագայ մը յիշելով։ Վերթէր, ինչպէս որ նամակներէն կերևի, երբեք չէր պահեր որ այս աշխարհը Թողլու փափաքն ունի։ Ալպէր տասէ այս խորհուրդը հերքեր և շատ անգամ ալ ևոյն խնդիրն այր և կնոջ մէջ յուզուեր էր։ Ալպէր՝ որ ինքնասպանութեան պորձին դէմ անզսպելի ատելութիւն մ'ունէր, իր հանդարտ բնաւորութեան հակառակ դառն սրտմտութիւն մը ցոյց տալով՝ յայտներ էր թէ այնպիսի խորհրդի մը անկեղծութեան բնաւ հաւատ չ'ընծայէր։ Այս մասին երբեմն կատակներ ալ ըրեր և պրեթէ Շարլօթն ալ համոզեր էր։ Ուստի երբ մէկ կողմէն այս համոզումը իր սպասելի տեսիլները մարէն կը վանէր, միւս կողմէն իր կասկածներն Ալպէրին հաղորդելու կ'արդիլէր։

Երբ Ալֆէր տուն դարձաւ, Շարլօտ շուա-
րած ու շտապով զանի դիմաւորեց։ Ամուսի-
նն ուրախ չէր, գործը կխիսատար ձեայեր էր,
վասն զի մօտակայ դատաւորը, որուն հեա
էր յարաբերութիւնը, հաստ գլուխ ու բծա-
խնդիր մարդ մ'է եղեր, իսկ Համբաներուն
գէշութիւնն ալ աւելի ևս իր բարկութիւ-
նը գրգռեր էր։

Ալֆէր հարցուց թէ ինչ կայ ինչ չկայ։
Շարլօտ փութաց պատասխանելու թէ վեր-
թէր առաջի օրն այցի եկեր էր։ Նոյնպէս
հարց ու փորձ ըրաւ եթէ նամակ առնի, Շար-
լօտ ըսաւ թէ եկած գիրերն ու ծրարներն
իր սեղնեակը դրած է։ Ալֆէր խուցը քաշ-
ուեցաւ և Շարլօտ մինակ ձեայ։ Իր սիրած
և յարգած մարդուն ներկայութիւնը նոր
տպաւորութիւն մ'ըրաւ իր արտին վրայ։
Ալֆէրին վհհանձնութեան, սիրոյն և քա-
րութեան յիշատակէն սիրտ ու ոգի առաւ
և անոր քովը երթալու յոյժ մը կզգար։
Ուստի կարն առաւ ու անոր խուցը գնաց։
ուր Ալֆէր թղթի ծրարները բանալով կը

կարպար։ Կ՚երևէր թէ մէկ քանի նամակներ
ախորժելի լուրեր չէին պարունակեր։ Շատ.
լօդ քանի մը հարցում ըրաւ և ամուսինը
վեր՝ի վերոյ պատասխաններէն եռաւ, զբաղ-
ցոնը նստաւ գրելու համար։

Այր ու կին ժամ մ՚այսպէս մօտ ու մօտ
անցուցին, առիւծն Շարլօթին սիրտն եր.
ցաւով կը մեռանար և քաջ կզգար որ յա-
տին ծայրը դժուարին էր, նոյն իսկ այն
պահուն որ աղէկ ժամն էր, իր ամուսնոյն
յայտնել սրտին վրայ ծանրացած բեռը։
Ուստի իր ցուսահատ և վհատ վիճակին ա-
զդելի և տաժանելի կը գտնար քանի կը
դիտէր որ իր սրտին ցաւը և արտասուքը
պահելու ստիպուած էր։

Սակայն վերջէրի սպասաւորին դալն ա-
նոր ուշադրութեան չափը լցուց։ Տոմսակին
գրիանը տալուն, նա պաղ դէմքով մը Շար-
լօթին դարձաւ և ըսաւ, «Հրացաններդ տուր,
քու համարդ ունենալ կը մաղթեմ ա-
նոր,» յորդ խօսքը սպասաւորին ուղղելով։
Այս խօսքը կայծակի պէս ինչ Շարլօթին

դլխուն վրայ, քիչ մնաց որ պիտի մարէր, և չէր դիտեր թէ ինչ ունի, ծանր ծանր պէպ՝ի պառը կնաց, դողդոջուն ձեռքով մը հրազէններն առաւ, փուշին սրբեց... ծկը վառանէր, և չուտ մը սպասաւորին չպիտի տար եթէ Ալպէր հետաքննին ակնարկ մ՝անոր նետելով՝ անոր շարժումը չդտապէր։ Մահատու հրազէնը ծառային յանձնեց առանց կարենալու բառ մ՝արտասանել։ Երբ սպասաւորը կնաց, կարն առաւ ու իր սենեակը քաշուեցաւ, անասելի անձկութեան մը մէջ ընկղմելով, իր սիրտը դալիք սոսկալի պատահարը կը զուշակեր և փոքր մի ևս պիտի վազէր իր ամուսինին ուրքն ընկնէր և ամէն բան պիտի յայտնէր, թէ առջի եւ երեկոյեան տեսարանը, թէ յանցանքը և թէ երկիւղը։ Սակայն չէր յուսար բնաւ Ալպէրը համոզել որ վերթէրի հետ տեսնուի։ Սեղանը պատրաստ էր, բարեկամուհի մը որ բան մը խնդրելու համար եկեր էր դառնալու մտօք կերակուրի ձեռց, սադիէն անդիէն իսօք քայլ և հարկ եղաւ կարևոր կէտը լսել, ու-

բիշ բանի վրայ խօսակցիլ և ամէն ինչ մոռնալ։

Սպասաւորը հրացանները բերաւ։ Վերթէր յետին խնդութեամբ ընկուներ զանոնք երբ իմացաւ որ Շարլօտին ձեռքէն առեր է։ Հայց ու պինդ բերել տուաւ, ծառային ապսպրեց որ երթայ կերակուրն ուտէ և ինքը պրելու նստաւ։

« Դու ձեռքէդ անցան, ո՛ Շարլօտ, դու անոնց փոշին սրբեցիր... Հազար անգամ կը համբուրեմ, ձեռուններդ պատն անոնց... Դու ինքնին երինայինն հրեշտակ, իմ խորհուրդս կը կենաս։ Դու Շարլօտ այս գէնքը ձէօքս կուտաս... դու, որմէ մահս ընդունել կը փափաքէի, և որմէ, աւաղ, ահա կ՚ընդունիմ հիմակ։ Ո՛հ, հարց ու փորձ ըրի սպասաւորը, դու կը պաշտիր այս հրացէնը յանձնելու ժամանակդ... բայց բարև մը անգամ չըրիեցիր... բարէ՛, և ոչ բարև մը։ Միթէ այսպէս սիրտդ պիտի դայէիր ինձի գէմ վայրկեանական յանցանքիս համար... յանցանք մը որ ինձ քեզնէ կը գատէ մշտապէս։

Ճարլօզ , բիւր ու բիւր տարիներ այս տպաւո-
րութիւնը չպիտի ջնջեն սրտէս , այո , կղզեակ
որ դու չես կարող ատել անձ մը որ այս-
պէս քեզի համար կ՚այրի :

Ճաշէն ետքը վերթէր պատուէր տուաւ
իր սպասաւորին որ ամէն բան ծրարէ ու պատ-
րաստէ : Շատ մը թուղթ պատռեց , դուրս
եկաւ ու քանի մը մանր մուներ պարտքեր
վճարեց , ետքէն տուն դարձաւ և անձրևին
չնայելով՝ ետքէն եկաւ և այս անգամ քաղ-
քէն դուրս կոմսին պարտէզը գնաց , շրջա-
կայ դաշտեր նայելի հետուն ժուռ եկաւ ու
երբ մութը կոխեց դարձաւ տուն և պրծց :

« Վիլֆէմ , այս վերջին անգամն է որ կը
տեսնեմ դաշտերն , անտառներն ու ծրկին-
քը ... : Ճամ բարև և դու իմ բարի և
սիրական մայրս , ներէ ինձ : Մխիթարէ զին-
քը , բարեկամդ եմ . Աստուած օրհնէ ձեզ :
Իմ բոլոր դործերս կարգի դրեր եմ , Ճամ
բարև : Ետքէն գիրար պիտի տեսնենք ան-
շուշտ , և աւելի երջանիկ վիճակի մէջ : »

« Աքսէր քեզի հետ անարժան կերպով

վարուեցայ, սակայն յուսամ որ կը ներես ինձ։ Տանդ անդորրութիւնը վրդովեցի, ձեր միջը դժուարութիւն սերմանեցի, ինս բարև, այս վիճակին վախճան մը տալու կը պատրաստուիմ։ Տար երկին որ իմ մահս ձեզի երջանկութիւն շնորհէ։ Ալպեր, Ալպեր... այն հրեշտակդ երջանիկ ըրէ և թող Աստուծոյ օրհնութիւնը միշտ ձեր վրայ լինի։»

Իրիկունը նորէն իր թղթերը կարգի դնելու աշխատեցայ և դէղ մը պատրաստեցի որ կը նեռնէ։ Շատ մը ծրարներ ալ կնքեցի վիլէմի հասցէին։ Այս գիրերը, զոր տեսայ, հատ ու կտոր խորհրդաւորութիւններ կը պարունակէին։ Ժամը տասին փայտ նետել տուաւ կրակարանը, շիշ մը գինի ուզեց, քնանալու ղրկից սպասաւորը օրուն խոսքը տանվերի դատիկոնն էր, ինչպէս էին նաև միւս ծառաները, իսկ ծառան հաղուած անկողնին մտաւ, որպէս զի առտու պատրաստ գտնուի, վասնզի Վիրթէր լսած էր անոր թէ առտու ժամը վեցէն առաջ ձիերը եկած պիտի լինին։

ծաղը պատն ջնջե եթե։

«Ամէն բան հանգարտ է շուրս դիս և հո-
դիս ոըչափ անդորը է։ Աստուած իմ, շնոր-
հապարտ եմ որ այս յետին վայրկենիս ինձի
ոյժ և արիութիւն շնորհեցիր։

«Սիրականդ իմ, ահա պատուհանը կ'ել-
նեմ, մրրկալից ամպերուն ջէն կը տես-
նեմ, կը տեսնեմ յաւիտենական երկնից
կամարին վրայ ցիր ու ցան աստղերը։ Ո՛չ,
դուք չպիտի ընկնիք երկնային մարմինները։
Յաւիտենականը իր սրտին ջէջ կը պահէ
ձեզ, նոյնպէս և զիս։ Արջնային համաստե-
ղութիւնը կը նկատեմ, իմ սիրական աստղս է,
Շարլօտ, երբ գիշերը ձեր տունէն կը մեկ-
նէի իմ աչքիս կը փայլէր այն, Ո՛հ. սակայն
ինչ խնդութեամբ կը դիտէի այս աստղը,
քանի քանի անգամ ձեռքս դէպ անոր երկնե-
ցնելով իբր նուիրական վկայ կը բռնէի
իմ վայելած երանութեանս. . . և արդարև,
ո՛ Շարլօտ, կայ բան մը որ քու յիշատակդ
իմ միտքս չթերէ։ Միթէ իբր քիմոմ շար-

չապատուած չեմ, և միթէ տղու մը պէս քու պատճ մանր մունր բաներդ հաւաքած և պահած չե՞մ, ո՛ իմ հրեշտակս։»

« Այս սիրական ուրուագիրս այժմ կտակ կը թողում քեզի, Շարլօդ, և կաղաչեմ որ զանի պահես, բիւր ու բիւր անգամ նամբայրնեը դրոշմելի անոր վրայ, հազար անգամ ողջոյն տուի անոր քանի խուցէս կ'ելլնէի և կը մտնէի։

« Հօրդ փոքրիկ տումակ մը դրեցի և աղաչեցի որ իմ մարմինս պաշտպանէ։ Գիտես արդէն որ գերեզմանոցին մէջ երկու թմբի կայ դաշտերուն կողմի անկիւնը, ահա այն տեղ հանդչիլ կուզեմ։ Հայրդ կարող է, և անշուշտ պիտի հաճի, այս խնդիրս կատարելու։ Դու ալ քու կողմէդ աղաչէ զինքը։ Ձեմ ուզեր բարեպաշտ քրիստոնեաններու ցաւ պատճառել թշուառիս մարմինը անոնց մօտ թաղել տալով, Ա՛հ, թող թաղեն զիս ուր որ կուզեն, ձամբու մը վրայ կամ հեռաւոր մարպատեանի մը մէջ հոգ չէ, միայն թէ քահանայ և ձեռագին շուտ մը իմ գերեզմանիս

ֆարին քովէն անցնին, իրենց առաքինութիւ-
նը գովելով, սակայն սամարացին թող արտա-
սուք մը թափէ անոր վրայ։

«Իսկ հիմակ, Շարլօթ, չեմ դադրիր
նպաղ բաժակը ձեռքս առնելով, որով մահ-
ուան թմբիրը պիտի ըմպեմ։ Դու կ՚ընծայես
ինձ այդ բաժակը և բնաւ չեմ վհրժեր զայն։
Ահա այս է ամէն, ամէն բանի կատարածը։
Այսպէս ուրեմն կ՚ենայս բոլոր իղձերը և
յոյսերը կը կատարուին. Արդէն պաղ քրտ-
ինք մը ճակտէս կը հոսի և կ՚իսառնու՝ մահ-
ուան պղնձեայ դուռը կը զարնեմ։

«Շարլօթ, գոնէ քեզի համար ապրիլ
լու, քեզի համար ողջ լինելու երանու-
թիւնն ունենայի։ Արիութեամբ և խնդագին
կը մտնէի, եթէ կարող լինէի կենաց ան-
դորրութիւնն ու երանութիւնները քեզի շնոր-
հել։ Բայց աւա՛ղ, մինակ քանի մը ազնիւ
հոգիներու արուած է իրենց սիրականնե-
րուն համար արիւն թափել և իրենց մահ-
ուամբը նոր և բազմապատիկ հոգի մը շնչել
այն իրենց սիրած սիրտերուն մէջ։

« Շարլօտ, կուզեմ որ դիս այս հագուստով թաղեն, սրբագործեցիր անոնց դըպելու. Այս շնորհն ալ հօրմէդ խնդրեցի։ Հոգիս դադաղիս վրայ կը սաւառնի, չեմ ուզեր որ դրպաններս խառնեն։ Այն վարդոյն կապը ղրկ առաջին անգամ գքեզ տեսնելուս սրտիդ վրայ դրեր էիր, և զաւակներուդ մէջ կը գտնուէիր...։ Ա՛հ, սիրուն մանկիկներ, իմ կողմէս կրկին ու կրկին համբուրէ զանոնք և պատմէ իրենց Թշուառ բարեկամին պատմութիւնը։ Իմ չորս կողմս պար կը բռնէին այն սիրասուն տղաքը, ես ինչպէս առջի օրէն քեզի կը յարէի սրտագին և չէի կարող քեզնէ հեռանալ...։ Այս կապերը... պէտք է որ ինձի հետ թաղեն, իմ տօնիս օրը զանոնք պարգեւ ըրիր ինձ. և այս բաներս ինչպէս սրտովս կը լափէի։ Ա՛հ, չէի գիտեր որ այս շաւիղը գիս մինչև այս կէտս պիտի հասցնէ։ Հանդարտ պահէ սիրտդ, կ՚աղաչեմ, հանդարտ պահէ։

« Հեռուն են հրայանները... կէս գիշեր կը զարնէ։ Ուրեմն ժամը հասաւ, Շար-

լծիդ , Շարլծդ , ինաս բարև , ինաս բարև։»

Գիւղացի մը հրայանին կրակը տեսաւ և անոր պայթումը լսեց , բայց վերջը խորին լռութիւն մը յաջորդեցաւ՝ բանի տեղ չը դրաւ։

Միւս օրը ժամը վեցին սպասաւորը մամ մը ձեռքը վերթիերին սենեակը կը մանէ։ Իր տէրը գետինը փռուած կը գտնէ , հրայան ալ արիւն կը տեսնէ , ձայն կուտայ , թևերին վրայ կառնէ զանի , պատասխան չկայ ։ Մինակ վերթիեր դեռ կը շնչէր ։ Սպասաւորն իսկոյն բժշկին տունը , Ալպէրին տունը վազեց ։

Շարլծդ դրան զանգակին ձայնը լսեց ու բոլոր մարմինը դող եկաւ ։ Իր ամուսինը քունէնարթնցուց և միասին եկան ։ Սպասաւորը լալով ու կսկծալով դոյժը յայտնեց։ Շարլծդ Ալպէրին ոտքն ընկաւ մարեցաւ .

Երբ բժիշկը եկաւ , թշուառ վերթիերը գետինը անոյշ վիճակի մէջ գտաւ , թէև երակը դեռ կը զարնէր , բոլոր մարմինը անշարժ էր ու պաղ ։ Հրայանը աչքին

վերի կողմէն քաշելով ըղեղը դուրս թափեր էր։ Ամէն միջոց՝ ի գործ գրին, երակ մը բացին, արիւն վազեց և դեռ շունչ կառնէր կուտար։

Աթոռին կրնակէն թափած արիւնէն գիւրին էր դուշակել որ վերջէր գրասեղանին առջև նստած՝ հրացանը պարպեր, գետինն ընկեր և այն ձգնաժամին մէջ աթոռին չորս դին գլորեր էր։ Կռնակին վրայ պառկած էր անշարժ, պատուհանէն դէմ՝ բոլորովին հագուած, կոշիկն ատքը, և իր կապույտ ըզգեստովն ու գեղին բաճկոնովը։

Տունը, քաղաքն ու ամէն մարդ իրար անցան. Ալէր հասաւ. վերջէրը անկողնին մէջ գրեթէ էին ճակատը կապած։ Տեսքը մեռելի մը կերպարանքն էր, շարժում մը չունէր. մինակ կուրծքը տակաւին ահռելի խորդալ մ'ունէր, մերթ ուժգին, իր վերջին շունչը առնուն կապտաէին։

Մինակ բաժակ մը գինի ըմպեր էր։ Գրասեղանին վրայ մինակ գիրք մը, էդելէօ Վոլտէրի, բաց կը կենար։

Ալֆէրին վիշտը և Շարլօթին յուսահատութիւնը դիւրին չէ նկարագրել։

Ծերուկի դատաւորը գոյժը լսանալով փութաց եկաւ։ Հոպեվարը գրկեց և դառն արտասուք թափեց։ Իր մեծ որդիներն ալ հետի եկան իր եանէն և աղեկէղ սրտիւ անկուլնին վրայ իյնալով՝ Վերթէրի ձեռքն ու բերանը պագին։ Անդրանիկը, որ Վերթէրի աչքին լոյսն էր, իր բերանը անոր շուրթերուն կը դրոշմէր. զինքը բռնի հեռացուցին անոր քովէն։ Վերթէր կէսօրին մօտ մեռաւ։ Դատաւորին ներկայութիւնը և ձեռք առած զգուշութիւնները մեծ խառնակութեան մը առաջն առին։ Երեկոյին ժամը տասնմէկին մօտ, Վերթէրի մարմինը թաղելին իր արդէն որոշած տեղը։ Ծերուկին մեռելին դնաց, տղաք և Ալֆէր չկրցան երթալու։

Շարլօթին կեանքը վտանգի մէջ էր։ Վերթէրի մարմինը գործաւորները տարին։ Քահանայ մ'անդամ գազաղին հետ չդնաց։

ՎԵՐՋ

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0246426